TITS LĪVIJS

ROMAS VĒSTURE

I GRĀMATA:

ĶĒNIŅU LAIKMETS ROMĀ

XXI GRĀMATA:

HANNIBALA IEBRUKUMS ITĀLIJĀ

AR TRIM KARTĒM

No latīņu valodas tulkojis

GR. SMELTERS

MAG. PHIL.

PIELIKUMĀ: 1. HORĀTIJA IZVĒLĒTAS ODAS
2. LATĪŅU VĀRDU FREKVENCES SARAKSTS
3. ROMIEŠU LITERĀTŪRAS KONSPEKTS

RĪGĀ, 1940

LATVIJAS ŪNIVERSITĀTES STUDENTU GRĀMATNĪCA
RĪGĀ, KR. BARONA IELĀ 6

TITS LĪVIJS

ROMAS VĒSTURE

I GRĀMATA:

ĶĒNIŅU LAIKMETS ROMĀ

XXI GRĀMATA:

HANNIBALA IEBRUKUMS ITĀLIJĀ

AR TRIM KARTĒM

No latīņu valodas tulkojis

GR. SMELTERS

MAG. PHIL.

PIELIKUMĀ: 1. HORĀTIJA IZVĒLĒTAS ODAS
2. LATĪŅU VĀRDU FREKVENCES SARAKSTS
3. ROMIEŠU LITERĀTŪRAS KONSPEKTS

RĪGĀ, 1940

LATVIJAS ŪNIVERSITĀTES STUDENTU GRĀMATNĪCA
RĪGĀ, KR. BARONA IELĀ 6

Oriģināla nosaukums:

TITUS LĪVIUS

AB URBE CONDITĀ

LIBRĪ I, XXI

Nesaīsināts tulkojums

„LATVJU KULTŪRA"
Rīgā, Blaumaņa ielā 10

SATURS:

Lapp.

Tits Līvijs. — A. Biogrāfija 7

Tits Līvijs. — B. Romas vēstures pirmā grāmata 13

Romas vēstures divdesmit pirmā grāmata . . 94

PIELIKUMI: 1. Horātija Izvēlētas odas (ar biogrāfiju) 67

2. Vokābuļu frekvences saraksts 182

3. Romiešu literātūras konspekts 187

TITS LĪVIJS

A.

BIOGRĀFIJA

TITS LĪVIJS

Teksta izdevumi skolām: Ab urbe conditā liber I. Apstrādājis A. Lesnieks. — Ab urbe conditā liber XXI. Apstrādājis A. Gulbis. — **Apcerējums par Līviju:** Egles-Upīša, Pasaules rakstniecības vēsturē. — **Parallēli vēstures dati:** Plūtarcha, Varoņu dzīves (par Koriolānu, Cēzaru). — **Ķēniņu laikmets un pūniešu karš vēstures kopsakarā:** Zālīša, Seno laiku vēsturē. — N. Vīksniņa, Romas vēstures chrēstomātijā. — **Papildziņas par Romas valsts iekārtu un dzīves paražām:** Znotiņš, Senā Roma. — **Vēsturisks romāns par Kartāgu:** G. Flobērs, Salambo. — **Izrakumi:** K. Straubergs, Jaunākie izrakumi Italijā. Krājumā „Vēstures atziņas un tēlojumi", 1937. g.

DZĪVE (59. g. pr. Kr. — 17. g. pēc Kr.) Tits Līvijs (Titus Līvius) dzimis Paduā, Ziemeļ-Itālijā. Ķeizara Augusta valdīšanas laikā apmeties Romā, kurš to pagodinājis ar savu draudzību, bet dēvējis viņu par pompējieti, jo Līvijs savā Romas vēsturē ļoti cildinājis republikas laikā slaveno karavadoni Pompēju. Līvijs bija izglītots cilvēks, jūsmīgs patriots un reizē liels seno laiku apbrīnotājs. — Viņam bija viens dēls, kam viņš vēstulē ieteicis studēt slaveno runātāju Dēmostena un Cicerona rakstus, pēc tam citus rakstniekus par tik, par cik tie līdzinās šiem abiem. Līvijam bijusi arī meita, ko apprecējis rētorikas skolotājs Magijs, ko nākuši klausīties vairāk viņa radniecības dēļ ar Līviju nekā viņa daiļrunības pēc. — Miris Līvijs savā dzimtajā pilsētā.

DARBI. A. — Tits Līvijs vispirms rakstījis **filozofiskus apcerējumus** dialoga formā un parastā prozā, varbūt arī mazākus literārās kritikas rakstus; tie nav uzglabājušies. — **B.** — Bet viņa galvenais darbs bija **Romas vēsture kopš tas dibināšanas,** kuras sarakstīšanai viņš veltījis sava mūža pēdējos četr-

desmit gadus. **a)** Virsraksts tai bija: Ab urbe condita librī; **b)** tā sastāvēja no 142 „grāmatām" (= daļām), kas tika izdotas vai nu atsevišķi, vai vismaz pa dažām kopā. Tādu desmit „grāmatu" kopu sauca par **dekadi.** Šāds Līvija darba iedalījums dekadēs pastāvējis jau 4. g. s.; varbūt tas bijis vēl daudz agrāk; **c)** Līvijs atstāstījis visu Romas vēsturi, no pašiem sākumiem līdz 9. g. pēc Kr.; **d)** uzglabājušās 35 „grāmatas": 1.—10. gr. līdz 293. g. pr. Kr.; 21.—45. gr. par gadiem no 218. (otrais karš ar pūniešiem) līdz 167. g. pr. Kr. (Paula Aimilija triumfs pēc kara ar Maķedoniju; bet 41.—45. grām. ir daudz lappušu pa vidam bojā gājušas; **e)** ir uzglabājušies daži atsevišķi **izvilkumi** un visa darba vai atsevišķu daļu **kopsavilkumi:** brīnumparādības (ko sakopojis Jūlijs Obsekvents pēc Līvija darba), konsulu vārdi (ko no Līvija izvilcis Kasiodōrs). Starp visa darba atstāstījumiem pats svarīgākais saucas **Periochae** (sens konspekts); tas atstāsta 142 grām. saturu (izņemot 136. un 137. gr.). Kādu citu konspektu atrada kādā papīrusā 1903. gadā (Ēģiptē).

TITA LĪVIJA NOLŪKS VĒSTURES SARAKSTĪŠANĀ. A. — Viņš gribējis uzcelt piemineklī Romas, pasaules vadītājas tautas, varenībai (Priekšvārdos, 3). — **B.** — Tai pašā laikā viņš meklē sev mierinājumu pagātnes skatījumā, jo tagadne esot drūma (Priekšvārdos, 5).

VĒSTURES AVOTI. Tā kā gandrīz visi Līvija izmantotie autori ir zuduši, tad ir pilnīgi neiespējami precīzi noteikt, kādi ir bijuši visi viņa avoti. Ir celti priekšā visdažādākie minējumi bez jebkādiem izšķirējiem pierādījumiem. Tomēr var vēl lasīt dažus no viņa lietotiem autoriem. Tā, viņam noteikti bijis pie rokas grieķu vēsturnieks Polibijs, kā to var secināt salīdzinot zināmus aprakstus (piem., karu ar Hannibalu); bet Līvijs papildinājis Polibija ziņas ar latīņu chronistiem. — Visos gadījumos viņa izmantoto autoru skaits noteikti bija visai liels. Bet Līvijs nemaz nav pētījis pirmavotus (līgumu tekstus, akmeņu uzrakstus), kas viņam bija viegli pieejami.

AVOTU KRITIKA UN PATIESĪGUMS. Līvijs nav arvien meklējis ar stingru metodi visticamāko informāciju. Turklāt viņu dažreiz padara aklu parastā vēsturnieku sērga, viņa patriotisms. Bet viņš nav tīšām un apzināti nostājies vienā pusē; viņš grib teikt bez liekulības to, ko viņš uzskata par patiesību. Viņa spriedumi vairuma gadījumos ir labi pamatoti.

APRAKSTI. Tiem nav ne Cēzara vienkāršās izteiksmes, ne arī Salustija un Tacita spraigā kodolīguma. Bet aprakstu risinājums ir ļoti labs un ļoti dzīvs; visas daļas ir samērīgas, un nekas nevelkas gaŗumā. Līvijs padara dzīvāku Polibija (piem. Hannibala iešana pār Alpiem, 21. gr. 32.—38. nod.) vai chronistu sauso stāstījumu. Viņš rekonstruē notikumus tā, kā tiem patiesībā vajadzēja norisināties, un mēģina iejusties un attēlot aprakstāmo personu domas un jūtas. — Viņš netēlo raksturus tā kā Sallustijs vai Tacits, bet iepazīstina ar personu raksturu caur notikumu aprakstu.

RUNAS. Tā ir ļoti svarīga daļa Līvija vēsturē; to ir vairāk kā 400 uzglabātajās nodaļās; tām vajadzēja tā tad būt pavisam ap 1500. — Tās ir pa daļai izdomātas, kā to darīja vairums seno vēsturnieku. — Bet tomēr tām ir **arī dokumentāra vērtība:** tās stāsta par faktiem. Piem., 29. gr. 17.—18. nod. mūsdienu vēsturnieks tieši atstāstītu Pleminija pārkāpumus. Līvijs tos arī uzskaita, bet liekot par tiem runāt lokriešiem; tai pašā laikā viņš tēlo viņu domas, ciešanas, sašutumu pret legātu un, neraugoties uz to, viņu uzticību romiešu tautai, kuŗa to ir sūtījusi, bet no kuŗa tie bija cerējuši dabūt taisnību. — To **orātoriskā vērtība** ir vēl lielāka. Tās ir labi sastādītas, veiklas, pilnas dzīvības, īsi sakot, daiļrunīgas. Līvija runas ir, pēc Cicerona runām, vislabākie daiļrunības paraugi, kādus romieši mums atstājuši.

STILS. A. Vispārīgais raksturs. Līvijs nekādā ziņā neatdarina sava priekšteča Salustija kodolīgumu. Viņš drīzāk pieslienas Cicerona skolai, ko viņš ļoti apbrīnoja. Līvija teikums ir gaŗš, satur daudz, ir skaidrs, izkārtots zināmos posmos; tas rit mierīgā un svinīgā gaitā. — Tomēr teikumu uzbūve Lī-

vijam ir mazāk rēgulāra kā Ciceronam. Tā atšķiras arī no Cicerona mākslas ar biežu nesimetrijas lietošanu un pavisam citādu ritma (teikumu noslēguma) raksturu. — Rētoriķis Kvīntiliāns izsakās (Par runātāja izglītību 1, 5, 56), ka kritiķis Asinijs Pollions teicies saskatījis Līvija valodā provinciālisma pazīmes, izteicienus, kas lietoti tikai Līvija dzimtenē Padovā. Tā esot tā sauktā patāvīnitās; taču nav vēl noskaidrots, kas tā īsti bijusi par izteiksmes savādību. — **B. Attīstība.** Diemžēl tai nav iespējams pilnīgi izsekot: mums ir zudusi lielākā daļa no Līvija darba un, kas ir jo vairāk nožēlojams šai ziņā, saglabājusies daļa nesniedzas pat līdz pirmās trešdaļas beigām, mums trūkst tā tad vidus un noslēgums. — Tomēr, pat tanī, kas mums ir, konstatējamas jau ievērojamas pārmaiņas. Pirmās dekades valodā, it sevišķi pirmajā grāmatā, ir daudz vairāk seno un dzejā lietojamo vārdu (piem., prōlēs, procerēs), dzejisku izteicienu, kas šķiet patapināti sevišķi no vecā latīņu dzejnieka Ennija: Haec ubi dicta dedit. Turpretī vēlāk Līvijs arvien vairāk tuvojas Cicerona stilam, klasiskajam ideālam.

POPULĀRITĀTE. Līvijs piedzīvoja sava darba lielos panākumus publikā un slāvas augstumus. Kāds Spānijas pilsētas, Gadas, iedzīvotājs atceļojis uz Romu, lai tikai redzētu Līviju un pēc tam tūlīt atgriezies dzimtenē. Viņa darbs, kā liekas, kopā ar Verģilija Aineidu, bija visvairāk lasītā grāmata; viņš atstāja pilnīgi ēnā visus Romas republikas laika vēstures darbus. Latīņu izcilie rakstnieki Seneka, Tacits, Kvīntiliāns to slavē neapnikdami; daudzi citi rakstnieki to izmanto savos darbos. — Viņa slava ilga līdz ķeizaristes beigām. Viduslaikos to pazina mazāk. Kopš Renesanses viņu nemitīgi pētī un apbrīno. Mūsdienu izsmalcinātā vēstures zinātne ir atklājusi trūkumus viņa rakstīšanas metodē, bet tas nedrīkst mazināt tā literāro vērtību.

SLĒDZIENS. Tita Līvija Romas vēsture, kopā ar Aineidu, ir visdiženākais piemineklis, kas celts Romas slavai.

(Pēc prof. L. Lorāna).

TITS LĪVIJS

B.

ROMAS VĒSTURE*)

*) Tulkojumam pamatā šāds teksta izdevums: Titus Livius. Ab urbe condita libri. Edid. W. Weissenborn — M. Müller. Liber I. Lipsiae, 1910. Liber XXI. Lipsiae, 1905.

TITS LĪVIJS

ROMAS VĒSTURE

PRIEKŠVĀRDI.

Vai mans darbs būs pūļu vērts, ja es būšu uzrakstījis romiešu tautas vēsturi no pašiem pilsētas sākumiem, to es labi nezinu un arī, ja zinātu, neuzdrošinātos teikt, [2] jo es redzu, ka šāds pasākums ir tikpat vecs cik izplatīts, kad arvien jauni rakstnieki tic, ka viņi ienesīs saturā kautko noteiktāku vai arī ar rakstnieka mākslu pārspēs veco vēstuļu vienkāršību. [3] Lai būs kā būdams, es priecāšos tomēr, ka savu tiesu arī es pats esmu gādājis par pasaules pirmās tautas sasniegumu piemiņu; un ja nu tik lielā rakstnieku pulkā mana slava paliktu ēnā, tad to slava un dižums, kas aptumšos manu vārdu, mani apmierinātu. [4] Tēmats ir bez tam saistīts ar milzīgām pūlēm, kā jau tāds, kas sniedzas atpakaļ vairāk kā septiņi simti gadus un, kas razdamies no niecīgiem sākumiem, ir tiktāl audzis, ka nu cieš pats no sava dižuma; arī lasītāju vairumam, es nešaubos, pirmie sākumi un sākumiem tuvākie laiki dos mazāk prieka, jo viņi steidzas tikt pie tagadējiem, jaunajiem notikumiem, kuŗos nu senāk valdošās tautas spēki paši sevi sagrauj; [5] es turpretī kā darba algu centīšos panākt arī to, ka no to nelaimju skatīšanas, ko mūsu laikmets ir pieredzējis tik daudzos gados, varēšu novērsties vismaz tik ilgi, kamēr es ar visu prātu sniedzos atpakaļ pie šīs senatnes, brīvs no

visām bažām, kas rakstītāja garu gan neattālinādamas no patiesības tomēr varētu padarīt nemierīgu.

[6] Stāstus par tālāko un tuvāko laiku priekš galvaspilsētas dibināšanas, kas vairāk iederas dzejiskās pasakās nekā neviltotās vēstures liecībās, es nedomāju ne apliecināt ne atspēkot. [7] Senātnei dod šo brīvību, iztēlot pilsētu sākumus svētākus ar to, ka cilvēcīgo piejauc mītiskajam; un ja jau vajag kādai tautai atļaut darīt svētu savu izcelšanos un atvasināt to no dieviem kā ciltstēviem, tad tāda ir kaŗotāju slava romiešu tautai, ka tautas, tāpat kā viņas pacieš Romas virskundzību, varētu paciest vieglu prātu arī to, ka tā sludina par savu un sava dibinātāja tēvu taisni Marsu. [8] Bet šīm un tamlīdzīgām lietām, lai arī kā tās uzņems vai novērtēs, es gan nepiešķiršu lielu svaru; [9] uz sekojošo gan lai man katrs, no savas puses, griež lielu vērību: kāda ir bijusi dzīve, kādi tikumi, kādiem vīriem un kādiem līdzekļiem mājās un kaŗos ir jāpateicas par valsts dzimšanu un augšanu; pēc tam, disciplīnai pamazām sabrūkot, lai viņš izseko garā papriekš tikumu itkā grimšanai, vēlāk, kā tie vairāk un vairāk izira, tad sāka strauji sabrukt, līdz būsim nonākuši pie mūsu laikiem, kuŗos nespējam panest ne savus trūkumus ne to pretlīdzekļus. [10] Šis ir tas jo sevišķi veselīgais un auglīgais ieguvums vēstures pazīšanā, ka tu vēro visādus pamācošus piemērus, kas izlikti uz spīdoša pieminekļa; šeit sev un savai valstij tu vari atrast piemērus ko atdarināt, šeit tev ir piemēri, riebīgi savos sākumos, riebīgi savās beigās, no kuŗiem izvairīties.

[11] Pie tam, vai nu mani vilļ mīlestība uz izvēlēto tēmatu, vai arī nekad neviena valsts nav bijusi ne lielāka, ne reliģiozāka, ne bagātāka ar krietniem piemēriem, ne arī bijusi kāda pilsēta, kuŗā mantkārība un izšķērdība būtu tik vēlu ieviesušās, vai — kur nabadzība un taupība būtu bijusi tik lielā un tik ilgā godā: tādēļ arī jo mazāk bija mantas jo mazāk kāres; [12] tikai nesen bagātība ievazāja kārību un pārmērīgās baudas — dziņu izputēt un visu izputināt greznībā un izvirtībā.

Bet šie pārmetumi, kas nebūs patīkami pat tad, kad varbūt tie būs nepieciešami, lai paliek pie malas vismaz šī lielā darba sākumā; drīzāk ar labām zīmēm un vēlējumiem un ar lūgšanu dieviem un dievēm — ja vien arī mums tāpat kā dzejniekiem būtu tāds paradums — mēs iesāktu labprāt, lai tik lielu darbu uzsākušiem viņi dotu laimīgu turpinājumu.

Pirmā grāmata:

ĶĒNIŅU LAIKMETS ROMĀ

Pirmās grāmatas senais konspekts

(I-a. Ainēja ierašanās Italijā un viņa kaŗadarbi. Askanija un Silvija, pēc tam Silviju valdīšana Albā. Numitōra meitai, ko izvarojis Marss, dzimuši Rōmuls un Rems. Amūlija noslepkavošana. Rōmuls dibinājis galvaspilsētu. Senāta izraudzīšana. Kaŗš ar sabīņiem. Lielā laupījuma ziedošana Jupiteram Feretrijam. Iedzīvotāju sadalīšana kūrijās. Fīdēniešu un vējiešu uzvarēšana. Rōmula izsludināšana par svēto. Numa Pompilijs nodibina dievkalpošanas rituālu. Jāna tempļa durvju noslēgšana. Tulls Hostīlijs izlaupījis albiešus. Trīņu cīņa. Metija Fufetija sodīšana. Tulls zibeņa nosperts. Anks Martijs sakāva latīņus, nodibināja Ostiju. Tarkvinijs Vecais pārspēja latīņus, uzcēla cirku, sakāva kaimiņus, uzcēla mūŗus un novadcaurules. Servijam Tullijam liesmoja galva. Servijs Tullijs sakāva vējiešus un sadalīja tautu šķirās, iesvētīja Diānai templi. Tarkvinijs Lepnais pēc Tullija nogalināšanas ieņēma troni. Tullijas noziegums pret tēvu. Turnu Herdōniju Tarkvinijs nogalina. Kaŗš ar volskiem. Seksta Tarkvinija viltības dēļ izlaupīta Gabiju pilsēta. Iesākts Kapitōlijs. Termina un Jaunības altāŗi nav varējuši tikt pārcelti. Lūkrētija nogalinās. Lepnā padzīšana. Ķēniņi valdīja 255 gadus.)

I-b. Uzvarētājiem latīņiem Anks piešķīra Aventīna uzkalnu, paplašināja robežas, nodibināja Ostijas koloniju, atjaunoja Numas iestādītās ceremonijas. Valdīja 24 gadus. Tam valdot Romā ieradās Lukumons, korintieša Dēmarāta dēls, no Tarkvinijiem, etrūsku pilsētas un, uz-

ņemts Anka draudzībā, sāka saukties Tarkvinijs Vecais, un pēc Anka nāves pārņēma varu. Viņš izraudzīja klāt 100 par senātoriem, iekaŗoja latīņus, sarīkoja spēles cirkā, paplašināja jātnieku centurijas, galvaspilsētu ieslēdza ar mūri, izbūvēja novadcaurules. Anka dēli to nogalināja, pēc tam kad viņš bija valdījis 38 gadus. (Šis augura Ata Navija zināšanu pārbaudīšanas dēļ esot tam jautājis, vai esot iespējams to izdarīt, par ko šis domājot; kad viņš teicis, ka to varot izdarīt, šis pavēlējis tam pāršķelt ar nazi galodu, un to Ats tūlīt izdarījis.)

Pēc viņa nāca Servijs Tullijs, dzimis no dižciltīgas Kornikulu pilsētas gūsteknes, kuŗam puisēnam, vēl šūpulī guļot, esot liesmojusi galva. Viņš izdarīja pirmo mantas vērtēšanu (cenzu), iestādīja skaitīšanu, kuŗā esot tikuši cenzēti 80.000, pārcēla uz priekšu apmūri, pievienoja galvaspilsētai uzkalnus: Kvirīnālu, Vīmināl u, Eskvilīnu, uzcēla kopā ar latīņiem Aventīna uzkalnā templi Diānai. Viņu nogalināja Lūkijs Tarkvinijs, Vecā dēls, uz viņa meitas Tullijas padomu, pēc tam kad tas bija valdījis 44 gadus.

Pēc viņa troni sagrāba Lūkijs Tarkvinijs Lepnais bez senātoru un bez tautas apstiprinājuma. Tas turēja tuvumā apbruņotos sevis apsargāšanai. Veda kaŗu ar volskiem un no viņu laupījuma uzcēla templi Kapitōlijā Jupiteram. Gabījus ar viltu pakļāva savai varai. Kad tā dēļi bija aizceļojuši uz Delfiem un jautāja, kas no viņiem būšot par ķēniņu Romā, ticis atbildēts, ka valdīs tas, kas pirmais būšot noskūpstījis māti. Kamēr šo atbildi viņi paši iztulkoja citādi, Jūnijs Brūts, kas bija devies ceļā kopā ar viņiem, izlikās paklupis un noskūpstīja zemi; un šo viņa rīcību apstiprināja notikumi. Jo kad Tarkvinijs Lepnais patvaļīgi rīkodamies bija visus noskaņojis sev par ļaunu, beidzot par to, kā viņa dēls Seksts bija naktī ar varmācību iekaŗojis Lūkrētijas godu, kuŗa atsaukusi pie sevis tēvu Trikipitīnu un nozvērinājusi savu vīru Kollātīnu, lai šās nāve nepaliekot neatriebta, nogalinājās ar dunci, — viņš tika padzīts, it sevišķi pateicoties Brūta rīcībai, pēc tam kad bija par ķēniņu bijis 25 gadus. Tad par konsuliem tika ievēlēti Lūkijs Jūnijs Brūts un Lūkijs Tarkvinijs Kollātīns.

1.—3. Teikas par izceļošanu no Trōjas un apmešanos Itālijā

1. nod. — Trōjieši Antēnors un Ainējs izkāp Italijas krastā. Antēnors nometina enetus. Ainējam izrāda pretestību Latīns, aboriginu ķēniņš, bet vēlāk Ainējs nodibina ar viņu savienību un apprec tā meitu. Lāvīnijas pilsētas dibināšana. Askanija piedzimšana.

Vispirms nu ir labi zināms, ka pēc Trōjas ieņemšanas pret pārējiem trōjiešiem ļāva dusmām vaļu; tikai diviem, Ainējam un Antēnoram, pateicoties senas viesmīlības saitēm un tādēļ, ka viņi arvien ir stāvējuši par mieru un Helenas atdošanu, achaiji neesot piemērojuši visas kaŗa tiesības; [2] tad pēc dažādiem piedzīvojumiem, Antēnors kopā ar daudziem enetiem (kas padzīti no Paflagonijas sacelšanās dēļ un zaudējuši pie Trōjas savu ķēniņu Pilaimenu meklēja ir apmešanās vietu ir vadoni) esot nonācis pašā Adrijas jūŗas līcī, un pēc euganeju padzīšanas, [3] kas dzīvoja starp jūŗu un Alpiem, šo zemi ieņēmuši eneti un trōjieši. Un vieta, kur viņi vispirms izkāpa malā, saucas Trōja. No tam arī novadam trōjisks nosaukums; visu tautu iesauca par venetiem.

[4] Ainējs pēc līdzīgas nelaimes izbēdzis no dzimtenes bet liktenim vadot uz lielākiem pasākumiem, vispirms esot nonācis Maķedonijā, tad meklēdams apmešanās vietu nokļūvis Sicilijā. No Sicilijas ar kuģiem devies uz laurentiešu apgabalu [5] Trōja ir arī šīs vietas nosaukums. Kad tur izkāpušie trōjieši, kā jau tādi, kam pēc bezgalīgās maldīšanās nekas cits nebija palicis pāri kā tikai ieroči un kuģi, sāka laupīt laukus, atnācēju varasdarba apturēšanai no pilsētas un laukiem skrien kopā apbruņoti ķēniņš Latīns un aborīgeni, kas toreiz apdzīvoja šīs vietas. [6] Sākot no šī brīža, uzglabātās ziņas ir divējādas: vieni stāsta, ka cīņā uzvarētais Latīns noslēdzis ar Ainēju mieru, pēc tam saradojies; [7] citi — ka pēc nostāšanās cīņas kārtībā, bet pirms kaujas signāliem, Latīns esot izgājis priekšā starp pirmajām rindām un izsaucis atnācēju vadoni uz

sarunu; tad iztaujājis, kas viņi par cilvēkiem, no kurienes un kādas nelaimes dēļ devušies prom no dzimtenes un ko meklēdami viņi esot izkāpuši laurentiešu apgabalā; [8] un izdzirdis, ka pūlis esot trōjieši, vadonis esot Ainējs, Anchīsa un Veneras dēls, ka pēc dzimtās vietas nodedzināšanas no tēvijas aizbēguši, viņi meklējot, kur apmesties, un vietu pilsētas dibināšanai, viņš esot apbrīnojis šīs tautas un vīra dižciltību un prātu, kas gatavs kā kaŗam tā mieram, un sniegdams labo roku, apstiprinājis nākamās draudzības uzticību. [9] Pēc tam noslēgts līgums vadoņu starpā, kaŗaspēku starpā notikusi sasveicināšanās; Ainējs pie Latīna ieradies viesos; tur Latīns mājas dievu priekšā tautu līgumam pievienojis ģimeņu līgumu, dodams savu meitu Ainējam par sievu. [10] Šis apstāklis it sevišķi trōjiešiem, nostiprina cerību, ka ar pastāvīgu un noteiktu dzīves vietu izbeigsies apkārtmaldīšanās. Viņi dibina pilsētu; [11] Ainējs to savas sievas vārdā nosauc par Lāvīniju. Drīz no jaunās laulības radās arī vīriešu kārtas atvase, kuŗai vecāki deva vārdu Askanijs.

2. nod. — Kaŗš ar rutuļiem; Latīna nāve; rutuļi sauc palīgā etrūskus. Ainējs sakausē aborīginus un trōjiešus par vienu tautu — latīņiem. Viņš sakauj ienaidniekus, bet pats krīt. Ainējs — debesu dieva Jupitera („debestēva") iemiesojums virs zemes.

Tad reizē aborīginiem un trōjiešiem uzspieda kaŗu. Rutuļu ķēniņš Turns, kam priekš Ainēja atnākšanas bija saderēta Lāvīnija, sašutis par to, ka atnācējam dota priekšroka, bija uzbrucis Ainējam un Latīnam reizē. [2] Neviena no abām armijām neaizgāja no cīņas līksma: rutuļus uzvarēja; uzvarētāji aborīgini un trōjieši zaudēja savu vadoni Latīnu. [3] Tad Turns un rutuļi, nepaļaudamies uz stāvokli, griežas pie ziedošās etrūsku valsts un viņu ķēniņa Mezentija, kas toreiz valdīdams bagātajā Kaires pilsētā, jau no paša sākuma nebija priecīgs par jaunās pilsētas izcelšanos, un tad atzīdams, ka trōjiešu valsts aug pārāk strauji, lai kaimiņi varētu justies diezgan droši, bez ierunas pievienoja savu kaŗaspēku rutuļiem.

[4] Ainējs pirms tik bīstama kaŗa gribēdams noskaņot aborīginu prātus savā labā un panākt, lai visiem būtu ne tikai tās pašas tiesības, bet arī tas pats nosaukums, nosauca abas ciltis par latīņiem. [5] Pēc tam nu aborīgini nepalika iepakaļ trōjiešiem padevības un uzticības parādīšanā ķēniņam Ainējam. Balstīdamies tā tad uz šī divu tautu noskaņojuma, kuŗas ar katru dienu saauga ciešāk kopā, Ainējs — lai gan Etrūrija bija tik dižena savā varenībā, ka bija jau piepildījusi ar sava vārda slavu ne tikai sauszemi, bet arī jūŗu visas Itālijas gaŗumā no Alpiem līdz Sicilijas jūŗas šaurumam — tomēr, neraugoties uz to, ka viņš varēja atsist uzbrukumu pilsētas mūŗu aizsardzībā, izveda kaŗaspēku ārā kaujai. [6] Cīņa nu beidzās latīņu labā, bet tā bija arī pēdējais no Ainēja mirstīgajiem darbiem. Viņš — vienalga, kā mēs viņu saucam pēc cilvēku tiesībām un dievu likuma — ir apglabāts Numīkas upes krastā; viņu dēvē par Jupiteru Vietējo.

3. nod. — Askanijs kļuvis pilngadīgs atstāj Lāvīnijas pilsētu mātei un pats nodibina Albas pilsētu. Viņa pēcteču Silviju saraksts, kuŗi valdīja Albā. Amūlijs padzen savu vecāko brāli, nokauj tā dēlus, un tā meitu Reju Silviju piespiež palikt par Vestas priesterieni.

Vēl nebija nobriedis valdīšanai Askanijs, Ainēja dēls; tomēr šī vaŗa viņam palika neskārta līdz pilngadībai. Tikmēr pateicoties sievietes aizgādībai — tik lielas spējas bija Lāvīnijai — latīņu valsts un viņa vectēva un tēva ķēniste saglabājās zēnam. [2] Es neapstrīdēšu — jo kas gan noteikti apgalvotu tik senu lietu? — vai šis ir bijis Askanijs, vai vecāks par šo, dzimis no mātes Keūsas, kad Īlija vēl nebija nopostīta, un pēc tam tēva pavadonis bēgšanā, ko arī kā Jūlu par sava vārda nodibinātāju dēvē Jūliju cilts. [3] Šis Askanijs — lai arī kur un no kādas mātes dzimis — katrā ziņā noteikti Ainēja dēls, kad Lāvīnijas iedzīvotāju skaits kļuva pārāk liels, atstāja jau ziedošo — cik nu toreiz apstākļi atļāva — un bagāto pilsētu mātei vai arī pamātei, bet pats nodibināja citu jaunu, Albiešu kalna pakājē, ko pēc kalna gaŗumā novietotās pilsētas stāvokļa nosauca par Albu Gaŗo. [4] Starp Lāvīnijas dibināšanu un kolonijas Albas

Gaŗās nometināšanu pagāja ap trīsdesmit gadu. Tomēr valsts spēks bija tiktāl pieaudzis, sevišķi pēc etrūsku sakaušanas, ka pat ne Ainēja nāves gadījumā, ne arī vēlāk sievietes aizgādniecības un pirmo zēna valdīšanas sākumu laikā, ne Mezentijs ar etrūskiem, ne citi kādi kaimiņi nav iedrošinājušies pacelt ieročus. [5] Miera slēgšanā bija panākta tāda vienošanās, ka etrūskiem un latīņiem par robežu lai būtu Albulas upe, ko tagad sauc par Tiberu.

[6] Pēc tam par ķēniņu top Silvijs, Askanija dēls, kautkādas nejaušības dēļ dzimis mežā (= silva). Tam dēls Ainējs Silvijs; pēdējam atkal Latīns Silvijs. [7] Šis nometinājis vairākas kolonijas, sauktas Vecie Latīņi. [8] Vēlāk visiem, kas bija par ķēniņiem Albā, palika pievārds Silvijs. Latīnam piedzima Alba, Albam Atijs, Atijam Kapijs, Kapijam Kapets, Kapetam Tiberīns, kas Albulas upi pārejot noslīka un ar to deva upei nākamajās paaudzēs slaveno vārdu. [9] Tad par ķēniņu top Tiberīna dēls Agriŗa, pēc Agriŗas Rōmuls Silvijs, saņemot varu no tēva. Rōmuls, pats zibeņa ķerts, nodeva varu tieši Aventīnam. Pēdējais apglabāts tai uzkalnā, kas tagad ir Romas pilsētas daļa, deva uzkalnam tā nosaukumu. [10] Pēc tam par ķēniņu top Proka. Tam piedzimst Numitors un Amūlijs; Numitoram, kas bija vecākā atvase, viņš atstāj kā mantojumu seno Silviju ciltsķēniņvalsti. Vairāk tomēr iespēja varmācība nekā tēva griba vai cieņa pret vecākiem gadiem. Padzinis brāli, par ķēniņu top Amūlijs. [11] Vienam noziegumam viņš pievieno otru: viņš iznīcina brāļa vīriešu kārtas atvasi, bet brāļa meitai Rejai Silvijai šķietama pagodinājuma veidā — jo viņš to bija iecēlis par vestālieti — ar mūžīgās jaunavības noteikumu atņem tai cerību uz mātes stāvokli.

4.—7., 3. Teika par Rōmulu un Remu

4. nod. — Rejai Silvijai dzimst dviņi, par kuŗu tēvu tā uzdod dievu Marsu. Amūlijs pavēl tos laist pa Tibras straumi. Izskalotus krastā, tos dzirda vilku māte, tad atrod gans Faustuls, kas tos uzaudzina.

Bet jāpateicas, pēc manām domām, ir liktenim par tik lielas pilsētas rašanos un par vislielākās — tūlīt aiz dievu varenības — valsts sākumu. [2] Izvarota un dzemdējusi dviņus, vestāliete, vai nu aiz pārliecības vai arī tamdēļ, ka dievs kā vainīgais pārkāpumā bija lielāks gods, pasludina par nezināmās atvases tēvu Marsu. [3] Bet ne dievi ne cilvēki nespēj pasargāt ne viņu pašu, ne viņas atvasi no ķēniņa nežēlības. Priesterieni važās slēgtu liek apsardzībā, bet bērnus viņš pavēl mest tekošā ūdenī. [4] Tiešām dievišķas sagadīšanās dēļ pār krastiem stāvūdeņu veidā izplūdusē Tibera gan neļāva tuvoties īstās upes straumei, bet tomēr deva nesējiem cerību, ka jaunpiedzimušie var noslīkt šai, lai arī visai mierīgajā, ūdenī. [5] Tā it kā izpildīdami ķēniņa pavēli, vistuvāk appludinātā vietā, kur tagad ir Rūmīnas vīģe — to esot saukuši par Rōmula vīģi — viņi puisēnus izliek. Toreiz šais vietās bija plaši klajumi. [6] Pastāv teika, ka tad, kad peldošo sili, kuŗā puisēni bija izlikti, ūdens krišanās bija atstājusi sēklī, vilcene slāpju dzīta no apkārtējiem kalniem esot nogriezusies puisēnu kliedzienu virzienā; tā nolaidusi un sniegusi zīdaiņiem savus cičus tik maigi, ka ķēniņa lopu uzraugs esot to atradis laizām ar mēli puisēnus. [7] Stāsta, ka viņam bijis vārds Faustuls. Viņš aiznesis tos līdz kūtīm, nodevis savai sievai audzināt. Ir arī tādi, kas domā, ka Lārentija esot ganu starpā saukta par vilceni izlaidības dēļ; tas devis izdevību teiksmainajam stāstam.

[8] Tā dzimuši un tā uzaudzināti, tiklīdz kā viņi bija sasnieguši jaunekļu vecumu, ne mājās ne pie lopiem nestāvēdami dīkā, viņi klejoja pa mežiem medījot. Šeit iegūvuši spēku miesai un garam, viņi nestājās vairs tikai zvēriem pretī, bet izdarīja uzbrukumus ar laupījumu apkŗautajiem laupītājiem, dalīja

iegūto mantu ganu starpā, un kopā ar tiem — jaunekļu pulkam ikdienas pieaugot — nodarbojās ar nopietnām un jautrām lietām.

5. nod. — Luperkāliju svētku laikā Remu nolaupa laupītāji, Amūlija ļaudis, un izdod to ķēniņam, pēc tam Numitōram kā laupītāju. Tad Faustuls atklāj Rōmulam viņa izcelšanos, un dvīņi nogalina Amūliju.

Jau toreiz Palātija uzkalnā, kā stāsta, notikuši mūsu Luperka svētki, pie kam kalns esot nosaukts pēc Arķādijas pilsētas Pallantējas par Pallantiju, vēlāk Palātiju. [2] Tur Euandrs, kas būdams no šīs arkadiešu cilts esot priekš daudz gadiem pārvaldījis šīs vietas, nodibinājis šos gadskārtējos svētkus, kas bija pārņemti no Arkadijas: kaili jaunekļi godinot Likaija Pānu, ko romieši pēc tam iesauca par Inuvu, skrēja apkārt izlaidīgi jokodami. [3] Reiz, kad viņi bija nodevušies šīm spēlēm, kuŗu datums bija zināms, tiem uzglūnēja par laupījuma zaudēšanu saniknotie laupītāji; kamēr Rōmuls esot spēcīgi aizstāvējies, Remu sagūstījuši, pēc sagūstīšanas nodevuši ķēniņam Amūlijam, pie tam tos apsūdzēdami. [4] Par noziegumu visvairāk viņi ieskaitīja to, ka tie izdarot uzbrukumus Numitora laukiem; pēc tam, salasījuši jaunekļu pulku, tie abi laupot gluži kā ienaidnieki. Tā viņi nodod Remu Numitoram sodīšanai.

[5] Jau no paša sākuma Faustulam bija nojauta bijusi, ka pie viņa uzaudzina ķēniņa atvases; jo viņš zināja gan to, ka jaunpiedzimušie ar ķēniņa pavēli ir izlikti, gan arī to, ka laiks, kad viņš pats tos bija pacēlis, saskanēja ar to pašu notikumu; bet nenobriedušo noslēpumu, nenogaidot izdevību vai bez nepieciešamības, viņš nebija gribējis atklāt. [6] Nepieciešamība atnāca pirmā. Tā baiļu mākts viņš atklāj noslēpumu Rōmulam. Nejauši arī Numitoram, kad viņš turēja Remu ieslodzījumā un bija dzirdējis, ka tie esot dvīņu brāļi, salīdzinot tiklab viņu vecumu kā arī raksturu, kas nemaz nebija tāds kā vergiem, bija iešāvusies prātā atmiņa par meitas dēliem; un iztaujājot viņš nonāca pie tā paša rezultāta, tā ka viņš nebija tālu no Rema atzīšanas. [7] Tā no visām pusēm ķēniņam nu pin slazdus. Rōmuls nevis ar savu jaunekļu pulku — jo atklāts uzbrukums viņam

nebija pa spēkam — bet gan pavēlējis ganiem katram pa savu ceļu noteiktā laikā sanākt pie ķēniņa pils, uzbrūk ķēniņam, pie kam no Numitora mājas, savācis citu pulku, palīdz Rems. Tā viņi nocērt galvu ķēniņam.

6. nod. — Pēc Amūlija nāves, ķēniņvaru Albā pārņem Numitōrs. Rōmuls un Rems nospriež meklēt jaunu vietu un dibināt pilsētu.

Numitors apjukuma sākumā atkārto visiem, ka ienaidnieki iebrukuši pilsētā un aplenkuši ķēniņa pili. Kad viņš tādā kārtā bija aizsaucis Albas jaunatni uz cietokšņa noturēšanu ar ieroču palīdzību, viņš ieraudzīja, ka jaunie sazvērnieki pēc pastrādātās nogalināšanas dodas pie viņa laimes vēlēdami; tūlīt sasaucis sapulci, viņš atklāj brāļa noziegumu pret viņu, meitas bērnu izcelšanos, kā viņi dzimuši, kā uzaudzināti, kā pazīti, beidzot tirāna nogalināšanu un sevi kā tās ierosinātāju. [2] Kad sapulces vidū ienāca jaunekļi gājiena rindās un apsveica vectēvu par ķēniņu, no visa pūļa sekoja vienprātīga balss un ķēniņam apstiprina par likumīgu ir tituli ir varu.

[3] Kad Albas valsts tādā kārtā bija nodota Numitoram, Rōmulu un Remu pārņēma stipra vēlēšanās tai vietā, kur viņi bija izlikti un uzaudzināti, celt pilsētu. Arī albiešu un latīņu skaits bija kļuvis pārmērīgi liels, tam bija pienākuši klāt arī gani, tā kā viņi visi kopā viegli deva cerību, ka salīdzinot ar to pilsētu, ko dibinās, maza būs Alba, maza arī Lāvīnija. [4] Pēc tam šiem nodomiem pievienojās vectēva jaunums: kāre tapt par ķēniņu, un no tā izcēlās neglīta cīņa ar diezgan nevainīgu sākumu. Tā kā viņi esot dvīņi, un cieņa pret vecākiem gadiem tā tad nevarot būt ar izšķīrēju nozīmi, tad ar nolūku, lai d i e v i, kuŗu gādībai bija šīs vietas padotas, ar putnu zīlējumu palīdzību n o z ī m ē t u to, kam bija jādod vārds jaunajai pilsētai, kam bija jāvalda pār nodibināto, — Rōmuls par novērošanas vietu zīlēšanai pēc putniem izraugas Palātiju, bet Rems Aventīnu.

7. nod. — Rōmūls strīdū nogalina Remu, nocietina Palātija uzkalnu, papriekš upurējot it sevišķi Herkulam.

Remam pirmajam esot par zīmi parādījušies seši vanagi, bet kad, pēc jau izziņotās zīmes, bija parādījies Rōmulam divkāršs skaits, abus viņu piekritēji bija izsaukuši par ķēniņiem. Pirmie centās dabūt troni sev dibinoties uz agrāk iestājušos brīdi, bet otri — uz putnu skaita. [2] Pēc tam sanākuši strīdū, dusmu izmaiņā ķēras pie varasdarbiem. Tur drūzmā Rems nodurts krita. Vairāk izplatīta teika, ir tā, ka brālim par izsmieklu Rems pārlēcis pār jaunajiem mūŗiem; par to saniknotais Rōmuls, pievienodams arī draudus: „Tāpat būs ikvienam, kas cits lēks pār maniem mūŗiem!“ viņu nogalināja. [3] Tā varu ieguva viens pats Rōmuls; nodibinātā pilsēta nosaukta pēc dibinātāja vārda.

Vispirms viņš nocietināja Palātiju, kur pats bija uzaudzināts. Upuŗus viņš izdara citiem dieviem pēc albiešu rituāla, bet Herkulam pēc grieķu rituāla, kā tos Euandrs bija ievedis.

7., 4.—15. Teika par Herkulu Itālijā

Herkula un milža Kāka cīņa. Herkuls un Euandrs iestāda Herkula kultu.

[4] Stāsta, ka Herkuls pēc Gēriona nogalināšanas esot atdzinis šai novadā brīnišķa izskata vēršus, un Tiberas upes tuvumā, kur viņš bija peldus pārcēlies, ganāmpulku sev pa priekšu dzīdams, ar zāli apaugušā vietā, lai atspirdzinātu vēršus ar atpūtu un treknu barību, arī pats no ceļa noguris apgūlies. [5] Kad viņu tur, pēc ēdiena un vīna pamatīgas iebaudīšanas bija pārņēmis dziļš miegs, tad tās vietas apdzīvotājs gans, vārdā Kāks, lepns uz saviem spēkiem, vēršu skaistuma vilināts, gribēdams aizdzīt tos kā laupījumu, bet saprazdams, ka spiežot ganāmpulku savā alā ar dzīšanu, pašas pēdas vien būtu novedušas turp meklējošo saimnieku, viņš apgrieza vēršus otrādi un ikvienu sevišķi skaistu vērsi ievilka aiz astes alā. [6] Herkuls gaismai austot pamodies no miega, pārmeklēja ganāmpulku ar acīm un

pamanīja, ka daļa no skaita trūkst; viņš dodas tādēļ uz tuvākoalu paraudzīties, vai pēdas varbūt nevedīs turp. Kad viņš ieraudzīja, ka visas tās vērstas uz ārpusi un tomēr neved kautkur citur, apjucis un neziņā viņš uzsāka dzīt ganāmpulku tālāk prom no bīstamās vietas. [7] Bet tai brīdī, kad dažas dzītās govis, kā parasti, aiz ilgām pēc atstātajām bija iemaurojušās, no alas atskanēja ieslēgto govju maurošana un lika Herkulam griezties atpakaļ. Kad Kāks viņu mēģināja ar varu aizkavēt tuvotiesalai, viņš rungas trāpīts, velti saukdams ganus palīgā, nokrita bez dzīvības.

[8] Toreiz pār šīm vietām valdīja Euandrs, atbēdzis šeit no Peloponnēsas, vairāk gan ar savu ietekmi nekā ar varu, būdams godājams vīrs brīnišķo burtu prašanas dēļ, kas bija jauna lieta mākslas nepazīņu cilvēku vidū, vēl vairāk godājams viņa mātei Karmentai piedēvētā dievu dzimuma dēļ, kuŗu kā pareģi priekš Sibillas atnākšanas Itālijā šīs ciltis bija apbrīnojušas. [9] Toreiz šis Euandrs, ko bija izvilinājusi ārā ganu sapulcēšanās, kas drūzmējās ap atnācēju, acīmredzot, slepkavības vainiņieku, dabūjis dzirdēt par notikušo un par notikušā iemeslu, un vērodams vīra izturēšanos un skaistumu, kas bija dižāka un majestātiskāka nekā cilvēkā, jautā, kas šis esot par vīru. [10] Kad viņš dabūja zināt viņa vārdu, tēvu un tēviju, viņš sacīja: „Esi sveicināts Jupitera dēls, Herkul! Mana māte, patiesīga dievu iztulkotāja, pareģoja par tevi, ka tu pavairosi debesu būtņu skaitu un ka šeit tiks veltīts altāris tev, ko cilts, kas reiz būs visvarenākā virs zemes, sauks par vislielāko un godinās pēc tava rituāla.“ [11] Herkuls sniedza labo roku un teica, ka viņš pieņemot zīlējumu un piepildīšot likteni ar altāŗa iestādīšanu un iesvētīšanu. [12] Tur tad pirmo reizi, paņemot skaistu govi no ganāmpulka, upurēja Herkulam, pieaicinot pie izpildīšanas un mielasta Potītijus un Pīnārijus, toreiz visvairāk pazīstamās ģimenes, kas apdzīvoja šīs vietas. [13] Nejauši iznāca tā, ka Potītiji bija laikā klāt un viņiem tika priekšā celtas iekšas, bet Pīnāriji, kad iekšas bija apēstas, ieradās uz mielasta atlikumu. Kopš tā laika palika ieraša, kamēr vien pastāvēja Pīnāriju cilts,

ka viņi nedrīkstēja ēst upuru iekšas. [14] Potītiji Euandra izmācīti bija šī kulta virspriesteri daudzu paaudžu laikā, līdz — nododot ģimenes gadskārtējo pienākumu valsts vergiem — viss Potītiju dzimums izmira. [15] Šo kultu Rōmuls toreiz pārņēma kā vienīgo svešo kultu no visiem, jau tad būdams ar vīrišķību iegūtas nemirstības atzinējs, uz kādu liktenis vadīja arī viņu.

8.—16. Rōmula valdīšana

8. nod. — Rōmuls izdod noteikumus, iecel divpadsmit liktōrus. Pilsēta paplašinās un top par patvēruma vietu. Pirmā simts senātoru iecelšana.

Pienācīgi nokārtojis reliģijas lietas un sasaucis uz sapulci iedzīvotājus, ko saaudzēt vienas tautas ķermenī ne ar ko citu nevarēja kā tikai ar likumiem, viņš deva tiem tiesiskās normas; [2] domādams, ka lauku ļaužu dzimumam tās būs svētas tikai tad, ja pats būs sevi padarījis par godinājamu ar varas nozīmju palīdzību, viņš padarīja sevi majestātiskāku gan ar pārējo ārieni, bet visvairāk ar pieņemtajiem divpadsmit liktoriem. [3] Citi domā, ka viņš izvēlējies šo skaitu pēc putnu skaita, kas viņam pasludinājuši ķēniņa troni ar savu parādīšanos zīlējuma laikā; man nav nekas pretī pievienoties to uzskatam, kuŗiem ir pārliecība, ka tiklab šāda veida kalpotāji kā arī pats to skaits būs patapināts no kaimiņiem etrūskiem, no kurienes pārņemts ir kurūļa krēsls tāpat purpuru apšūtā toga; un tā tas esot bijis etrūskiem tamdēļ, ka no divpadsmit tautām kopīgi ievēlot ķēniņu katra tauta esot devusi pa vienam liktoram.

[4] Pa to laiku pilsēta auga plašumā, ar nocietinājumiem ieņemot atkal un atkal jaunas vietas, jo viņi to nocietināja vairāk cerībā uz lielu skaitu nākotnē nekā samērā ar to, cik cilvēku bija toreiz. [5] Tad, lai lielā pilsēta nebūtu tukša, tautas pievilināšanas nolūkā, saskaņā ar pilsētas dibinātāju seno plānu, kas, saaicinot kopā nepazīstamus un zema dzimuma ļaudis, meloja,

ka viņiem jaunā paaudze no zemes esot dzimusi, Rōmuls to vietu, kas, tagad iežogota, redzama tiem, kas kāpj lejup „Starp divām birzēm," atklāj kā visiem pieejamu. [6] Tur no kaimiņu tautām atrod patvērumu visāds pūlis bez izšķirības, vai brīvs vai vergs, kārs pēc apstākļu maiņas, un tas arī bija pirmais spēks iesāktajam pilsētas diženumam. Kad par spēkiem nebija vairs jāsūdzas, viņš gādā šiem spēkiem padomi: [7] iecel simts senātoru, vai nu tamdēļ, ka tāds skaits bija pietiekošs, vai arī tamdēļ, ka tikai simts vien bija, ko varēja iecelt par „tēviem": katrā ziņā par „tēviem" viņi iesaukti goda pēc, un viņu pēcnācēji par patriciešiem.

9. nod. — Sajuzdami sieviešu trūkumu, romieši griežas pie kaimiņiem, bet bez sekmēm. Sabīniešu nolaupīšana.

Romas valsts jau bija tik spēcīga, ka kaŗa ziņā bija līdzvērtīga jebkuŗai no kaimiņu valstim; bet sieviešu trūkuma dēļ šis diženums būtu ildzis tikai vienu paaudzi, kā jau tādiem, kam nebija ne cerību uz pēcnācējiem pašu mājās, ne precēšanās tiesību ar kaimiņiem. [2] Tad pēc senātoru padoma Rōmuls sūtīja sūtņus apkārt pa tuvējām ciltīm lūgt jaunajai tautai sabiedrību un precēšanās atļauju: [3] arī pilsētas kā citas lietas rodoties no nieka; pēc tam tās, kuŗām palīdzot pašu vīrišķība un dievi, sagādājot sev lielus līdzekļus un lielu vārdu. [4] Viņi labi zinot, ka Romas izcelšanos gan dievi atbalstījuši, gan arī netrūkšot tai vīrišķības. Tāpēc lai šie neliedzoties kā cilvēki apvienot savas asinis un cilti ar tādiem pašiem cilvēkiem. [5] Bet nekur sūtņi nav laipni uzklausīti: tik lielā mērā viņi nicināja tos un baidījās no tik lielas viņu vidū augošas varas, rūpēs par sevi un pēcnācējiem; un viņus atlaida pa lielākai daļai ar jautājumu, vai šie nebūšot atklājuši arī sievietēm kādu patvēruma vietu, jo tikai tas nozīmēšot līdzvērtīgas precības.

[6] To Romas jaunatne ņēma ļaunā, un nav šaubu, ka lieta sāka svērties uz varasdarbu pusi. Lai tiem dotu īstu brīdi un vietu, Rōmuls slēpdams savu īgnumu rīko svinīgas spēles Zirgu Neptūnam par godu; nosauc tās par kōnsuālijām. [7] Liek tad

izsludināt izrādi kaimiņiem un ar līdzekļiem, kādus vien viņi toreiz prata vai spēja sagādāt, cenšas tās kuplināt, lai padarītu spožas un cerētas. [8] Daudz mirstīgo sanāca, arī aiz intereses redzēt jauno pilsētu, it sevišķi visi tuvākie: kainīnieši, krustumīnieši un antemnieši; [9] drīz ieradās arī visa sabiņu tauta ar bērniem un sievām. Viesmīlīgi ielūgti atsevišķās mājās, viņi, apskatījuši vietu un apcietinājumus un pilno ar namiem pilsētu, brīnas, ka Romas valsts tik ātri augusi. [10] Kad pienāca izrādes brīdis un uzmanība līdz ar skatiem bija pievērsta tai, taisni tad izcēlās norunātā varasdarbība, un pēc dotā signāla Romas jaunekļi skrien katrs uz savu pusi laupīt jaunavas. [11] Lielu daļu no viņām, kam nu katra nejauši bija kritusi rokās, arī nolaupīja; dažas izcili skaistas, nolemtas pirmajiem senātoriem, plēbēji, kam bija dots šis uzdevums, nesa uz mājām; [12] stāsta, ka vienu sevišķi pār citām ievērojamāku izskatā un skaistumā nolaupījuši kāda Talasija biedri, un daudziem vaicājot, kuŗam tad to nesot, tie pastāvīgi klieguši, ka nesot „Talasijam", lai tā neviens to neapvainotu: kopš tā laika tas tapis par kāzu gājiena saucienu.

[13] Tā kā bailes izjauca spēles, sarūgtinātie jaunavu vecāki bēg prom, sūdzēdamies par lauzto viesmīlības norunu un piesaukdami dievu, uz kuŗa svētkiem un spēlēm viņi nākuši, piekrāpti pretēji dievu likumiem un dotajam vārdam. [14] Arī nolaupītajām nebija ne labākas cerības par savu stāvokli, ne arī mazāks sašutums. Bet Rōmuls personīgi gāja apkārt un paskaidroja, ka tas ir noticis viņu tēvu lepnības dēļ, jo viņi esot lieguši precēšanās tiesības kaimiņiem. Viņas tomēr būšot likumīgas sievas, kopēja būšot visa manta un pilsoņu tiesības un, par ko nekā dārgāka neesot cilvēku dzimumam, likumīgi bērni; [15] lai tikai viņas apklusinot savas dusmas, un lai tiem, kam nejaušība sniegusi viņu ķermeņus, sniedzot arī sirdis. Bieži no pārestības esot vēlāk radusies pateicība, un vīri viņām būšot jo mīļāki tādēļ, ka katrs no savas puses pielikšot pūles, lai, izpildījis savu vīra pienākumu, remdētu arī ilgas pēc vecākiem un tēvijas. [16] Tam pievienojās vēl vīru *glaimi*,

kas taisnojās, ka tas noticis aiz kaislības un mīlestības, kuŗi ir sevišķi efektīga lūgšana pie sievietes.

10. nod. — Sabīņu valstu sašutums. Kainīnieši kā pirmie grib par to atriebties. Rōmuls tos sakauj, nogalina viņu ķēniņu un laupījuma uzglabāšanai ceļ templi Jupiteram Feretrijam.

Jau nolaupītajām sirdis bija kļuvušas pavisam mīkstas. Taču nolaupīto vecāki taisni tad visvairāk musināja pilsētas ar savu sēru tērpu, asarām un žēlabām. Un viņi nepaturēja savu sašutumu tikai savās mājās vien, bet pulcējās no visām pusēm pie Tita Tatija, sabīņu ķēniņa, arī sūtņi sanāca tur, jo Tatija vārds tais novados bija visiespaidīgākais. [2] Kainīnieši ar krustumīniem un antemnieši bija tie, uz kuŗiem attiecās daļa no šīs netaisnības. Viņiem Tatijs un sabiņi šķita rīkojamies lēni; šīs trīs tautas savā starpā pašas kopīgi gatavojas kaŗam. [3] Pat krustumīnieši un antemnieši, samērā ar kainīniešu dedzību un dusmām, nedarbojās pietiekami enerģiski: tāpēc kainīniešu cilts izdara uzbrukumu Romas novadam viena pati. [4] Bet izklīdušajiem postītājiem pretī stājas Rōmuls ar kaŗaspēku un vieglā cīņā tiem māca, ka veltīgas ir dusmas bez spēkiem. Viņu kaŗaspēku tas sakauj un padzen, sakautos vēl liek vajāt, ķēniņam kaujā nocērt galvu un noņem bruņas; pēc ienaidnieku vadoņa nogalināšanas viņš ieņem viņu pilsētu ar pirmo uzbrukumu.

[5] Pēc tam atvedis uzvarētāju kaŗaspēku atpakaļ, pats viņš būdams tiklab ar darbiem ievērojams vīrs kā arī ne mazāks savu darbu reklamētājs, nogalinātā ienaidnieku kaŗavadoņa bruņas nesdams pakārtas uz tam nolūkam īpaši pagatavotas dakšas, kāpj Kapitōlija pakalnā un tur nolicis tās pie svētā ganu ozola, vienā laikā ar dāvinājuma veltīšanu nozīmēja arī Jupitera templim robežas un pielika dievam pievārdu. [6] „Jupiter Nesēj," viņš sacīja, „šīs ķēnišķīgās bruņas tev nesu es uzvarētājs ķēniņš Rōmuls, un starp šīm līnijām, ko es nupat garā novilku, es veltīju templi kā glabātavu „treknajam" laupījumam, ko pēc ienaidnieku ķēniņa un kaŗavadoņu nogalināša-

nas nākamās paaudzes, sekodamas man kā paraugam, pārnesīs mājās. [7] Tāds ir tempļa sākums, ko Romā iesvētīja pirmo no visiem. Pēc tam dievi nosprieda, ka ne tempļa dibinātāja vārdi nedrīkst būt veltīgi, ar kuŗiem viņš pasludināja, ka nākamās paaudzes nesīs tur laupījumu, ne arī spējīgo vīru lielā skaita dēļ šāda dāvinājuma nopelni nedrīkst tapt ikdienišķi. Tikai divi reizes turpmāk tik daudzos gados, tik daudzos kaŗos ir gūts „treknais laupījums"; tik reta bija šāda goda laime.

11. nod. — Atkal uzvaras pār sabīņu ciltīm: antemniešiem un krustumīniešiem. Sabīņi ieņem Kapitoliju Tarpējas nodevības dēļ.

Kamēr romieši tai brīdī to dara, antemniešu kaŗaspēks, izmantojot izdevību un ļaužu prombūtni, iebrūk kā ienaidnieki Romas novadā. Steigā romiešu pulku ved arī pret tiem un izklīdušus pa laukiem tos sakauj. [2] Ienaidniekus tā tad izklīdina jau ar pirmo uzbrukumu un kliedzieniem, ieņem arī viņu pilsētu; un par divkāršo uzvaru līksmojošo Rōmulu viņa sieva Hersilija, ko bija nogurdinājušas nolaupīto jaunavu lūgšanas, lūdz piedot viņu vecākiem un uzņemt savā valstī: tādā kārtā pilsēta varot vienprātībā kļūt vienota. To arī viegli panāca. [3] Pēc tam viņš devās pret iebrūkošajiem krustumīniešiem. Tur cīņas bija vēl mazāk, jo citu zaudējumu dēļ viņiem drosme bija saplakusi. [4] Uz abām vietām nosūtīja kolonistus, vairāki atradās, kas zemes auglības vilināti pieteicās uz krustumīniešu zemi. Arī uz Romu no turienes pārcēlās bieži, visvairāk nolaupīto vecāki un radi.

[5] Pats pēdējais kaŗš izcēlās no sabiņu puses, un tas bija noteikti vislielākais: jo viņi nerīkojās nemaz no dusmām vai kaislības, ne arī izrādīja savus kaŗa nodomus priekš uzbrukuma. [6] Apdomībai pievienoja vēl viltību. Spurijs Tarpējs pārvaldīja Romas cietoksni. Viņa meitu jaunavu piekukuļo ar zeltu Tatijs, lai tā uzņemot viņus apbruņotus cietoksnī — tai brīdī viņa nejauši bija izgājusi ārpus sienām meklēt ūdeni upuŗu vajadzībām. [7] Tur ielaisti viņi to nogalināja ap-

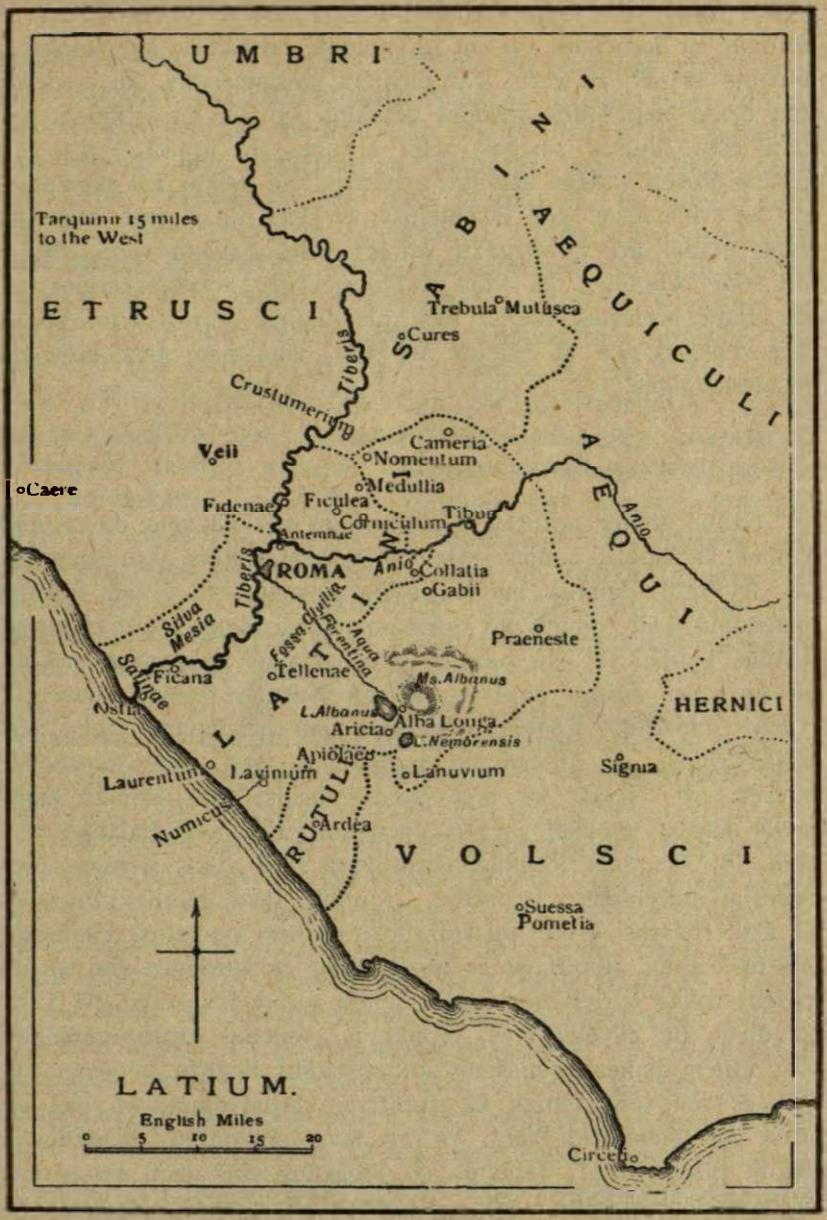

1. karte. — **Vidus Itālija ķēniņu laikmetā.**
(pēc: T. Livi Ab urbę condita, l. I. Edited by H. J. Edwards. Cambridge, 1912.)

bērdami ar ieročiem, vai nu tai nolūkā, lai liktos, ka cietoksnis ieņemts drīzāk ar varu, vai piemēra došanas dēļ, lai nodevējam nekur neparādītu nekādu uzticību. [8] Tā kā sabīņiem parasti esot bijušas smagas zelta aproces uz kreisās rokas un pērlēm nosēti krāšņa izskata gredzeni, tad teikai vēl piemetina to, ka viņa esot sev izkaulējusi to, kas tiem esot kreisajās rokās; tādēļ arī tai uzgāzti vairogi zelta dāvanu vietā. [9] Ir tādi, kas apgalvo, ka viņa, dibinoties uz norunas nodot to, kas būtu kreisajās rokās, tieši pieprasījusi ieročus, un tā kā bija redzams, ka tā rīkojas ar viltu, viņa pati gāja bojā no apsolītās algas.

12. nod. — Romiešiem draud sakaušana, bet to novērš Rōmula solījums Jupiteram Apstādinātājam.

Sabīņi tomēr noturēja cietoksni un tad nākamā dienā, kad Romas karaspēks kaujas gatavībā bija aizpildījis visu klajumu, kas ir starp Palātija un Kapitōlija pakalnu, tikai tad nokāpa līdzenumā, kad romieši no dusmām un kārodami atgūt cietoksni tuvojās kaujai. [2] Kā pirmie (jeb: virsaiši) abās pusēs uz cīņu aicināja: sabīņu pusē — Metijs Kurtijs, romiešu pusē — Hostijs Hostīlijs. Pēdējais, būdams gan neizdevīgā vietā, pirmajās rindās ar drosmi un pārgalvību aizstāvēja Romas intereses. [3] Tiklīdz kā bija Hostijs kritis, tūlīt Romas karaspēks kāpjas atpakaļ un to dzen līdz vecajiem Palātija vārtiem. [4] Arī pats Rōmuls bēgļu barā līdzi vilkts, ieročus pret debesim paceldams, iesaucās: „Jupiter, tavu putnu uzaicināts es šeit Palātijā esmu pilsētai licis pirmos pamatus. Cietoksni jau tur sabīņi, nopirkuši ar noziegumu; no turienes viņi ar ieročiem rokās pāriet vidū esošo ieleju un dodas šurp. [5] Taču tu, dievu un cilvēku tēvs, vismaz no šejienes atturi ienaidniekus, atņem bailes romiešiem un apstādini neglīto bēgšanu. [6] Šeit es tev solu templi kā Jupiteram Apstādinātājam, lai tas būtu par pieminekli tam, ka ar tavu personīgo palīdzību ir glābta pilsēta!“ [7] Izsacījis šo lūgšanu, viņš itkā manīdams, ka lūgums uzklausīts, sauc: „No šā brīža, romieši, Jupiters La-

bākais Lielākais liek mums apstāties un atjaunot cīņu!" Romieši apstājās itkā debesu balss aicināti: Rōmuls pats lido uz priekšu pie pirmām rindām. [8] Metijs Kurtijs no sabīņiem pats pirmais bija noskrējis no cietokšņa lejā un bija dzinis izklaidētos romiešus pa foru visā tā gaŗumā, un nebija vairs tālu no Palātija vārtiem, kliegdams: „Mēs esam uzvarējuši neuzticamos saimniekus, glēvos ienaidniekus. Nu viņi ilgi zinās, ka jaunavas laupīt ir pavisam kas cits nekā cīnīties ar vīriem!" [9] Kamēr viņš tā dižojas, Rōmuls ar visdrošāko jaunekļu pulciņu brūk viņam virsū. Gadījās, ka tai brīdī Metijs cīnījās jāšus; jo vieglāk bija viņu padzīt. Padzītajam romieši dzenas pakaļ un parējais Romas kaŗaspēks ķēniņa pārdrošības iedvesmots izklīdina sabīņus. [10] Metijs iegāzās muklājā, zirgam satrūkstoties no vajātāju trokšņa; šis apstāklis bija novērsis no cīņas pat sabīņus, tik ievērojama vīra bīstamā stāvokļa dēļ. Viņš arī, savējiem mudinot un saucot (daudzie atzinības parādījumi bija pavairojuši viņa drosmi) izbrien ārā: romieši un sabīņi ielejā starp abiem pakalniem uzsāk no jauna kauju; bet Romas puse bija pārsvarā.

13. nod. — Sabīnietes izšķir cīnītājus. Latīniski-sabīniskas valsts dibināšana. Rōmuls nodibina trīsdesmit kūrijas un trīs jātnieku centūrijas.

Tad sabīņu sievietes, kuŗu aizvainošanas dēļ bija izcēlies kaŗš, izpurušiem matiem saplēstām drēbēm — draudošā nelaime bija uzvarējusi sieviešu bailes — uzdrošinājās mesties lidojošo šķēpu vidū, [2] un iebrūkot no sāniem, šķirt naidīgās kaujas rindas, šķirt saniknotos, vienā pusē lūgdamas tēvus, otrā — vīrus, lai sievu tēvi un meitu vīri neapslacina sevi ar aizliegtām asinīm, lai ar slepkavību neaptraipa viņu nedzimušos pēcnācējus, vieni — mazbērnus, otri — savus bērnus. [3] „Ja radniecība jūsu starpā, ja laulība jums riebj, vēršiet dusmas pret mums! Mēs esam iemesls kaŗam, mēs esam vīriem un vecākiem par iemeslu ievainojumiem un asins izliešanai. Labāk būs mums bojā iet nekā dzīvot bez vieniem un otriem no jums

kā atraitnēm vai bārenēm." [4] Šis apstāklis aizkustina ir pūli ir vadoņus. Iestājas klusums un piepēžs miers; tad līguma noslēgšanai priekšā iziet vadoņi un nodibina ne tikai mieru, bet arī vienu valsti no divām. [5] Ķēniņus apvieno kā biedrus, bet visu varu pārceļ uz Romu. Ķad tādā kārtā pilsēta bija divkāršota, tad lai sabīņiem tomēr kautko atlīdzinātu, viņus nosauca par kvirītiem pēc Kuru pilsētas. Par piemiņu šai kaujai vietu, kur vispirms no dziļā muklāja izkļūvušais Kurtijs bija uzvedis zirgu uz cieta dibena, nosauca par Kurtija dīķi.

[6] Pēc tik bēdīga kaŗa — prieka pilnais, pēkšņi nodibinātais miers darīja sabīnietes mīļākas vīriem un vecākiem, un par visiem vairāk pašam Rōmulam. Tāpēc sadalīdams tautu trīsdesmit kūrijās, viņš deva kūrijām viņu vārdus. [7] Nav uzglabājušās ziņas, lai gan sieviešu skaits bez šaubām būs bijis ievērojami lielāks par šo, vai tās, kam bija jādod savs vārds kūrijām, ir izvēlētas pēc vecuma vai pēc saviem vai vīru nopelniem vai ar lozēšanu. [8] Tai pašā laikā noorganizēja arī trīs jātnieku centurijas: ramnieši nosaukti pēc Rōmula vārda, pēc Tita Tatija — titijieši; lūkeru vārda un izcelšanās iemesls nav skaidrs. Pēc tam valdīšana abiem ķēniņiem bija ne tikai kopēja, bet arī vienprātīga.

14. nod. — Par pārestību pret laurentiešiem ķēniņš Tits Tatijs tiek nogalināts, un Rōmuls kļūst par vienīgo ķēniņu. Kaŗš ar fīdēniešiem; Fīdēnu pilsētas ieņemšana.

Pēc dažiem gadiem ķēniņa Tatija radi padzen laurentiešu sūtņus, un kad laurentieši sūdzējās tautu tiesību vārdā, pie Tatija vairāk iespēja savējo ietekme un lūgšanas. [2] Ar to viņš vērš uz sevi viņu atriebību: jo Lāvīnijā, kad viņš bija tur ieradies uz gadskārtējo upurēšanu, drūzmai izceļoties viņu nogalina. [3] Šo notikumu Rōmuls, kā stāsta, esot panesis ar mazāku nepatiku nekā pienācās, vai nu liekulīgās troņu apvienošanas dēļ, vai arī tādēļ, ka viņš ticēja, ka tas nogalināts bez netaisnības. Tāpēc no kaŗa viņš gan atturējās: tomēr, lai izpirktu sūtņu apvainošanu un ķēniņa noslepkavošanu, starp Romas un Lāvīnijas pilsētu atjaunots līgums.

[4] Ar tiem nu pastāvēja necerēts miers; toties izcēlās cits karš, daudz tuvāks un gandrīz pie pašiem vārtiem. Fīdēnieši ieskatīdami, ka viņu tuvumā nostiprinās pārāk tuvs valsts spēks, iekams šī varenība kļūst tik liela, cik liela tā acīmredzot taps, pasteidzas uzsākt karu. Izsūtījuši bruņotus jauniešus, tie posta to lauku daļu, kas ir starp mūsu pilsētu un Fīdēnām. [5] No turienes pagriezušies pa kreisi, jo pa labi kavēja Tiberas upe, lauku iedzīvotājiem par lielām izbailēm viņi rīko laupīšanas; un uztraukums, ko no laukiem ienesa pilsētā, tapa par iebrukuma vēsti. [6] Rōmuls iztraucēts — jo tik tuvs karš nevarēja pieļaut kavēšanos — ved laukā karaspēku un apmetas nometnē jūdzes attālumā no Fīdēnām. [7] Tur atstājis nelielu sardzi, viņš izgāja ar visiem karapulkiem ārā un pavēlēja daļai no kareivjiem nosegtā vietā riņķī zem biezajiem krūmiem palikt paslēptuvē; devies uz priekšu ar lielāko daļu un ar visu kavalēriju, viņš ar nekārtīgas un draudošas kaujas veidu, jādelēļot līdz pašiem vārtiem, panāca to, ko meklēja — izvilināja ienaidnieku laukā. Arī bēgšanai, kas bija jāsimulē, šī pati jātnieku kauja deva mazāk aizdomīgu iemeslu. [8] Un kad kavalerijai itkā svārstoties starp nodomu cīnīties vai bēgt, arī kājnieki kāpās atpakaļ, ienaidnieki bariem plūst pa vārtiem ārā un atsituši Romas karaspēku, aiz dziņas brukt virsū un vajāt, traucas līdz paslēptuves vietai. [9] Tad piepēži parādīdamies, romieši iebrūk šķēršām ienaidnieku karaspēkā; izbailes pavairo no nometnes izsūtīto kareivju karogi, kas bija atstāti sardzē: tā vairākkārtēju baiļu pārņemti fīdēnieši gandrīz agrāk nekā Rōmuls un pavadoņi jātnieki spēja apgriezt aiz iemauktiem zirgus apkārt, griež muguras; [10] un nu daudz nekārtīgāk — kā jau patiesā bēgšanā — tie, kas nedaudz iepriekš bija vajājuši simulētājus, centās atkal sasniegt pilsētu. Tomēr viņi neizglābās no ienaidnieka; [11] cieši aiz muguras turēdamies, romieši, iekams vārtu dēļus varēja aizcirst priekšā, gluži kā vienā kolonnā ielaužas iekšā.

15. nod. — Uzvara pār vējiešiem. Rōmula raksturs.

Fīdēniešu kaŗa piemēra ierosināti, vējieši gan radniecības dēļ — jo arī fīdēnieši bija etrūski — gan arī tādēļ, ka pats vietas tuvums (gadījumā, ja Romas ieroči izrādītos naidīgi visiem kaimiņiem) kūdīja, iebruka Romas novadā, vairāk sirodami nekā parasto kaŗu vezdami. [2] Tāpēc nometni necēluši, negaidījuši ienaidnieku kaŗaspēku, no laukiem sagrābto laupījumu nesdami, viņi atgriezās Vējās. Turpretī romieši, neatraduši ienaidnieku uz laukiem, sakārtoti un gatavi galīgai cīņai pāriet Tiberu. [3] Kad vējieši izdzirda, ka tie ceļ nometni un taisās nākt uz viņu pilsētu, viņi izgāja pretī, lai labāk izšķirtu kaŗu slēgtās rindās, nekā ieslēgti cīnītos par jumtiem un mūŗiem. [4] Tur, neņemot spēkam palīgā nekādu mākslu, ķēniņš Rōmuls uzvarēja tikai ar sava vecā kaŗaspēka izturību, un vajādams izklaidētos ienaidniekus līdz mūŗiem, bet neuzbruka šai, ar stiprām sienām un ar pašu vietas dabu nocietinātai pilsētai; atgriezdamies viņš noposta laukus vairāk aiz tieksmes atriebties nekā gūt laupījumu. [5] Šīs nelaimes spiesti ne mazāk kā no sakaušanas, vējieši sūta delegātus uz Romu lūgt mieru. Sodot tos ar daļu no zemes, viņiem deva pamieru uz simts gadiem.

[6] Tādi apmēram bija notikumi pašu mājās un kaŗos ķēniņa Rōmula valdīšanas laikā, no kuŗiem neviens nebija tāds, kas nesaskanētu ar ticību viņa dievišķam dzimumam vai ar pielaidumu par viņa pārdievošanu pēc nāves, ne viņa drosme ķēniņa tiesību atgūšanā, ne viņa lēmums dibināt pilsētu un to stiprināt ar kaŗu un ar mieru. [7] Jo ar viņa tiešām sagādāto varenību tā bija tik stipra, ka turpmākos četrdesmit gados tai bija drošs miers. [8] Tautai tomēr viņš bija patīkamāks nekā senātoriem, bet daudz vairāk par citiem pats mīļākais kareivju sirdīm: trīssimts apbruņotus personīgai sardzei, ko viņš nosauca par keleriem, viņš turēja pie sevis ne tikai kaŗa, bet arī miera laikā.

16. nod. — Rōmula nāve un izsludināšana par dievu. Viņš „parādās“ Prokulam Jūlijam, pēc tam atkal „uzkāp“ debesīs.

Veicis šos nemirstīgos darbus, viņš vadīja sanāksmi kaŗaspēka apskatīšanai laukumā pie Kapras purva, kad piepēži izcēlās negaiss ar lieliem pērkoņa grāvieniem un apklāja ķēniņu ar tik biezu miglu, ka laupīja sapulcei iespēju viņu redzēt. Pēc tam Rōmula vairs zemes virsū nebija. [2] Romas jaunatne beidzot savaldījusi savas izbailes, un kad pēc tik vētraina brīža atgriezās skaidra un mierīga gaisma, ieraudzījuši ķēniņa sēdekli tukšu, viņa gan visai noticēja senātoriem, kas bija vistuvāk stāvējuši, ka negaiss to parāvis gaisā, tomēr itkā vientulības baiļu pārņemta ieturēja kādu brīdi drūmu klusumu. [3] Pēc tam uz dažu klātesošo ierosinājumu visi sveic Rōmulu kā dievu, kas dzimis no dieva, Romas pilsētas ķēniņu un tēvu; ar lūgšanām viņi izlūdzas viņa labvēlību, lai vēlīgs žēlīgs viņš sargātu arvien savu dzimumu.

[4] Es domāju, arī toreiz būs bijuši daži, kas klusām apsūdzēja senātorus, ka tie savām rokām ir saplosījuši ķēniņu — jo arī šīs baumas ir nākušas klajā, tikai ļoti slepeni; tās otras turpretī izplatīja varoņa apbrīnošana un toreizējās bailes. [5] Bez tam arī viena cilvēka attapība kā stāsta, esot pavairojusi ticību šim notikumam. Jo Prokuls Jūlijs, kad pilsēta tādā kārtā bija nemierīga aiz skumjām pēc ķēniņa un naidīga senātoriem, būdams, kā stāsta, iespaidīga autoritāte, lai arī nezcik svarīgs bija attiecīgais jautājums, ierodas sanāksmē. [6] „Kvirīti, viņš saka, Rōmuls, šīs pilsētas tēvs, šorīt gaismai austot piepeži nolaidies no debesīm parādījās manā priekšā. Kad es šausmu sagrābts godbijībā biju apstājies, lūgtin viņu lūgdams, lai būtu ļauts viņu pretī uzlūkot, [7] viņš sacīja: Ej prom, ziņo romiešiem, ka debesu iemītnieki grib, lai mana Roma būtu pasaules galva: tāpēc lai viņi tur godā kaŗa mākslu un lai zina un stāsta nākamajām paaudzēm, ka nekāda cilvēku vara nespēj pretoties Romas ieročiem.“ Viņš piebilda: „To izteicis, viņš pacēlās gaisā.“ [8] Brīnums, cik liela uzticība bija šādam šī vīra ziņojumam, un kā sēras pēc Rōmula plēbējos un kaŗaspēkā norima, kad bija apstiprinājusies viņu ticība tā nemirstībai.

17. Pavaldonības starplaiks

17. nod. — Romas sabiņu bažas, kuŗiem nebija vairs ķēniņa kopš Tatija nāves. Dekurioni. Vienu gadu pavaldonība. Tautas nemiers. Senātori tai piedāvā ievēlēt jaunu ķēniņu, ar priekšnoteikumu, ka viņiem jāapstiprina šī iecelšana. Tauta piekrīt senātam.

Pa to laiku senātoriem nedeva miera sacensība pēc troņa un varaskāre. Vēl tā nebija pārņēmusi atsevišķas personas, jo jaunajā tautā neviens lielā mērā neizcēlās; cīnījās partijās šķiŗu starpā. [2] Tie, kas bija cēlušies no sabīņiem, tā kā pēc Tatija nāves no viņu puses ķēniņš nebija valdījis, tad bīdamies vienlīdzīgajā sabiedrībā zaudēt troņa tiesības, viņi vēlējās, lai iecel viņu dzimuma ķēniņu; bet vecie romieši neatzina ķēniņu sveštautieti. [3] Šai gribu dažādībā visi tomēr gribēja ķēniņu, brīvības saldums vēl nebija nobaudīts. [4] Tad senātoros ieviesās bailes, ka valstij bez valdības, kaŗaspēkam bez vadoņa — brīdī, kad daudzu apkārtējo valstu noskaņojums bija nelabvēlīgs — var uzbrukt kāda ārējā vara. Pastāvēja tā tad vienošanās, ka jābūt kautkādai vadībai, bet tai pašā laikā nevienam nenāca prātā otra priekšā piekāpties. [5] Tādos apstākļos valdīšanu savā starpā apvieno simts senātoru nodibinot desmit dekurijas, un uz katru dekuŗiju ieceļot pa vienam, kas būtu valdības priekšgalā. Valdīja desmit senātori, vienam bija varas zīmes un liktori; [6] vara bija nosprausta uz piecām dienām un gāja pa rindai caur visu rokām; tā ķēniņa varas pārtraukums ilga vienu gadu. To pēc faktiskā stāvokļa nosauca par pavaldonību, un šis nosaukums turas vēl tagad.

[7] Tad plēbēji sāka kurnēt, ka verdzība esot daudzkārtota, viena kunga vietā iecelti simts; un šķita, ka viņi necietīs ilgāk, ja vien nebūs ķēniņš un pie tam viņu ievēlēts. [8] Kad senātori bija pamanījuši šo nemieru, viņi atzīdami, ka pašiem no sevis jāpiedāvā tas, ko viņi taisījās zaudēt, atgūst piekrišanu nododot tautai augstāko varu tādā veidā, ka viņi paturēja sev tikpat daudz tiesību, cik atvēlēja. [9] Jo viņi nosprieda, ka, pēc tam, kad tauta būs nosaukusi ķēniņu, tam

jābūt likumīgam tikai tādā gadījumā, ja senātori tapšot par apstiprinātājiem. Arī mūsdienās likumu un maģistrātu ieteikšanā atsaucas uz to pašu tiesību, lai gan tā zaudējusi savu nozīmi: iekams tauta sāk nobalsošanu, vēl nezināmam komiciju iznākumam senātori dod savu apstiprinājumu. [10] Toreiz pavaldonis sasaucis sapulci, sacīja: „Lai tas ir labs, svētīgs un laimīgs! Kvirīti, vēlējiet ķēniņu: tā senātori ir nosprieduši. Pēc tam senātori, ja jūs būsiet ievēlējuši cienīgu skaitīties par otro pēc Rōmula, dos savu apstiprinājumu.“ [11] Tas plēbējiem bija tik patīkami, ka viņi negribēdami izrādīties pārspēti devībā, nosprieda un pavēlēja tikai to, lai senāts spriežot, kam jābūt ķēniņam Romā.

18.—21. Numas Pompilija valdīšana

18. nod. — Senāts izvēlas sabīni Numu Pompiliju. Tas pirms troņa pieņemšanas zīlē pēc putnu lidojuma.

Slavens bija šai laikmetā Numas Pompilija taisnīgums un dievbijība. Viņš dzīvoja sabīņu Kurās, vīrs ar ļoti lielām zināšanām (cik nu tais laikos tas bija iespējams) par visādām dievu un cilvēku tiesībām. [2] Par šīs mācības autoru, tā kā neviens cits nav pazīstams, aplami min samieti Pītagoru, kuŗš, kā zināms, Servijam Tullijam Romā valdot, vairāk kā simts gadus vēlāk, pašā Itālijas malā, Metapontas Hēraklējas un Krotōnas apvidā noorganizējis pēc šādām zinībām kāru jaunekļu pulciņus. [3] No šiem apgabaliem, ja arī viņš būtu tā paša laika biedrs, kādas gan ziņas varēja nonākt līdz sabīņiem? Ar kādu gan valodas starpniecību tas būtu modinājis kādā vēlēšanos mācīties? Ar kā palīdzību viens cilvēks būtu varējis nonākt līdz viņam caur tik daudzām tautām, dažādām valodas un ierašu ziņā? [4] Paša iedzimto spēju dēļ tā tad Numas gars bija izcilām īpašībām saskanīgi veidots, kā es drīzāk ticu, un izglītots ne tik daudz ar svešzemju mācību palīdzību

kā vairāk gan ar nopietno un drūmo veco sabīņu mācību, par kuŗu cilti nekad nevienam nav bijusi krietnāka.

[5] Izdzirduši par Numas vārdu, Romas senātori, lai gan pārsvars šķita sveŗamies uz sabīņu pusi, ja ķēniņš būtu ņemts no turienes, tomēr neiedrošinādamies stādīt augstāk par šo vīru ne sevi ne citu kādu no savas partijas, ne arī vispār kaut kādu no senātoriem vai pilsoņiem, viņi visi kā viens nospriež, ka ķēniņa tronis jāpiedāvā Numam Pompilijam. [6] Aicināts uz Romu viņš, gluži tāpat kā Rōmuls ieguva ķēniņa troni, dibinot pilsētu saskaņā ar putnu zīlējumu, liek arī par sevi iztaujāt dievus. Tāpēc augurs, kam vēlāk šis priesteŗa amats kā pagodinājums bija kļuvis par oficiālu un pastāvīgu, noveda viņu cietoksnī un apsēdināja uz akmens pret dienvidiem. [7] Augurs ieņēma sēdekli pie viņa kreisās rokas apsegtu galvu, turēdams labajā līku spieķi bez mezgliem, ko sauca par lituvu. Pēc tam vērsis skatu uz priekšu pār pilsētu un laukiem, pielūdzis dievus, tad nodalījis savus novērošanas debeslaukus no austrumiem līdz rietumiem, pasludinot, ka labie debeslauki ir uz dienvidiem, [8] bet kreisie uz ziemeļiem, viņš garā nosprauda punktu savā priekšā, cik vien tālu acis ļāva saskatīt; tad lituvu pārcēlis kreisajā rokā, labo uzlicis Numam uz galvas, viņš lūdzās šādiem vārdiem: [9] „Tvēs Jupiter, ja ir ļauts šim Numam Pompilijam, kuŗa galvu es turu, būt par Romas ķēniņu, kaut tu tad atklātu mums nepārprotamas zīmes starp tām robežām, ko es esmu novilcis.“ Tad viņš vārdos uzskaita zīmes, kuŗu sūtīšanu viņš vēlas. [10] Pēc to atsūtīšanas Numu atzīst par ķēniņu un viņš nokāpa lejā no zīlējamā laukuma.

19. nod. — Numa mēģina civilizēt romiešu ierašas. Jāņa templis. Numa nodibina vispārēju mieru un, lai tautu labāk savaldītu, viņš tai iedzen bailes no dieviem. Numa satiekas ar nāru Egeriju. Kalendāra ievešana.

Tas, ieguvis tādā kārtā ķēniņa troni, gatavojas jauno pilsētu, kas bija nodibināta ar spēku un ieročiem, nodibināt par

jaunu ar tiesībām, likumiem un labām ierašām. [2] Kad viņš redzēja, ka pie tām kaŗu laikā pierast nav iespējams, jo kaŗadienests cilvēkus pārvēršot par mežoņiem, uzskatīdams, ka mežonīgo tautu ir jāmīkstina atradinot no ieročiem, viņš padarīja Jāna templi Argīlētas lejasgalā par miera un kaŗa rādītāju, tā ka atvērts tas nozīmēja, ka pilsēta ir kaŗa stāvoklī, bet slēgts — ka visas apkārtējās tautas atrodas miera stāvoklī. [3] Vēlāk pēc Numas valdīšanas tas ir bijis slēgts tikai divi reizes, vienreiz konsula Tita Mānlija laikā pēc pirmā pūniešu kaŗa nobeigšanas, otrreiz — ko dievi deva pieredzēt mūsu paaudzei — pēc Aktijas kaŗa, kad imperātors Cēzars Augusts bija panācis mieru virs zemes un jūŗas. [4] Tō slēdzis un iepriekš vienojis visu apkārtējo tautu noskaņojumu ar sabiedrības un līgumu noslēgšanu, lai nu pēc atbrīvošanās no rūpēm par ārējām briesmām ļaudis, kuŗus bija savaldījušas bailes no ienaidniekiem un kaŗa disciplīna, dīkā stāvēdami neizlaistos, viņš visupirms atzina, ka tiem jāiedzen bailes no dieviem, kas bija visiespaidīgākais līdzeklis pret nepiedzīvojušu un tanīs laikos primitīvu pūli. [5] Tā kā tās nevarēja iespiesties sirdīs bez jebkāda brīnuma izdomāšanas, tad viņš ņēmās simulēt, it kā viņam būtu pa naktīm satikšanās ar dievieti Egeriju; pateicoties viņas padomiem, viņš iestādot tikai tādas ceremonijas, kas esot dieviem vispatīkamākas, un iecelot katram no dieviem savus virspriesteŗus.

[6] Vispirms viņš sadala gadu divpadsmit mēnešos saskaņā ar mēness gaitu; tā kā mēness neaizņem ikvienā mēnesī trīsdesmit dienas un tāpēc iztrūkst dienas no pilna gada, ko noteic saulgriežu riņķis, viņš to noregulēja ar iespraužamu mēnešu piemetināšanu tā, ka katrā divdesmitajā gadā, noapaļojot visu šo gadu atsevišķos posmus, kalendāra dienas sakrita ar to pašu punktu (saules griešanās lokā), no kāda viņi bija sākuši (iespraust papilddienas); [7] viņš arī iestādīja nerunājamās un runājamās dienas, jo dažreiz varēja izrādīties derīgi neko nepārrunāt ar tautu.

20. nod. — Jupitera, Marsa, un Kvirīna flāminu iecelšana; vestāliešu kolēģijas nodibināšana. Saliju kolēģijas iecelšana. Pontifika ievēlēšana.

Tad viņš pievērsa vērību priesteŗu iecelšanai, lai gan viņš pats rīkoja lielāko daļu ceremoniju, it sevišķi tās, kas mūsdienās saistās ar Jupitera priesteri. [2] Bet tā kā viņš domāja, ka kareivīgā valstī vairāk ķēniņu būs līdzīgi Rōmulam nekā Numam, un ka tie paši ies kaŗā, tad lai neizlaistu ķēniņa kārtas ceremonijas, viņš iecēla par flāminu Jupiteram pastāvīgu priesteri, un apgādāja tam īpašas drēbes un ķēniņam raksturīgo kurūļa krēslu. Šim viņš vēl pievienoja divus flāminus: vienu Marsam, otru Kvirīnam; [3] bez tam izvēlēja jaunavas Vestai, amats, kas bija cēlies no Albas un nebija svešs Romas dibinātāja ciltij. Lai tās būtu nemitīgi par templa priesterienēm, viņš piesprieda tām atalgojumu no valsts līdzekļiem, un padarīja tās godājamas un svētas ar jaunavības solījumu un citām kulta ceremonijām. [4] Tāpat viņš izvēlēja divpadsmit saliju Marsam Gradīvam, un par atšķirības zīmi deva izšūtu tuniku, un pavēlēja nēsāt virs tunikas uz krūtīm vaŗa plati, kā arī „debesu ieročus", tā saucamos ankūlijus, un iet pa pilsētu dziedot himnus ar trīskāršiem kāju piesitieniem un svinīgu deju. [5] Pēc tam viņš no senātoriem izvēlēja par pontifiku Numu Mārkiju, Mārka dēlu, un viņa rīcībā nodeva visas upurēšanas, kas bija aprakstītas un par kuŗām bija sīki paredzēts, ar kādiem upurlopiem, kādās dienās, pie kādiem dievnamiem lai upurē, un no kā lai prasa šiem izdevumiem naudu. [6] Arī visas pārējās oficiālās un privātās upurēšanas viņš pakļāva pontifiku izšķiršanai, lai būtu kur tautai nākt padomu prasīt, lai nesagrozītu nevienu reliģijas likumu, aizmirstot senču kultus un ievedot svešus; [7] un lai tas pats pontifiks iemācītu ne tikai debesdievu ceremonijas, bet arī pareizas bēres un veļu pielabināšanu, kā arī, kādas debesu zīmes, sūtītas ar zibeni vai ar citu kādu parādību, viņi lai uzņem (kā domātas sev) un izpērk. Šo zināšanu izvilināšanai no dievu prātiem viņš iesvētīja Arentīna pakalnā altāru Jupiteram Izvilinātājam,

un ar putnu zīlējumiem prasīja dievam, kādas debesu zīmes ir jāatzīst (kā domātas viņiem).

21. nod. — Meža iesvētīšana dievēm Kamēnām. Labās Ticības svētki. Argeju iesvētīšana.

Kad viss pūlis no varasdarbiem un ieročiem bija pievērsies šādu lietu pētīšanai un izpildīšanai, no vienas puses, prāti bija nodarbināti kautko darot, no otras puses, pastāvīgi klātesošas bažas — jo debesu griba šķita piedalāmies cilvēku dzīvē — bija piepildījusi visu sirdis ar tādu dievbijību, ka uzticība un zvērasts valdīja valstī pateicoties bailēm, kas bija gandrīz tik pat lielas kā bailes no likumiem un sodiem. [2] Un kad paši iedzīvotāji sāka sevi veidot pēc ķēniņa, kā vienīgā parauga, izturēšanās, tad arī kaimiņu tautām, kas bija agrāk ticējušas, ka viņu vidū atrodoties nometne, nevis pilsēta, lai visiem mieru traucētu, — tas iedvesa tādu godbijību, ka valsti, kas visa pievērsusies dievu kultam, apvainot viņi uzskatīja par bezdievību.

[3] Bija kāda birze, kuŗu vidū apūdeņoja no tumšas alas tekošs avots ar neizsīkstošu ūdeni. Tā kā Numa ļoti bieži tur devās bez aculieciniekiem it kā uz satikšanos ar dievi, viņš šo vietu veltīja Kamēnām, jo tur esot notikušas viņu sanāksmes ar šā sievu Egeriju. [4] Arī Uzticībai viņš iestādīja kultu. Uz šo svētnīcu viņš pavēlēja flāminiem braukt divjūgā segtos ratos, un izdarīt sakrālo ceremoniju aptinot roku līdz pirkstiem, par zīmi, ka uzticība jāsargā un tās mītne pat labajās rokās esot svēta. [5] Viņš iesvētīja arī daudz citu upuŗu un vietas upuŗu izdarīšanai, ko pontifiki sauc par Argējiem. Tomēr no visiem viņa darbiem pats lielākais bija gādība visā valdīšanas laikā par mieru, ne mazāka kā par varu.

[6] Tādā nu veidā divi ķēniņi pēc kārtas, katrs pa savu ceļu, viens ar kaŗu, otrs ar mieru, veicināja valsts augšanu. Rōmuls bija par ķēniņu trīsdesmit septiņus gadus, Numa četrdesmit divus. Valsts bija tiklab spēcīga kā arī saskanīgi veidota ar kara un miera laika paņēmieniem.

22.—31. Tulla Hostīlija valdīšana

22. nod. — Numas nāve. Kareivīgo Tullu Hostīliju tauta nozīmē par Numas pēcnācēju. Strīdi un sarunas starp Romu un Albu noved līdz kaŗam.

Līdz ar Numas nāvi valsts atkal nonāca pavaldoņa rokās. Pēc tam tauta izsauca par ķēniņu Tullu Hostiliju, Hostilija mazdēlu, kuŗa cietokšņa pakājē bija notikusi slavenā kauja pret sabīņiem: senātori bija par apstiprinātājiem. [2] Šis bija ne tikai savādāks nekā pēdējais ķēniņš, bet vēl niknāks kā Rōmuls. Viņu kairināja tiklab jaunie gadi un spēki kā arī vectēva slava. Uzskatīdams, tā tad, ka valsts top veca no miera, viņš visur meklēja izdevību ierosināt kaŗu. [3] Nejauši gadījās, ka Romas laucinieki pēc kārtas laupīja Albas novadā, albieši — Romas. Toreiz pār Albu valdīja Gājs Kluilijs. [4] No abām pusēm gandrīz ap to pašu laiku sūtīja sūtņus atprasīt mantas. Tulls bija pamācījis savējos, lai vispirms viņi nokārto uzdevumu. Viņš labi zināja, ka albietis atbildēs noraidoši: tā varēs ar tīru apziņu pieteikt kaŗu. [5] Albieši kārto savu lietu lēnāk: no Tulla puses laipni un labvēlīgi uzņemti kā viesi viņi priecīgi piedalās ķēniņa mielastā. Tikmēr romieši bija prasījuši savas mantas atpakaļ un tai pašā laikā, uz albieša noraidošo atbildi, pieteikuši kaŗu pēc trīsdesmit dienām. [6] Šīs ziņas viņi atnes Tullam. Tad Tulls dod izdevību sūtņiem izteikt, ar kādām prasībām viņi ir nākuši. Tie, par visu būdami neziņā, vispirms ar taisnošanos vilcina laiku: viņi prēt savu gribu teikšot kaut ko, kas nepatikšot Tullam, bet pavēle tos spiežot: viņi esot nākuši atprasīt mantas; ja tās neatdošot, viņiem pavēlēts pieteikt kaŗu. [7] Uz to Tulls iesaucās: „Ziņojiet savam ķēniņam, ka Romas ķēniņš ņem dievus par lieciniekiem tam, kuŗa no abām tautām agrāk ir atlaidusi sūtņus, noraidot viņu prasības pēc mantām; lai tad viņi uzsūta tai viņas šī kaŗa nelaimes!“

23. nod. — Albas diktātors Metijs Fufetijs liek priekšā izvairīties no kaŗa, kas tikai nākšot par labu etrūskiem.

Šādas ziņas albieši pārnes mājās. Uz kaŗu abas puses gatavojas ar vislielāko centību, uz kaŗu, kas bija ļoti līdzīgs pilsoņu kaŗam, gandrīz starp vecākiem un bērniem, kā vieniem tā otriem Trōjas pēcnācējiem, jo Lāvīnija bija cēlusies no Trōjas, no Lāvīnijas — Alba, no albiešu ķēniņu atvasēm — romieši. [2] Tomēr kaŗa iznākums darīja maz nožēlojamu šo cīņu, jo no vienas puses cīņa nenotika starp kaŗaspēkiem, no otras puses, divas tautas, tikai sagŗāvušas viena otras pilsētu, saplūda vienā tautā. [3] Albieši pirmie izdarīja uzbrukumu Romas novadam ar milzīgu kaŗaspēku. Viņi apmetās nometnē ne vairāk kā piecu jūdžu attālumā no pilsētas, izrok gŗāvi tai apkārt: grāvis saucas vadoņa vārdā par Kluilija grāvi vairāku gadsimteņu laikā, līdz šo nosaukumu sagrauza laika zobs kopā ar pašu lietu. [4] Šai nometnē mirst Albas ķēniņš Kluilijs; par diktātoru albieši iecel Mētiju Fufetiju.

Pa to laiku Tulls kļuvis lepns it sevišķi ķēniņa nāves dēļ un atkārtodams, ka lielā dievu griba, sākdama no pašas galvas sūtīšot uz visu Albas cilti bezdievīgā kaŗa sākšanas dēļ, naktī pagājis gaŗām ienaidnieku nometnei ar kaŗaspēku kaujas gatavībā steidz uz Albas novadu. Šis apstāklis izvilināja Mētiju no viņa pastāvīgās nometnes. [5] Viņš pieved savu armiju ienaidniekam jo tuvu klāt. Pēc tam viņš sūta uz priekšu sūtņus un liek ziņot Tullam, ka pirms kaujas esot vajadzīgas sarunas: ja viņš ar šo satikšoties, šis labi zinot, ka šis pateikšot kaut ko tādu, kas interesēs Romu tikpat kā Albu. [6] Tulls to nenoraida, tomēr gadījumam, ja šie priekšlikumi izrādītos tukši, viņš izved savējos kaujas kārtībā. Iznāk pretī arī albieši.

Kad viņi tā rindās novietoti stāvēja abās pusēs, vadoņi iziet vidū ar nedaudz dižciltīgajiem. [7] Tur albietis iesāk: Netaisnības un neatdotas mantas, ko prasīja atpakaļ pēc līguma, kā es laikam no mūsu ķēniņa Kluilija esmu dzirdējis, ir par iemeslu šim kaŗam, un es nešaubos, ka arī tu, Tull, paudi to pašu. Bet ja nu jāsaka drīzāk patiesība nekā spoži vārdi, tad varas kāre musina divas asinsradniecīgas un kaimiņu tautas uz kaŗu. [8] Es arī nespriežu, vai tas pareizi

vai nepareizi; par to būtu bijis jāpārdomā tam, kas uzņēmās kaŗu: mani izvēlēja albieši par vadoni kaŗa vešanai. To gan es tev, Tull, gribētu atgādināt: cik varena etrūsku valsts ir mums un it sevišķi tev apkārt, to tu zini, jo labāk, jo tuvāk tūskiem būdams. Tie daudz spēj uz sauszemes, bet visvairāk uz jūŗas. [9] Atceries, ka tikko tu dosi signālu kaujai, uz šīm divām kaujas rindām virsū noraudzīsies, lai uzbruktu nogurušiem un salauztiem tiklab uzvarētājam kā uzvarētam. Tāpēc, ja vien dievi mums vēl labu, ņemot vērā, ka mēs neapmierināti ar drošu brīvību, ejam pretī nezināmai valdīšanas vai vergošanas nejaušībai, turēsimies pa tādu ceļu, pa kuŗu ejot būtu iespējams izšķirt bez abu tautu lielas nelaimes, bez lielas asinsizliešanas, kuŗiem būtu jāvalda par otriem. [10] Šis priekšlikums nav nepatīkams Tullam, lai gan viņš bija visai iedomīgs tiklab no dabas kā arī no cerības uz uzvaru. Abām pusēm piedaloties meklēšanā, viņi izvēlas plānu, kam arī pats gādījums sagādāja vielu.

24. nod. — Romieši un albieši norunā izšķirt virsvadonības jautājumu ar dažu priekšstāvju divcīņu. Par tādiem izvēlas Horātijus un Kuriātijus, bet pirms tam noslēdz līgumu.

Gadījās, ka abos kaŗaspēkos toreiz bija trīs brāļi, kas neatšķīrās ne gados ne spēkos. Kā labi zināms, tie bijuši Horatiji un Kuriātiji, un nav gandrīz cita sena notikuma par šo slavenāka. Tomēr tik pazīstamā lietā paliek neziņa attiecībā uz vārdiem, kuŗai tautai piederējuši Horātiji, kuŗai — Kuriātiji. Chronisti velk gan uz vienu gan uz otru pusi; tomēr es atrodu, ka vairāk ir to, kas sauc Horātijus par romiešiem; man gribas ticēt pēdējiem. [2] Ar trim brāļiem apspriežas ķēniņi, lai tie cīnoties ar zobenu katrs par savu tēviju: tur būšot valdīšana, kuŗā pusē būšot uzvara. Iebildumu nekādu nav. Norunā laiku un vietu. [3] Pirms kaujas noslēgts līgums starp romiešiem un albiešiem ar noteikumiem, ka tā tauta, kuŗas pilsoņi šai cīņā būšot uzvarējuši, valdītu labvēlīgi un mierīgi pār otru tautu. [4] Līgumus slēdz katru ar savādākiem noteikumiem, bet visus vienādā veidā. Toreiz tas noticis sekošā kārtā, un ne

par vienu līgumu nav vecāku atmiņu. Fētiāls jautājis ķēniņam Tullam šādi: „Vai tu, ķēniņ, man pavēli slēgt līgumu ar Albas tautas Tēvu izpildītāju?“ Ķēniņam pavēlot, viņš sacīja: „Es tev, ķēniņ, prasu svētās zāles.“ Ķēniņš atbildēja: „Ņem tīro!“ [5] Fētiāls atnesa no cietokšņa tīru zāles kušķi. Pēc tam viņš jautāja ķēniņam sekojošo: „Ķēniņ, vai tu mani iecel par ķēnišķīgo Romas kvirītu tautas pārstāvi, kā arī manus piederumus un pavadoņus?“ Ķēniņš atbildēja: „Par cik tas notiek bez viltības pret mani un Romas kvirītu tautu, es ieceļu.“ [6] Fētiāls bija Mārks Valerijs, viņš iecēla par Tēvu izpildītāju Spūriju Fusiju, aizskaļot ar vērmeli viņa galvu un matus. Tēvu izpildītāju iecej zvērasta izpildīšanai, tas ir līguma svētīšanai, un to panāk ar daudz vārdiem, ko gaļā formulā izteiktus nav vērts šeit atstāstīt. [7] Tad nolasījis noteikumus, viņš teica: „Uzklausi, Jupiter, uzklausi Albas tautas Tēv izpildītāj, uzklausi arī tu, Albas tauta: līdz ko šie nosacījumi balsī no pirmā līdz pēdējam ir nolasīti no šiem vaskotiem dēlīšiem bez viltības un ļaunprātības, un līdz ko tie šeit šodien ir pilnīgi pareizi saprasti, šos nosacījumus Romas tauta nelauzīs pirmā. [8] Ja tā lauzīs pirmā ar oficiālu lēmumu, ar viltību un ļaunprātību, tad tai dienā, Jupiter, nodur Romas tautu tā, kā es noduru šo sivēnu šeit šodien, un dur par tik spēcīgāk ,par cik tu pats esi varenāks un stiprāks.“ [9] Līdz ko viņš bija to izteicis, viņš nodūra sivēnu ar krama nazi. Tāpat albieši izpildīja savas formulas un zvērastu caur savu diktātoru un saviem priesteriem.

25. nod. — Cīņa starp Horātijiem un Kuriātijiem.

Kad līgums bija noslēgts, trīs brāļi, kā bija norunāts, ņem ieročus. Kamēr katra puse uzmudināja savus trīņus, saukdami, ka senču dievi, tēvija ar vecākiem, un visi pilsoņi, cik vien to esot mājās, cik vien to esot kaļaspēkā, šai brīdī vērojot viņu ieročus, viņu rokas, — viņi paši lepni tiklab sava rakstura dēļ kā arī mudinātāju saucienu pacilāti, iziet priekšā vidū starp divām kaujas rindām. [2] Abi kaļaspēki bija apsēdušies abās pusēs savu nometņu priekšā, no pašreizējā riska apziņas vairāk

brīvi nekā no bažām: jo te izšķīra varas jautājumu, kuŗa atkarājās no tik nedaudz cilvēku vīrišķības un laimes. Tāpēc nu saspīlētā uzmanībā viņi vērš skatus uz galīgi nepatīkamo notikumu.

[3] Atskan signāls un ar ieročiem cīņas gatavībā gluži kā ķaujas rindas, treji jaunekļi, pauzdami lielu kaŗaspēku noskaņojumu, skrien viens otriem pretī. Ne vieniem ne otriem netēlojas garā pašu briesmas, bet gan visu kopējā vara vai verdzība un pēc tam nākamais tēvijas stāvoklis, kādu būs paši izšķīruši. [4] Tiklīdz kā pirmā sadursmē bija atskanējuši ieroči un spoži iemirdzējās zobeni, milzīgas šausmas pārskrien pār skatītājiem, un tā kā cerība nesvērās ne uz vienu ne uz otru pusi, balss un domas bija kā sastingušas. [5] Kad pēc tam pārejot tuvcīņā, bija jau vērojamas ne tikai kustības un neizšķirta zobenu un vairogu vicināšana, bet arī ievainojumi un asinis, divi romieši — kamēr trīs albieši bija ievainoti — sabruka viens pār otru. [6] Kad tiem krītot Albas kaŗaspēks priekā uzgavilēja, Romas leģionus jau atstāja visas cerības, tomēr ne bažas, kamēr viņi bija šausmās par viena stāvokli, ko bija apstājuši trīs Kuriātiji. [7] Nejauši viņš bija palicis sveiks un vesels, lai arī būdams pavisam nevienādos spēkos viens pret visiem, tomēr paļāvīgs uz sevi pret katru atsevišķi. Tāpēc, lai cīņu ar viņiem atdalītu atsevišķi, viņš uzsāk bēgšanu, domādams, ka viņi sekos tā, cik nu katram rētām klātais ķermenis ļaušot. [8] Viņš jau bija aizbēdzis labu gabalu no tās vietas, kur notika cīņa, kad atskatīdamies viņš redz tos sekojam ar lielām atstarpēm, un ka viens nav no šā tālu. [9] Viņš griezās atpakaļ pret pēdējo ar lielu sparu; un kamēr Albas kaŗaspēks uzsauc Kuriātijiem, lai viņi palīdzot brālim, jau Horātijs, nogalinājis savu pretinieku, kā uzvarētājs devās otrā cīņā. Tai brīdī romieši ar kliedzieniem, kādi rodas piekritējiem pēc necerēta panākuma, atbalsta savu kareivi, un tas steidz nobeigt cīņu. [10] Iekāms tā tad otrs, kas nebija tālu, spēja pienākt klāt, viņš pieveic arī otru Kuriātiju. [11] Nu cīņas izredzēm izlīdzinoties, bija palikuši pāri tikai pa vienam, bet nevienādi ne cerību ne spēku ziņā. Vienu darīja

paļāvīgu trešajai cīņai zobena neskartie locekļi un divkāršā uzvara, otrs rētu novājinātos, no skrējiena nogurušos locekļus vilkdams un iepriekšējās brāļu nogalināšanas uzvarēts, sevi upurē uzvarētājam ienaidniekam. [12] Tā nebija cīņa. Romietis gavilēdams iesaucās: „Divus es esmu veltījis manu brāļu dvēselēm, trešo es veltīšu šī kaŗa cēlonim, lai romietis valda pār albieti!“ Tā kā tas tikko turēja savu vairogu, viņš iegrūž no augšas tam zobenu rīklē, nokritušam gar zemi atņem bruņas. [13] Romieši gavilēdami un laimes vēlēdami saņem Horātiju ar jo lielāku prieku tamdēļ, ka viņu lieta bija tuvu kritiskam stāvoklim. Viņi pāriet pēc tam pie savējo apbedīšanas ar pavisam nevienādu noskaņojumu, jo vieni ieguva varas pieaugumu, otri nokļuva svešā noteikšanā.

[14] Ir uzglabājušies kapi vietā, kur katrs ir kritis, divi romiešu vienā vietā tuvāk pie Albas, trīs albiešu Romas virzienā, bet atstātu viens no otra, kā arī cīņa notika.

26. nod. — Horātijs nogalina savu māsu; par to viņu notiesā, bet drīz pēc tam attaisno, ko panāk viņa tēva daiļrunība.

Pirms aiziešanas, uz Mētija jautājumu, ko viņš pavēlot uz noslēgtā līguma pamata, Tulls pavēl turēt jaunos cilvēkus kaujas gatavībā: šis izlietošot viņu pakalpojumus, ja būšot kaŗš ar vējiešiem. Līdz ar to kaŗaspēki tad aizvesti mājup.

[2] Kā pirmais soļoja Horātijs, lepni nesdams trīskāršo laupījumu. Tam jaunava māsa, kas bija saderināta ar vienu no Kuriātijiem, iznāca pretī Kapēnas vārtu priekšā; un pazinusi uz brāļa pleciem līgavaiņa kaŗa mēteli, ko pati bija darinājusi, atraisīja matus un žēli sauca vārdā mirušo līgavaini. [3] Māsas žēlabas uztrauc lepnajam jauneklim prātu, viņa uzvaras un tik liela, vispārēja prieka gadījumā. Tāpēc izvilcis zobenu, tai pašā laikā uz to kliegdams, viņš nodur meiteni. [4] „Ej prom no šejienes,“ viņš sauc, „ar savu nepiedienīgo mīlestību pie sava līgavaiņa, aizmirsusi mirušos brāļus un dzīvo, aizmirsusi tēviju. [5] Tā lai pazūd ikviena romiete, kas sēros pēc ienaidnieka!“ Šausmīgs šķita šis noziegums senātoriem un tautai, bet nesenais

nopelns aizsedza darbu. Tomēr viņu aizrāva uz tiesu pie ķēniņa. Ķēniņš, lai nebūtu pats tik bēdīga un tautai tik nepatīkama sprieduma un, pēc sprieduma, arī soda noteicējs, sasaucis tautas sanāksmi, teica: „Saskaņā ar likumu es ieceļu duumvīrus, lai tie tiesā Horātiju par noziegumu pret valsts varu." [6] Likums bija ar šausmīgu formulu: „Lai duumvīri tiesā par noziegumu pret valsts varu. Ja viņš pret duumvīriem apelēs, lai viņš aizstāvas ar apelēšanu. Ja duumvīru spriedums gūs virsroku, viņam jāapsedz galva, jāpakaŗ ar virvi neauglīgā kokā un jādauza, vai nu iekšpus vai ārpus aizmūres." [7] Saskaņā ar šo likumu tika ievēlēti duumvīri. Tie nedomādami, ka būtu iespējams pat nevainīgu cilvēku attaisnot pēc šī likuma, bija to atzinuši par vainīgu, un tad viens no viņiem sacīja: „Pūblij Horātij, es tevi apsūdzu valsts noziegumā. Liktor, sasien viņam rokas!" [8] Bija pienācis liktors un lika virsū cilpu. Tad Horātijs uz Tulla ierosinājumu, kas bija žēlsirdīgs likuma iztulkotājs, sauca: „Es apelēju!" [9] Tā strīds notika tautas priekšā par apelēšanu. Ļaudis kļuva aizkustināti šai tiesā it sevišķi, kad tēvs Pūblijs Horātijs, sauca, ka pēc viņa sprieduma, meita esot nogalināta likumīgi; ja tā nebūtu, viņš būtu uzstājies pret dēlu uz tēva tiesību pamata. Pēc tam viņš lūdza viņu, ko tie nesen atpakaļ esot redzējuši kopā ar skaistiem pēcnācējiem, neatstāt vienu bez bērniem. [10] Pa to laiku sirmgalvis apskāvis jaunekli, rādīdams uz Kuriātiju bruņām, kas bija piestiprinātas tai vietā, kas tagad saucas Horātiju mieti, teica: „Vai jūs, kvirīti, šo cilvēku, ko esat nesen redzējuši greznotu un soļojam sajūsmā par uzvaru, vai jūs spējat viņu redzēt sasietu zem dakšas, sitienu un moku vidū, kuŗu tik riebīgu skatu pat albiešu acis tikko spētu paciest?" [11] Ej, liktor, sasien rokas, kas nesen atpakaļ apbruņotas, ir ieguvušas varu Romas tautai. Ej, apsedz galvu šīs pilsētas atbrīvotājam; pakar pie neauglīgā koka, dauzi viņu vai nu iekšpus aizmūres — bet šo ienaidnieku šķēpu un bruņu vidū — vai arī ārpus aizmūres — bet Kuriātiju kapu vidū! Kur gan jūs spējat vest šo jaunekli, kur viņa nopelnu zīmes viņu neatbrīvotu no tik riebīga soda?" [12] Neizturēja

tauta ne tēva asaras ne paša nesatricināmo drosmi ikvienās briesmās; un attaisnoja drīzāk apbrīnodami viņa vīrišķību nekā raudzīdamies uz lietas likumīgumu. Tāpēc, lai acīmredzamo slepkavību tomēr izpirktu ar kaut kādu upuri, pavēlēja tēvam upurēt par dēlu uz valsts rēķina. [13] Tas izdarījis dažus izpirkšanās upurējumus, kuŗus vēlāk pārņēma Horātiju cilts un uzcēlis pār ceļu baļķi, sūtīja zem tā kā zem jūga jaunekli ar apsegtu galvu. Tas arī šodien vēl stāv, arvien no jauna uztaisīts uz valsts rēķina; sauc to par Māsas baļķi. [14] Horātijai, tai vietā, kur viņa bija no dūriena sabrukusi, uzcēla kapu no četrstūrainiem akmeņiem.

27. nod. — Albas diktātors Metijs slepeni sakūdī Fīdēnas un Vējas pret Romu. Tulla uzaicināts par sabiedroto saskaņā ar līgumu, viņš kaujas laikā romiešus atstāj. Romieši paliek tomēr uzvarētāji.

Bet ilgi miers ar albiešiem nepastāvēja. Pūļa neapmierinājums ar to, ka trim kareivjiem esot bijis uzticēts valsts liktenis, samaitāja nenoteikto diktātora raksturu, un tā kā krietni nodomi nebija labi beigušies, viņš sāka pielabināt tautu ar nekrietniem. [2] Tā tad gluži kā viņš agrāk karā mieru, tā tagad meklēdams miera laikā karu, jo viņš redzēja, ka viņa valstij ir vairāk pašpaļāvības nekā spēka, viņš musina citas tautas uz atklātu un pieteiktu kara vešanu, savējiem viņš pataupa nodevību sabiedrības formā.

[3] Romas koloniju fīdēniešus, pēc vējiešu pieņemšanas par pasākuma sabiedrotiem ar solījumu, ka albieši pārnākšot viņu pusē, tie musina uz karu un cīņu. [4] Kad Fīdēnas bija atklāti atkritušas, Tulls, ataicinājis Mētiju un viņa karaspēku no Albas, dodas pret ienaidniekiem. Pārgājis pār Aniēnas upi, viņš novieto nometni pie satekas. Starp šo vietu un Fīdēnām par Tiberu bija pārgājis vējiešu karaspēks. [5] Šie, arī kaujas kārtībā, pie upes ieņēma labo spārnu, kreisajā nostājās fīdēnieši tuvāk kalniem. Tulls virzī savējos pret ienaidniekiem vējiešiem; albiešus viņš novieto iepretim fīdēniešu leģionam. Albietim bija tik pat maz drosmes cik uztīcamības. Tāpēc neuzdrošinādamies

ne palikt ne atklāti pāriet otrā pusē, pamazām pievīrzas kalniem. [6] Pēc tam, domādams, ka viņš ir pietiekoši tuvu piegājis, virza uz augšu vīsu savu kaŗaspēku, un nevarēdams izšķirties, laika novilcināšanas nolūkā, paplašina rindas. Viņa nodoms bija: kuŗā pusē laime dotu uzvaru, tai pievienot savus spēkus. [7] Vispirms tas romiešiem, kas bija stāvējuši vistuvāk, bija par lielu brīnumu, kad viņi pamanīja, ka viņu sāni paliek atklāti ar sabiedroto aiziešanu; pēc tam jātnieks uz aulēkšojoša zirga ziņo ķēniņam, ka albieši ejot prom. Tulls kritiskajā brīdī solās dieviem un Bālumam un Bailēm pa templim. [8] Kliegdams uz jātnieku skaļā balsī, lai ienaidnieki dzirdētu, viņš pavēl tam atgriezties cīņā: neesot ko bīties; ar šā pavēli albiešu kaŗaspēku vedot apkārt, lai tie uzbruktu neapsargātai īdēniešu aizmugurei. Viņš arī pavēl, lai jātnieki paceļ uz augšu šķēpus. [9] Šis apstāklis lielai daļai no romiešu kājniekiem aizsedza aizejošā Albas kaŗaspēka skatu; kas to bija ieraudzījuši, tie domādami, ka tas ir tas, ko viņi bija dzirdējuši no ķēniņa, cīnās jo dedzīgāk. Šausmas tagad pāriet ienaidnieku pusē: viņi bija dzirdējuši skaļā balsī teikto, un liela daļa īdēniešu, kā jau tādi, kas bija pievienoti romiešiem kā koloni, prata latīniski. [10] Tāpēc, lai albieši, piepeži noskriedami no kalniem, nenogrieztu viņus no pilsētas, viņi metās bēgt. Tulls uzbrūk, un sakāvis īdēniešu spārnu, pret vējiešu spārnu, ko bija satricinājušas citu pānika, atgriežas ar lielāku paļāvību. Arī viņi neizturēja uzbrukumu, bet nekārtīgu bēgšanu neatļāva aiz muguras esošā upe. [11] Kad bēgdami viņi bija tai pievirzījušieš, vieni ieročus neglīti nomezdami akli lēca ūdenī, citus, kamēr tie vilcinājās krastā, gudrojot vai bēgt vai cīnīties, romieši iznīcināja. Neviena cita no agrākām romiešu kaujām nebija mežonīgāka.

28. nod. — Tulls pasludina savu nolūku pakļaut visus albiešus Romai, un liek sodīt Metiju.

Tad Albas kaŗaspēks, cīņas skatītājs, tika novests līdzenumā. Mētijs apsveic Tullu ar ienaidnieku sakaušanu, savukārt Tulls labvēlīgi uzrunā Mētiju. Ar vēlējumu, kaut tas labi izvērstos, viņš

pavēl albiešiem apvienot savu nometni ar romiešu nometni; uz nākamo dienu viņš gatavo šķīstīšanās upuri. [2] Tiklīdz kā gaisma bija uzaususi, visu sagatavojis kā pienākas, viņš pavēl abus kaŗaspēkus saukt uz sapulci. Saucēji iesākdami no ārmalas pirmos uzaicināja albiešus. Tie, arī neredzētās lietas vilināti, lai dzirdētu Romas ķēniņu sapulcē runājam, nostājās vistuvāk. [3] Pēc norunas, apkārt nostāda apbruņotu romiešu leģionu. Centurioniem bija dots uzdevums pavēles izpildīt bez kavēšanās. [4] Tad Tulls uzsāk šādi: „Romieši, ja kādreiz agrāk citā gadījumā jebkuŗā kaŗā ir bijis kas, par ko jāpateicas vispirms nemirstīgajiem dieviem, otrkārt jūsu pašu vīrišķībai, — tad tā ir bijusi vakarējā kauja. Jo cīņa notika mazāk ar ienaidniekiem nekā — kas ir vēl lielāka un bīstamāka cīņa — ar sabiedroto nodevību un neuzticību. [5] Jo, lai jūs nemaldinātu nepatiess uzskats, es teikšu: ne pēc manas pavēles albieši ir gājuši kalnos, un tas nebija mans rīkojums, bet taktika un rīkojuma zimulēšana, lai no vienas puses jums, kas nezinājāt, ka jūs atstāj, nenovērstos uzmanība no cīņas, no otras puses, lai ienaidniekiem, kas ticēja, ka viņus apiet, no muguras, iedvestu bailes un bēgšanu. [6] Un šī vaina, ko es apgalvoju, nav visu albiešu: viņi ir sekojuši vadonim, kā to arī jūs būtu darījuši, ja es būtu kaut kur gribējis novirzīt no turienes jūsu kolonnu. Mētijs ir šī manevra vadītājs, tas pats Mētijs ir šī kaŗa ierosinātājs, Mētijs — Romas un Albas līguma lauzējs. Lai iedrošinās turpmāk uz tamlīdzīgu rīcību kāds cits, ja es neparādīšu tagad mirstīgajiem labu piemēru ar viņu!“ [7] Apbruņoti centurioni apstāj Mētiju. Ķēniņš nobeidz pārējo tā, kā bija sācis: „Kaut tas izvērstos par labu, svētīgu un laimīgu notikumu Romas tautai un man, un jums, albieši: man ir prātā pārvest visu Albas tautu uz Romu, dot plēbējiem pilsoņu tiesības, virsaišus ieskaitīt senātoros, izveidot vienu pilsētu, vienu valsti. Kā reiz no vienas tautas divās sadalīja Albas valsti, tā tagad tā lai top atkal vienā.“

[8] Uz to albiešu jaunatne, bez ieročiem, apbruņotu vīru ieslēgta, dažādām domām, tomēr kopēju baiļu mākta, cieš klusu. [9] Tad Tulls saka: „Mētij Fufetij, ja tu pats spētu iemācīties uz-

ticību un līgumus turēt, es tev dzīvam šo mācību sniegtu: tagad, tā kā tavs raksturs nav dziedināms, mācī taču tu ar savu nāvi cilvēku cilti turēt par svētu to, ko tu esi pārkāpis. Tā tad, kā tu nesen iepriekš rādīji divkosīgu noskaņojumu, svārstīdamies starp Fīdēnu un Romas interesēm, tā tagad tavu ķermeni plosīs uz vairāk pusēm." [10] Pēc tam atvedis divus četrjūgus, viņš piesien Mētiju izplēstiem locekļiem pie to ratiem, un tad tika dažādā virzienā dzīti zirgi, aiznesdami saplēsto ķermeni katri savos ratos, pie kuŗiem bija palikuši virvēs karājoties viņa locekļi. [11] Visi novērsa acis no tik riebīga skata. Tas ir bijis pirmais un pēdējais sods pie romiešiem tāda parauga, kas pārāk maz ņem vērā cilvēces likumus. Citādi, var lepoties ar to, ka neviena no tautām nav pieņēmusi mīkstākus sodus.

29. nod. — Albas nopostīšana.

Pa to starpu bija jau aizsūtīti uz priekšu Albas jātnieki, pārvest iedzīvotājus uz Romu. Pēc tam aizveda leģionus pilsētas nojaukšanai. [2] Kad tie iegāja pa vārtiem, tas gan nebija tas troksnis un šausmas, kāds mēdz būt ieņemtās pilsētās, kad pēc vārtu izlaušanas vai mūŗu sagraušanas ar „aunu" vai pēc citadeles ieņemšanas, ienaidnieku kliedzieni un apbruņotu vīru skriešana pa pilsētu visu apgriež otrādi ar zobenu un uguni; [3] bet bēdīgs klusums un klusas sēras tā sastindzināja visu prātus, ka aiz bailēm aizmirsdami, ko lai atstāj, ko lai līdzi nes, pietrūkstot padomam un vieni otrus jautādami, viņi stāvēja gan uz sliekšņiem, gan nenoteikti klīda pa savām mājām, lai pēdējo reizi tās skatītu. [4] Bet kad jau nemitīgi atskanēja jātnieku kliedzieni, kas pavēlēja doties laukā, bija jau dzirdama no vistālākām pilsētas malām jumtu lūšana, ko jauca nost, un putekļi, pacēlušies no attālām vietām gluži kā uznākusi migla bija visu piepildījusi, tad steidzīgi iznesuši, ko nu katrs spēja, bet atstādami laru un mājas dieviņus kā arī mājas, kuŗās katrs bija dzimis un uzaudzināts, viņi devās laukā, [5] un drīz nepārtraukta ceļotāju virkne bija piepildījusi ielas. Un citu skats, savstarpējās nožēlošanas dēļ, atjaunoja asaras; arī žēlas balsis bija dzirdamas,

it sevišķi sieviešu, kad tās gāja gar apbruņoto vīru ielenktiem svētiem tempļiem un atstāja dievus gluži kā gūstekņus. [6] Kad albieši bija izgājuši no pilsētas, romietis visur pielīdzina zemei privātās un publiskās ēkas, un vienā stundā četrsimts gadu darbu, cik ilgi Alba bija pastāvējusi, atdeva iznīcībai un drupam; tomēr dievu tempļus — jo tā bija ķēniņš izsludinājis — saudzēja.

30. nod. — Albiešus pārved uz Romu un pievieno tās iedzīvotājiem. Romai pievieno Kailija pakalnu. Uzvara pār sabīņiem.

Roma pa to laiku aug no Albas drupām: divkāršojas pilsoņu skaits; Kailija pakalnu pievieno pilsētai, un lai tur apmestos jo lielākā skaitā, Tulls to izvēlas par vietu ķēniņa pilij, un tur pēc tam apmetās. [2] Albiešu augstmaņus ieskaitīja senātoros, lai arī tā valsts sastāvdaļa augtu, proti: Tullijus, Servilijus, Kvīnktijus, Geganijus, Kuriātijus un Kloilijus; un par svētītu vietu viņa pavairotai šķirai viņš uzcēla kūriju, ko sauca par Hostīlija ēku līdz pat mūsu tēvu laikam. [3] Un lai visu nogrupējumu spēkiem nāktu kaut kas klāt no jaunās tautas viņš izvēlēja no albiešiem 10 jātnieku nodaļas; kas zīmējas uz leģioniem, tad — ar to pašu pieaugumu — viņš papildināja vecos kā arī savervēja jaunus.

[4] Aiz paļāvības uz šādiem spēkiem Tulls pieteic karu sabīņiem, ciltij, kas tai laikā tūlīt pēc etrūskiem bija visbagātākā ar vīriem un apbruņojumu. [5] Abās pusēs bija izdarītas netaisnības, un mantas bija veltīgi prasītas atpakaļ. Tulls sūdzējās, ka Ferōnijas svētnīcas lielā tirgus laikā apcietināti romiešu tirgotāji; sabīņi — ka viņu ļaudis priekš kāda laika esot patvērušies svētajā birzē un paturēti Romā. [6] Tādi tika uzrādīti iemesli karam. Sabīņi visai labi atcerēdamies tiklab to, ka daļu no viņu spēka Tatijs novietojis Romā, kā arī to, ka Romas valsts vēl nesen ir augusi ar Albas iedzīvotāju pievienošanu, arī paši lūkojās apkārt pēc ārējas palīdzības. [7] Etrūrija bija kaimiņos, vistuvākie no etrūskiem — vējieši. No turienes, ņemot vērā, ka uzglabātā karu naida dēļ prāti bija it sevišķi noskaņoti par labu atkrišanai no romiešiem, viņi sadabūja brīvprātīgos, un pie

dažiem klaidoņiem no trūcīgo plēbēju vidus arī naudai bija savs spēks; nekādu oficiālu pabalstu viņi nedeva, un palika spēkā pie vējiešiem — jo par citiem ir mazāk ko brīnīties — ar Rōmulu noslēgtais pamiera solījums. [8] Tā kā uz kaŗu abās pusēs gatavojās ar visiem spēkiem, un jautājums šķita pastāvam no tā, kuŗš nu pirmais no abiem iebruks ar ieročiem, Tulls pasteidzās pāriet sabīņu novadā. [9] Notika mežonīga kauja pie Ļaunā meža, kur tiklab pateicoties kājnieku nesalaužamībai, kā arī kavalerijai, kas nesen bija pavairota, Romas kaŗaspēks bijā ļoti lielā pārsvarā. [10] Jātnieki piepeži uzbrukdami sajauca sabīņu rindas; un viņiem nebija iespējams ne noturēt cīņu uz vietas ne arī attīstīt bēgšanu bez lieliem zaudējumiem.

31. nod. — Akmeņu lietus uz albiešu kalna. Epidēmija. Tulla slimība. Viņš top māņticīgs. Tulla nāve.

Kad pēc sabīņu uzvarēšanas Tulla valdīšana un visa Romas valsts atradās lielas slavas un lielas varenības stāvoklī, ķēniņam un senātoriem pavēstīja, ka Albiešu kalnā nolījuši akmeņi. [2] Tā kā tam bija tikko iespējams ticēt, tad šī brīnuma aplūkošanai aizsūtīja ļaudis, un viņu priekšā gluži tāpat kā kad vējš triec zemē krusas graudus, no debesīm nokrita lielā skaitā akmeņi. [3] Viņiem vēl likās, ka viņi dzirdot spēcīgu balsi no birzes pašā kalna virsotnē: Lai albieši rīkojot pēc tēvu paražas upuŗus, kuŗus, tāpat kā arī dievus līdz ar tēviju pametuši, bija atstājuši aizmirstībai un bija pieņēmuši Romas ceremonijas vai arī, kā tas notiek, sadusmojušies uz likteni, bija atstājuši dievu kultu. [4] Arī romieši šī brīnuma dēļ iestādīja oficiāli deviņdienu upuri vai nu tamdēļ ka bija sūtīta debesu balss no Albiešu kalna — jo arī par to pastāv tradicija — vai arī uz zīlētāju ierosinājumu: katrā ziņā ceremonija ir palikusi, tā ka, kad vien ziņo par tādu pašu brīnumu, rīko svētkus deviņas dienas.

[5] Nedaudz vēlāk cieta no mēŗa. Lai gan pēc tā izcēlās nemiers pret kaŗadienestu, tomēr kareivīgais ķēniņš nedeva nekāda miera no kaŗošanas, kas ticēja, ka jaunieši kaŗā ir vēl

veselīgāki nekā mājā, līdz arī pašu nogāza ilgstoša slimība. [6] Tad nu reizē ar veselību salūza viņam arī lepnais noskaņojums tādā mērā, ka viņš, kas neko neuzskatīja par mazāk savienojamu ar ķēniņa stāvokli kā vērības piegriešanu reliģiskām ceremonijām, piepeži sāka dzīvot nodevies visādiem lieliem un maziem māņiem, un ar reliģiskām bailēm piepildīja arī tautu. [7] Vispār jau ļaudis, vēlēdamies atkal tos apstākļus, kādi bija ķēniņa Numas laikos, ticēja, ka vienīgā cerība atliekas slimajām miesām, ja panāktu no dieviem mieru un piedošanu. [8] Kā stāsta, pats ķēniņš šķirstot Numas Piezīmes un atradis tur kādus noslēpumainus upuņus, kas nesti Jupiteram Izvilinātājam, esot ieslēdzies, lai šos upuņus sarīkotu; bet neesot pēc rituāla šis upuris sākts vai pildīts, un ne tikai tam neesot dota nekāda debesu parādība, bet sakaitinātā Jupitera dusmu dēļ par nepareizo ceremoniju zibeņa trāpīts, esot sadedzis kopā ar māju. Tulls, ar lielu kaŗa slavu vainagots, valdīja trīsdesmit divus gadus.

32.—34. Anka Mārkija valdīšana

32. nod. — Anku Mārkiju izvēl par ķēniņu. Viņa dievbijība. Viņš nosaka reliģiskās ceremonijas kaŗa gadījumam. Kaŗa pasludināšanas veids. Fētiāļi.

Pēc Tulla nāves, kā tas bija iestādīts no paša sākuma, valdīšana atgriezās senātoru rokās, un šie bija nozīmējuši pavaldoni. Tam vadot sapulci, tauta ievēlēja par ķēniņu Anku Mārkiju; senātori bija par apstiprinātājiem. Anks Mārkijs bija Numas Pompilija mazdēls, viņa meitas dēls. [2] Tiklīdz viņš sāka valdīt, atcerēdamies sava senča slavu un arī tādēļ, ka pēdējais valdīšanas laiks, citādi gan ievērojams, no vienas puses, nebija diezgan laimīgs, vai nu aizmirsto vai aplami pildīto reliģisko ceremoniju dēļ, un būdams pārliecināts, ka noteikti svarīgākā tradicija ir rīkot publiskos dievkalpojumus tā, kā tos Numa bija iestādījis, viņš pavēl virspriesterim visu to

no ķēniņa rakstiem pārrakstīt uz baltās tafeles un izstādīt atklātībā. No tam tiklab pilsoņiem, kas ilgojās pēc miera, kā arī kaimiņu tautām radās cerība, ka ķēniņš novirzīsies vectēva tikumos un ierašās.

[3] Tāpēc latiņi, ar kuŗiem Tullam valdot bija noslēgts līgums, bija pacēluši galvas. Kad viņi bija izdarījuši iebrukumu Romas novadā un romieši prasīja gandarījumu, tie nodod augstprātīgu atbildi, domādami, ka Romas ķēniņš pavadīs savu valdīšanas laiku bezdarbībā starp templīšiem un altāriem. [4] Ankā bija vidējs raksturs, kas atgādināja tiklab Numu kā Rōmulu; un atskaitot to, ka viņš ticēja, ka vectēva valdīšanas laikam miers bija vairāk nepieciešams kā jau jaunā un nevaldāmā tautā, arī tādu netraucētu dzīvi, kāda Numam esot laimējusies bez pārestības, viņam pašam gŗūti nākšoties sasniegt; tiekot izmēģināta viņa pacietība, un izmēģināta tā tiekot nicināta, bez tam apstākļi esot vairāk piemēroti ķēniņam Tullam nekā Numam. [5] Lai tomēr (ņemot vērā, ka Numa esot iestādījis miera laikā reliģiskas ceremonijas) viņš varētu nodibināt kaŗa ceremonijas un kaŗus ne tikai vest, bet arī pieteikt pēc zināmas formulas, tad viņš no senās cilts aikvikuliem norakstīja likumus, kas vēl tagad ir fētiāļiem, saskaņā ar kuŗiem tiek prasīts gandarījums. [6] Tiklīdz kā sūtnis ir nonācis pie to robežām, no kā tiek prasīts gandarījums, aptinis galvu ar saiti (sega ir vilnas), viņš saka: „Uzklausi, Jupiter, uzklausiet (viņš nosauc to cilti, kam tās pieder) robežas; lai uzklausa svētais likums: es esmu oficiālais Romas tautas vēstnesis; likumīgi un dievbijīgi es nāku kā sūtnis, un lai ir uzticība maniem vārdiem!“ [7] Pēc tam viņš noskaita prasības. Tad viņš ņem Jupiteru par liecinieku: „Ja es nelikumīgi un bezdievīgi pieprasu, lai man tiktu nodoti tie cilvēki un tās lietas, tad neļauj man nekad būt par līdzdalībnieku tēvijā!“ [8] Šos vārdus viņš noskaita, kad pārkāpj robežu, kad sastapis pirmo cilvēku, tāpat ieiedams pa ienaidnieku vārtiem, iegājis pilsētas laukumā, pārmainot tikai dažus formulas un zvērasta izteiksmes vārdus. [9] Ja netiek nodoti tie, ko viņš pieprasa pēc trīsdesmit

trīs dienu notecēšanas — jo tāds skaits ir parasts — viņš piesaka kaŗu šādā kārtā: [10] „Uzklausi, Jupiter, un tu, Jān kvirīnieti, tāpat visi debesu un arī jūs, zemes un jūs, pazemes dievi, uzklausiet: es jūs piesaucu par lieciniekiem, ka šī (viņš sauc to vārdā, lai kāda tā būdama) tauta ir netaisna un nepilda saistības. Bet par šīm lietām tēvijā mēs apspriedīsimies ar vecākajiem, kā lai panākam mūsu tiesības!" Tad šis vēstnesis atgriežas Romā apspriesties.

[11] Tūlīt ķēniņš jautāja padomu senātoriem ar apmēram šiem vārdiem: „Par tām lietām, strīdiem, tiesībām, ko kvirītu Romas tautas Tēvs izpildītājs ir pieteicis Seno Latīņu Tēvam izpildītājam un Seno Latīņu vīriem, par lietām, kuŗas viņi nav ne atdevuši, ne samaksājuši, ne pildījuši, ko vajadzēja atdot, samaksāt, pildīt, saki," viņš teica tam, kam pirmajam viņš jautāja viņa domas, „ko tu domā?" [12] Tad tas atbildēja: „Es domāju, ka tās jāatdabū tīrā un taisnā kaŗā, un tā es piekrītu un balsoju par." Pēc tam tika jautāti citi pēc kārtas; un kad vien lielākā daļa no tiem, kas bija klāt, pulcējās ap to pašu priekšlikumu, kaŗš bija nolemts. Mēdza notikt, ka priesteris nesa līdz viņu robežām šķēpu ar dzelzsasmeni vai asinīs mērcētu un apdedzinātu, un ne mazāk kā trim pieaugušiem klātesot teica: [13] „Tā kā Seno Latīņu tautas un Seno Latīņu cilvēki pret kvirītu Romas tautu ir rīkojušies un noziegušies, tā kā kvirītu Romas tauta ir likusi kaŗam būt ar Seniem Latīņiem, un kvirītu Romas tautas senāts ir spriedis, piekritis un balsojis par, lai notiktu kaŗš ar Seniem Latīņiem, tādēļ es un Romas tauta Seno Latīņu tautām un Seno Latīņu cilvēkiem pieteicu un atklāju kaŗu." Kad vien viņš to bija teicis, viņš meta viņu robežās šķēpu. [14] Toreiz šādā veidā no latīņiem pieprasīja gandarījumu un pieteica kaŗu, un šo paradumu pārņēma pēcteči.

33. nod. — Anks ieņem Polītōriju, Tellēnu un Fikānu, un to iedzīvotājus pārved uz Aventīna pakalnu. Jauna uzvara pār latīņiem pie Medullijas; Jānikula pakalna pievienošana Romas teritorijai; pirmais tilts pār Tiberu. Ostijas nodibināšana.

Anks nodevis uzraudzību pār dievkalpojumiem flāminiem un citiem priesteŗiem, savervējis jaunu kaŗaspēku devās uz latīņu pilsētu Polītōriju un to ar uzbrukumu ieņēma, un sekodams agrāko ķēniņu paradumam, kuŗi bija Romas valsti palielinājuši ar ienaidnieku uzņemšanu pilsētā, visu pūli pārveda Romā, [2] un tā kā Palātija, pirmātnējo romiešu dzīves vietas, apkārtnē sabīņi bija aizņēmuši Kapitōliju un pilskalnu, bet albieši Kailija kalnu, tad jaunpienākušiem iedzīvotājiem tika dots Aventīna pakalns. Turpat tika pievienoti nedaudz vēlāk, pēc Tellēnu un Fikānas ieņemšanas, jauni pilsoņi. [3] Pēc tam Polītōrijai uzbrūka atkal, kuŗu, atstātu tukšu, bija ieņēmuši Senie Latīņi; un tas bija romiešiem par iemeslu šo pilsētu noārdīt, lai tā nebūtu vienmēr par patvertni ienaidniekiem. [4] Beidzot, kad viss kaŗš ar latīņiem bija koncentrēts ap Medulliju, tur ilgāku laiku, cīņām svārstoties, kaŗoja ar mainīgām uzvarām; jo pirmkārt, pilsēta bija droša nocietinājumu dēļ un pastiprināta ar spēcīgu garnizonu, otrkārt, latīņu kaŗaspēks uzcēlis nometni klajumā vairākkārt bija tuvcīņā sadūries ar romiešiem. [5] Vispēdīgi — Anks, piespiezdamies ar visiem saviem pulkiem vispirms uzvarēja kaujā; pēc tam varens ar milzīgu laupījumu atgriezās Romā, arī šoreiz uzņēmis daudzus tūkstošus latīņu par pilsoņiem, kuŗiem dzīvesvieta tika dota pie Murkija templa, lai Aventīnu pievienotu Palātijam.

[6] Arī Jānikula pakalns, tika pievienots, nevis vietas trūkuma dēļ, bet lai tas kādreiz nekļūtu par ienaidnieku cietoksni. To nolēma savienot ar pilsētu ne tikai ar mūri, bet satiksmes ērtības dēļ arī ar pāļu tiltu, ko toreiz uzcēla pār Tiberu pirmo reizi. [7] Arī Kvirītu grāvis, visai prāvs nocietinājums tai pusē, kur vieta pieejas ziņā ir lēzenāka, ir ķēniņa Anka darbs. [8] Kad valsts bija paplašināta ar šo milzīgo pieaugumu, un tik lielā ļaužu pūlī zūdot izšķīrībai starp pareizu un nepareizu rīcību, tika izdarīti slepeni noziegumi, pilsētas vidū blakus foram tiek celts cietums augošās pārdrošības iebaidīšanai. [9] Un netikai pilsēta vien auga šī ķēniņa laikā, bet arī novada robežas; pēc Moisijas meža atņemšanas vējiešiem, vara tika

paplašināta līdz pat jūŗai un Tiberas grīvā nodibināta Ostijas pilsēta, ierīkotas apkārt sāls ražotavas un pēc laba kaŗa iznākuma paplašināts Jupitera Nesēja templis.

34. nod. — Lukumōns ar sievu Tanakvilu pārceļas no Tarkvinijiem uz Romu, un tur apmetas ar vārdu Tarkvinijs Vecais. Ērglis ceļā ar brīnumu pasludina tam laimi nākotnē.

Ankam valdot, kāds enerģisks un ar bagātību varens vīrs Lukumons ieceļoja Romā galvenā kārtā tieksmēs un cerības dēļ uz augstu godu, kuŗa iegūšanai Tarkviniju pilsētā — jo arī tur viņš bija cēlies no ieceļotāju dzimtas — nebija bijusi izdevība. [2] Viņš bija korintieša Dēmarāta dēls, kas dumpju dēļ aizbēdzis no dzimtenes un nejauši apmeties Tarkviniju pilsētā, tur apņēmis sievu un piedzīvojis divus dēlus. Šiem vārdi bija Lukumons un Arrunts. Lukumons pārdzīvoja tēvu kā visu īpašumu mantinieks; Arrunts mirst agrāk par tēvu, atstājis sievu mātes cerībās. Bet arī tēvs nepaliek ilgi pie dzīvības pēc dēla; [3] tā kā tēvs, nezinādams, ka vedekla nēsā bērnu, bija miris nepieminēdams testamentā mazdēlu, tad zēnam, kas piedzima pēc vectēva nāves bez nevienas daļas no īpašuma, mazturības dēļ iedots pievārds Egerijs. Kad Lukumonam turpretī visu īpašumu mantiniekam bagātība jau radīja lepnību, [4] to pavairoja Tanakvilas apprecēšana, kas bija dzimusi no augstas kārtas un tāda, kas nelabprāt pieļautu, ka tie apstākļi, kādos viņa bija ieprecējusies, būtu trūcīgāki par tiem, kādos viņa bija dzimusi. [5] Kad etruski nicināja Lukumonu kā dzimušu no ieceļotāja trimdinieka, viņa nespēja panest pazemojumu un aizmirsusi iedzimto mīlestību pret tēviju, lai tikai redzētu vīru augstā godā, nosprieda aizceļot no Tarkvinijiem. [6] Roma šķita šim nolūkam visizdevīgāk: jaunā tautā, kur ikviens dižums rodoties piepeži un no vīrišķības, būs vieta drošsirdīgam un enerģiskam vīram; par ķēniņu tur bijis Tatijs sabīnietis, uz troni aicināts Numa no kuriešiem, un Anks cēlies no mātes sabīnietes esot dižs tikai pateicoties vienam pašam Numas krūšutēlam. [7] Viņa to viegli pārliecina, kā jau

godkārīgu un tādu, kam Tarkviniji bija dzimtene tikai no mātes puses. Tāpēc paņēmuši mantas, tie ceļo prom uz Romu.

[8] Viņi nonāca taisni pie Jānikula pakalna. Tur, viņam ratos sēdot kopā ar sievu, ērglis ar izplestiem spārniem mierīgi nolaidies lejā, noceļ cepuri un virs ratiem ar skaļu kliegšanu lidinādamies, atkal itkā šim darbam dievišķīgi sūtīts, uzliek to kārtīgi galvā; pēc tam pazūd augstumos. [9] Kā stāsta, Tanakvila priecīgi uzņēmusi šo zīmi, būdama — kā jau vispāri etruski — lietpratēja debesu brīnumzīmēs. Apskāvusi vīru, viņa liek viņam cerēt uz izcilu un augstu stāvokli: tāds esot putns, tāds debeslauks un tāda dieva vēstnesis esot nācis, pasludinājis zīmi ap cilvēka augstāko virsotni, nocēlis cilvēka galvai uzlikto rotu, lai atkal tai pašai atdotu pēc dievu gribas. [10] Šīs cerības un domas sev līdzi nesdami, viņi iegāja pilsētā, un sagādājuši tur mitekli, uzdeva savu vārdu: Lūkijs Tarkvinijs Vecais. [11] Romiešu acīs to darīja ievērojamu viņa neparastība un bagātības; arī pats viņš veicināja savu laimi ar laipnu uzrunu, ar uzlūgšanas cēlumu un ar pakalpojumiem sev saistot tos, kuŗus varēja, līdz baumas nonāca arī līdz ķēniņa pilij. [12] Un šo zināšanu viņš bija drīz pārvērtis par tuvas draudzības attiecībām, izpildot pie ķēniņa savus pienākumus piedienīgi un veikli, tā ka viņš ņēma dalību kaŗā un miera laikā valsts un tāpat privātās apspriedēs, un ikvienā ziņā pārbaudīts beidzot tika saskaņā ar testamentu iecelts pat par aizbildni ķēniņa bērniem.

35.—40. Kūkija Tarkvinija valdīšana

35. nod. — Tarkvinijs, iecelts par Anka dēlu aizbildni, tos nobīda pie malas pēc tēva nāves, un liek sevi izsludināt par ķēniņu. Viņš ieceļ simts jaunu senātoru. Kaŗš pret latīņiem. Lielais cirks, Romiešu spēles. Kolonādes un tirgotavu celšana forā.

Par ķēniņu Anks bija divdesmit četrus gadus, ikvienam no iepriekšējiem ķēniņiem līdzvērtīgs kaŗa un miera laika īpašībās un slavā. Jau dēli bija tuvu pilngadībai. Tarkvinijs jo vai-

rāk uzstājās, lai tiktu pēc iespējas ātrāk noturētas vēlēšanas ķēniņa izraudzīšanai; [2] kad tās bija izsludinātas, īsi pirms laika viņš nosūtīja zēnus medīt. Viņš arī pirmais, kā stāsta, esot tīkojis godkārīgi pēc troņa, un runu turējis, sastādītu tautas prātu noskaņošanai savā labā: [3] jo viņš netīkojot pēc jaunas lietas, kā jau tāds, kas nevis kā pirmais (par ko daži varētu sašust un brīnīties), bet kā trešais svešnieks Romā tiecoties pēc troņa; tiklab Tatijs kļuvis ķēniņš ne tikai no svešnieka, bet pat no ienaidnieka, kā arī Numa, svešs pilsētai un nekandidēdams, ataicināts pats no sevis uz troni: [4] viņš kopš tā brīža kā kļuvis pilntiesīgs pār sevi, pārcēlies uz Romu ar sievu un visām mantām; lielāku tiesu no tā mūža, kura laikā cilvēki pilda pilsoņu pienākumus, viņš esot dzīvojis Romā nekā vecajā tēvijā; [5] miera un kaŗa laikā viņš esot iemācījies romiešu tiesības, romiešu rituālu, paša ķēniņa Anka, atzīstama skolotāja, vadībā; paklausībā un cieņas parādīšanā pret ķēniņu viņš esot sacenties ar visiem, laipnībā pret citiem — ar pašu ķēniņu. [6] Viņu, kad tas pieminēja šos patiesos apstākļus, Romas tauta ar milzīgu piekrišanu uzaicināja būt par ķēniņu. Tā, šim vīram, citādi izcilam, arī ķēniņa tronī sekoja tā pati godkārība, kāda tam bija uz to kandidējot; un ne mazāk turot prātā savas varas nostiprināšanu, cik valsts pastiprināšanu, viņš izvēlējās simtu par senātoriem, kas pēc tam tika nosaukti par „mazāko cilšu", neapšaubāma ķēniņa partija, kuŗa labvēlības dēļ viņi bija nokļuvuši senātā.

[7] Pirmo kaŗu viņš veda ar latīņiem, un tur viņš ieņēma Apiolu pilsētu, un no turienes pārvedis lielāku laupījumu nekā bija šis apstāklis, ka ienaidnieki pārgāja Aniēnas upi agrāk nekā agrākie ķēniņi. [8] Tad pirmo reizi tika nozīmēta vieta cirkam, ko tagad sauc par Lielāko. Senātoriem un jātniekiem kārtai sadalīja iecirkņus, lai tur katra taisītu sev sēdvietas; tie tika nosaukti par foriem. [9] Viņi noraudzījās spēlēs no divpadsmit pēdas virs zemes augstām sēdvietām, ko turēja balsti. Izrāde sastāvēja no zirgu skriešanas un bokseriem, kas bija ataicināti galvenā kārtā no Etrurijas. Šīs periodiskās, pēc

tam gadskārtējās spēles palika, dažādi sauktas: gan par Romiešu, gan par Lielajām. [10] Tas pats ķēniņš arī ap foru iedalīja privātiem vietas apbūvēšanai; tika uzceltas kolonādes un tirgotavas.

36. nod. — Sabīņu uzbrukums. Tarkvinijs grib pavairot kavalēriju; bet auguram Naivijam pretojoties, viņš tikai divkāršo agrāko centūriju skaitu, nepievienojot jaunas. Zīlēšana pēc tam paliek par oficiālu sastāvdaļu valsts ceremonijās.

Viņš gatavojās apjozt pilsētu arī ar akmeņu mūri, kad piepeži pasākumam uznāca kaŗš ar sabīņiem. Un tik piepežs bija šis apstāklis, ka ienaidnieki pārgāja Aniēnas upi agrāk nekā romiešu kaŗaspēks spēja doties pretī un aizkavēt. [2] Tāpēc Romā trīcēja, un sākumā cīnījās ar svārstīgu uzvaru un lieliem zaudējumiem abās pusēs. Kad ienaidnieku pulki vēlāk tika atvilkti atpakaļ nometnē un dots laiks romiešiem sagatavoties kaŗam no jauna, Tarkvinijs saprazdams, ka viņa spēkiem trūkst it sevišķi jātnieku, nosprieda pie ramniešiem, titijiešiem un lukeriem, kuŗas centurijas bija savervējis Rōmuls, pievienot citas un atstāt apzīmētas savā vārdā. [3] Tā kā Rōmuls bija to darījis pēc zīlēšanas, tad Ats Naivijs, ievērojams zīlnieks tai laikā, teica, ka tās nevarot ne mainīt, ne jaunu nodibināt, ja putni nebūšot piekrituši. [4] No tam ķēniņam radās dusmas, un izzobodams viņa arodu, kā stāsta, esot atbildējis: „Nu tad tu, zīlniek, pazīlē, vai var tas notikt, ko es tagad turu prātā.“ Kad tas pārbaudījis lietu ar zīlējumu, bija teicis, ka tas tiešām notikšot, viņš piebildis: „Proti, es domāju sekošo: ka tu ar bārzdas nazi pārcirtīsi galodu; ņem šo un izdari, ko tavi putni pareģo par izpildāmu.“ Tad viņš, kā stāsta, bez kavēšanās esot pārcirtis galodu. [5] Atija tēls ar pusapsegtu galvu bija tai vietā, kur tas norisinājās, vēlēšanu laukumā uz pašām pakāpēm, pa kreisi no senāta nama; arī galoda, kā stāsta, bijusi novietota tai pašā vietā, lai būtu pēctečiem šī brīnuma piemineklis. [6] Katrā ziņā zīlējumiem un zīlētāju amatam pievienojās tik liels gods, ka nekas

netika kaŗa un miera laikā vēlāk darīts bez putnu zīlēšanas: tautas sapulces, kaŗaspēka iesaukšanas, vissvarīgākās lietas, kad vien putni nebija piekrituši, tika anulētas. [7] Un toreiz Tarkvinijs neko nemainīja attiecībā uz jātnieku centurijām; skaitam pievienoja otrtik, tā kā trijās centurijās bija tūkstoš astoņi simti jātnieku — [8] tikai tie, kas bija pievienoti, tika nosaukti par „vēlākajiem", blakus tiem pašiem nosaukumiem — kuŗas tagad, viņu divkāršo apmēru dēļ sauc par sešām centurijām.

37. nod. — Sabīniešu nolaupīšana.

Pēc šīs kaŗaspēka daļas palielināšanas, atkal notiek sadursme ar sabīņiem. Bet neraugoties uz to, ka romiešu kaŗaspēks bija audzis spēkā, slepus vēl tiek pievienots viltus, aizsūtot kareivjus, kas Aniēnas krastā atrodošos lielo malkas daudzumu degošu samestu upē: kad ar vēja palīdzību iededzinātie malkas gabali un vairums no tiem būdami uz plostiem, uzdūrušies pāļiem, iestrēga, tie aizdedzina tiltu. [2] Arī šis apstāklis cīņas laikā radīja sabīniem paniku un sakautiem tāpat kavēja bēgšanu; un daudzi cilvēki, lai gan tie bija izbēguši no ienaidnieka, gāja bojā pašā upē; to peldošie ieroči (vairogi) pie pilsētas pazīti Tibras upē vēl agrāk nekā varēja ziņot, darīja zināmu uzvaru. [3] Šai kaujā sevišķa bija jātnieku slava: abās pusēs spārnos novietoti, kad viņu rindas vidus, kājnieki, tika jau spiesti atpakaļ, tie devušies uzbrukumā no sāniem tā, ka ne tikai apstādināja sabīņu leģionus, kas nikni mācās virsū atkāpjošamies, bet piepeži piespieda bēgt. [4] Sabīņi nekārtīgā skrējienā devās kalnos, un nedaudzi tos sasniedza; lielāko daļu, kā agrāk teikts, jātnieki sadzina upē. [5] Tarkvinijs uzskatīdams, ka pārbiedētajiem jādzenas pakaļ, laupījumu un gūstekņus nosūtījis uz Romu, ienaidnieku ieročus — tāds bija solījums Vulkānam — sadedzinājis milzīgā kaudzē, turpina ievest kaŗaspēku tālāk sabīņu novadā; [6] un lai gan kaŗš bija slikti veikts un viņi nevarēja cerēt, ka viņi to vedīs labāk, tomēr, tā kā lieta neļāva laiku apspriesties, sabīņi devās pretī ar steigā savāktu kaŗaspēku

un otrreiz sakauti, kad lieta jau bija gandrīz zaudēta, lūdza mieru.

38. nod. — Sabīņiem atņem Kollātiju ar apkārtni. Seno latīņu sakaušana. Ceļ mūŗus, ierīko novadcaurules, sagatavo vietu Jupitera Kapitōliskā tempļa celšanai.

Kollātija un cik vien bija teritōrijas šaipus Kollātijas, sabīņiem tika atņemta; Egerijs — šis bija ķēniņa brāļa dēls — tika atstāts Kollātijā ar garnizonu. Es lasu, ka kollātieši padevušies šādā kārtā un šāda esot padošanās formula; [2] ķēniņš jautāja: „Vai jūs esat sūtņi un runātāji, ko sūtījusi Kollātijas tauta, lai sevi un Kollātijas tautu atdotu?" Esam. „Vai Kollātijas tauta ir ar savām pilnām tiesībām?" Ir. „Vai jūs nododiet sevi un Kollātijas tautu, pilsētu, laukus, ūdeni, robežas, svētnīcas, traukus, visas dievišķas un cilvēku mantas manā un Romas tautas noteikšanā?" Nododam. „Un es pieņemu." [3] Nobeidzis kaŗu ar sabīņiem, Tarkvinijs ar triumfu atgriežas Romā. Pēc tam viņš uzbruka Senajiem latīņiem. [4] Bet tur nevienā vietā viņi nenonāca līdz vispārējai izšķirošai cīņai; uzbrukdams riņķī atsevišķām pilsētām, viņš pakļāva visu latīņu cilti. Kornikula, Vecā Fūkuleja, Kamerija, Krustumerija, Ameriola, Medullija, Nōmenta, šīs pilsētas tika iegūtas no Senajiem Latīņiem vai no tiem, kas pie latīņiem bija pārgājuši. Pēc tam tika noslēgts miers.

[5] Tad ar lielāku sparu nekā tās lielās pūles, ar kādām viņš bija vedis kaŗus, tika uzsākti miera laika darbi, tā ka tautai mājās nebija lielāka miera, kāds tai bija kaŗa laikā; [6] jo pirmkārt viņš taisās ar akmens mūri, kuŗa darba sākumu bija izjaucis kaŗš ar sabīņiem, apjost pilsētu, kur viņš vēl nebija to nostiprinājis, otrkārt, viņš ar vadiem, raktiem slīpi uz Tiberu, nosusina pilsētas zemās vietas ap foru un citas ielejas starp pakalniem, jo no līdzenajām vietām tās grūti novadīja ūdeņus, treškārt, viņš iegūst ar balsta mūriem būvlaukumu Jupitera templim uz Kapitōlija, [7] ko viņš bija apsolījis kaŗā

ar sabiņiem, jau nojaušot garā kādreizējo nākotnes dižumu šai vietai.

39. nod. — Brīnums ar puisēnu Serviju Tulliju, ko Tanakvila uzņem audzināšanā savā ģimenē, un Tarkvinijs vēlāk to izvēlas par znotu.

Tai laikā ķēniņpilī notika brīnumparādība, dīvaina pēc sava izskata un iznākuma: gulošam zēnam, kam bija vārds Servijs Tullijs, kā stāsta, esot uzliesmojusi galva daudzu acu priekšā. [2] Par tik lielu brīnumu tādēļ sacēlās tūlīt milzīga kliegšana un tā izsaukusi ārā ķēniņu ar ķēniņieni, un kad kāds no vergiem nesa ūdeni dzēšanai, ķēniņiene to atturējusi, un apklusinājusi kņadu, aizliegusi traucēt zēnu, līdz viņš pats no sevis būšot uzmodies. [3] Drīz līdz ar miegu arī liesma pazudusi. Tad novedusi vīru savrūp, Tanakvila teica: „Vai tu redzi šo zēnu, ko mēs audzinām tik zemos apstākļos? Ir ļauts zināt, ka šis būs reiz mūsu nelaimē spīdeklis un bēdu piemeklētās ķēniņpils aizsargs; tāpēc šo cēloni lielajam valsts un personīgam godam kopsim ar visu mūsu rūpību!"

[4] Pēc tam zēnu sākuši uzskatīt kā par savu bērnu un apmācīt zināšanās, ar kādām talanti tiek ierosināti uz augsta stāvokļa dzīves veidu. Viegli iznāca tas, kas dieviem bija pie sirds: viņš izvērtās patiesi par jaunekli ar ķēniņa raksturu, un kad Tarkvinijam tika meklēts znots, nēviens no Romas jaunatnes nespēja nevienā ziņā tam līdzināties, un ķēniņš viņam izprecināja savu meitu. [5] Šis — lai arī nez kāda iemesla dēļ — tik lielais parādītais gods liedz ticēt, ka viņš dzimis no verdzenes un pats mazotnē vergojis. Es vairāk pieslienos to domām, kas saka, ka pēc Kornikulas ieņemšanas Servija Tullija (kas bija virsaitis šai pilsētā) gļūtā sieva pēc vīra nogalināšanas, pārējo gūstekņu vidū pazīta un izcilās dižciltības dēļ Romas ķēniņienes pasargāta no verdzības, dzemdējusi Romā bērnu Vecā Tarkvinija mājā; [6] pēc tam, tik liela pakalpojuma dēļ abu sievu starpā augusi draudzība un zēns, kā jau ģimenē no mazotnes audzināts bijis mīļots un godāts; mātes liktenis ar to, ka viņa pēc tēvijas krišanas nonākusi ienaid-

nieku rokās, panācis to, ka viņš tika uzskatīts par dzimušu no verdzenes.

40. nod. — Saniknotie Anka dēli liek nogalināt Tarkviniju.

Apmēram trīsdesmit astotā gadā, kopš Tarkvinijs bija sācis valdīt, ne tikai pie ķēniņa, bet arī pie senātoriem un tautas neapšaubāmi vislielākā godā bija Servijs Tullijs. [2] Tad abi Anka dēli, lai gan tie jau agrāk arvien bija turējuši par vislielāko nekrietnību to, ka viņus no tēva troņa bija padzinusi aizbildņa viltība, ka Romā ir par ķēniņu ienācējs, ne tikai kaimiņu, bet pat ne itāļu cilts piederīgais, tad nu viņiem sašutums auga vēl vairāk, [3] ja ķēniņvara pat no Tarkvinija neatgriezīšoties pie viņiem, bet piepeži pāriešot no viņa tālāk pie vergiem, tā ka tai pašā valstī pēc apmēram simts gadiem to varu, ko turējis Rōmuls, no dieva dzimis, pats dievs, kamēr bijis virs zemes, iegūšot vergs no verdzenes dzimis. Tas būšot negods tiklab kopējs Romas vārdam, bet it sevišķi viņu ģimenei, ja ķēniņa Anka vīrišķai atvasei dzīvai esot, ķēniņvara Romā būšot pieejama ne tikai ienācējiem, bet pat vergiem. [4] Tāpēc viņi nospriež novērst šo apvainojumu ar zobenu. Bet sašutums par pārestību viņus kūdīja vairāk pret pašu Tarkviniju nekā pret Serviju; arī tādēļ, ka ķēniņš — ja viņš būtu palicis dzīvs — būtu tapis bargāks slepkavības atriebējs nekā privātpersona, tad — pēc Servija nogalināšanas — ko vien būtu izvēlējies par citu znotu, to pašu viņš, kā likās, būtu iecēlis par troņa mantinieku; šo iemeslu dēļ nu tiek rīkotas lamatas pašam ķēniņam. [5] No ganiem divi paši drošākie izraudzīti nozieguma izpildīšanai, ar tiem lauku dzelzsrīkiem, pie kuŗiem tie abi bija pieraduši, ķēniņpils priekštelpās pēc iespējas ar lielāku troksni ķildas veidā pievērš sev visus ķēniņa kalpotājus; vēlāk, kad abi sauca ķēniņu, un viņu kliedzieni bija dzirdami ķēniņpils iekšienē, aicināti tie dodas tālāk pie ķēniņa. [6] Sākumā abi bļāva un sirdīgi viens otram kliedza pretī; liktora apsaukti un uzaicināti runāt pēc kārtas, tie beidzot mitējās pretī runāt; viens sāk savu lietu kā noru-

nāts. [7] Kamēr ķēniņš uzmanīgi viss piegriezās viņam, otrs pacēla cirvi un ietrieca to ķēniņa galvā, un atstājuši ieroci rētā abi izmetās ārā.

41.—48. Servija Tullija valdīšana

41. nod. — Sarvijs Tullijs sagrābj troni ar varu, pateicoties Tanakvilas un senātoru atbalstam.

Kad tie, kas bija apkārt, bija uzķēruši rokās mirstošo ķēniņu, viņus bēgšanā notver liktori. No tam radās ļaužu kņada un skriešana, kas brīnījās, kas par lietu notikusi. Tanakvila apjukuma laikā pavēl noslēgt pili, izraida lieciniekus. Tai pašā laikā viņa rūpīgi sameklē to, kas vajadzīgs rētas dziedēšanai, itkā vēl paliktu cerība, un tāpat gādā citus līdzekļus, ja cerība nepiepildītos. [2] Atsaukusi steidzīgi Serviju un parādījusi gandrīz nedzīvo vīru, viņa labo roku turēdama tā lūdz, lai tas neļauj palikt neatriebtai sievas tēva nāvei, sievas mātei būt ienaidniekiem par izsmieklu. [3] Servij, viņa saka, tev pieder — ja vien esi vīrs — ķēniņvara, nevis tiem, kas ar svešām rokām ir izdarījuši visļaunāko darbu. Celies augšā un seko dieviem kā vadoņiem, kas ir pareģojuši kādreiz ar dievišķu liesmu loku, ka šī galva būs slavena. Lai tagad tevi modina šī debesu liesma, tagad mosties patiesi. Arī mēs gan būdami svešnieki, esam valdījuši; padomā, kāds tu esi, nevis no kā dzimis! Ja tavi nodomi pēkšņā notikuma dēļ ir sastinguši, tad seko tu maniem padomiem!

[4] Kad pūļa kliedzieni un spiešanās bija tikko izturami, no augšējās ēkas daļas pa logiem vērstiem uz Jauno ielu — jo ķēniņš dzīvoja pie Jupitera Apstādinātāja tempļa — Tanakvila uzrunā tautu.. [5] Viņa pavēl būt mierīgiem: ķēniņš esot bijis apdullināts ar piepežo cirtienu; cirvis neesot dziļi iegājis miesā; jau viņš esot atgriezies pie samaņas; pēc asins noslaucīšanas apskatīta rēta; viss esot labi; viņa ticot, ka tie drīz viņu pašu ieraudzīšot; viņš pavēlot tautai pa to laiku klau-

sīt uz vārda Serviju Tulliju; viņš spriedīšot tiesu un izpildīšot citus ķēniņa pienākumus. [6] Servijs valdības tērpā un ar liktoriem iznāk ārā un ķēniņa sēdeklī sēdēdams citu izspriež, par citu izliekas, ka apspriedīšoties ar ķēniņu. Un tā vairāku dienu laikā, kad Tarkvinijs bija jau miris, slēpjot viņa nāvi, cita vietas aizpildīšanas veidā viņš nostiprināja pats savu varu. Tad beidzot tas nāca klajā, kad pilī izcēlās vaimanāšana. Servijs nodrošinājies ar spēcīgu sardzi pirmais ieņēma troni bez tautas apstiprinājuma, tikai ar senātoru piekrišanu. [7] Anka bērni jau toreiz, kad pēc nozieguma pastrādātāju sagūstīšanas izziņoja, ka ķēniņš dzīvo un Servijam ir tik liela vara, bija devušies trimdā uz Svesu Pōmetiju.

42. nod. — Servijs Tullijs nostiprina savu stāvokli, izprecinot savas divas meitas Tarkvinija dēliem un sekmīgi kaŗojot pret vējiešiem. Mantas vērtēšanas ievešana.

Un Servijs centās nostiprināt savu stāvokli jau ne tik daudz ar politiskiem nodomiem kā ar personīgiem, un lai Tarkvinija bērnu noskaņojums pret viņu nebūtu tāds, kāds bija Anka bērniem pret Tarkviniju, viņš savas divas meitas izprecina ķēniņa jauniešiem, Lūkijam un Arruntam Tarkvinijiem; [2] un tomēr viņš neapturēja liktens neizbēgamību, tā lai skaudība troņa dēļ nepadarītu visas attiecības neuzticamas un naidīgas pat starp mājiniekiem.

Ļoti izdevīgi pašreizējā stāvokļa uzturēšanai tika sākts kaŗš pret vejiešiem — jo pamiers bija jau notecējis — un pret citiem etruskiem. [3] Šai kaŗā atmirdzēja Tullija drosme un laime; un sakāvis milzīgu ienaidnieku kaŗaspēku, viņš atgriezās Romā kā neapstrīdams ķēniņš, vienalga vai viņš būtu pārbaudījis senātoru vai plēbēju noskaņojumu.

[4] Pēc tam viņš stājas pie neapšaubāmi vislielākā miera laika darba, lai tādā pat kārtā kā Numa esot bijis priesteŗu tiesību sastādītājs, pēcteči daudzinātu Serviju kā vispārējās izšķirības un kārtu nodibinātāju, ar kuŗu palīdzību starp stā-

vokļa un bagātības pakāpēm ir zināma skaidra robeža. [5] Jo viņš iestādīja mantas novērtējumu, ļoti svētīgu lietu tik lielai nākamai valstij, pēc kuŗa kaŗa un miera laika pienākumi ir pildāmi nevis katram vīram kā agrāk, bet samērā ar naudas stāvokli; tad nu viņš sastādīja sarakstu šķirām un centurijām, un šo kārtību, kas bija piemērota ir mieram ir kaŗam, dibinot uz mantas novērtējumu.

43. nod. — Šķiras un centūrijas. Balstiesību sadalīšana. Tribas.

No tiem, kam bija simts tūkstoši vaŗa naudas vai vēl lielāks novērtējums, viņš sastādīja astoņdesmit centurijas, pa četrdesmit centurijām vecāko un jaunāko; [2] visi viņi tika nosaukti par pirmo šķiru; vecākie lai būtu gatavībā pilsētas apsargāšanai, jaunākie lai vestu kaŗus ārzemēs. Tiem tika nonoteikti ieroči: bruņu cepure, apaļais vairogs, stilbu bruņas, krūšu bruņas, visi no bronzas, šie tā tad lai būtu ķermeņa nosedzēji; [3] metamie pret ienaidnieku: šķēps un zobens. Šai šķirai pievienotas divas amatnieku centurijas, kas kaŗadienestu kalpotu bez ieročiem; tiem dots uzdevums apkalpot mašīnas kaŗā. [4] Otra šķira iestādīta ar cenzu starp simts tūkstošiem un septiņdesmit pieciem tūkstošiem vaŗa naudas un no šiem, vecākiem un jaunākiem, savervētas divdesmit centurijas. Par ieročiem tika noteikti: gaŗais vairogs apaļā vietā un pārējais viss tas pats, izņemot krūšu bruņas. [5] Trešās šķiras cenzu viņš nosprieda uz piecdesmit tūkstošiem; tik pat daudzas centūrijas un tās sastādītas pēc tās pašas vecuma starpības. Arī attiecībā uz ieročiem nekas netika mainīts, tikai stilbu bruņas atņemtas. [6] Ceturtā šķirā cenzs divdesmit pieci tūkstoši; tik pat iedalītas centūrijas. Ieroči grozīti, nekas nav dots vairāk kā smagais un vieglais šķēps. [7] Piektā šķira kuplāka; iedalītas trīsdesmit centūrijas. Tie sev līdzi nēsāja lingas un metamos akmeņus. Pie tiem piedalīti ragu un tauru pūtēji, sadalīti divās centurijās. [8] Šī šķira tika novērtēta par vienpadsmit tūkstošiem. Par šo mazāks novērtējums piekrita pārējiem iedzīvotājiem; no tiem tika radīta viena centurija, brīva no kaŗadienesta.

Tā apbruņojis un iedalījis kājnieku kaŗaspēku, viņš savervēja divpadsmit jātnieku centurijas no pirmajiem valsts pilsoņiem. [9] Tāpat viņš radīja sešas citas centurijas, pēc tam kad Romuls bija iestādījis trijas, ar tiem pašiem nosaukumiem, ar kuŗiem tās bija zīlēšanā apstiprinātas. Zirgu pirkšanai no valsts kases tika doti pa desmit tūkstoši vaŗa naudas, un tika nozīmētas neprecētas sievietes, kas lai ikgadus dotu pa divi tūkstoši vaŗa naudas, no kā zirgus uzturēt.

[10] Šīs visas nastas tika novirzītas no nabadzīgajiem uz bagātajiem. Pēc tam tika šķirām piešķirts gods; jo balss tiesība tika dota nevis tā, kā to, Romula iestādītu, pārējie ķēniņi bija saglabājuši, personīgi ar tādu pašu nozīmi un ar tādu pašu tiesību bez izšķirības visiem, bet tika radītas pakāpes, tā ka no vienas puses likās, ka neviens nav ticis izslēgts no balstiesības, no otras puses, viss spēks bija pirmo valsts pilsoņu rokās. Jo jātniekus pirmos aicināja balsot; [11] pēc tam astoņdesmit pirmās šķiras centurijas; ja tanīs būtu domstarpība, kas gan reti gadījās, tad lai tiekot aicināti otrās šķiras pilsoņi; un gandrīz nekad viņi nenonāca uz leju tiktāl, ka (balsošana) nonāktu līdz zemākajiem. [12] Un nav vajadzīgs brīnīties, ka šī kārtība, kas pastāv tagad pēc tribu papildināšanas līdz trīsdesmit piecām, kad to skaits vēl tika divkāršots ar jaunāko un vecāko centurijām, nesaskan ar Servija Tullija nodibināto kopsummu. [13] Jo viņš sadalījis pilsētu četrejādi pēc iecirkņiem un pakalniem, kas tika apdzīvoti, nosauca šīs daļas par tribām, pēc manām domām, no vārda tribūts; jo arī šī tribūta (= nodevas) ievākšanas sistēmu samērīgi ar cenzu ir ievedis tas pats Servijs; bet šīs tribas nemaz neiespaidoja centuriju iedalījumu un skaitu.

44. nod. — Pirmā cenzēšana; šķīstīšanas ceremonija armijā. Kvirināla un Vīmināla pakalna pievienošana Romai, Eskviliju paplašināšana. Aizmūre.

Pabeidzis mantas novērtējumu, ko viņš bija pasteidzinājis ar bailēm no pieņemtā likuma par necenzētajiem, piedraudot

cietumsodu un nāvi, viņš noteica, lai visi Romas pilsoņi, jātnieki un kājnieki, katrs savās centurijās, ierastos Mārta laukumā gaismai austot. [2] Tur sakārtoto visu kaŗaspēku viņš šķīstīja ar cūkas, vērša, avs ziedošanu; tas tika nosaukts par noslēguma šķīstīšanu, jo tas nozīmēja beigas cenzēšanai. Astoņdesmit tūkstoši pilsoņu tika, kā stāsta, saskaitīti šās šķīstīšanas laikā; visvecākais no vēsturniekiem, Fabijs Gleznotājs, piemetina: tāds skaits esot bijis to, kas spējuši nest ieročus.

[3] Samērā ar šo daudzumu arī pilsēta šķita paplašināma. Viņš pievieno divus pakalnus, Kvirīnālu un Vīmināļu; pēc tam pa kārtai paplašina Eskvilijas un tur pats dzīvo, lai vietai tiktu parādīts gods. Ar uzbērumu, grāvjiem un mūri apņem pilsētu; tādā kārtā pārceļ uz priekšu aizmūri. [4] Aizmūri, tie kas raugās vienīgi uz vārda būtību, izskaidro kā „aiz-mūre"; taču tā ir vairāk apmūre, vieta, ko pilsētas dibinot kādreiz etrūski tai joslā, kur viņi taisījās būvēt mūri, padarīja par svētu, uz zīlēšanas pamata nospraužot apkārt noteiktas robežas, tā lai pirmkārt iekšējā pusē celtnes neturpinātos līdz mūrim, kas tagad parasti tām pat pieslēdzas, otrkārt, ārpusē lai paliktu zināma josla zemes, brīvas no cilvēku kultūras. [5] Šo vietu, ko nedrīkstēja ne apdzīvot ne apart, tikpat tamdēļ, ka tā bija aiz mūra, ka tamdēļ, ka mūris bija aiz tās, romieši nosauca par aizmūri; un pilsētas paplašināšanā arvien šīs iesvētītās robežas tika pārceltas tālāk par tik, par cik mūrus taisījās pārcelt uz priekšu.

45. nod. — Servijs pierunā latīņus celt kopīgi Romā svētnīcu dievei Diānai.

Kad valsts bija augusi pateicoties pilsētas lielumam, un viss bija izveidots kā kaŗa tā miera laika vajadzībām, tad lai vara netiktu vienmēr paplašināta tikai ar ieroču palīdzību, viņš mēģināja palielināt savu valsti ar politiku, tai pašā laikā dot pilsētai arī rotu. [2] Jau toreiz bija slavena Efesas Diānas svētnīca; to — kā baumas pauda — bija kopīgi uzcēlušas Mazāzijas pilsētas. Šo vienību un kulta apvienošanu Servijs lieliski slavēja latīņu vecāko vidū, ar kuŗiem viņš bija ar nolūku nodibinājis oficiāli

un privāti viesmīlības un draudzības attiecības. Bieži atkārtodams tos pašus motīvus, viņš piedabūja beidzot, ka Romā latīņu tautas kopā ar Romas tautu uzcēla svētnīcu Diānai. [3] Tā bija atzīšanās, ka Roma ir visu lietu centrs, par kuŗu tik daudz reižu bija notikusi sacensība ar ieročiem. Lai gan šķita, ka šāds nolūks jau izzudis no visu latīņu interesēm daudzo nelaimīgo militāro mēģinājumu dēļ, vienam no sabiņiem šķita, ka izdevība ar personīgu rīcību atgūt virsvaru, pati dodas rokās. [4] Sabīņos, kā stāsta, dzimusi govs kādam mājas tēvam brīnišķa lieluma un izskata; Diānas tempļa priekštelpā piestiprinātie ragi vairāku paaudžu laikā bija piemineklis šim brīnumam. [5] Šis apstāklis, kā jau tāds būdams, tika uzskatīts par brīnumparādību; un zīlnieki pareģoja: kuŗas pilsētas pilsonis to būšot upurējis Diānai, tai pusē būšot virsvara; un šis pareģojums bija nonācis līdz Diānas tempļa priekšniekam. [6] Un sabīnietis, tiklīdz diena viņam likās piemērota upurēšanai, aizdzen govi uz Romu, noved pie Diānas tempļa un apstādina altāŗa priekšā. Tur romiešu virspriesteris sajūsmināts par ļaužu daudzināto upurlopa lielumu un atcerēdamies pareģojumu, tā uzrunā sabīnieti: „Uz ko tad tu, svešniek, gatavojies?" viņš saka; „bez šķīstīšanās izdarīt upurēšanu Diānai? Kāpēc tu papriekš neaplaisties tekošā straumē? Ielejas apakšā tek gaŗām Tibera." [7] Reliģisko baiļu pārņemts svešnieks, kas gribēja, ka būtu viss izdarīts pēc rituāla, lai iznākums atbilstu brīnumparādībai, tūlīt nokāpj pie Tiberas. Pa to laiku romietis upurē Diānai govi. Tas bija milzīgi patīkami ķēniņam un pilsoņiem.

46. nod. — Servijs Tullijs liek tautai apstiprināt viņa troņa tiesības, jo tās bija apstrīdējis Lūkijs Tarkvinijs, kas bija apprecējis (pēc sievas un brāļa nāves) sava brāļa sievu, tikpat godkārīgu kā viņš pats.

Lai gan Servijam ķēniņa vara neapšaubāmi bija kļuvusi jau īpašums uz lietošanas pamata, tomēr šad un tad dzirdēdams jauno Tarkviniju izmetam piezīmes, ka viņš valdot bez tautas apstiprinājuma, viņš papriekš ieguva tautas labvēlību ar atņemtās ienaidniekiem zemes sadalīšanu uz personām un tad

iedrošinājās likt tautai priekšā, vai tā vēloties un pavēlot, ka viņš būtu ķēniņš; un viņš tika izsludināts par ķēniņu ar tik lielu vienprātību, ar kādu neviens cits priekš tam. [2] Bet šis apstāklis nemazināja Tarkvinijam cerību iegūt ķēniņvaru; taisni otrādi, viņš domāja, ka viņam ir dota iespēja jo sparīgāk apsūdzēt Serviju pie senātoriem un augt iespaidā senātā, tamdēļ, ka viņš bija manījis, ka attiecībā uz tautas zemi tas rīkojās pret senātoru gribu; viņš pats bija straujas dabas jauneklis un arī mājās sieva Tullija kūdīja viņa nemierīgo garu. [3] Tā arī Romas ķēniņpils sagādāja traģēdijās aprakstīta nozieguma piemēru tam, ka nemiera dēļ pret ķēniņiem brīvība nāk agrāk un pēdējā vara ir tā, kas tikusi iegūta ar noziegumu.

[4] Šim Lūkijam Tarkvinijam — maz skaidrības par to, vai viņš bijis ķēniņa Vecā Tarkvinija dēls vai mazdēls; tomēr dibinoties uz vēsturnieku vairumu, es to apzīmētu par dēlu — bija brālis Arrunts Tarkvinijs, maigas dabas jauneklis. [5] Šos abus, kā agrāk teikts, bija apprecējušas divas Tullijas, ķēniņa meitas, arī pašas būdamas visai nevienādas raksturā. Man šķiet, pateicoties Romas tautas laimei, tā tas nejauši sagadījies, ka divi strauji raksturi nesavienojās laulībā, lai ar to Servija vara būtu ilgāka un valsts raksturs varētu nostiprināties. [6] Lepnā Tullija bija sarūgtināta, ka viņas vīrā neesot nekādu spēju ne uz godkārību, ne uz pārgalvību; pievērsusies pilnīgi otram Tarkvinijam, viņa to apbrīnoja, teica, ka tas esot vīrs un dzimis no ķēniņu asinīm; viņa nicināja savu māsu par to, ka tā dabūjusi vīru netiekot viņam līdzi ar savu sievišķīgo drosmi. [7] Līdzīgums viņus ātri savelk kopā, kā jau tas parasti notiek: ļaunums ļaunumam visvairāk pieskaņots; bet sākums visai nebūšanai radās no sievietes puses. Tā pieradusi pie slepenām sarunām ar otras vīru, netaupīja nekādus apvainojumus ar vārdiem pret savu vīru viņa brāļa priekšā, pret savu māsu viņas vīra priekšā; un viņa apgalvoja, ka pareizāk būtu bijis, ka viņa būtu bez vīra un viņš bez sievas, nekā būt vienotam ar nepiemērotu, tā ka esot jānīkuļo otra bezdarbības dēļ. [8] Ja šai dievi būtu devuši tādu vīru, kāda šī esot cienīga, viņa būtu drīz vien pie-

redzējusi savā mājā to ķēniņvaru, ko šī redzot tēva rokās. Ātri viņa piepilda jauno cilvēku ar savu pārgalvību. [9] Lūkijs Tarkvinijs un Tullija jaunākā ar bērēm, kas gandrīz sekoja vienas otrām, padarījuši savas mājas tukšas jaunai laulībai, svin kāzas, pie kam Servijs vairāk tās nekavēja nekā atbalstīja.

47. nod. — Savas otrās sievas uzkūdīts, Tarkvinijs pats sevi izsludina par ķēniņu un atklāti uzbrūk Servijam Tullijam.

Bet tad ar katru dienu Tullija vecums, viņa vara sāka palikt vairāk apdraudēta. Jo nu sieva pēc pirmā nozieguma skatījās pēc cita nozieguma, un ne dienu ne naktī neļāva vīram miera, lai nesenās slepkavības nepaliktu veltīgas: [2] šai neesot trūcis cilvēka, kā sieva viņa sauktos, nedz, ar ko tā klusējot vergotu; šai esot trūcis vīra, kas sevi uzskatītu par ķēniņvaras cienīgu, kas atcerētos, ka viņš esot Vecā Tarkvinija dēls, kas vairāk gribētu ķēniņvaru turēt savās rokās nekā uz to cerēt. [3] „Ja tu esi tāds, par kā sievu es sevi uzskatu, tad es tevi dēvēju par vīru un ķēniņu; ja nē, tad lieta ar to grozījusies uz vēl ļaunāku pusi, jo tevī līdz ar gļēvulību ir arī noziegums. [4] Kāpēc gan tu neapbruņojies? Nav taču tev kā izceļotājam no Korintas vai no Tarkvinijiem, kā tavam tēvam, nepieciešams pūlēties gūt svešzemes troņus; tevi tavas mājas un tēvu dievi, tēva krūšutēls, ķēniņa mājoklis, mājā ķēniņa sēdeklis un Tarkviniju vārds ceļ un sauc par ķēniņu. [5] Bet ja uz to tev ir maz dūšas, kāpēc tu pievil cerībās pilsoņus? Kāpēc tu ļauj, ka tevi uzskata kā jauno ķēniņu? Vācies prom no šejienes uz Tarkvinijiem vai uz Korintu, slīdi lejā atpakaļ pie savu senču celma, būdams līdzīgāks brālim nekā tēvam.“ [6] Ar šo un citu viņa, pārmezdama, kūdī jauno cilvēku un nespēj palikt pati mierā, ja viņai dzimušai no ķēniņu asinīm neesot nekāda svara pie troņa sagādāšanas un atņemšanas, kurpretī Tanakvila, ienācēja sieva, esot varējusi ar savu uzņēmību panākt tik daudz, ka sagādājusi vienu pēc otra divus troņus vīram un vēlāk znotam. [7] Šī sievietes neprāta musināts Tarkvinijs apstaigāja un vervēja savā pusē jo sevišķi jaunāko cilšu senātorus; viņš at-

gādināja sava tēva nopelnus un par to prasīja atzinību; viņš pievilka jaunekļus ar dāvanām; gan no savas puses solīdams lielas lietas gan ar ķēniņa apvainošanu viņš auga iespaidā visās vietās. [8] Beidzot, tiklīdz jau šķita laiks lietas reālizēšanai, apbruņota pulka apņemts viņš ielauzās forā. No turienes, iedvesis visiem šausmas, ķēniņa sēdeklī kurijas priekštelpās sēdēdams pavēlēja ar saucēju sasaukt senātorus kurijā pie ķēniņa Tarkvinija. [9] Tie sanāca tūlīt, citi jau iepriekš uz to sagatavoti, citi aiz bailēm, ka ņems ļaunā, ka nav nākuši, jaunā apstākļa un izbrīna apmulsināti, un pārliecināti, ka ar Serviju lieta beigta. [10] Tad Tarkvinijs iesāka Servija aprunāšanu no pašas viņa dzimšanas: kā vergs un no verdzenes dzimis pēc sava tēva neglītās nāves, ne starplaiku, kā agrāk, ieturēdams, ne vēlēšanās turējis, ne ar tautas balsīm, ne ar senātoru apstiprinājumu viņš esot troni ieņēmis, bet pateicoties sievietes dāvanai. [11] Tā dzimis, tā vēlēts par ķēniņu, kā pašas zemākās ļaužu kārtas atbalstītājs, no kuŗas pats esot, aiz naida pret otra izcilo stāvokli izrāvis pirmajiem pilsoņiem zemi un izdalījis viņiem ubagiem; [12] visas nastas, kādreiz kopējas, viņš uzvēlis valsts pirmajiem pilsoņiem; viņš ievedis cenzu, lai turīgo bagātība būtu padota skaudībai, un sagatavota, lai no tās varētu dāvināt visnabadzīgākiem, kad vien viņš gribēšot.

48. nod. — Servija Tullija noslepkavošana.

Kad šīs runas vidū bija ieradies Servijs, izsaukts ar steidzīgu ziņojumu, tas tūlīt no priekštelpām sauca skaļā balsī: „Tarkvinij, kas tā ir par lietu? Ar kādu tu drosmi esi, man dzīvam esot, iedrošinājies saukt senātorus vai sēsties manā sēdeklī?“ [2] Kad taŗ lepni uz šiem vārdiem atbildēja ar to, ka šis ieņemot sava tēva sēdekli, ka viņš kā ķēniņa dēls esot daudz labāks troņa mantinieks nekā vergs, ka viņš ilgi esot netraucēti ņirgādamies apvainojis savus kungus, saceļas kliedzieni no abu atbalstītājiem un norisinājās tautas saplūdums kurijā, un tā vien rādījās, ka par ķēniņu būšot tas, kas būšot uzvarējis. [3] Tad Tarkvinijs, kad jau arī pati notikumu gaita spieda uz galēju rīcību,

būdams gan gados, gan spēkos stiprāks, sagrābj Serviju ap vidu, iznes no kurijas un nomet lejā pa kāpnēm; pēc tam atgriezās kurijā noturēt senātu. [4] Sākas ķēniņu kalpotāju un pavadoņu bēgšana; pašu gandrīz bez asinīm palikušu, atgriežoties mājās bez ķēniņa svītas, Tarkvinija sūtītie ļaudis panāk bēgošu un nogalina. [5] Ļaudis tic — tamdēļ, ka tas neatšķiras no pārējā nozieguma — ka tas darīts uz Tullijas ieteikumu. Katrā ziņā, kas ir noteikti zināms, ir tas, ka ratos iebraukusi forā un nekaunēdamies vīru sanāksmes, izsauca vīru no kurijas un pirmā to nosauca par ķēniņu. [6] Kad uz viņa pavēli vākties prom no tik lielas drūzmas, viņa devās mājup un bija nonākuši pie Kipras ielas augšgala, kur nesen stāvēja Diānas svētnīca, viņa pagriežot ratus pa labi uz Urbija ielu, lai varētu izbraukt Eskviliju pakalnā, bailēs apstājās un sarāva grožus tas, kas vadīja zirgus, un kundzei parādīja uz gulošo nogalināto Serviju. [7] Riebīgs un necilvēcīgs sekojis tad noziegums, un par atgādinājumu ir pati iela. To sauc par Nozieguma ielu, kur neprātīgā Tullija, māsas un vīra atriebējiem gariem vajājot, dzinusi ratus pāri tēva līķim un daļu no noslepkavotā tēva asinīm ar asiņainajiem ratiem, apgānīta pati un apslacināta, esot aizvedusi pie saviem un sava vīra mājas dieviem, kuŗu dusmu dēļ ļaunajam varas sākumam drīz sekoja līdzīgas beigas.

[8] Servijs Tullijs valdīja četrdesmit četrus gadus tā, ka pat labam un mērenam pēctecim ķēniņam būtu grūta sacensība. Bet viņa slavai pievienojās arī tas, ka līdz ar viņu izbeidzās reizē kārtējā un likumīgā ķēniņvara. [9] Šo pašu tik lēnprātīgu un mērenu valdīšanu tomēr — tāpēc, ka tā piederot tikai vienam — viņš esot gribējis nolikt, kā to daži apgalvo, ja vien ģimenes noziegums nebūtu uznācis brīdī, kad tas apsvēra nodomu padarīt tēviju par brīvvalsti.

49.—60. Tarkvinija Lepnā valdīšana

49. nod. — Varasgrābēju psicholoģija: Tarkvinijs Lepnais valda ar terora palīdzību, tiesā aizdomīgos slepeni un bez izmeklēšanas, rīkojas bez senāta un tautas apstiprinājuma un kontroles, nostiprina savu stāvokli ar ārzemnieku — sabīņu un latīņu — atbalstu.

Pēc tam sāka valdīt Lūkijs Tarkvinijs, kam viņa darbi sagādāja pievārdu Lepnais, jo kā znots viņš liedza sievastēvam apbedīšanu, atkārtodams, ka arī Rōmuls gājis bojā neapbedīts, [2] un galvenos senātorus, kas pēc viņa domām, bijuši labvēlīgi Servija pusei, viņš nogalināja; pēc tam apzinādamies, ka no viņa paša esot iespējams ņemt piemēru, kā ar ļaunu iegūstama ķēniņvara, viņš savu personu nodrošina ar bruņotiem vīriem; [3] jo zīmējoties uz troņa tiesībām viņam nebija nekā vairāk kā spēks, kā jau tādam, kas valdīja bez tautas piekrišanas un bez senātoru apstiprinājuma. [4] Te nāca klāt tas, ka viņam, kas nelika nekādu cerību uz pilsoņu mīlestību, sava ķēniņvara bija jāsargā ar iebaidīšanu. Lai bailes iedzītu vēl jo lielākam skaitam, viņš izdarīja tiesāšanu kriminālllietās bez padomniekiem viens pats un, šī iemesla dēļ, [5] varēja nogalināt, padzīt trimdā, sodīt ar mantas atņemšanu ne tikai aizdomīgos vai nepatīkamos, bet arī tādus, no kuŗiem viņš varēja cerēt iegūt ne ko citu kā tikai laupījumu. [6] Taisni šādā kārtā samazinājis senātoru skaitu, viņš nosprieda nevienu neiecelt par senātoru, lai šī šķira būtu vairāk nicināma paša mazā skaita dēļ un mazāk dusmotos, ka ar viņu starpniecību nekas netiekot darīts. [7] Jo šis pirmais no ķēniņiem iznīcināja no iepriekšējiem mantoto parašu, par visām lietām apspriesties ar senātu, bet pārvaldīja valsti pēc draugu padomiem; karu, mieru, līgumus, savienības viņš radīja un izbeidza pats no sevis, ar kuŗiem vien vēlējās, bez tautas un senāta piekrišanas. [8] Visvairāk viņš centās sev pielabināt latīņu cilti, lai būtu mazāk apdraudēts pilsoņu vidū pateicoties arī ārzemju palīdzībai, un saistījās ar viņu virsaišiem ne tikai ar viesmīlības, bet arī ar radniecības saitēm. [9] Oktāvijam Māmilijam Tūskulietim — tas bija neapšaubāmi latīņu cilts vadonis, ja vien

ticam teikām, cēlies no Odisēja un dieves Kirkas — šim Māmilijam viņš dod savu meitu par sievu un ar šo laulību dabū savā pusē viņa daudzos radus un draugus.

50. nod. — Tarkvinijs Lepnais izsludina latīņiem sanāksmi, bet pats ierodas ar nokavēšanos. Turns Herdōnijs no Arīkijas pret to protestē.

Jau Tarkvinijam bija liels iespaids starp latīņu virsaišiem, kad piepeši viņš izsludina, lai viņi uz noteiktu dienu sanākot pie Ferentīnas birzes: esot jautājumi, ko viņš vēloties pārrunāt par kopējām interesēm. [2] Tie sanāk kuplā skaitā gaismai austot; pats Tarkvinijs datumu gan ievēroja, bet atnāca tikai nedaudz priekš saules noiešanas. Tur visu dienu daudz tika sanāksmē spriedelēts dažādās sarunās. [3] Turns Herdōnijs no Arīkijas bija neganti uzbrucis promesošajam Tarkvinijam: neesot brīnums, ka Romā iedots pievārds Lepnais — jo viņu jau šādi saukāja, gan murmināda mi, tomēr visai bieži —; vai esot kaut kas uzpūtīgāk šādi izjokot visu latīņu cilti? [4] Virsaišus izaicinājis tālu no viņu mājām, pats sanāksmes izsludinātājs neesot klāt. Nudie viņš izmēģinot pacietību, lai jūga pieņemšanas gadījumā, padevīgos nomāktu. Jo kam gan neesot skaidrs, ka viņš tiecoties pēc varas pār latīņiem? [5] Ja viņa ļaudis to būtu viņam pienācīgi uzticējuši — vai arī ja tā būtu tikusi uzticēta un nevis sagrābta caur slepkavību, arī latīņiem vajadzētu to viņam uzticēt, kaut gan pat šādā gadījumā nē, kā jau ārzemniekam; [6] bet ja viņa ļaudis to neieredz, jo viņi cits pēc cita tiekot nogalināti, ejot trimdā, zaudējot mantu, — kāda tad labāka cerība rādās latīņiem? Ja viņi šo klausītu, viņi aizietu katrs uz savu māju un neievērotu sanāksmes datumu vairāk nekā to ievērojot pats izsludinātājs.

[7] Kad dumpīgais un noziedzīgais vīrs, un kas ar šādiem pat paņēmieniem bija savās mājās ieguvis varu, runāja par šo un vēl citu, kas zīmējās uz to pašu, ieradās Tarkvinijs. [8] Tas bija viņa runai beigas; visi aizgriezās, lai sveicinātu Tarkviniju. Pēdējais iestājoties klusumam tuvāko mudināts, lai attaisnojoties

par to, ka esot ieradies tādā laikā, aizrādīja, ka viņš, uzaicināts par izšķīrēju starp kādu tēvu un dēlu, esot aizkavējies aiz vēlēšanās tos savest atkal mierā, un tā kā tā lieta esot aizņēmusi šim minēto dienu, tad šis apspriedīšot nākamā dienā, ko bijis nolēmis. [9] Pat ar šo viņš neesot ticis vaļā no Turna bez pārmetumiem; jo pēdējais teicis, ka neesot īsākas izmeklēšanas kā tā starp tēvu un dēlu, un to varot nokārtot ar dažiem vārdiem: ja neklausīšot tēvu, dabūšot nelaimi.

51. nod. — Tarkvinijs, nepatiesi apsūdzējis Turnu, liek to sodīt ar nāvi.

Šos vārdus pret Romas ķēniņu kliegdams, viņš aizgāja no sanāksmes. Šo lietu Tarkvinijs uzņemdams ar daudz lielāku nepatiku nekā likās, tūlīt gudro Turnam bojā eju, lai latīņiem iedvestu tādas pašas bailes, ar kādām viņš bija nomācis pilsoņu prātus savās mājās. [2] Un tā kā samērā ar savu varu viņu atklātībā nogalināt nebija iespējams, viņš to pazudināja, nevainīgu ar nepatiesi celtu sūdzību. Caur dažiem opozicijas partijas arīkiešiem viņš piekukuļo ar zeltu Turna vergu, lai tas viņa iebraucamā vietā ļauj ievest slepus lielu daudzumu zobenu. [3] Kad tas bija dziļā naktī izdarīts, Tarkvinijs mazliet pirms gaismas ataicinājis pie sevis latīņu virsaišus it kā jaunas vēsts satraukts aizrāda, ka viņa vakarējā nokavēšanās, it kā kādas dievu gādības radīta, esot bijusi šim un viņiem par glābiņu. [4] Tiekot stāstīts, ka Turns gatavojot atentātu pret šo un tautu virsaišiem, lai viņš viens pats no latīņiem paturētu varu. Viņš būtu uzbrucis vakardien sanāksmē; lieta tikusi novilcināta, jo sanāksmes sasaucējs bijis prom, kuŗu viņš gribējis visvairāk. [5] No tam radusies tā naidīgā runa pret promesošo, ka tas esot ar savu kavēšanos izjaucis viņa cerības. Šis nešauboties, ka — ja vien tiekot ziņota īsta patiesība — gaismai austot, tūlīt pēc sapulces sanākšanas, nākšot sagatavots, ar sazvērnieku pulku un apbruņots. Tiekot stāstīts, ka savests pie viņa milzīgs zobenu skaits. [6] Vai tā esot fantazija vai nē, esot iespējams tūlīt uzzināt. Šis lūdzot viņus, no turienes nākt šim līdzi pie Turna.

[7] Lietu darīja aizdomīgu gan Turna lepnais raksturs gan vakarējā runa gan Tarkvinija nokavēšanās, jo likās, ka šī apstākļa dēļ varēja tikt novilcināts atentāts. Viņi iet, būdami gan iekšēji noskaņoti ticēšanai, tomēr — ja zobeni netikšot notvērti — pārējo gatavi uzskatīt par fantāziju. [8] Kad viņi nonāca tur, Turnu uzmodina no miega un apstāj sargi; un kad pēc vergu atbruņošanas, kas aiz mīlestības pret kungu gatavojas uz pretošanos, no visām malām iebraucamā vietā tika izvilkti ārā paslēpti zobeni, lieta likās patiešām skaidra, un Turnam uzlika važas; tūlīt tiek sasaukta lielā uztraukumā latīņu sanāksme. [9] Tur sacēlās tik nikns ienaids pēc zobenu novietošanas vidū, ka neizklaušinot lietu, pēc jauna nāves soda veida, viņu iemet pie Ferentīnas strauta iztekas, uzgrūž virsū pinumu un uzkrāvuši akmeņus, nogremdē.

52. nod. — Tarkvinijs atjauno līgumu ar latīņiem Romai labvēlīgā veidā, un apvieno viņu karaspēku ar romiešiem.

Pēc tam Tarkvinijs, atsaucis latīņus atpakaļ uz sapulci un uzslavējis tos, kas apvērsuma gatavotāju Turnu sodījuši par acīmredzamo nodevību ar pelnītu sodu, sacīja šādus vārdus: [2] šis gan varot rīkoties uz vecā līguma pamata, jo — tā kā visi latīņi esot cēlušies no pilsētas Albas — tie esot saistīti ar to līgumu, pēc kura pateicoties Tullam visa albiešu valsts kopā ar tās kolonijām esot nonākusi Romas varā; [3] bet šis vispārējā labuma dēļ uzskatot par labāku to, ka tiktu atjaunots šis līgums, un ka latīņi kā dalībnieki baudītu labāk Romas tautas laimi nekā vienmēr vai nu gaidītu vai ciestu pilsētu iznīcināšanu un lauku postīšanu, ko esot piedzīvojuši paprieks Anka, vēlāk šā tēva varas laikā. [4] Latīņi tika viegli pārliecināti, lai gan šai līgumā Romas valsts bija izdevīgākā stāvoklī, taču viņi pirmkārt redzēja, ka latīņu cilts galvas stāv un jūt ķēniņa pusē, otrkārt Turns bija nesens brīdinājums katram par viņa paša risku, ja viņš būtu pretojies. [5] Tā līgums tika atjaunots un latīņiem kara dienesta gados tika izsludināts, lai tie saskaņā ar līgumu noteiktā dienā ierastos apbruņoti un kuplā skaitā pie Ferentīnas

birzes. [6] Kad tie uz Romas ķēniņa pavēli sanāca no visām tautām, tad Tarkvinijs, lai viņiem nebūtu sava karavadoņa, īpašas vadības un savu karogu, sastādīja manipulas no latīņiem un romiešiem tā, ka no divām viņš izveidoja vienu un divas no vienas; tā divkāršotām manipulām viņš iecēla centurionus.

53. nod. — Kara sākums pret volskiem. Piedzīvojis neveiksmi pie Gabiju pilsētas, Tarkvinijs nosūta tur savu jaunāko dēlu Sekstu, kas izliekas it kā tēvs būtu viņu izraidījis trimdā aiz naida.

Un tomēr, gan būdams netaisns ķēniņš miera laikā, viņš nebija slikts karavadonis; taisni otrādi, šai mākslā viņš būtu panācis agrākos ķēniņus, ja vien izvirtība citā ziņā nebūtu nākusi par ļaunu arī šai slavai. [2] Viņš pirmais ierosināja karu pret volskiem (kas vilkās) vairāk kā divi simti gadus pēc viņa laika, un ar uzbrukumu atņēma no tiem Suesu Pōmetiju. [3] Kad viņš tur ar laupījuma pārdošanu bija ieguvis četrdesmit talentu sudraba, viņam radās doma par tādu Jupitera templa grandiozumu, kas būtu dievu un cilvēku ķēniņa cienīgs, cienīgs Romas valsts, cienīgs arī pašas vietas diženuma. Laupījuma naudu viņš nolika savrūp šī templa celšanai.

[4] Pēc tam viņu nodarbināja — lēnāks nekā viņš gaidīja — karš, kurā veltīgi ar joni uzbrucis Gabiju pilsētai un zaudējis pēc padzīšanas no mūriem arī pilsētas apsēšanas cerību, beidzot tai uzbruka ar pavisam neromisku paņēmienu, krāpšanu un viltu. [5] Jo kad viņš it kā pēc kara atmešanas izlikās esam pievērsies templa pamatu likšanai un citiem pilsētas darbiem, viņa dēls Seksts, kas bija jaunākais no trim, pēc norunas pārbēg uz Gabijiem, sūdzēdamies par tēva neciešamo bardzību pret viņu: [6] jau no svešiem viņš esot savu lepnību griezis pret savējiem un pat bērnu daudzums tam riebjot, tā ka to tukšumu, ko viņš esot radijis senātā, viņš radot arī ģimenē, lai neatstātu nevienu atvasi, nevienu varas mantinieku. [7] Šis gan esot starp tēva (mestiem) šķēpiem un zobeniem izmucis ārā un ticējis, ka nekur šim neesot nekādas drošības kā tikai pie Lūkija Tarkvinija ienaidniekiem. Jo lai viņi nemaldoties: karš viņiem arvien vēl turpinā-

joties, kas tiekot gan simulēts it kā izbeigts, un pie izdevības viņš uzbrūkot tiem negaidot. [8] Bet ja pie viņiem neesot vietas lūdzējiem, šis apstaigāšot visu Latiju un no turienes došoties uz volskiem, aikviem un hernikiem, līdz nonākšot pie tādiem, kas protot aizsargāt bērnus no tēvu nežēlīgiem un bezdievīgiem sodiem. [9] Varbūt šis atradīšot arī kaut cik dedzības bruņotai pretestībai pret tik lepnu ķēniņu un tik mežonīgu tautu.

[10] Tā kā šķita, ka, ja viņi nelikšoties ne zinis, viņš dusmās aiziešot no turienes tālāk, gabijieši to laipni uzņem. Viņi saka, ka nav jābrīnas, ja Tarkvinijs beidzot esot pret bērniem tāds, kāds pret pilsoņiem, kāds pret sabiedrotiem; [11] galu galā viņš trakošot pats pret sevi, ja trūkšot citu. "Šiem patiesi esot patīkama viņa ierašanās, un šie ticot, ka drīz būšot tā, ka ar viņa palīdzību kaŗš pārcelšoties no gabijiešu vārtiem pie Romas mūriem.

54. nod. — Seksts liek sevi iecelt par gabijiešu kaŗavadoni. Dažu sekmīgu kauju dēļ tas iegūst lielu varu un nodod Gabijus Romai.

Pēc tam viņu aicināja oficiālās apspriedēs. Kamēr par citiem jautājumiem viņš teicās piekrītam vietējiem gabijiešiem, kuŗiem tie esot vairāk pazīstami, tikmēr pats viņš atkal un atkal ieteica kaŗu, un šai lietā pretendēja uz izcilām zināšanām, jo pazīstot abu tautu spēkus un zinot, ka tiešām pilsoņiem esot pretīga ķēniņa lepnība, ko nevarējuši panest pat viņa bērni. [2] Kad viņš tādā kārtā pamazām kūdīja gabijiešu augstmaņus uz kaŗa atjaunošanu, bet pats ar visvairāk piemērotiem jaunekļiem gāja laupīt un sirot, kad nu visi vārdi un darbi bija tikuši domāti pievilšanai, uzticība pieauga nepelnīta, un vispēdīgi viņu ievēl par kaŗavadoni. [3] Kad tanī, tautai neapzinoties, kas notiek, tika izcīnītas Romas un Gabiju starpā nelielas kaujas, kuŗās pa lielākai daļai bija pārāka gabijiešu puse, tad — cits par citu vairāk — augstie un zemie gabijieši sāka ticēt, ka Seksts Tarkvinijs viņiem atsūtīts par vadoni kā dievu dāvana. [4] Bet pie kareivjiem, uzņemdamies briesmas un pūliņus vienādā mērā, devīgi dalīdams laupījumu,

bija tik iemīļots, ka tēvs Tarkvinijs nebija Romā varenāks par dēlu Gabijos.

[5] Tāpēc, kad viņš redzēja, ka diezgan spēku savākts visiem mēģinājumiem, viņš sūta tad vienu no savējiem uz Romu pie tēva izzināt, ko viņš grib, lai šis darītu, jo nu viņam dievi esot lēmuši, ka viņš viens pats spējot visu Gabijos. [6] Šim ziņnesim, tā kā viņš pēc manām domām likās šaubīgs, netika nekas vārdiem atbildēts, ķēniņš it kā pārdomāšanas nolūkā pāriet mājas dārzā, dēla ziņnesim tam sekojot; tur pastaigādamies esot klusēdams triecis zemē ar spieķi augstākās magoņu galvas. [7] Ziņnesis noguris no jautāšanas un atbildes gaidīšanas, kā uzdevumu neizpildījis atgriezās uz Gabijiem; atstāsta, ko teicis pats un ko redzējis; vai nu aiz dusmām vai aiz naida vai aiz iedzimtās lepnības tas neesot runājis neviena vārda. [8] Tiklīdz Sekstam kļuva skaidrs, ko gribēja tēvs un ko tas ļieteica ar savām mēmām mīklām, viņš nogalināja valsts virsaišus, vienus pats apsūdzēdams tautas priekšā, citus atkal tādus, kas viņu pašu ienīstā stāvokļa dēļ bija tam parocīgi. [9] Daudzi tika nonāvēti atklāti, daži, pret kuŗiem bija gaidāma mazāk iespaidīga apsūdzība, slepeni Dažiem, kas to gribēja, pavērās iespēja bēgt, citi tika izdzīti trimdā un promesošo mantas, tāpat kā nogalināto, bija padotas sadalīšanai. [10] No tam dāvanas un laupījumi; un apmierinājums par personīgo labumu laupīja apziņu par valsts nelaimēm, līdz kamēr palikusi bez padoma un palīdzības gabijiešu valsts tika nodota Romas ķēniņam rokās bez jebkādas cīņas.

55. nod. — Mierlīgums ar aikviem; līguma atjaunošana ar etrūskiem. Jupitera templa būves turpināšana.

Ieņēmis Gabijus Tarkvinijs noslēdza mieru ar aikviem, atjaunoja līgumu ar tūskiem. Pēc tam pievērsās pilsētas darbiem; no tiem pirmais bija: atstāt Jupitera templi Tarpējas kalnā kā savas valdīšanas un sava vārda pieminekli, abi ķēniņi Tarkviniji: tēvs apsolījis, dēls piepildījis. [2] Un lai būvlaukums brīvs no pārējiem kultiem piederētu pilnīgi Jupiteram un viņa tem-

plim, kas tur tikšot celts, viņš nosprieda anulēt iesvētīšanu tiem templiem un kapličām, kuŗas nelielā skaitā tur ķēniņš Tatijs pašā cīņas pret Rōmulu kritiskā brīdī apriekš bija (dieviem) apsolījis, vēlāk iesvētījis un ar zīlēšanu apstiprinājis. [3] Šīs celtnes pamatu likšanas sākumā dievi esot izpauduši savu gribu, lai pavēstītu tik lielas valsts grandiozumu; jo kamēr putni atļāva visu dievnamu likvidēšanu, robežu dieva Termina templī tie to neapstiprināja; [4] nu šī zīme un zīlējums tika iztulkots šādi: tas apstāklis, ka Termina sēdeklis neesot ticis pārcelts un ka viņš vienīgais no dieviem neesot izvilināts no viņam veltītām robežām, vēstījot, ka viss būšot stiprs un neizkustināms. [5] Pēc šī pastāvības zīlējuma pieņemšanas sekoja cita brīnumparādība, kas vēstīja valsts lielumu: templa pamatu racējiem, kā stāsta, esot parādījusies cilvēka galva ar veselu seju. [6] Šī redzētā parādība bez mīklām vēstīja, ka šis būs valsts cietoksnis un pasaules galva, un tā pareģoja pareģi, gan tie, kas bija pilsētā, gan tie, ko viņi bija ataicinājuši no Etrūrijas šī apstākļa iztulkošanai.

[7] Ķēniņam auga tieksme uz izdevumiem. Tāpēc Pomptijas laupījums, kas bija nolemts celtnes novešanai līdz jumta mugurai, tikko pietika pamatam. [8] Tādēļ jo drīzāk es ticētu Fabijam — bez tam viņš ir vecāks — ka tie būs bijuši tikai četrdesmit talenti, [9] nekā Pīsōnam, kas raksta, ka tam nolūkam nolikti savrūp četrdesmit tūkstoši mārciņu sudraba, naudas summa, kas nav cerama no vienas pašas toreizējās pilsētas laupījuma un kas pārsniegs pat mūsdienu greznuma celtņu pamatus (= izdevumus pamatiem).

56. nod. — Tautai uzspiestie darbi: templa celšana, cirka pakāpju būve, Lielās novadcaurules rakšana. Kāda brīnuma iztulkošanai divi ķēniņa dēli un viņu radinieks Lūkijs Jūnijs Brūts („Trulais") dodas uz sapņu un citu zīmju iztulkošanas centru, Delfu salu. Padoma prasīšana gaišreģei Pītijai.

Pievērsies templa pabeigšanai viņš saaicināja strādniekus no visām Etrūrijas malām un šim nolūkam izlietoja ne tikai

valsts naudu, bet arī klaušus no iedzīvotājiem. Lai gan kaŗadienestam pievienojās šis, arī pats par sevi ne mazais darbs, tomēr tauta mazāk dusmojās, ka tā ceļ ar savām rokām dievu tempļus, [2] nekā vēlāk, kad viņi tika pārcelti arī pie citiem darbiem, gan mazāk izskatīgiem, tomēr stipri vairāk nogurdinošiem: sēdvietu celšanas cirkā un lielākās novadcaurules ierīkošanas zem zemes, kas uzņēma visus pilsētas netīrumus; šiem diviem darbiem mūsdienu jaunā greznība tikko būtu varējusi kautcik līdzināties. [3] Pēc tam, kad viņš bija nodarbinājis šais būvēs tautu, jo no vienas puses viņš domāja, ka lielais iedzīvotāju skaits esot par nastu, kad neesot tiem nodarbošanās, no otras puses viņš gribēja ar kolonistu izsūtīšanu, ieņemt plašāk valsts robežas, viņš nosūtīja kolonistus uz Signiju un Kirkējiem, kā nākamiem galvaspilsētas priekšposteņiem uz sauszemes un jūŗas.

[4] Šai darbības posmā viņam parādījās briesmīga parādība: čūska no koka kolonnas izlīdusi, bija sacēlusi izbailes un bēgšanu ķēniņpilī, bet paša ķēniņa sirdi pārsteidza ne tik daudz ar pēkšņām bailēm kā piepildīja ar žņaudzošām raizēm. [5] Tāpēc, lai gan pie valsts brīnumparādībām tika aicināti tikai etrusku zīlnieki, taču šis itkā privātas parādības pārbiedēts, viņš nolēma sūtīt uz Delfiem, visslavenāko iztulkošanas vietu pasaulē; [6] un neuzdrošinādamies uzticēt zīlēšanas iznākumus nevienam citam, viņš nosūtīja savus divus dēlus uz Grieķiju, pa nepazīstamām toreiz zemēm, vēl nepazīstamākām jūŗām. [7] Ceļā devās Tits un Arrunts. Par pavadoni tiem pievienots Lūkijs Jūnijs Brūts, ķēniņa māsas Tarkvinijas dēls, jauneklis ar pavisam citu raksturu nekā tas, kā atdarināšanu viņš bija uzņēmies. Tā kā viņš bija dzirdējis, ka viņa vectēvs nogalinājis valsts vecākos, to starpā viņa brāli, tad viņš nosprieda neatstāt ne savā raksturā kautko, no kā ķēniņam būtu jābīstas, ne arī mantā, ko viņš varētu iekārot, bet palikt drošībā nicināmā stāvokļa dēļ, kur tiesībām bija maz spēka. [8] Tāpēc, kad viņš tīšām nodevies trulības atdarināšanai, ļāva ķēniņam sevi un savu mantu par laupījumu,

viņš nenoraidīja arī palamu Trulais (= Brūtus), lai zem šī pievārda paspārnes slavenais Romas atbrīvotājs gars paslēpies nogaidītu īsto brīdi. [9] Viņš toreiz Tarkviniju līdzi paņemts uz Delfiem, drīzāk par jokdari nekā par pavadoni, esot aizvedis Apollonam kā dāvanu zelta spieķi ieslēgtu šim nolūkam izdobtā ķirškoka spieķī, netiešā veidā sava gara attēlu. [10] Kad viņi tur nonāca, pēc tēva pavēļu izpildīšanas jaunekļiem uznāca karsta vēlēšanās izzināt, kuŗam no viņiem kritīšot Romas valsts. No alas dibena esot atskanējusi balss: „Virsvara Romā būs tam, kas pirmais no jums, jaunekļi, būs sniedzis skūpstu mātei." [11] Tarkviniji pavēl lietu ar vislielāko rūpību slēpt, lai Seksts, kas bija atstāts Romā, nezinātu atbildi un paliktu ārpus varas; paši savā starpā nosprież lozēt, kuŗš pirmais lai dotu skūpstu mātei, kad būšot atgriezušies Romā. [12] Bruts pārliecināts, ka Pītijas izteiciens domāts citādā nozīmē, pakrita itkā klupdams un skāra zemi ar skūpstu, jo tā lūk esot kopējā visu mirstīgo māte. [13] Pēc tam viņi atgriežas Romā, kur tika ar vislielāko enerģiju gatavots kaŗš pret rutuļiem.

57. nod. — Kaŗš ar rutuļiem. Ardejas aplenkšanas laikā, jaunie Tarkviniji ar draugiem nosprież joka pēc pārsteigt savas sievas mājā. Te Seksts Tarkvinijs iemīlas Lūkrētijā, sava drauga Kollātīna daiļajā sievā.

Ardejas pilsēta piederēja rutuļiem, ciltij, kas ņemot vērā novadu un laikmetu bija ļoti varena ar bagātību. Un taisni tas bija par kaŗa iemeslu, jo Romas ķēniņš tiecās pirmkārt kļūt bagāts, publisko būvju greznības dēļ palicis bez līdzekļiem, otrkārt, nomierināt pavalstnieku prātus ar laupījumu, [2] kuŗi — neskaitot jau vispārīgo ķēniņa lepnību — bija ķēniņvarai naidīgi arī tādēļ, ka dusmojās par to, ka ķēniņš esot šos tik ilgi turējis amatnieku pienākumos un vergu darbā. [3] Tika izdarīts mēģinājums, vai Ardea nevarētu tikt ieņemta ar pirmo uzbrukumu. Kad tas maz veicās, ienaidniekus sāka spiest ar aplenkšanu un nocietinājumiem.

[4] Šai pastāvīgajā nometnē, kā jau tas notiek vairāk ilgstošajā nekā aktīvā kaŗā, atvaļinājumi bija diezgan viegli, to-

mēr drīzāk virsaišiem nekā kareivjiem; [5] katrā ziņā ķēniņa dēli šad tad nosita brīvo laiku dzīrās un iedzeršanā viens pie otra. [6] Reiz viņiem dzeļot pie Seksta Tarkvinija, kur pusdienoja arī Kollātīns Tarkvinijs, Egerija dēls, saruna novirzījās par viņu sievām; ikviens brīnum slavēja savējo. [7] Pēc tam strīdam iedegoties Kollātins saka, ka vārdi neesot vajadzīgi, nedaudz stundās noteikti varot izzināt, cik daudz pār pārējām ir pārāka šā Lūkrētija. „Nu, ja mums jauniešiem ir spēks, kapēc gan mēs nekāpjam zirgos un neapskatām personīgi mūsējo raksturus? Tas katram būtu visuzticamākais, kas — negaidot ierodoties vīram — būs atklājies skatam.“ [8] Viņi bija iesiluši no vīna. „Jā, nudie,“ visi sauc; uzšāvuši zirgiem viņi lido uz Romu. Kad viņi tur bija nonākuši pirmai tumsai pārī klājoties, [9] viņi dodas no turienes tālāk uz Kollātiju, kur viņi atrod Lūkrētiju nevis kā ķēniņa vedeklas, kuŗas viņi bija redzējuši nositam laiku dzīrēs un greznībā kopā ar vecuma biedrenēm, bet vēlā naktī nodevušos vilnas vērpšanai sēžot starp nomodā esošām kalponēm mājas vidū. Sacensībā par sievām nu uzvara bija Lūkrētijas pusē. [10] Atnākušais vīrs un Tarkviniji tiek laipni uzņemti; uzvarētājs vīrs pieklājīgi ielūdz ķēniņa dēlus. [11] Tur Sekstu Tarkviniju sagrāba nelaba dziņa ar varu iegūt Lūkrētiju; viņu kairina tiklab daiļums, kā arī pārbaudītā tiklība. Un tad nu viņi pēc jauneklīgās nakts sacensības atgriežas nometnē.

58. nod. — Seksts apmierina savu mīlas kaisli. Lūkrētija noduras.

Pēc dažu dienu starplaika Seksts Tarkvinijs, Kollātinam nezinot, ieradās Kollātijā ar vienu pašu pavadoni. [2] Tur laipni uzņemts no tiem, kas nezināja viņa nolūku, un novests pēc pusdienām uz viesu guļamistabu, kaisdams mīlā, kad kā likās apkārtne bija pietiekoši mierīga un visi aizmiguši, viņš izvilcis zobenu iet pie dusošās Lūkrētijas un kreiso roku uzspiedis uz sievietes krūtīm, čukst: „Klusi, Lūkrētija! Esmu Seksts Tarkvinijs; rokā ir zobens; tu mirsi, ja iekliegsies!“ [3] Kad no miega iztraucētā sieviete neredzēja nekādu palīdzību, bet tuvumā nā-

vi uzglūnam, tad Tarkvinijs sāka atzīties mīlā, lūdza, jauca lūgšanas ar draudiem, mēģināja visādi sagrozīt sievietes sirdi. [4] Kad viņš redzēja, ka tā ir ietiepusies un to neloka pat bailes no nāves, viņš iebaidīšanai pievieno negodu: kopā ar viņas līķi viņš teicās nolikt nogalinātu kailu vergu, lai teiktu, ka viņa esot nogalināta neglītā laulības pārkāpumā. [5] Pēc tam, kad negantā kaisle ar šādu iebaidīšanu gluži kā ar spēku bija uzvarējusi ietiepīgo kautrību un Tarkvinijs no turienes bija aizgājis lepns par iekaroto sievietes godu, Lūkrētija skumjās par tik lielu nelaimi sūta ziņnesi uz Romu reizē tēvam un vīram Ardejā, lai katrs ierodoties ar vienu uzticamu draugu; tā vajagot darīt un pie tam steidzīgi; drausmīga lieta notikusi. [6] Ierodas Spurijs Lūkrētijs ar Pūbliju Valeriju, Volesa dēlu, un Kollātins ar Lūkiju Jūniju Brūtu, ar kuŗu kopā nejauši no Romas atgriežoties to bija saticis sievas ziņnesis. Viņi atrod Lūkrētiju bēdīgi sēžam guļamistabā. [7] Savējiem ienākot viņai uznāca asaras, un uz vīra jautājumu: „Vai gluži vesela?“ viņa atbildēja: „Nemaz! Jo kas gan par veselību sievai pēc goda zaudēšanas? Sveša vīra pēdas, Kollātīn, ir tavā gultā; bet izvarota ir tikai miesa, gars nevainīgs; nāve būs tam par liecību. Bet sniedziet rokas un vārdu, ka laulības pārkāpējam tas nepaliks bez soda. [8] Viņš ir Seksts Tarkvinijs, kas kā ienaidnieks viesa lomā iepriekšējā naktī ar bruņotu spēku ir guvis šeit man — un varī sev, ja vien jūs esat kā vīri — liktenīgu baudu.“ [9] Viņi visi pēc kārtas dod vārdu, tie mierina dvēselē slimo, uzveļot vainu no izvarotās uz pārkāpuma izdarītāju: gars grēkojot, nevis miesa, un kur neesot bijis nolūka, neesot vainas. [10] Viņa atbildēja: „Jūs pielūkosiet, kas viņam pienākas; es gan sevi noziegumā attaisnoju, taču no soda neatbrīvoju; nu neviena turpmāk bezgodīgā nepaliks dzīva pēc Lukrētijas piemēra.“ [11] Nazi, ko viņa turēja paslēptu zem drēbēm, to viņa iedur sev sirdī un gāzdamās uz ievainojuma pusi nokrita nāves agonijā. [12] Iekliedzās vīrs un tēvs.

59. nod. — Kollātijā un Romā Kollātīns un it sevišķi Brūts musina tautu pret valdošo ķēniņu dzimtu, Tarkvinijiem.

Brūts, kamēr pārējie bija bēdu pārņemti, izvelk nazi no Lūkrētijas ievainojuma un asinīm pilošu savā priekšā turēdams, iesaucās: „Ar šīm visutiklākām pirms ķēniņa varasdarba asinīm es zvēru un jūs, dievi, piesaucu par lieciniekiem, ka es Lūkiju Tarkviniju Lepno kopā ar viņa noziedzīgo sievu un visu bērnu perekli padzīšu no šejienes ar zobenu, uguni, ar kādu vien līdzekli varēdams, un necietīšu, ka viņi vai kāds cits ir par ķēniņu Romā!“ [2] Pēc tam viņš nodod nazi Kollātinam, tad Lūkrētijam un Valerijam, kas bija izbrīnā par neparasto skatu: no kurienes Brūta sirdī neredzētais spars? Kā bija priekšā teikts, tā viņi zvēr; un pilnīgi no sērām nodevušies tad sašutumam, Brūtam, kas jau tūlīt sauca viņus sagraut ķēniņvaru, viņi seko kā vadonim. [3] Viņi iznes no mājas Lūkrētijas miesas un nones laukumā, un neparastā jaunā notikuma un sašutuma dēļ — kā tas mēdz notikt — sapulcina ļaudis. [4] Katrs no savas puses nožēlo ķēniņa noziegumu un varmācību. Viņus aizkustina tiklab tēva sēras, kā arī Brūts, kas noraida asaras un gļēvas žēlabas un ieteic to, kas vīriem, kas romiešiem piederoties: ķerties pie ieročiem pret tiem, kas iedrošinājušies uz ienaidnieka rīcību. [5] Visi lepnākie jaunekļi ar ieročiem rokās sarodas labprātīgi; tiem seko arī pārējā jaunatne. Pēc tam atstājuši vienu daļu par aizsardzību Kollātijā un novietojuši sargus pie vārtiem, lai neviens nepaziņotu par šo kustību ķēniņam un ķēniņienei, pārējie apbruņoti devās Brūta vadībā uz Romu.

[6] Kad viņi tur nonāca, tad, kur vien soļo bruņotais pulks, tas saceļ izbailes un uztraukumu; pēc tam atkal, kad viņi redz priekšgalā ejam valsts galvenos vīrus, viņi domā, ka — lai tas esot kas būdams — tas notiekot ne bez pamata. [7] Un ne mazāku uztraukumu kā Kollātijā tik mežonīga lieta rada arī Romā. Tāpēc no visām pilsētas malām skrien uz pilsētas laukumu. Tiklīdz nonāca tur, izsaucējs sasauca ļaudis kareļu tribūna priekšā, kuŗā amatā tai brīdī Brūts nejauši atra-

dās. [8] Tur tika turēta runa — nepavisam saskaņā ar to garu un raksturu, kāds bija ticis simulēts līdz tai dienai — par Seksta Tarkvinija varmācību un iekāri, par nejēdzīgo Lukrētijas izvarošanu un nožēlojamo pašnāvību, par Trikipitīna atstātību, kam meitas nāves iemesls esot neglītāks un nožēlojamāks par pašu meitas nāvi. [9] Tika pievienota vēl paša ķēniņa augstprātība, tautas posts un pūles, kas ieguldītas grāvju un novadtuneļu rakšanā; Romas ļaudis, visu apkārtējo tautu uzvarētāji, pataisīti par amatniekiem un akmeņkaļiem kaŗotāju vietā. Tika pieminēta ķēniņa Servija Tullija neglītā noslepkavošana un meita, kas pārbraukusi tēva līķim pāri ar apgānītajiem ratiem, un piesaukti vecāku atriebēji gari. [10] Ar šo nu — kā ticu — vēl neģēlīgāku lietu atgādināšanu, kādas iedveš acumirkļa sašutums par notikumiem, bet kas nemaz nav viegli atstāstāmas vēsturniekiem, sakūdīto pūli viņš piedabū, lai tas anulē ķēniņam viņa varu un lai izsludina par trimdiniekiem Lūkiju Tarkviniju ar sievu un bērniem. [11] Pats izvēlējies jaunos cilvēkus, kas labprāt pieteicās, un tos apbruņojis, no turienes devās uz Ardeju uz nometni, lai saceltu kaŗaspēku pret ķēniņu; varu pilsētā viņš atstāj Lūkrētijam, ko jau agrāk ķēniņš bija iecēlis par pilsētas prefektu. [12] Šīs sacelšanās laikā Tullija aizbēga no mājām, pie kam viņu lādēja, kur vien tā gāja, un viņas vecāku atriebējus garus piesauca vīri un sievas.

60. nod. — Tarkviniju ar dēliem padzen trimdā. Tie aiziet uz Kairi Etrūrijā, bet Seksts dodas uz Gabijiem, kur to veca naida dēļ nogalina. Lūkiju Jūniju Brūtu un Lūkiju Tarkviniju Kollātīnu izvēl par pirmajiem konsuliem.

Kad ziņas par šiem notikumiem bija atnestas nometnē un ķēniņš apvērsuma pārbiedēts devās uz Romu apspiest nemierus, Brūts novirzījās no ceļa — jo viņš bija nojautis tā atgriešanos — lai nenokļūtu pretim; un gandrīz tai pašā laikā pa dažādiem ceļiem Brūts nonāca Ardejā, Tarkvinijs Romā. Tarkvinijam vārti tika noslēgti un pieteikta trimda; [2] pilsētas

atbrīvotāju nometne saņēma ar prieku un padzīti no turienes tika ķēniņa bērni. Divi sekoja tēvam un aizgāja trimdā uz Kaires pilsētu etruskos. Seksts Tarkvinijs devās uz Gabijiem gluži kā uz savu valsti, bet vecā ienaida atriebēji, kuŗu viņš pats bija sev iemantojis ar slepkavībām un laupīšanām, viņu nogalināja. [3] Lūkijs Tarkvinijs Lepnais bija par ķēniņu divdesmit piecus gadus. Ķēniņi valdīja Romā no pilsētas dibināšanas līdz pilsētas atbrīvošanai divi simti četrdesmit četrus gadus. [4] Pēc tam centuriju sapulcē par ievēlētiem pilsētas prefekts, saskaņā ar Servija Tullija priekšrakstiem, izsludināja divus konsulus Lūkiju Jūniju Brūtu un Lūkiju Tarkviniju Kollātīnu.

Divdesmit pirmā grāmata:

HANNIBALA IEBRUKUMS ITĀLIJĀ

Divdesmit pirmās grāmatas senais konspekts

Tiek atstāstīts otrā pūniešu kaŗa sākums un pūniešu kaŗavadoņa Hannibala pāriešana pār Hibēras upi pretēji līgumam; tas aplenca Romas tautas sabiedroto saguntiešu pilsētu un astotā mēnesī ieņēma. Šo nelikumību dēļ nosūtīti sūtņi pie kartāģiešiem, lai celtu sūdzību. Tā kā tie negribēja dot gandarījumu, tiem tika pieteikts kaŗš. Hannibals pārgājis Pirenēju grēdu cauri Gallijām, sakaujot volskus, kas bija mēģinājuši tam stāties pretī, nonāca līdz Alpiem un ar lielām pūlēm tos pārejot, salauzis arī kalniešu gallu pretestību vairākās kaujās, nokāpa Itālijā un pie Tīkīnas upes sakāva romiešus jātnieku kaujā; tajā ievainoto Pūbliju Kornēliju Skīpionu pasargāja viņa dēls, kas vēlāk saņēma vārdu Āfrikānietis. Un otrreiz sakāvis romiešu kavalēriju pie Trebijas upes, Hannibals pārgāja Apenīnu grēdu, ar lielām kareivju pūlēm slikto laika apstākļu dēļ. Gnaijs Kornēlijs Skīpions laimīgi cīnījās pret pūniešiem Spānijā sagūstot ienaidnieku vadoni Māgōnu.

1.—5. Kartāgas kaŗavadoņu Barkidu dzimta Spānijā

1. nod. — Otrā pūniešu kaŗa nozīme un cēloņi. Hamilkara naids pret romiešiem.

Vienā daļā no mana darba man ir atļauts teikt ievadam to, ko vairums vēsturnieku ir sludinājuši visa sava sacerējuma sākumā: ka es rakstīšu par visievērojamāko kaŗu no visiem, kādi jebkad ir vesti, ko Hannibala vadībā kartaģieši ir veduši ar Romas tautu. [2] Patiesi, nekādas varenākas līdzekļiem val-

stis un tautas nav krustojušas viena pret otru ieročus, un nekad šīm pašām nav bijis tik daudz spēku un izturības; viņas raidīja viena pret otru nevis nezināmus kaŗa paņēmienus, bet jau pārbaudītus pirmā pūniešu kaŗā; un kaŗa laime un divgalvainais Marss bija tik svārstīgi, ka tuvāk iznīcībai ir bijuši tie, kas uzvarēja. [3] Arī naids, ar kādu tās cīnījās, bija gandrīz lielāks nekā spēki, jo romieši dusmojās par to, ka uzvarētājiem pirmie uzbrukuši uzvarētie, bet pūnieši — par to, ka pēc viņu pārliecības, tie izaicinoši un mantkārīgi valdījuši pār uzvarētiem. [4] Ir pat nostāsts, ka Hannibals apmēram deviņu gadu vecumā, kā jau bērns lūgdamies tēvam Hamilkaram, lai šo vedot uz Spāniju tai laikā, kad viņš pabeidzis kaŗu Afrikā un gribēdams pārvest turp kaŗaspēku, izdarīja upurēšanu, pievests pie ziedokļa un aizskaŗot upuri esot ticis piespiests zvērēt, ka šis līdz ko iespēšot būšot ienaidnieks Romas tautai. [5] Ārkārtīgi lepno Hamilkaru mocīja Sicilijas un Sardinijas zaudējums; jo tiklab Sicilija esot atdota aiz pārāk ātra izmisuma par stāvokli, kā arī Sardinija esot atņemta Āfrikas dumpju laikā romiešu blēdības dēļ, bez tam uzliekot kartāgiešiem pat kontribūciju.

2. nod. — Hamilkara un Hasdrubala politika Āfrikā un Spānijā. Romas līgums ar Hasdrubalu.

Šo rūpju mocīts Hamilkars Āfrikas kaŗā, kas norisinājās tūlīt pēc nesenā miera ar Romu, piecu gadu laikā, pēc tam Spānijā deviņus gadus paplašinot pūniešu valsti, izturējās tā, [2] ka likās, it kā viņš domā par lielāku kaŗu nekā to, ko veda, un ja viņš būtu ilgāk dzīvojis, pūnieši tiešām būtu Hamilkara vadībā ienesuši kaŗa darbību Itālijā, ko viņi ienesa Hannibala vadībā.

[3] Visai izdevīgā Hamilkara nāve un Hannibala bērnība attālināja kaŗu. Starplaikā starp tēvu un dēlu, apmēram astoņus gadus, varu paturēja Hasdrubals, savas ziedošās jaunības dēļ, kā stāsta, Hamilkaram iepaticies sākumā, pēc tam [4], kādas citas protams gara īpašības dēļ pieaicināts par znotu, un tā

kā viņš bija znots, tad ar barkiešu partijas iespaidu, kuŗš kareivjos un tautā bija vairāk nekā viduvējs, nevis ar aristokratu piekrišanu, iecelts par virspavēlnieku. [5] Hasdrubals vairāk strādādams ar gudru padomu nekā ar varu, ar mazo ķēniņu draudzību un ar cilšu piedabūšanu savā pusē draudzējoties ar viņu virsaišiem, lielākā mērā nekā ar kaŗu vai ieročiem paplašināja kartāgiešiem valsti. [6] Tomēr miers viņam nemaz nebija drošāks: kāds iedzimtais dusmās par to, ka viņš bija tā kungu nogalinājis, viņam atklātībā nocirta galvu; klātesošo sagrābts viņš sejā bija gluži tāds pat, kā kad būtu izbēdzis; arī kad viņu plosīja moku ierīces, vaibstu izteiksme viņam bija tāda, ka — priekam pārspējot sāpes — viņš rādīja pat smaidošu izskatu. [7] Ar šo Hasdrubalu, tādēļ, ka viņš bija apbrīnojami veikls cilšu pievilkšanā sev un pievienošanā savai valstij, Romas tauta bija atjaunojusi līgumu ar noteikumu, lai abu valstu robeža būtu Hibēras upe un saguntiešiem divu tautu varas vidū tiktu uzglabāta neatkarība.

3. nod. — Hannibala ievēlēšana par kaŗavadoni; Hasdrubals bija viņu aicinājis uz Spāniju.

Hasdrubala vietā tūlīt jaunais Hannibals bija ticis aizvests uz virspavēlnieka mītni un ar milzīgiem vispārējiem piekrišanas saucieniem izsaukts par imperātoru; nebija apšaubāms, ka kaŗaspēka izvēlei sekos tautas piekrišana. [2] Viņu, tikko pieaugušu, Hasdrubals bija ar vēstuli ataicinājis pie sevis, un lieta bija pārrunāta pat senātā. Kad barkieši centās, lai Hannibals pierastu pie kaŗa dzīves un mantotu tēva varu, [3] Hannons, otras partijas vadonis, teica: „No vienas puses, šķiet, Hasdrubals prasa pamatoti, no otras puses, es tomēr neuzskatu to, ko viņš lūdz, par izpildāmu.“ [4] Kad izbrīna dēļ par tik pretrunīgu domu viņš bija pievērsis visus sev, viņš teica: „Hasdrubals domā, ka ziedošie gadi, ko viņš pats sniedzis baudai Hannibala tēvam, ka tie tiek savukārt ar pilnu tiesību prasīti no dēla; mums tomēr pavisam neklājas mūsu jaunatni militārās apmācības vietā pieradināt pie kaŗavadoņu

izvirtības. [5] Vai mēs baidāmies no tā, ka Hamilkara dēls pārāk vēlu sasniegs pārmērīgo varu un tēva „ķēniņvaras" spožumu, un ka tā „ķēniņa" dēlam, kuŗa znotam ir tikuši atstāti mūsu kaŗaspēki par mantojumu, nepietiekoši agri vergosim? [6] Es uzskatu, ka šis jauneklis jātur mājās likumu, civiliestāžu atkarībā; ka viņam ir jāmāca dzīvot vienlīdzīgi ar pārējiem, lai kādreiz šis mazais uguns nesaceltu milzu ugunsgrēku."

4. nod. — Hannibala raksturs.

Nedaudzi un, apmēram, visi krietnākie piekrita Hannonam; bet, kā tas vairuma gadījumos notiek, lielākā daļa uzvarēja krietnāko.

Hannibals nosūtīts uz Spāniju, savas ierašanās sākumā tūlīt pievērsa sev visu kaŗaspēku: [2] vecie kareivji ticēja, ka viņiem atdots atpakaļ Hamilkars kā jauneklis; viņi vēroja to pašu enerģiju vaibstos, to pašu sparu acīs, sejas izteiksmi un līnijās. Pēc tam viņš īsā laikā panāca to, ka tēva izskats viņā izrādījās vismazākais faktors piekrišanas iekaŗošanā. [3] Nekad nav bijis vairāk piemērota talanta vienādi divām visdažādākām lietām: paklausīšanai un pavēlēšanai. Tāpēc būtu grūti bijis izšķirt, vai viņš bija mīļāks virspavēlniekam Hasdrubalam vai kaŗaspēkam; [4] ne Hasdrubals gribēja labāk kādu citu iecelt par vadītāju, kad vien bija jāveic kautkas drošsirdīgi un enerģiski, ne arī kareivjiem cita kaŗavadoņa vadībā bija vairāk paļāvības un drosmes: [5] visvairāk drosmes dodoties briesmās, un visvairāk attapības pašu briesmu vidū bija viņam. Nekādas pūles nespēja ne nogurdināt viņa ķermeni ne arī uzvarēt viņu garīgi. [6] Pret karstumu un aukstumu vienādi izturīgs; barības un dzēriena mēru noteica dabiska griba, nevis baudkāre; nomoda un miega brīži ne ar dienu ne ar nakti netika saskaņoti: [7] to, kas palika pāri pēc darbu veikšanas, veltīja miegam; to viņš sev nodrošināja ne ar mīkstu guļasvietu, ne arī ar klusumu; daudzi viņu bieži ir redzējuši apsegušos ar kareivja uzpletni guļam zemē starp sargkareivjiem un posteņu vidū. [8] Apģērbs ne ar ko neatšķīrās viņa vecuma biedru

vidū; dūrās acīs tikai viņa ieroči un zirgi. Starp jātniekiem un kājniekiem viņš arī bija neapšaubāmi pirmais; pirmais gāja cīņā, pēdējais no iesāktās cīņas nāca laukā. [9] Šiem lielajiem vīra tikumiem atbilda milzīgi netikumi: necilvēcīga nežēlība, vairāk nekā pūniska neuzticamība, nekāda patiesība, nekas svēts tam nebija, bez dievbijības, bez cieņas pret zvērastu, bez sirdsapziņas. Ar šādām iedzimtām īpašībām un trūkumiem viņš trīs gadus nokalpoja Hasdrubala virspavēlniecībā, nepalaižot neko garām, kas bija nākamam lielam karavadonim jādara vai jāredz.

5. nod. — Hannibals pēc savas iecelšanas iekaro olkadus, vakajus, karpetānus, visu teritoriju aiz Hebras upes, izņemot Saguntas pilsētu.

Tomēr kopš tās dienas, kad viņš tika izsludināts par karavadoni, itkā jau Itālija viņam būtu tikusi nospriesta par darbības lauku un uzdots karš pret Romu, [2] viņš atzina, ka nekādā ziņā nedrīkst vilcināties, lai tāpat kā tēvu Hamilkaru, pēc tam Hasdrubalu, arī viņu kautkāda nelaime nepārsteigtu kavēšanās brīdī, un nosprieda uzsākt karu pret saguntiešiem. [3] Tā kā ar uzbrukumu tiem neapšaubāmi būtu tikuši izaicināti Romas ieroči, viņš papriekš ieveda karaspēku olkadu novadā (šī cilts viņpus Hibēres atradās vairāk kartaģiešu daļā nekā varā), lai varētu likties, ka viņš nav uzbrucis saguntiešiem, bet gan notikumu virknes dēļ, kaimiņu ciltis iekarojot un, tās pievienojot, ierauts šai karā. [4] Kartalu, bagātu pilsētu, šīs cilts centru, viņš ieņem un izlaupa; stipri par to pārbīju-. šās mazākās valstis, pēc kara nodevu uzlikšanas, atzina viņa varu. Karaspēks kā uzvarētājs un ar bagātu laupījumu tika novests uz Jauno Kartāgu pārziemošanai. [5] Tur devīgi izdalot laupījumu un notecējušo algu apzinīgi izmaksājot, viņš nostiprināja visu pilsoņu un sabiedroto noskaņojumu savā labā, un pavasara sākumā devās tālāk karā pret vakajiem. [6] Hermandika un Arbokala, viņu pilsētas, tika ieņemtas ar varu, Arbokala pilsētnieku drosmes un lielā skaita dēļ ilgi aiz-

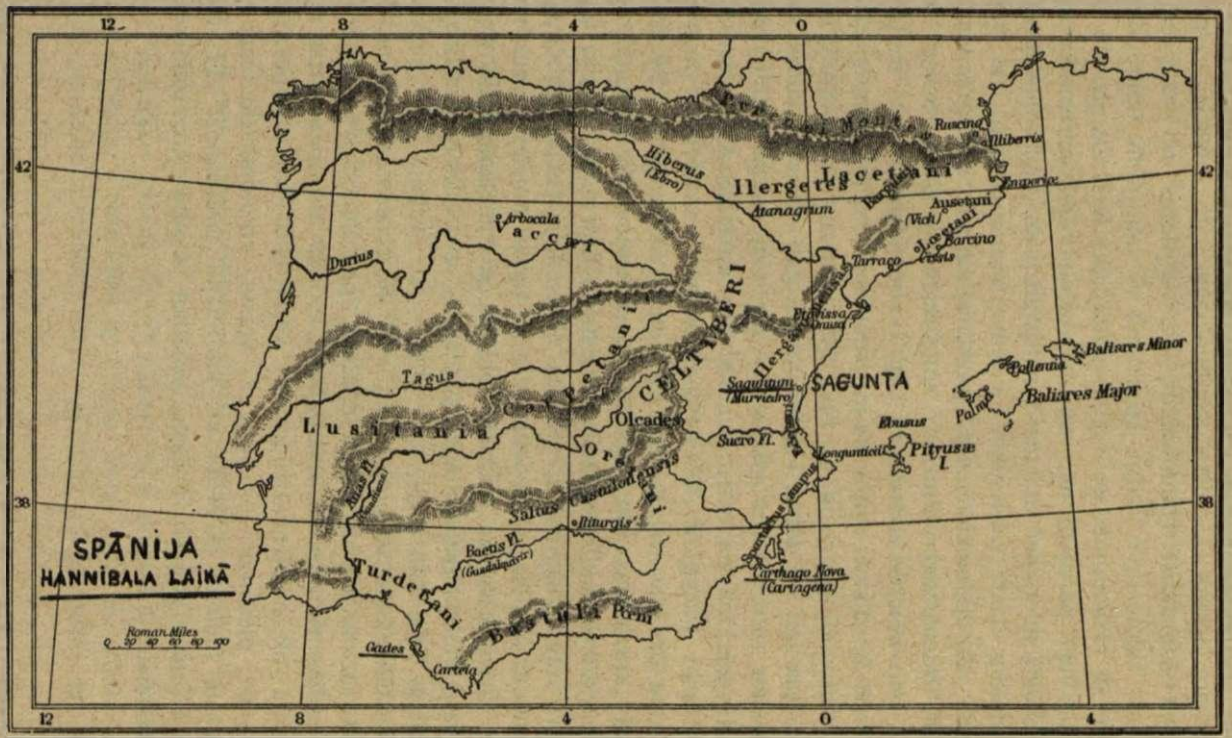

2. karte. — **Spānija Hannibala laikā.**
(pēc: Livy. Books XXI. and XXII. Edited by W. W. Capes. London, 1889.)

stāvējās. [7] Hermandikas bēgļi pievienojušies olkadu (iepriekšējā vasarā iekarotas cilts) trimdiniekiem, [8] sakūda karpetānus un uzbrukuši Hannibalam, kas atgriezās no vakajiem, netālu no Tagas upes radīja apjukumu ar laupījumu apkrautajā kolonnā. [9] Hannibals no kaujas atturējās; ierīkojis uz krasta nometni, viņš pārcēlās pār upi pa braslu, tiklīdz ienaidnieku pusē iestājās miers un klusums, un uzcēlis valni tā, lai ienaidniekiem atliktos vieta pāriešanai, nolēma tiem uzbrukt, kad viņi ies pāri. [10] Jātniekiem viņš pavēlēja, lai tie ieraugot viņus iegājušus ūdenī, uzbruktu šādi apgrūtinātajam karaspēkam; ziloņus — to bija četrdesmit — viņš novieto krastā. [11] Karpetāņu kopā ar olkadu un vakaiju papildspēkiem bija simts tūkstošu, neuzvarāma armija, ja tie cīnītos līdzenā laukā. [12] Tāpēc tie, gan jau no dabas lepni būdami, gan arī paļaudamies uz lielo skaitu, un būdami pārliecībā (jo viņi ticēja, ka ienaidnieks aizgājis aiz bailēm), ka tikai tas apstāklis kavē uzvaru, ka upe esot starpā, ar kaujas saucieniem bez neviena pavēles metās upē dažādās vietās, kur tik katram ir vistuvāk. [13] Bet no otras krastmalas tika raidīts upē milzīgs pulks jātnieku un gultnes vidū tie sadūrās pavisam nevienlīdzīgā cīņā, [14] jo kur nestingri stāvošo kājnieku, un kas tikko uzticējas braslam, pat neapbruņots jātnieks, zirgu akli dzenot, varēja notriekt zemē, tur jātnieks brīvs ķermeņa kustībās un ieroču lietošanā, kam zirgs pat atvaru vidū stāvēja stingri, cīnījās ar tuvākiem un tālākiem. [15] Lielu daļu iznīcināja upe; dažus, ko straujā upe uznesa virsū ienaidniekiem, samina ziloņi. [16] Kad beidzamie, kam atkāpšanās uz savu krastu bija drošāka, pēc nenoteiktas skraidīšanas lasījās vienā vietā, Hannibals, iekams tie spētu attapties no savām tik lielajām bailēm, ar karaspēku četrstūra kārtībā iegājis upē, piespieda tos bēgt no krasta, un nopostījis laukus, pēc dažām dienām pieņēma arī karpetāņu padošanos. [17] Nu jau visa zeme viņpus Hibēras, izņemot saguntiešus, piederēja kartāģiešiem.

6.—15. Hannibals ieņem Saguntu

6. nod. — Kamēr Romā saguntiešu delegācija lūdz palīdzību, Hannibals uzbrūk Saguntai. Romieši sūta delegāciju pie Hannibala.

Ar saguntiešiem kaŗa vēl nebija; bet kaŗa nolūkā tika kaisītas strīdus sēklas ar kaimiņiem, sevišķi turdetāņiem. [2] Tā kā tiem kā šķīrējtiesnesis palīdzēja tas pats, kas bija ķildas sēklu kaisītājs, un bija skaidrs, ka tiek meklēts nevis strīds par tiesībām, bet varasdarbs, saguntieši nosūtīja uz Romu sūtņus lūgt palīdzību kaŗam, kas neapšaubāmi jau stāvēja priekšā. [3] Par konsuļiem toreiz Romā bija Publijs Kornēlijs Skipiōns un Tibērijs Semprōnijs Longs. Kad viņi pēc šo sūtņu ievešanas senātā bija apspriedušies par valsts stāvokli un bija nolemts sūtīt sūtņus uz Spāniju izpētīt sabiedroto lietas, [4] lai tie, ja motīvs liktos ievērības cienīgs, uzaicinātu Hannibalu neaizskart saguntiešus, Romas tautas sabiedrotos, kā arī dotos uz Kartāgu Āfrikā un ziņotu par Romas tautas sabiedroto sūdzībām, [5] — kad nu šāda delegācija bija nolemta, bet nebija vēl nosūtīta, ātrāk nekā to visi gaidīja tika saņemta ziņa, ka Saguntai uzbrūk. [6] Tad lietu no jauna lika priekšā senātam; vieni likdami priekšā par darba lauku konsuļiem Spāniju un Āfriku, izteicās par to, ka kaŗš jāved uz sauszemes un uz jūŗas, citi vēlējās koncentrēt visu kaŗu pret Spāniju un Hannibalu; [7] bija arī tādi, kas izteicās, ka tik liela lieta nav jāiekustina vieglprātīgi un ka jāgaida sūtņi no Spānijas. [8] Šī doma, kas šķita visdrošākā, uzvarēja un jo ātrāk tika nosūtīti delegāti Publijs Valerijs Flaks un Kvīnts Baibijs Tamfils uz Saguntu pie Hannibala un no turienes uz Kartāgu, ja no kaŗa neatteiktos, pieprasīt izdošanai pašu kaŗavadoni sodam par līguma laušanu.

7. nod. — Uzbrukums Saguntai. Hannibala ievainošana.

Kamēr romieši to gatavo un apspriežas, Saguntai jau uzbrūka ar vislielāko sparu. [2] Šī pilsēta bija neapšaubāmi visbagātākā aiz Hibēras, atrazdamās apmēram vienu jūdzi no jūŗas. Cēlušies viņi esot no Zakintas salas, un tiem piejaukušies arī daži no

Ardejas rutuļu cilts; [3] tomēr pie tādas varenības viņi bija īsā laikā tikuši vai nu jūrniecības vai zemes ienākumu dēļ, vai iedzīvotāju pieauguma vai arī svētās pārliecības dēļ, ar kādu viņi turēja cieņā uzticību pret saviem sabiedrotiem līdz pat savai bojā ejai. [4] Hannibals ar okupācijas karaspēku iebrucis viņu novadā noposta vairāk vietās laukus un uzbrūk pilsētai no trim pusēm. [5] Viens mūra stūris bija vērsts uz līdzenāku un atklātāku ieleju nekā pārējā apkārtne. Pret to viņš nolēma stumt aizsargnojumes, zem kurām varētu tuvināt sienām graujamo baļķi. [6] Bet lai gan vieta tālāk no mūra bija diezgan līdzena aizsargnojumju stumšanai, tomēr pasākums nemaz negāja sekmīgi, kad ķērās pie darbu izpildīšanas. [7] Pirmkārt, milzīgs tornis stāvēja tai vietā, otrkārt, mūris kā jau nedrošā vietā bija izbūvēts virs pārējā augstuma līmeņa; treškārt, izlasīti jauni cilvēki tais vietās, kur kā rādījās no briesmām visvairāk bija jābaidās, pretojās ar lielāku sparu. [8] Vispirms viņi spieda atpakaļ ienaidniekus ar metamiem, un nevienu vietu neatstāja pietiekoši drošu tiem, kas taisīja ceļu; pēc tam šķēpi nemirdzēja vairs tikai priekšā uz mūra un torņa, bet viņiem bija drosme pat izdarīt uzbrukumus ienaidnieku sardzēm un apcietinājumu darbiem; [9] šajās nejaušajās cīņās parasti saguntiešu krita ne vairāk kā pūniešu. [10] Bet kad pats Hannibals, pārāk neuzmanīgi tuvodamies mūrim, tika smagi ievainots no priekšas kājā un krita, apkārt izcēlās tāda bēgšana un apjukums, ka daudz netrūka, ka darbi un aizsargnojumes būtu tikušas pamestas.

8. nod. — Saguntas aplenkšana.

Pēc tam dažas dienas tā bija drīzāk aplenkšana nekā šturmēšana, līdz kamēr karavadoņa brūce sadzītu. Pa šo laiku gan bija miers no sadursmēm, bet no darbu un nocietinājumu sagatavošanas viņi nekādā ziņā neatlaidās. [2] Tāpēc karš izcēlās no jauna vēl niknāks un no vairākām pusēm, lai gan dažas vietas tikko deva iespēju darbiem, sāka bīdīt aizsargnojumes un tuvināt „aunu". [3] Pūnietim ļaužu skaita bija pa pilnam;

ir diezgan ticams, ka viņam bijuši ap simts piecdesmit tūkstošu apbruņoto; [4] turpretī pilsētnieku nepietika, lai visu nosargātu un izpildītu, jo viņus sāka raustīt uz daudzām vietām. [5] Tāpēc drīz „auni" dauzīja mūrus un daudzas vietas bija jau iedragātas; siena, nemitīgi brukdama kopā, bija padarījusi pilsētu atklātu: trīs torņi pēc kārtas un viss mūris, kas bija starp tiem, bija sabrucis ar milzīgu dārdoņu. [6] Pūnieši bija iedomājušies, ka pilsēta šī iegruvuma dēļ ir ieņemta, un pa to, it kā kad mūris būtu sedzis vienādā mērā vienus un otrus, no abām pusēm skrēja uz priekšu cīņā. [7] Te nebija nekā līdzīga nejaušai kaujai, kādas mēdz uzsākt pilsētas aplencot, kad otra puse sniedz izdevību, bet starp mūŗa drupām un pilsētas mājām, kas atradās nelielā atstatumā, gluži kā atklātā laukā bija nostājušās regulāras kaujas rindas. [8] Vienā pusē cerība otrā pusē izmisums modina drosmi, jo pūnietis tic, ka viņš jau ieņēmis pilsētu, ja vēl drusku piespiedīšoties, bet saguntieši par tēviju, kas palikusi bez mūŗa, liek pretī paši sevi un neviens ne soli nespeŗ atpakaļ, lai savā atstātā vietā neielaistu ienaidnieku. [9] Tāpēc, jo niknāk un ciešāk abās pusēs cīnījās, jo vairāki tika ievainoti, tāpēc ka bruņu un ķermeņu starpā neviens šķēps nekrita veltīgi. [10] Falārika bija saguntiešu metāmais ierocis, ar egles kātu un pārējā daļā apaļu, izņemot galu, kur pacēlās dzelzs; tas, tāpat kā pīlā četrkantīgs, tika aptīts ar pakulām un notriepts ar piķi; [11] pie tam dzelzs bija trīs pēdas gaŗa, tā ka tas varēja izdurties cauri ķermenim kopā ar apbruņojumu. Bet arī ja tas bija iestrēdzis vairogā un nebija iekļuvis ķermenī, tomēr visvairāk baiļu radīja tas apstāklis, [12] ka, izmests aizdedzināts vidū un iededzināto liesmu, pašas kustības dēļ nesdams vēl lielāku, tas spieda nomest ieročus un padarīja karavīri neaizsargātu pret nākošiem metieniem.

9. nod. — Hannibals atsakās pieņemt romiešu delegāciju.

Kad cīņa bija ilgi norisinājusies neizšķirti un saguntiešiem, necerētās noturēšanās dēļ, bija augusi drosme, bet pūnietis nebūdams uzvarētājs bija tikpat kā uzvarēts, [2] pilsētnieki pie-

peši sāk kliegt un dzen ārā ienaidnieku uz iebrukušā mūŗa pusi, no šīs vietas, apgrūtinātu kustībās un apjukušu, to izsit laukā, un beidzot izklīdinātu un sakautu atspiež nometnē.

[3] Pa to laiku pienāca ciņa, ka atnākuši sūtņi no Romas; tiem pretī uz jūŗu Hannibals sūtīja cilvēkus, kas lai pateiktu, ka viņiem būs bīstams ceļš starp tik daudzu nesavaldāmu cilšu bruņotiem spēkiem, un arī Hannibalam tik kritiskā stāvoklī neesot vērts uzklausīt delegācijas. [4] Bija skaidrs, ka neuzņemti tie tūlīt ies uz Kartāgu. Tāpēc viņš sūta pa priekšu vēstuli ar ziņnešiem Barku partijas vadoņiem, lai viņi iepriekš sagatavojot savu piekritēju noskaņojumu tā, lai otra puse nevarētu kaut ko piešķirt Romas tautai.

10. nod. — Romas sūtņi dodas uz Kartāgu, kur Hannons liek priekšā dot tiem gandarījumu.

Tāpēc, izņemot to, ka tie tika uzņemti un izklausīti, arī šī delegācija bija veltīga un nesekmīga. [2] Hannons, viens pats pret senātu, runāja par labu līgumam, valdot dziļam klusumam viņa autoritātes dēļ, [3] bet bez klausītāju piekrišanas, lūgdams senātu dievu, līgumu tiesnešu un liecinieku, vārdā neierosināt kaŗu pret Romu līdz ar kaŗu pret Saguntu; viņš esot mudinājis, brīdinājis, nesūtīt Hamilkāra atvasi pie kaŗaspēka; ne šī vīra dvēsele, ne atvase nepaliks mierā, un nekad, kamēr vien kāds no Barku asins un cilts palikšot dzīvs, nebūs miera līgumiem ar Romu. [4] „Jaunekli, kas deg kārē pēc ķēniņa varas un redz ceļu uz to vienīgi, ja viņš virknēdams kaŗus pēc kaŗiem dzīvošot apjozies ar ieročiem un leģioniem, jūs esat sūtījuši pie kaŗaspēka, it kā šņiegdami vielu ugunij. Jūs esat tā tad veicinājuši šo ugunsgrēku, kādā tagad degat. [5] Saguntu ielenc jūsu kaŗaspēki, no kuŗas tos tur prom līgums; drīz Romas leģioni aplenks Kartāgu to pašu dievu vadībā, ar kuŗu palīdzību pirmajā kaŗā viņi atriebās par lauztiem līgumiem. [6] Vai jūs nepazīstat ienaidnieku vai sevi vai abu tautu likteni? Sūtņus, kas nāca no sabiedrotiem un sabiedroto labā, jūsu labais kaŗavadonis neuzņēma savā

nometnē, pārkāpa starptautisko likumu; tie tomēr no turienes, kur tiek pielaisti pat ienaidnieku sūtņi, padzīti, ir atnākuši pie jums; viņi prasa gandarījumu saskaņā ar līgumu; lai pārkāpums nebūtu no valsts puses, viņi pieprasa izdot vainas radītāju un noziegumā apvainoto. [7] Es baidos, ka, jo lēnīgāk tie runā, mierīgāk sāk, jo neatlaidīgāk viņi trakos, kad būs iesākuši. Paturiet acīs Aigātu salas, Erika kalnu un to, ko jūs esat cietuši uz sauszemes un uz jūras divdesmit četru gadu laikā. [8] Un par vadoni nebija šis zēns, bet pats tēvs Hāmilkars, otrs Marts, kā tie tur grib. Bet no Tarentas, tas ir, Itālijas, mēs nebijām turējušies nost saskaņā ar līgumu, tapat kā mēs tagad neturamies nost no Saguntas. [9] Uzvarēja tā tad dievi cilvēkus, un tai jautājumā, par ko vārdiem strīdējās: kuŗa tauta ir lauzusi līgumu? kaŗa izņākums kā taisnīgs tiesnesis deva uzvaru tam, kuŗā pusē atradās tiesības. [10] Kartāgai tagad Hannibals piestumj aizsargnojumes un torņus, Kartāgas mūŗus grauj ar „aunu": Saguntas drupas — kaut es būtu nepatiess pareģis! — kritīs uz mūsu galvām, un uzsāktais kaŗš ar saguntiešiem ir jāved ar romiešiem. [11] „Vai mēs tā tad nodosim Hannibalu?" sacīs kāds. Es zinu, ka mana autoritāte zīmējoties uz viņu ir neievērojama naidīgu attiecību dēļ ar tēvu; bet es esmu priecājies par Hamilkara bojā eju tamdēļ, ka, ja viņš dzīvotu, mums būtu jau kaŗš ar romiešiem, un es nīstu šo jaunekli un to nolādu kā fūriju un šī kaŗa uzliesmināt̄āju; [12] viņš arī ir ne tikai jāizdod par gandarījumu līguma laušanā, bet, ja arī neviens nepieprasītu, viņš ir jāaizved uz jūŗas un zemju vistālākajiem krastiem, jāizraida uz turieni, no kurienes ne viņa vārds ne vēstis nespētu nokļūt pie mums, ne arī viņš pats varētu traucēt mierīgas valsts stāvokli. [13] Es lieku priekšā sekošo; vieni sūtņi ir tūlīt jāsūta uz Romu dot gandarījumu senātam, citi — ziņot Hannibalam, lai tas ved prom kaŗaspēku no Saguntas, un lai viņi nodod Hannibalu romiešiem saskaņā ar līgumu; trešo delegāciju es ieteicu zaudējumu atlīdzēšanai saguntiešiem."

11. nod. — Delegācijas prasības noraida. Ar pirmo uzbrukumu Hannibals ieņem daļu Saguntas.

Kad Hannons bija beidzis runāt, tad nevienam no visiem nebija vajadzības ar viņu debatēt: tik lielā mērā gandrīz viss senāts bija Hannibala pusē; un viņi sūdzējās, ka Hannons esot runājis naidīgāk nekā Romas sūtnis Valerijs Flaks. [2] Tad Romas sūtņiem atbildēja, ka karu esot sākuši saguntieši, nevis Hannibals; Romas tauta darot netaisni, ja viņi saguntiešus vērtējot augstāk par vecumveco sabiedrību ar kartāgiešiem.

[3] Kamēr romieši izšķiež laiku ar delegāciju sūtīšanu, Hannibals, kura kareivji bija kaujās un darbos noguruši, deva tiem dažu dienu atpūtu, pēc tam kad bija novietoti sargposteņi aizsargnojumju un pārējo nocietinājumu apsargāšanai. Pa to laiku viņš tos iejūsmina gan ar dusmām, kūdījot pret ienaidniekiem, gan ar cerību uz atlīdzību; [4] bet, kad sanāksmes priekšā viņš izsludināja, ka ieņemtās pilsētas laupījums piederēšot kareivjiem, tad visi tika iejūsmināti tik lielā mērā, ka likās, ka nekāds spēks nespētu pretī turēties, ja tūlīt būtu ticis dots signāls. [5] Saguntiešiem gan bija miers no cīņām, jo vairākas dienas neuzbruka ne viņi ne arī viņiem, tomēr tie ne mirkli neatstājās no darba ne nakti ne dienu, lai atkal uzceltu jaunu mūri tai pusē, kur iegruvumu dēļ pilsēta bija palikusi atsegta. [6] Pēc tam viņi piedzīvoja daudz mežonīgāku uzbrukumu nekā agrāk, un nespēja lāga zināt, kur vispirms vai vislabāk sniegt palīdzību, jo visas malas dunēja no dažādiem kliedzieniem. [7] Pats Hannibals bija klāt par mudinātāju tur, kur tika stumts bīdamais tornis, kas pārspēja augstumā visus pilsētas nocietinājumus. Kad tas bija piestumts un ar visos stāvos novietotajām šaujamām un metamām mašīnām bija padarījis mūrus tukšus no aizstāvjiem, [8] tad, Hannibals, saskatīdams izdevību, sūta apmēram pieci simti āfrikāņu ar kapļiem graut mūri no apakšas. Nebija grūts šis darbs, jo akmeņi nebija sastiprināti ar kaļķi, bet starpas aizpildītas, ar māliem pēc senā būves veida. [9] Tāpēc tas bruka plašāk par to vietu, kur tika lauzts, un pa atklātajiem iegruvumiem kareivju kolonnas spiedās pilsētā. [10] Viņi ieņem arī kādu augstu vietu, savelk tur šaujamās un metamās mašīnas un apkārt uzceļ mūri, lai tiem būtu nocietinājums pašā pilsētā gluži

kā cietoksnis, kas pārvalda apkārtni; arī saguntieši ceļ iekšējo mūri vēl neieņemtās pilsētas daļas priekšā. [11] Abās pusēs ar vislielāko enerģiju viņi ceļ un cīnās; bet aizstāvot iekšpilsētu, saguntieši padara pilsētu jo dienas jo mazāku. [12] Tai pašā laikā pieaug visu lietu trūkums ilgā aplenkuma dēļ un mazinās izredzes uz palīdzību no ārienes, jo romieši — viņu vienīgā cerība — esot tik tālu, bet apkārt viss ienaidnieku varā. [13] Uz neilgu laiku tomēr satriekto garastāvokli atviegloja piepeša Hannibala došanās pret oretāņiem un karpetāņiem; šīs abas tautiņas ārkārtīgi uztrauktas par vervēšanas bardzību bija aizturējušas vervētājus un ar to sagādājušas bailes no dumpja, bet Hannibala ātrās rīcības pārsteigti nolika paceltos ieročus.

12. nod. — Hannibals ieņem daļu no Saguntas centra. Saguntietis Alkons un spānietis Alorks mēģina miera sarunas.

Bet Saguntas šturmēšana nekļuva vājāka, jo Maharbals Himilkona dēls — viņu bija iecēlis Hannibals — tik enerģiski vadīja lietu, ka ne pašu pilsoņi ne ienaidnieki nemanīja, ka karavadonis ir prom. [2] Viņš izcīnīja vairākas laimīgas kaujas un ar trijiem grāvjamiem baļķiem noārdīja krietnu gabalu mūra, un rādīja atnākušajam Hannibalam, ka visas vietas ir noklātas ar nesenām drupām. [3] Tāpēc karaspēku tūlīt veda pret pašu cietoksni; iesākās nežēlīga cīņa ar lieliem zaudējumiem abās pusēs, un daļa cietokšņa tika ieņemta.

Tad divi mēģināja radīt vāju cerību uz mieru, saguntietis Alkons un spānietis Alorks. [4] Alkons, saguntiešiem nezinot pārgājis naktī pie Hannibala pārliecībā kaut ko sasniegt ar lūgšanu, kad asaras neatstāja nekādu iespaidu un uzvarētājs kā jau dusmās uzstādīja bargus noteikumus, palika pie ienaidnieka, pārvērties no starpnieka par pārbēdzēju, apgalvodams, ka tikšot nogalināts ikviens, kas runāšot ar saguntiešiem par mieru pie tādiem noteikumiem. [5] Prasīts pie tam tika, lai viņi atdodot nolaupīto turdetāņiem un pēc visa zelta un sudraba nodošanas izietu no pilsētas ar vienu apģērba kārtu un apmestos tur, kur pūnietis pavēlēšot. [6] Kad Alkons teica, ka šādus miera noteikumus sa-

guntieši nepieņemšot, Alorks apgalvodams, ka lepnība tiekot uzvarēta, kad viss cits sabrūkot, solās būt par šāda miera starpnieku; viņš bija pie tam tai brīdī Hannibala kareivis, tomēr oficiāli saguntiešiem draugs un viesis. [7] Atklāti nodevis šķēpu ienaidnieku sargkareivjiem un pārkāpis pār nocietinājumiem, viņš tika novests — arī pats viņš tā lika — pie Saguntas pārvaldnieka. [8] Kad tur bija tūlīt radies visādu šķiru ļaužu saplūdums, pēc pārējās tautas aizraidīšanas Alorkam tika dota pieeja pie senāta un viņa runa bija šāda.

13. nod. — Alorka runa.

„Jā jūsu pilsonis Alkons tādā pat kārtā, kā viņš bija ieradies pie Hannibala lūgt mieru, būtu pārnesis no Hannibala miera nosacījumus, lieks būtu man bijis šis gājiens, kuŗā es esmu ieradies pie jums nebūdams ne Hannibala sūtnis ne arī pārbēdzējs; [2] bet tā kā viņš vai nu jūsu vai savas vainas dēļ ir palicis pie ienaidnieka — savas vainas dēļ, ja viņš ir bailes simulējis, jūsu vainas dēļ, ja pie jums draud briesmas tiem, kas ziņo patiesību — tad es, lai jūs zinātu, ka ir zināmi glābiņa un miera nosacījumi, vecas draudzības vārdā, kāda man pastāv ar jums, esmu ieradies pie jums. [3] Ka es pie tam runāju jūsu un nevis kāda cita labā to, ko es runāju jūsu priekšā, tam par pierādījumu lai ir kaut vai tas apstāklis, ka nedz tai laikā, kamēr jūs pretojāties paši saviem spēkiem ne arī tad, kamēr jūs cerējāt uz palīdzību no romiešiem, es nekad neieminējos jums par mieru. [4] Kad nu jums nav nekādas cerības uz romiešiem un arī jūsu ieroči un mūri jūs neapsargā vairs pietiekoši, es jums nesu mieru drīzāk gan nepieciešamu nekā izdevīgu. [5] Uz to ir zināma cerība tikai tad, ja gluži tāpat kā Hannibals to piedāvā kā uzvarētājs, jūs to uzklausīsiet kā uzvarētie un neuzskatīsiet to, kas tiek atņemts, par zaudējumu (jo viss pieder uzvarētājam), bet kā dāvanu to, kas tiek atstāts. [6] Pilsētu, kas pa lielākai daļai sagŗauta ir viņa varā gandrīz visa, viņš jums atņem, laukus atstāj, gatavs ierādīt vietu, kur jūs varat celt jaunu pilsētu. Visu zeltu un sudrabu, valsts un privāto, viņš pavēl atnest pie viņa;

[7] jūsu dzīvības, tāpat jūsu sievas un bērnus viņš atstāj neskartus, ja jūs būtu ar mieru iziet no Saguntas bez ieročiem ar divējiem apģērbiem. [8] To pavēl uzvarētājs ienaidnieks; to jums ieteic jūsu stāvoklis, lai gan noteikumi ir smagi un bargi. Es gan nezaudēju cerību, ka tad, kad viss būs ticis nodots viņa varā, viņš dažu lietu no šīm atlaidīs; [9] bet es domāju, ka labāk ir jāpacieš pat šie nosacījumi, nekā ja jūs ļaujat sevi sakapāt, savas sievas un bērnus nolaupīt un aizvest jūsu acu priekšā saskaņā ar kaŗa likumiem."

14. nod. — Ievērojamākie Saguntas pilsoņi metas sārtā ar savām dārglietām. Hannibals ieņem pilsētu un liek nogalināt visus pieaugušos.

Kad ļaudis bija pamazām saplūduši apkārt, lai to dzirdētu, un senāta sēdei bija piejaukusies klāt tautas sanāksme, piepeši ievērojamākie pilsoņi atšķīrušies nost pirms atbildes došanas, sanesa visu sudrabu un zeltu no valsts un privātiem krājumiem laukumā un sviezdami to ugunī, kas bija ātri tam nolūkam iekurts, daudzi metās tanī arī paši. [2] Kad no tam visu pilsētu bija pārņēmušas šausmas un jukas, vēl top dzirdams cits troksnis no cietokšņa puses. Kāds tornis pēc ilgas dragāšanas bija sagāzies, un kad pa tā drupām iebrukusē pūniešu nodaļa bija devusi virspavēlniekam zīmi, ka ienaidnieka pilsēta palikusi bez parastajiem posteņiem un sardzēm, [3] tad Hannibals atzīdams, ka nav jākavējas, tik izdevīgā brīdī, uzbrūk pilsētai ar visiem spēkiem un to ieņem vienā brīdī, devis zīmi, visus pieaugušos nogalināt. Šī nežēlīgā pavēle bija gandrīz nepieciešama, kā to rādīja paši notikumi: [4] kuŗu gan varēja taupīt no tiem, kas ieslēgušies ar savām sievām un bērniem sadedzināja savas mājas paši virs sevis, vai arī ar ieročiem rokās nebeidza cīnīties, iekams nebija miruši?

15. nod. — Kad īsti Sagunta ieņemta.

Pilsētu ieņēma kopā ar milzīgu laupījumu. Lai gan daudz lietas īpašnieki bija tīši samaitājuši un nogalināšanā dusmas nebija taisījušas gandrīz nekādu izšķirību starp vecumiem, un

gūstekņi bija kļuvuši par kareivju laupījumu, [2] tomēr gan no pārdoto lietu vērtības — kā zināms — esot iegūta ievērojama summa naudas gan arī daudz vērtīgas mantas un drēbes nosūtītas uz Kartāgu.

[3] Sagunta tikusi ieņemta astotā mēnesī kopš aplenkšanas sākuma, kā to daži raksta; no turienes Hannibals esot devies ziemas nometnē uz Jauno Kartāgu; pēc tam piektā mēnesī kopš aiziešanas no Kartāgas esot nonācis Itālijā. [4] Ja tas nu ir tā, tad nevarēja notikt, ka Publijs Kornēlijs un Tiberijs Semprōnijs būtu bijuši tie konsuļi, pie kuŗiem aplenkšanas sākumā ir tikuši sūtīti saguntiešu sūtņi un kas sava amata laikā ir cīnījušies ar Hannibalu, viens pie Tīkīnas upes, abi labu laiku vēlāk pie Trebijas. [5] Vai nu viss ir bijis krietni īslaicīgāks vai arī Saguntu gada sākumā, kuŗā P. Kornēlijs un Tiberijs Semprōnijs bija par konsuļiem, nevis sāka aplenkt, bet gan ieņēma. [6] Jo cīņa pie Trebijas nevarēja būt notikusi Gnaija Servīlija un Gāja Flāminija gadā, jo Gājs Flāminijs Arimīnā uzņēmās amatu, konsuļa Tiberija Semprōnija iecelts, kas pēc kaujas pie Trebijas ieradās Romā uz konsuļu iecelšanu, un pēc vēlēšanu noslēgšanās atgriezās pie kaŗaspēka ziemas nometnē.

16.—20. Romieši pieteic kaŗu Kartāgai

16. nod. — Uztraukums Romā.

Gandrīz ap to pašu laiku sūtņi, kas bija atgriezušies no Kartāgas, ziņoja Romā, ka tur viss ir naidīgs, un pienāca arī vēsts par Saguntas izpostīšanu; [2] tūlīt senātorus pārņēma tik lielas sēras un līdzjūtība pret necienīgi iznīcinātajiem sabiedrotiem, kauns par palīdzības nesniegšanu, dusmas pret kartāģiešiem un bailes par valsts drošību, it kā kad ienaidnieks jau būtu pie vārtiem, ka viņi vienā un tai pašā laikā tik daudzu jūtu apmulsināti vairāk baiļojās nekā apspriedās: [3] jo nekad vēl dedzīgāks un kareivīgāks ienaidnieks ar šiem neesot uzsācis cīņu un arī Romas

valsts nekad nav bijusi tik gļēva un piekāpīga. [4] Sardīnieši un korsikieši, kā arī histrieši un illirieši esot drīzāk izaicinājuši nekā nodarbinājuši Romas ieročus un ar galliem bijušas, pareizāk sakot, sadursmes nevis karš; [5] ienaidnieki pūnieši esot veterāņi ar divdesmit triju gadu ilgu, ļoti stingru karadienestu spāniešu cilšu vidū, arvien uzvarētāji, pieraduši pie ļoti enerģiska karavadoņa, tūlīt pēc ļoti bagātas pilsētas izpostīšanas ejot pār Hibēru, [6] velkot sev līdzi tik daudzas saaicinātas spāniešu tautiņas, sakūdīšot gallu ciltis, kas arvien tiecas pēc cīņas: esot ar visu pasauli jāved karš Itālijā un Romas mūŗu priekšā.

17. nod. — Gatavošanās karam. Konsula Semprōnija nosūtīšana uz Siciliju. Otrs konsuls Kornēlijs saņem par darba lauku („provinci") Spāniju.

Jau agrāk bija nozīmētas provinces konsuliem; tad viņus uzaicināja vilkt lozes. Kornēlijam iznāca Spānija, Semprōnijam Āfrika ar Siciliju. [2] Tam gadam paredzēja sešu leģionu iesaukšanu un no sabiedrotiem tik daudz, cik pašiem konsuliem liksies vajadzīgs, un floti, cik lielu vien iespējams sagatavot; [3] tika iesaukti divdesmit četri tūkstoši romiešu kājnieku un astoņpadsmit tūkstošu jātnieku, no sabiedrotiem četrdesmit tūkstošu kājnieku, četri tūkstoši četri simti jātnieku; kuģu nolaida ūdenī: divi simti divdesmit piecrindu, divdesmit vieglo. [4] Pēc tam tautai lika priekšā, vai tā gribot un pavēlot, lai karš tiktu pieteikts Kartāgas tautai; un šī kara dēļ tika noturēts dievkalpojums pa pilsētu un pielūgti dievi, lai labi un laimīgi iznāktu tas karš, ko Romas tauta bija vēlējusi. [5] Konsulu starpā karaspēks tika sadalīts šādi: Semprōnijam tika doti divi leģioni — tie bija pa četri tūkstoši kājnieku un pa trīs simti jātnieku — un no sabiedrotiem sešpadsmit tūkstoši kājnieku, jātnieku tūkstotis astoņi simti, karakuģu simts sešdesmit, vieglo divpadsmit. [6] Ar šiem sauszemes un jūras spēkiem Tiberijs Semprōnijs tika nosūtīts uz Siciliju, lai pārceltos uz Āfriku tai gadījumā, ja otra konsula pietiktu pūnieša atturēšanai no Itālijas. [7] Kornēlijam tika dots mazāks karaspēks, jo prētors Lūkijs Mānlijs arī pats tika sūtīts

uz Galliju ar diezgan spēcīgu kaŗaspēka daļu; [8] visvairāk Kornēlijam samazināja kuģu skaitu: tika doti sešdesmit piecrindnieku — jo viņi ticēja, ka ienaidnieks nenāks pa jūŗu un necīnīsies šai kaŗa veidā — un divi Romas leģioni ar pienācīgu kavaleriju un četrpadsmit tūkstošiem sabiedroto jātnieku, tūkstotis seši simti jātnieku. [9] Divus Romas leģionus un desmit tūkstošus sabiedroto kājnieku, tūkstoti sabiedroto jātnieku un sešus simtus romiešu saņēma Gallija, domātus tam pašam nolūkam: kaŗam ar pūniešiem.

18. nod. — Roma pieteic kaŗu Kartāgai.

Kad tas bija tādā kārtā sagatavots, tad lai viss būtu pienācīgi nokārtots pirms kaŗa, viņi sūta uz Āfriku gados vecākus sūtņus: Kvīntu Fabiju, Mārku Līviju, Lūkiju Aimīliju, Gāju Likiniju un Kvīntu Baibiju jautāt kartāgiešiem, vai Hannibals aplencis Saguntu uz valdības lēmuma pamata, [2] un ja viņi (kas šķita sagaidāms) atzītos un aizstāvētos, ka tas noticis uz valdības lēmuma pamata, tad pieteikt Kartāgas tautai kaŗu. [3] Kad romieši nonāca Kartāgā un viņiem bija dota pieeja pie senāta, un Kvīnts Fabijs bija jautājis vienīgi to, kas bija ticis uzdots, viens no kartāgiešiem tad atbildēja: [4] „Romieši, pārsteidzīga bija arī jūsu pirmā delegācija, kad jūs prasījāt izdot Hannibalu, it kā tas Saguntu aplenktu uz savu atbildību; taču pašreizējā delegācija vārdos ir līdz šim saudzīgāka, bet pēc satura ir bargāka. Jo tad apsūdzēja un prasīja izdot Hannibalu; [5] tagad mums tiek izspiesta atzīšanās noziegumā, un kā no atzinušamies tiek tūlīt pieprasīta atlīdzība. [6] Es gan domāju, ka ir jājautā nevis, vai Sagunta aplenkta uz privāta vai uz valdības lēmuma pamata, bet gan, vai likumīgi vai nelikumīgi. [7] Mums taču pieder izmeklēšana un vēršanās ar sodu pret mūsu pilsoni par to, ko tas ir darījis pēc mūsu vai pēc sava lēmuma; ar jums ir tikai viena lieta, ko pārspriest: vai tam bija brīv notikt saskaņā ar līgumu? [8] Tāpēc, kad jau jums tīk izšķirt to, ko kaŗavadoņi dara uz valdības lēmuma pamata un ko paši no sevis, tad mums ir ar jums līgums, ko noslēdza konsuls Gājs Lutātijs, kuŗā gan ir

izņēmumi abu partiju sabiedroto labā, bet nekāda izņēmuma (klauzulas) par labu saguntiešiem, jo viņi arī vēl nebija sabiedrotie. [9] Taču tanī līgumā, kas slēgts ar Hasdrubalu, saguntiešu labā esot taisīts izņēmums. Pret to gan es neko citu neteikšu kā tikai to, ko no jums mācījos. [10] Jo jūs zīmējoties uz to līgumu, ko noslēdza pirmo reizi ar mums konsuls Gājs Lutātijs, teicāt, ka jūs neesot ar to saistīti, jo tas nebija noslēgts nedz ar senātoru piekrišanu ne arī ar tautas balsošanu; tāpēc no jauna tika noslēgts cits līgums ar oficiālu lēmumu. [11] Ja jūs nesaista līgumi, kas nav noslēgti ar jūsu apstiprinājumu vai balsojumu, tad arī mūs Hasdrubala līgums, ko viņš noslēdza mums nezinot, nevarēja saistīt. [12] Tāpēc beidziet minēt Saguntu un Hibēru, un to, kas jums ilgi stāv padomā, ceļiet reiz gaismā!" [13] Tad romietis, iztaisījis no togas klēpi, izsaucās: „Šeit mēs jums nesam kaŗu un mieru: kas jums patīk, ņemiet!" Tūlīt pēc šiem vārdiem ne mazāk lepni atskanēja kliedzieni, lai šis dodot, ko gribot. [14] Un kad viņš atkal, klēpi vaļā palaidis, bija teicis, ka viņš dodot kaŗu, tie visi atbildēja, ka pieņemot, un ar kādu dedzību šie to pieņemot, ar tādu pašu to vedīšot.

19. nod. — Romas sūtņi, atgriežoties no Kartāgas, velti mēģina piedabūt savā pusē spāniešu ciltis.

Šī tiešā jautāšana un kaŗa pasludināšana šķita esam lielākā saskaņā ar Romas tautas cieņu nekā vārdiem iztirzāt līgumu spēku tiklab pirms, bet it sevišķi pēc Saguntas izpostīšanas. [2] Jo ja šī lieta atkarātos no vārdu iztirzāšanas, kādā gan ziņā līgums ar Hasdrubalu bija salīdzināms ar Lutātija pirmo līgumu, kuŗš ir ticis grozīts, jo Lutātija līgumā skaidri bija piemetināts, [3] ka tas dabūšot likumīgo spēku ar to noteikumu, ja tauta būšot to nobalsojusi, bet Hasdrubala līgumā nav bijis nekāda tāda izņēmuma (nosacījuma), un ar tik daudz gadu klusuciešanu (iebildumu necelšanu) viņam vēl dzīvam esot līgums ir ticis apstiprināts tādā mērā, ka pat pēc noslēdzēja nāves nekas tanī netika grozīts? [4] Tomēr, arī ja turētos pie pirmā līguma, diezgan bija paredzēts saguntiešu labā ar to, ka abu pušu sabied-

rotie bija izņēmuma stāvoklī. Jo nebija piemetināts „tie, kas tobrīd ir (sabiedrotie)" ne arī „lai nekādi (sabiedrotie) turpmāk netiktu pieņemti"; [5] un tā kā bija brīv pieņemt jaunus sabiedrotos, kas gan būtu uzskatījis par taisnīgu, ka nevienu ne par kādiem nopelniem neuzņem kā draugu vai protekcijā uzņemtos neaizstāv? Tikai lai kartāgiešu sabiedrotie netiktu ne kūdīti uz atkrišanu ne arī uzņemti pēc tīšas atkrišanas. [6] Romas sūtņi, kā tiem Romā bija pavēlēts, pārcēlās no Kartāgas uz Spāniju, lai apmeklētu pilsētas un piedabūtu par sabiedrotiem vai atšķirtu no pūniešiem. [7] Viņi nonāca vispirms pie bargusijiem; no tiem laipni uzņemti, jo viņiem bija pretīga pūniešu valdīšana, tie modināja daudz tautiņās aiz Hibēras tieksmi pēc jauna stāvokļa. [8] Pēc tam viņi ieradās pie volkiāniem, kuŗu atbilde, pa Spāniju izdaudzināta, atturēja pārējās tautiņas no sabiedrības ar Romu. Jo tā visvecākais no viņiem atbildēja sapulcē: [9] „Kas tā ir par kautrību, romieši, prasīt, lai mēs draudzību ar jums stādītu augstāk par draudzību ar kartāģiešiem, kad tos, kas to ir darījuši, jūs kā sabiedrotie esat pametuši vēl nežēlīgāk nekā pūnietis kā ienaidnieks tos ir iznīcinājis? [10] Es ieteicu meklēt sabiedrotos tur, kur Saguntas nelaime nav pazīstama, Spānijas tautām Saguntas drupas būs bēdīga, bet arī spilgta mācība, lai neviens neuzticas Romas vārdiem ne arī sabiedrībai. [11] Pēc tam uzaicināti tūlīt atstāt volkiānu zemi, tie turpmāk nevienā Spānijas sanāksmē nedzirdēja labvēlīgākus vārdus. Tā veltīgi izstaigājuši Spāniju, tie pāriet Gallijā.

20. nod. — Romas sūtņu neveiksme Gallijā.

Tur viņi ieraudzīja jaunu un šausminošu skatu, jo apbruņoti cilvēki — tāda bija cilts paraža — ieradās sapulcē. [2] Kad sūtņi, runā cildinādami Romas tautas slavu un varenību un valsts lielumu, bija pieprasījuši, lai tie neļauj pūnietim, kas dodoties kaŗā pret Itāliju, iet pāri saviem laukiem un pilsētām, [3] tad esot izcēlušies tik lieli smiekli līdz ar saucieniem, ka amatpersonas un vecākie gados tikko spēja apklusināt jaunos; [4] tik lielā mērā muļķīga un nekautrīga šķita šī prasība, padoms, lai

galli nelaistu cauri kaŗagājienu uz Itāliju, bet lai paši to nogriežot uz sevi un ļaujot ļaupīšanai savus laukus svešo vietā. [5] Kad beidzot troksnis bija apklusināts, sūtņiem atbildēja, ka viņi nepazīstot ne romiešu nopelnus ne kartāģiešu netaisnību, kuŗu dēļ viņiem būtu jāķeŗas pie ieročiem romiešu labā vai pret pūniešiem; [6] turpretī, viņi dzirdot, ka viņu cilts ļaudis Roma padzenot no Itālijas zemes un robežām, maksājot nodevas un ciešot pārējās netaisnības. [7] Apmēram tas pats teikts un dzirdēts pārējās gallu sanāksmēs; un iekams viņi nebija nonākuši Masilijā, viņi nedzirdēja neviena viesmīlīga vai pietiekoši padevīga vārda. [8] Tur no sabiedrotiem viņi dabūja visu zināt, rūpīgi un ticāmi izpētītu: Hannibals jau agrāk pirmais ieguvis gallu simpātijas; bet pat viņam pašam šī cilts nebūšot diezgan piekāpīga — tik lielā mērā viņu daba ir mežonīga un nesalaužama — ja šad tad virsaišu simpātijas netikšot iegūtas ar zeltu, uz ko šī cilts ir ļoti kāra. [9] Tā apstaigājuši Spānijas un Gallijas tautas sūtņi atgriežas Romā neilgi pēc tam, kā konsuļi bija devušies uz provincēm. Viņi atrada pilsētu uztrauktu par sagaidāmo kaŗu, jo bija diezgan noteiktas ziņas, ka pūnieši jau pārgājuši Hibēru.

21.—29. Hannibala gājiens no Ebro upes līdz Romai

21. nod. — Hannibals atvaļina spāņu kareivjus uz ziemu. Pavasarī viņš nosūta spāniešu nodaļas uz Āfriku, apmaiņā pret āfrikāņu papildspēkiem.

Hannibals pēc Saguntas ieņemšanas bija devies uz Jauno Kartāgu un tur izdzirdis, kas darīts un nospriests Romā un kas Kartāgā, un ka viņš esot ne tikai kaŗavadonis, bet arī kaŗa cēlonis, [2] sadalīja un izpārdeva laupījuma atliekas un atzīdams, ka nekas nav turpmāk atliekams, sasauc spāniešu cilts kareivjus. Viņš sacīja: [3] „Sabiedrotie, es domāju, ka jūs arī paši sapro-

tiet, ka pēc visu Spānijas tautu nomierināšanas mums ir vai nu šī kaŗošana jāizbeidz un kaŗapulki jāatlaiž vai arī kaŗš jāpārnes uz citām zemēm; [4] jo šīs ciltis atradīsies ziedošā stāvoklī pateicoties ne tikai miera, bet arī uzvaras priekšrocībām tikai tai gadījumā, ja mēs meklēsim laupījumu un slavu pie citām ciltīm. [5] Tāpēc ņemot vērā priekšā stāvošo, no dzimtenes tālo kaŗadienestu un to, ka nav zināms, kad jūs redzēsiet jūsu mājas, un to, kas katram tur mīļš, tad ja kāds no jums grib apmeklēt savējos, es dodu atvaļinājumu. [6] Pavasaŗa sākumā jums pavēlu būt klāt, lai mēs ar dievu palīgu uzsāktu kaŗu, kas (sagādās) milzīgu slavu un laupījumu." [7] Gandrīz visiem patika šī pati no sevis piedāvātā iespēja apmeklēt mājas, jo viņi jau ilgojās pēc savējiem un paredzēja turpmāk vēl lielākas ilgas. [8] Atpūta veselu ziemu, starplaikā starp jau veiktiem un drīzumā veicamiem darbiem atjaunoja viņu spēkus un garu no jauna pārciest visu. Pavasaŗa sākumā, saskaņā ar pavēli, viņi sanāca kopā.

[9] Hannibals, saskaitījis visu cilšu palīgspēkus un devies uz Gadiem, piepildīja savu solījumu Herkulam, un saistās ar jaunu solījumu, ja arī parējais izdošoties laimīgi. [10] Pēc tam sadalīdams savu uzmanību reizē uzbrukuma un aizštāvēšanās kaŗam, lai pa to laiku, kamēr viņš pats dotos pa sauszemes ceļu caur Spāniju un Gallijām, Āfrika nebūtu neaizsargāta un atklāta romiešiem no Sicilijas puses, nolēma to nodrošināt ar spēcīgu aizsardzību. [11] Tā vietā viņš pieprasīja pats papildspēkus no Āfrikas, sevišķi metēju un viegli apbruņoto, lai āfrikāņi kalpotu savu dienestu Spānijā, bet spānieši Āfrikā, kā vieni tā otri, nākotnē labāki kareivji tālumā no tēvijas, it kā savstarpējām ķīlām saistīti. [12] Viņš nosūtīja uz Āfriku trīspadsmit tūkstošu astoņi simti piecdesmit kājniekus apbruņotus ar mazajiem vairogiem, astoņi simti septiņdesmit baleāru lingotājus un tūkstoš divi simti jātniekus, sastādītus no daudzām tautībām. [13] Šiem kaŗapulkiem viņš liek pa daļai palikt par aizsardzību Kartāgai, pa daļai sadalīties pa Āfriku. Tai pašā laikā izsūtījis vervētājus pa (Āfrikas) pilsētām, viņš iesauc kaŗadienestā četri

tūkstoši izlasītu jaunekļu kā aizsardzību un reizē ķīlniekus, un liek vest uz Kartāgu.

22. nod. — Hannibals atstāj Spānijā savu brāli Hasdrubalu ar armiju, kuŗā vairums āfrikāņu. Hannibala sapnis.

Atzīdams, ka arī Spānija nav jāaizmirst, un jo vairāk tamdēļ, ka viņš labi zināja, ka Romas sūtņi to apceļojuši, lai piedabūtu sev virsaišus, viņš piespriež šo provinci brālim Hasdrubalam, enerģiskam cilvēkam, [2] un nocietina to sevišķi ar āfrikāņu garnizoniem: vienpadsmit tūkstoši astoņi simti piecdesmit āfrikāņu jātnieku, trīs simti liguriešu, pieci simti baleāriešu. [3] Šiem kājnieku palīgpulkiem pievienoti četri simti piecdesmit libifoiniķiešu jātnieki, ar āfrikāņiem jaukta pūniešu cilts, un ap tūkstoš astoņi simti numidiešu un mauru, kas dzīvo pie okeāna, un nelielu ilergetu nodaļu no Spānijas, trīs simti jātnieku, beidzot, lai netrūktu nevienas sauszemes kaŗaspēka šķiras, divdesmit viens zilonis. [4] Bez tam tika dota flote jūŗas krasta sargāšanai, jo varēja domāt, ka romieši cīnīsies arī tagad tai kaŗa veidā, kādā viņi bija uzvarējuši: piecdesmit piecrindnieku, divi četrrindnieki, pieci trīsrindnieki; bet iekārtoti un apgādāti ar airētājiem bija tikai trīsdesmit divi piecrindnieki un pieci trīsrindnieki.

[5] No Gadiem viņš atgriezās Kartāgenā kaŗaspēka ziemas nometnē; un no turienes devies ceļā gar Onusas pilsētu viņš ved armiju pa jūŗas krastu virzienā uz Hibēru. [6] Ir nostāsts, ka tad viņam miegā parādījies dievišķa izskata jauneklis, kas teicās Jupitera sūtīts Hannibalam par vadoni uz Itāliju: lai viņš tā tad sekojot un lai nekur nenovēršot no šā acis! [7] Izbijies Hannibals vispirms tam sekojis nekur neskatīdamies apkārt ne atpakaļ; pēc tam cilvēka dabiskās ziņkāres dēļ prātodams, kas gan tas varētu būt, ko viņam bija liegts skatīt aiz muguras, viņš neesot spējis savaldīt acis; [8] viņš tad ieraudzījis aiz sevis apbrīnojama lieluma čūsku drāžamies reizē ar milzīgu koku un krūmu gāšanos, un tam nopakaļ sekojam lietus gāzi ar debesu gŗāvieniem. [9] Tad uz jautājumu, kas tas par milzeni vai ko tas nozīmē, viņš izdzirdis, ka tā esot Itālijas nopostīšana: lai viņš

turpinot iet tālāk un nejautājot vairs, bet lai ļaujot liktenim palikt apslēptam!

23. nod. — Hannibals pāriet Hibēru, pēc tam Pirenējus, kur atstāj Hannonu ar desmit tūkstoš vīriem sargāt pārejas, un atlaiž mājās ap desmit tūkstoš vīru, ko baidīja ceļa garums un Alpu pāreja.

Priecīgs par šo parādību, Hannibals pārcēla savu karaspēku trijās daļās pār Hibēru, pa priekšu izsūtījis cilvēkus, kas ar dāvanām iegūtu gallu labvēlību tur, kur bija jāved cauri karaspēks, un izlūkotu Alpu pārejas. Viņš pārveda pār Hibēru deviņdesmit tūkstošu kājnieku un divpadsmit tūkstošu jātnieku. [2] Pēc tam viņš iekaroja ilergetus ar barguvijiem, ausetāņus un Laketāniju, kas atrodas Pirenēju kalnu pakājē, un visai šai pusei par pārvaldnieku iecēla Hannonu, lai aizas, kas savieno Spānijas ar Gallijām būtu viņa varā. [3] Desmit tūkstoš kājnieku Hannonam tika doti kā noturamā apgabala garnizons un tūkstoš jātnieku. [4] Kad karaspēku sāka vest pār Pirenēju grēdu un barbaru vidū izplatījās noteiktākas baumas par karu ar romiešiem, tad trīs tūkstoš karpetāņu kājnieku griezās atpakaļ. Bija zināms, ka viņus sabiedēja ne tikdaudz karš kā ceļa tālums un nepārvaramā Alpu pāreja. [5] Tā kā bija bīstami tos saukt atpakaļ vai aizturēt ar varu, [6] tad lai nesakaitinātu vēl pārējo kareivju lepno garu, Hannibals atlaida mājās septiņi tūkstoš cilvēku, kuŗus tāpat (kā viņš bija novērojis) apgrūtināja karagājiens, izlikdamies, it kā viņš būtu atlaidis arī karpetāņus.

24. nod. — Daži gallu virsaiši atļauj Hannibalam iet caur savu zemi.

Pēc tam, lai uzkavēšanās un bezdarbība nesagrozītu garastāvokli, viņš pāriet ar pārējo karaspēku Pirenējus un novietojas nometnē pie Illiberrijas pilsētas. [2] Lai gan galli dzirdēja, ka uzbrukums tiek virzīts pret Itāliju, tomēr ņemot vērā baumas, ka viņpus Pirenējiem spānieši pievienoti ar varu un tur novietoti stipri garnizoni, vairākas ciltis aiz bailēm no verdzības izmisuši ķērās pie ieročiem un sapulcējās Ruskinonā. [3] Tiklīdz tas tika paziņots Hannibalam, tas baidīdamies vairāk no kavēšanās

nekā no kaŗa nosūtīja pie viņu ķēniņiem sarunu vedējus; viņš gribot pats ar tiem runāt, pie kam vai nu viņi lai pienākot tuvāk Iliberrijai vai arī viņš došoties uz Ruskinonu, lai tuvumā būtu vieglāka tikšanās; [4] jo viņš tiklab tos uzņemšot nometnē ar prieku, kā arī bez kavēšanās pats pie tiem ieradīšoties. Viņš taču esot tuvojies Gallijai kā viesis, nevis kā ienaidnieks un neizvilkšot zobenu, ja vien galli to ļaušot, iekams nebūšot nonācis Itālijā. [5] Caur sūtņiem tā tad tiktāl; bet kad gallu ķēniņi, tūlīt pārcēluši nometni pie Iliberrijas, ieradās pie Hannibala bez vilcināšanās, dāvanas tos savaldzināja un tie ar pilnīgu miermīlību izlaida kaŗaspēku caur savām robežām gar Ruskinonas pilsētu.

25. nod. — Šaipusalpu Gallijā saceļas bōji un ielenc Mutinu. Prētors Lūkijs Mānlijs nokļūst lamatās un patveŗas Tannetā.

Itālijā pa to laiku nekas vairāk kā masiliešu ziņojums uz Romu, par Hannibala pāriešanu pāri Hibērai nebija ticis nonests, [2] kad piepeši, it kā viņš būtu jau pārgājis Alpus, sacēlās boji, musinot arī insubrus, un ne tikdaudz aiz veca naida pret Romas tautu kā tādēļ, ka viņi nespēja samierināties ar neseno koloniju, Plakentijas un Kremōnas nometināšanu pie Po upes gallu novadā. [3] Tāpēc piepeži ķērušies pie ieročiem un iebrukuši pašā šinī novadā, viņi sacēla tik lielas šausmas un jukas, ka ne tikai laucinieku vairums, bet arī paši Romas triumvīri, kas bija ieradušies zemi piešķirt: Gājs Lutātijs, Gājs Servīlijs un Mārks Annijs, nepaļaudamies uz Plakentijas nocietinājumiem patvērās Mutinā. [4] Par Lutātija vārdu nav šaubu; Annija un Servīlija vietā dažām chronikām ir Mānijs Akilijs un Gājs Herennijs, citām — Publijs Kornēlijs Asina un Gājs Papīrijs Māsons. [5] Arī par to ir šaubas, vai pie bojiem gandarījuma pieprasīšanas nolūkā sūtītie sūtņi ir tikuši apvainoti, vai pret triumvīriem, kas dalīja zemes, ir ticis izdarīts uzbrukums. [6] Kad viņus turēja ielenktus Mutinā un ielencēji galli, būdami neprašas pilsētu aplenkšanas paņēmienos, tāpat ļoti slinki uz kaŗa būvju darbiem, bezdarbīgi sēdēja pie

neaizskartiem vaļņiem, [7] viņi sāka simulēt miera sarunu vešanu; un gallu virsaiši uz sarunām izsauktie (romiešu) sūtņi tiek sagūstīti ne tikai pretēji tautu tiesībām, bet arī laužot tam brīdim doto vārdu, pie kam galli liedzās tos atlaist, ja ķīlnieki šiem netikšot atdoti atpakaļ. [8] Kad par sūtņiem pienāca šādas ziņas, un Mutina ar savu garnizonu atradās briesmās, prētors Lūkijs Mānlijs iededzies dusmās ved karaspēku nekārtīgā kolonnā uz Mutinu. [9] Toreiz gar ceļu bija meži, jo zeme pa lielākai daļai bija nekopta. Tur devies bez izlūkošanas, viņš ieskrien lamatās un ar lieliem zaudējumiem tikko izkļūva atklātos klajumos. [10] Tur tika uzcelta nometne, un tā kā galliem pietrūka paļāvības tās aizskaršanai, tad kareivju drosme atjaunojās, lai gan bija pietiekoši zināms, ka krituši bija ap pieci simti. [11] Gājienu tad uzsāka no jauna, un kamēr kolonna tika vesta pa atklātām vietām, ienaidnieks nerādījās; [12] kad atkal iegāja mežos, tad tie uzbrukuši beidzamajiem un saceļot lielas jukas un bailes visos, nogalināja septiņi simti kareivju, atņēma sešus karogus. [13] Galli beidza baidīt un romieši bīties, tiklīdz viņi izkļūva no šī biezā meža. Pēc tam viegli nosargādami savu kolonnu pa atklātām vietām romieši devās uz Tannētu, Po upes tuvumā esošo ciemu. [14] Tur viņi aizsargājās ar tam brīdim celtu nocietinājumu palīdzību, pateicoties pa upi pievestam proviantam un arī Briksijas gallu atbalstam, pret ienaidnieka skaitu, kas auga ikdienas.

26. nod. — Publijs Kornēlijs izkāpj krastā pie Marseļas un uzzina, ka Hannibals ieradies volsku novadā gatavojas pāriet Ronu.

Kad par šo piepešo sacelšanos bija ziņots uz Romu un senātori dabūja zināt, ka pūniešu karam turklāt pievienojās gallu karš, [2] viņi pavēl prētoram Gājam Atilijam ar vienu Romas leģionu un pieciem tūkstošiem sabiedroto, ko konsuls bija savervējis ar jaunu iesaukumu, sniegt Mānlijam palīdzību; tas bez jebkādas cīņas nonāk Tannētā, jo ienaidnieki aiz bailēm bija aizgājuši.

[3] Arī P. Kornēlijs tā leģiona vietā, kas bija aizsūtīts kopā ar prētoru, iesaucis jaunu, izgāja no pilsētas (Romas) ar sešdesmit kaŗakuģiem un gar Etrūrijas krastu un Liguru, tad saluviju, kalniem nonāk Masilijā [4] un pie tuvākās Ronas ietekas (jo upe ietek jūŗā pa vairākām) uzceļ nometni, vēl lāgā neticēdams, ka Hannibals ir pārgājis Pirenēju kalnus. [5] Tiklīdz viņš uzzināja, ka Hannibals domā arī par Ronas pāriešanu, neziņā būdams, kādā vietā tam pretī stāties, un kareivji vēl nebija pietiekoši atspirguši no jūŗas viļņošanas, viņš sūta uz priekšu pa to laiku trīs simti izlasītus jātniekus ar masiliešu pavadoņiem un gallu palīgspēkiem visu izlūkot un novērot ienaidnieku no drošas vietas. [6] Hannibals nomierinājis pārējos ar bailēm vai naudu, jau bija nonācis volku novadā, kas bija spēcīga cilts. Viņi dzīvo abu Ronas krastu tuvumā; bet neticēdami, ka varēs pūnieti atspiēst no šaipusējās daļas, viņi gandrīz visus savējos pārcēla pāri Ronai un ar ieročiem rokās ieņēma otru upes krastu, lai upe tiem būtu par nocietinājumu. [7] Pārējos upes kaimiņus un no tiem pašiem tos, ko bija saistījuši uz vietas viņu mitekļi, Hannibals ar dāvanām pierunā vākt no visām pusēm un celt kuģus, un tai pašā laikā arī viņi paši vēlējās, lai kaŗaspēks tiktu pārcelts un viņu apgabals jo drīzi atbrīvots no tik liela ļaužu pulka spaidiem. [8] Tāpēc tika savākts milzīgs daudzums kuģu un laivu, pavirši pagatavotu vietējām vajadzībām, arī citas, jaunas galli, pirmie uzsākdami, cirta no veseliem bluķiem, [9] pēc tam arī paši kareivji gan materiālu daudzuma, gan darba viegluma pamudināti steigšus taisīja bezveidīgas siles, ne par ko citu nerūpēdamies, ja tikai tās spēja peldēt virs ūdens un uzņemt kŗavu, lai ar tām pārceltu pāri sevi un savas mantas.

27. nod. — Hannons pāriet upi augšpusē, lai pārsteigtu volskus kreisajā krastā; pēc tam Hannibals sāk celties pāri ar galveniem spēkiem.

Kad jau viss bija labi sagatavots pārejai, bailes iedvesa pretējā pusē esošie ienaidnieki, kas gan jāšus, gan kājām ie-

ņēma krastu. [2] Lai tos dabūtu prom, viņš pavēl Hannonam, Bomilkara dēlam, pirmās naktssardzes laikā iet ar vienu kaŗaspēka daļu, pa lielākai daļai spāniešiem, [3] pret straumi vienas dienas gājumu un tiklīdz būtu iespējams, pārejot upi ļoti klusu, griezt kolonnu atpakaļ, lai vajadzīgā brīdī uzbruktu no muguras ienaidniekiem. [4] Tam nolūkam par vedējiem dotie galli aizrāda, ka no tās vietas apmēram divdesmit piecu jūdžu attālumā uz augšu upe, plūzdama apkārt mazai salai, ar savu platāku — un tādēļ seklāku — gultni dodot iespēju pārejai. [5] Tur tika steidzīgi nocirsti koki un pagatavoti plosti, ar kuŗiem tiktu pārcelti zirgi, cilvēki un citas lietas. Spānieši bez jebkādām grūtībām sametuši drēbes uz saviem ādas pūšļiem, paši uzguldamies pāri uzliktajiem vairogiem pārpeldēja upi. [6] Arī pārējais kaŗaspēks tika pārcelts uz savienotiem plostiem, un kad pie upes tika uzcelta nometne, tas noguris no nakts ceļa un darba grūtībām atpūšas mierā (tikai) vienu dienu, jo viņu virsnieks bija apņēmies plānu reālizēt pienācīgā brīdī. [7] Nākošā dienā devušies ceļā, viņi pēc norunas ziņo ar dūmu palīdzību, ka ir pārgājuši un nav tālu. Kad Hannibals to dabūja zināt, viņš dod signālu pāriešanai, lai nezaudētu izdevību. [8] Kājniekiem jau stāvēja pagatavotas un sagatavotas laivas, jātniekiem kuģi gandrīz blakus zirgiem. Kuģu virkne nolūkā samazināt (uzņemot uz sevi) pretstraumes sparu peldēja gabalu augstāk un sagādāja rāmu ūdeni lejpus peldošiem ādas maisiem. [9] Liela daļa zirgu tika pavados vilkta līdzi no kuģa pakaļgaliem blakus tiem zirgiem, kuŗus viņi bija novietojuši kuģos apklātus segām un ar iemaviem, lai tie būtu tūlīt derīgi krastā izkāpušam jātniekam.

28. nod. — Ronas pāriešana.

Galli skrien pretī pa krastu ar dažādiem kliedzieniem un ar sava veida dziesmu, kratīdami vairogus virs galvas un vicinādami labajā rokā šķēpus, [2] lai gan arī viņiem iedvesa bailes priekšā (redzamais) tik lielais kuģu skaits kopā ar milzīgo upes šņākšanu un dažādajiem matrožu un kareivju kliedzieniem, gan

to, kas pūlējās šķērsot upes straumi, gan to, kas no otra krasta mudināja savējos, kas cēlās pāri; [3] viņus, kas jau diezgan baidījās no priekšā redzamās kņadas, pārsteidza vēl briesmīgāki kliedzieni aiz muguras, kad Hannons bija ieņēmis viņu nometni. Drīz arī viņš pats tuvojās, un nu tos ielenca divkāršas briesmas: lielais apbruņoto skaits, kas no kuģiem kāpa malā un aizmugurē negaidīta armija, kas mācās virsū. [4] Kad galli, izmēģinājušies izrādīt pretošanos uz abām pusēm, tika spiesti atpakaļ, tad tai vietā, kur viņiem ceļš rādījās visvairāk brīvs, tie izlaužās un steigā visos virzienos aizbēg uz saviem ciemiem. Hannibals pārējo kaŗaspēku pārcēla bez traucējumiem un, nepiegriezdams vairs vērību gallu dumpjiem, ceļ nometni.

[5] Ziloņu pārcelšanas paņēmieni, es domāju, ir bijuši dažādi, katrā ziņā pastāv dažādi nostāsti par notikušo. Daži stāsta, ka pēc ziloņu sapulcināšanas krastā, niknākais no tiem, sava vadītāja sakaitināts, dzinies tam pakaļ, kad viņš bēga ūdenī, un aizrāvis līdzi visu baru, pie kam līdz ko kādam, baidoties no dziļuma, zuda brasls (zem kājām), to pati upes straume rāva uz otru krastu. [6] Tomēr vairāk ir ziņu, ka tie pārcelti uz plostiem; tā kā tas būtu drošāks paņēmiens pirms (tamlīdzīga) notikuma, tad pēc notikuma tas ir vairāk ticams. [7] Vienu plostu, divi simti pēdas gaŗu un četrdesmit pēdas platu viņi iestiepa no krasta upē, un to, lai straume neaizvestu, piesējuši ar vairākām stiprām virvēm krasta augšpusē, kā tilta uzeju noklāja ar uzbērtu zemi, lai dzīvnieki soļotu droši gluži kā pa zemi; [8] otru plostu tikpat platu, simts pēdas gaŗu, piemērotu upes pārbraukšanai, piesēja pie pirmā; tad ziloņus, mātītēm pa priekšu ejot, dzina pa nekustīgo plostu kā pa ceļu; tiklīdz tie bija pārgājuši piesietajā mazajā, [9] tūlīt atraisa virves, ar kādām tas bija viegli piesaistīts, un vairāki viegli kuģi to pārvelk otrā krastā. Tādā pašā kārtā, kad pirmie bija izcelti malā, vēlāk uzmeklēja citus un pārveda pāri. [10] Viņi nebijās it nemaz, kamēr tos dzina kā pa viengabala tiltu; pirmās bailes radās, kad tos pēc (mazā) plosta atraisī-

šanas no pārējā, vilka dziļumā; [11] tad spiezdamies savā starpā, jo malējie kāpās nost no ūdens, viņi izrādīja zināmu uztraukumu, līdz pašas bailes tos padarīja mierīgus, redzot visapkārt ūdeni. [12] Daži trakodami pat iekrita ūdenī; bet tie, paša svara dēļ neapgāžami, nometuši vadītājus, uzmanīgi taustot braslu, izkļūva malā.

29. nod. — Kavalērijas cīņa ar romiešiem. Bōju delegācijas ierašanās dēļ Hannibals nospriež izvairīties no romiešu karaspēka.

Kamēr pārved ziloņus, tikmēr Hannibals bija aizsūtījis pieci simti numidiešu jātnieku uz romiešu nometni izlūkot, kur un kādi spēki un ko viņi gatavo. [2] Šai nodaļai uzduras no Ronas grīvas izsūtītie (kā tas ir agrāk aizrādīts) trīs simti romiešu jātnieku. Iedegas cīņa briesmīgāka nekā samērā ar tādu cīnītāju skaitu (bija gaidāma); [3] jo neskaitot daudzos ievainotos, arī nogalināto bija gandrīz tikpat ir vienā ir otrā pusē, un tikai numidiešu bēgšana un bailes deva uzvaru jau galīgi nogurušajiem romiešiem. Uzvarētāju pusē krita ap simts četrdesmit — ne visi romieši, bet daļa gallu — uzvarēto pusē vairāk kā divi simti. [4] Šī cīņa, reizē sākums un laba zīme karam, pareģoja tiklab visa pasākuma laimīgas beigas, kā arī uzvaru, protams ne bez asinīm un svārstīgas cīņas.

[5] Kad pēc šādi veikta uzdevuma katri atgriezās pie sava vadoņa, Skīpions nespēja nolemt neko citu, kā tikai, sekojot ienaidnieka plāniem un pasākumiem, arī pašam izdarīt mēģinājumus, [6] un Hannibalu, kas nezināja, vai turpināt sākto ceļu uz Itāliju, vai arī doties cīņā ar to romiešu karaspēku, kāds pirmais gadītos ceļā, novērsa no tūlītējas kaujas boju sūtņu un mazā ķēniņa Magala ierašanās, kas apgalvodami, ka viņi būšot par ceļa vadoņiem, par sabiedrotiem briesmās, domā, ka Itālijai jāuzbrūkot ar nesaraustītu karu, nekur iepriekš neizšķiežot spēkus. [7] Kareivju masas gan baidījās no ienaidnieka, jo atmiņa par iepriekšējo karu vēl nebija zudusi, bet vairāk tās baiļojās no bezgalīgā ceļa un Alpiem, lietas, kas pēc nostātiem bija briesmīga sevišķi nepiedzīvojušiem.

30.—38. Hannibals pāriet Alpus

30. nod. — Hannibals uzrunā savus kareivjus.

Tāpēc Hannibals, pats nolēmis turpināt ceļu un sasniegt Itāliju, sasauc kareivju sapulci un mēģina iespaidot viņu prātus gan ar pārmetumiem, gan ar pamudinājumiem: [2] viņš brīnoties, kā gan sirdis allaž bezbailīgas esot sagrābušas piepešas bailes. Tik daudzus gadus kā uzvarētāji viņi kalpojot kaŗaspēkā un no Spānijas izgājuši tikai tad, kad visas tautiņas un zemes, ko ieslēdz divas pretējas jūŗas, piederēja kartāģiešiem. [3] Pēc tam, sašutuši par to, ka visus tos, kas aplenkuši Saguntu, Romas tauta prasīja izdot sev gluži kā par pārkāpumu, viņi esot pārgājuši Hibēru, lai iznīcinātu romiešu vārdu un atpestītu pasauli. [4] Tad nevienam tas neesot licies par gaŗu, kad viņi mērojuši ceļu no rietumiem uz austrumiem; [5] tagad, kad viņi redzot, ka noteikti lielākā ceļa daļa veikta, ka Pirenēju grēda, vismežonīgāko tautu vidū, ir pārieta, ka Rodana, tik liela upe, neraugoties uz tik daudzu tūkstošu gallu pretestību, pārvarot arī pašas upes spēku, ir palikusi aiz muguras, [6] (kad) visiem esot acu priekšā Alpi, kuŗu otra puse jau pieder Itālijai, (nu) pie pašiem ienaidnieku vārtiem viņi noguruši apstājoties — par ko gan citu Alpus uzskatīdami, ja ne par augstiem kalniem? [7] Lai arī viņi tos iedomājoties augstākus nekā Pirenēju grēdu, taču neviena zeme debesis neaizsniedzot un neesot nepārejama cilvēku dzimumam. Bet Alpus apdzīvojot, apstrādājot, tie radot un uzturot dzīvas būtes; kalnu aizas esot kaŗaspēkiem izejamas. [8] Šie paši sūtņi, kuŗus viņi redzot, ne jau ar spārniem gaisā pacelti Alpus pārgājuši. Pat viņu senči nav (bijuši) vietējie, bet kā ienākuši Itālijas apdzīvotāji pār šiem pašiem Alpiem ir droši devušies pāri biežī milzīgiem bariem kopā ar bērniem un sievām izceļotāju veidā. [9] Bet apbruņotam kareivim, kas neko citu izņemot kaŗa rīkus sev līdzi nenes, kāda gan zeme esot neizejama vai nepārspējama? Lai ieņemtu Saguntu, cik astoņos mēnešos briesmu, cik pūļu esot ticis pārdzīvots! [10] Vai uz Romu, pasau-

les galvaspilsētu dodoties, kautkas tiem šķietot tik grūts un liels, ka tas kavē viņu pasākumu? [11] Galli reiz ieņēmuši to, kam tuvoties pūnietis neuzskata par iespējamu! Tad nu lai viņi vai nu atkāpjoties izturības un drosmes ziņā tās tautas priekšā, ko viņi šais dienās tik daudzas reizes uzvarējuši, vai arī lai viņi cerot, ka ceļa gals (būs) līdzenums, kas atrodas vidū starp Tibru un Romas sienām.

31. nod. — Hannibals dodas augšup gar Ronu līdz Isaras ietekai, dabū savā pusē allobrogus, nokārtojot viņu strīdus, pēc tam dodas Alpu virzienā un pāriet Durantiju.

Ar šiem uzmudinājumiem iedrošinātos kareivjus viņš uzaicina spēcināt savus locekļus un gatavoties ceļam. [2] Nākamā dienā iziedams, viņš dodas pa Ronas krastu uz augšu uz Gallijas vidieni, nevis tādēļ, ka šis ceļš uz Alpiem būtu taisnāks, bet gan domādams, ka, par cik viņš būs attālinājies no jūras, par tik mazāk būs sastopams romietis, [3] ar kuŗu pirms norākšanas Itālijā viņam nebija nodoma uzsākt tuvcīņu. [4] Četros etapos viņš nonāk līdz Salai. Tur Isaras un Ronas upe tecēdamas no dažādiem Alpiem, ieslēdz zināmu zemes gabalu un satek vienkopus; vidū esošajiem laukiem dots nosaukums Sala. [5] Tās tuvumā dzīvo allobrogi, cilts, kas jau no tiem laikiem nebija ne par vienu gallu cilti vājāka bagātībā un slavā. Tobrīd tā bija sašķēlusies: divi brāļi strīdējās par troni; [6] vecāko un kas bija agrāk bijis pie varas, vārdā Branku, jaunākais brālis un jaunu cilvēku savienība, kam bija mazāk tiesību, bet vairāk spēka, dzina prom. [7] Kad šī dumpja izspriešana ļoti izdevīgā kārtā bija tikusi uzticēta Hannibalam, tas, kļuvis par troņa izlēmēju, atjaunoja varu vecākajam, jo tāds bija senāta un dižciltīgo priekšlikums. [8] Par šo nopelnu viņš tika pabalstīts ar pārtikas līdzekļiem un visu lietu, sevišķi drēbju, krājumu, kuŗas spieda iegādāties Alpi, kas bija pazīstami ar savu zemo temperātūru. [9] Kad Hannibals, pēc allobrogu strīdu izbeigšanas, jau devās uz Alpiem, viņš uzsāka gājienu nevis taisnā virzienā, bet nogriezās pa kreisi uz trikastinie-

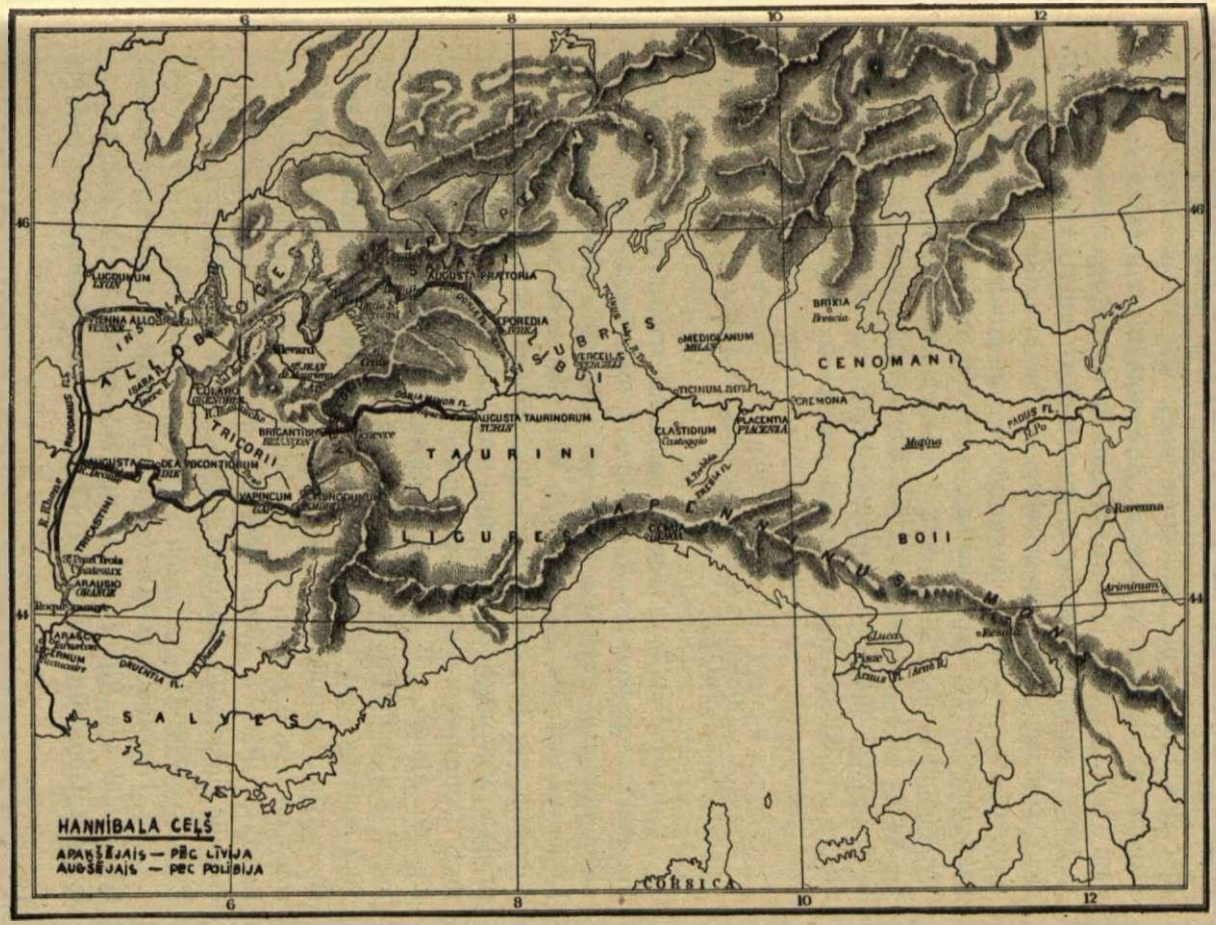

3. karte. -- **Hannibala ceļš pār Alpiem: apakšējais — pēc Līvija, augšējais — pēc Polibija.**
(pēc: Livy. Books XXI. and XXII. Edited by W. W. Capes. London, 1889.)

šiem; no turienes caur vokontijiešu novada pašu malu viņš virzās uz trikorijiem, pie kam ceļš nekur nebija aizsprostots, līdz viņš nonāca pie Druentijas upes. [10] Šī upe tāpat iztecēdama no Alpiem ir pārejas ziņā noteikti visgrūtākā no visām Gallijas upēm. [11] Jo lai gan tā veļ milzīgu ūdens masu, tā tomēr nepieļauj kuģošanu, jo neieslēgta ne no kādiem krastiem, tecēdama reizē pa vairākām un ne arvien pa tām pašām gultnēm, tā rada allaž jaunus sēkļus un jaunus atvarus un to pašu iemeslu dēļ arī kājniekam pāreja ir nenoteikta; pie tam veldama oļus, tā nesniedz iebridušajam nevienu stingru vai drošu vietu. [12] Turklāt tai laikā būdama ar cēlušos līmeni no lietus gāzēm tā radīja pārgājējos milzīgu satraukumu, jo, bez citiem apstākļiem, viņus uztrauca viņu pašu bailes un neizprotamie kliedzieni.

32. nod. — Publijs Kornēlijs atgriežas pa jūru uz Genuju. Hannibals sāk Alpu pāriešanu.

Konsuls Publijs Kornēlijs apmēram trīs dienas vēlāk par Hannibala aiziešanu no Ronas krasta, bija ieradies pie ienaidnieka nometnes četrstūra formācijā, nodomājis cīnīties bez jebkādas vilcināšanās. [2] Tomēr, kad viņš redz nocietinājumus pamestus un ka grūti viņam būs panākt tik tālu aizgājušus priekšā, viņš atgriežas pie jūras un kuģiem, nodomājis doties pretī Hannibalam tādā kārtā drošāk un vieglāk, kad tas kāps lejā no Alpiem. [3] Tomēr lai Spānija nepaliktu tukša no romiešu palīgpulkiem, ko viņš bija ar lozi saņēmis kā provinci, viņš nosūtīja pret Hannibalu savu brāli Gnēju Skīpionu ar lielāko daļu karapulku, [4] ne tikai lai pasargātu vecos sabiedrotos un iegūtu jaunus, bet arī lai padzītu no Spānijas Hasdrubalu. [5] Pats ar visai niecīgu karaspēku dodas atpakaļ uz Genuju, nodomājis aizstāvēt Itāliju ar to karaspēku, kas bija Po upes apkārtnē.

[6] Hannibals no Druentijas pa lielākai daļai pa līdzenu ceļu nonāk pie Alpiem, pie kam galli, kas tās vietas apdzīvoja, ieturēja labprātīgu mieru. [7] Tad lai gan baumas, kas mēdz

nezināmas lietas iztaisīt lielākas par patiesību, bija to ieprieks pavēstījušas, tomēr no tuvuma skatītais kalnu augstums un sniega lauki, kas jaucās gandrīz ar debesīm, neglītas būdas uzceltas uz klintīm, sīklopi un jūglopi, sarāvušies no augstuma, cilvēki neskūti un netīri, dzīvās būtnes un nedzīvās lietas, visas sastingušas salā, pārējais, skatot vairāk atbaidošs nekā aprakstot, no jauna radīja bailes. [8] Virzot kaŗaspēka kolonnu pāri pirmajiem pakalniem, uz apkārtējiem kalniem stāvēdami parādījās kalnieši, kuŗi, ja viņi būtu ieņēmuši mazāk pārskatāmas ielejas, ar piepešu parādīšanos uz cīņu, būtu radījuši milzīgu bēgšanu un milzīgus zaudējumus. [9] Hannibals pavēlēja karogiem apstāties; un izsūtījis pa priekšu gallus izlūkot apgabalu un izzinājis, ka tur pāreja nav iespējama, viņš ceļ nometni visādu nelīdzenumu un krauju vidū, pēc iespējas platākā ielejā. [10] Tad ar to pašu gallu palīdzību, kas ne visai protams atšķīrās ar valodu un ierašām un bija piedalījušies kalniešu sarunās, informēts par to, ka augstumus apsargā tikai dienā, bet naktī katrs izklīst uz savām mājām, viņš gaismai austot tuvojās kalniem, it kā nodomājis izlauzties caur aizu atklāti un dienas laikā. [11] Pēc tam pavadījuši dienu izlikdamies darot citu nekā to, kas tika gatavots un nocietinājuši nometni tai pašā vietā, kur bija apstājušies, [12] Hannibals, pamanījis, ka kalnieši aizgājuši no kalniem un sardzes palikušas retākas, lika iekurināt izskata pēc vairāk ugunskuru nekā samērā ar palicēju skaitu, atstāja tur vezumus ar jātniekiem un lielāko daļu kājnieku, [13] pats ar viegli apbruņotajiem, visiem ļoti drošsirdīgiem vīriem, ātri iziet caur aizu un novietojas taisni tais pašos kalnos, kuŗus bija ieņēmuši ienaidnieki.

33. nod. — Pirmais kalniešu uzbrukums.

Pēc tam gaismai austot nojauca nometni un pārējais kaŗaspēks sāka iet. [2] Jau kalnieši pēc dotās zīmes nāca kopā no saviem cietokšņiem uz parasto posteni, kad viņi piepeši ierauga, ka vieni ienaidnieki ieņēmuši viņu cietoksni, atrodas virs viņu galvām, citi iet cauri pa ceļu. [3] Abi reizē viņu acīm un prātiem

atklājušies skati tos uz brīdi apturēja nekustīgus; [4] pēc tam, ieraudzījuši aizā pāniku un ka karaspēks apjūk pats savas drūzmas dēļ, pie kam visvairāk bija pārbiedēti zirgi, viņi iedomājās, ka tās bailes, ko viņi paši iedvesīšot piedevām, būšot pietiekošas, lai iznīcinātu ienaidniekus, un šķērsām pār klintīm skrien lejā, būdami vienādi pieraduši pie ceļiem un pie ceļu trūkuma. [5] Tad tiešām pūniešiem reizē uzbruka ir ienaidnieki, ir vietas grūtības, un vairāk cīņas nekā ar ienaidniekiem bija viņu pašu starpā, jo katrs savrūp tiecās, lai kā pirmais izkļūtu no briesmām. [6] Visvairāk briesmu sagādāja karaspēkam zirgi, kas gan drebēja pārbiedēti no nekārtīgiem kliedzieniem, kuŗus vēl pastiprināja atbalss no meža un ielejām, gan arī nejauši trāpīti vai ievainoti tā trakoja, ka gāza gar zemi reizē cilvēkus un visāda veida bagāžu; [7] tāpat daudzus (vezumniekus) drūzma nogrūda dziļā lejā, jo abās pusēs bija stāvas un šķautnainas aizas, arī dažus kareivjus; bet kā mūris gāzās lejā visvairāk mūļi ar savām nastām. [8] Lai gan to bija drausmīgi redzēt, Hannibals uz brīdi tomēr apstājās un apturēja savējos, lai nepavairotu jucekli un pāniku; [9] pēc tam, ieraudzījis, ka kolonna tiek vidū pārrauta un draud briesmas, ka karaspēks palicis bez bagāžas būs veltīgi pārvests pāri vesels, viņš skrien lejup no augstienes un, lai gan viņš bija izklīdinājis ienaidniekus ar vienu pašu triecienu, viņš pavairoja jucekli arī savējo vidū. [10] Bet šis apjukums izbeidzās īsā laika sprīdī, tiklīdz ceļi bija brīvi kalniešu bēgšanas dēļ, un drīz visi tika pārvesti pāri ne tikai mierīgi, bet gandrīz klusumā. [11] Tad viņš ieņem cietoksni, kas bija tā apgabala galvaspilsēta, un apkārtējos ciemus, un ar saņemto labību un lopiem baroja karaspēku trīs dienas; un tā kā nedz kalnieši, kas sākumā bija pārbiedēti, nedz vieta tiem nesagādāja lielas grūtības, tad viņš šais trīs dienās nogāja ievērojamu ceļa gabalu.

34. nod. — Citi kalnieši, pieņemti par ceļavadoņiem, ieved Hannibalu lamatās.

Pēc tam nonāca pie citas tautas, ar lielu zemkopju skaitu, cik nu tas gaidāms kalniešu vidū. Tur Hannibals gandrīz tika pārspēts nevis ar atklātu pretošanos, bet gan ar saviem paša paņēmieniem: viltību un lamatām. [2] Veci pilskalnu virsaiši nāk pie pūnieša kā sarunu vedēji, teikdami, ka ar svešu nelaimi kā derīgu piemēru izmācīti viņi labāk gribot piedzīvot pūniešu draudzību nekā spēku; tāpēc šie paklausīgi pildīšot pavēles; [3] lai viņš saņemot pārtiku, ceļa rādītājus un kā garantiju par solījumiem — ķīlniekus. [4] Hannibals atzīdams, ka tiem nav nedz lēti jātic nedz jāatsaka, lai viņi pēc atraidīšanas nekļūtu atklāti ienaidnieki, laipni tiem atbildējis, piedāvātos ķīlniekus pieņēmis un pievācis proviantu, ko viņi paši bija atnesuši uz ceļa, seko viņu ceļa vadoņiem ar savu karaspēku, kas bija sastādīts pavisam ne tā, kā pa iekarotu zemi ejot. [5] Kolonnas priekšgals sastāvēja no ziloņiem un jātniekiem; aiz tiem gāja viņš pats ar kājnieku galvenajiem spēkiem, skatīdamies apkārt un gatavs uz visu. [6] Tiklīdz nonāca šaurākā ceļa posmā un kas vienā pusē piekļāvās kalnam, kas pacēlās virs galvām, barbari no visām pusēm gan no priekšas, gan aizmugurē izlēkuši no lamatām, brūk virsū no tālienes un tuvienes, un veļ milzīgus akmeņus uz karaspēku. [7] Vislielākais pulks cilvēku spiedās virsū no aizmugures. Pret pēdējiem vērstā kājnieku līnija pilnām pierādīja, ka, ja kolonnas ariergards nebūtu bijis pastiprināts, šai aizā būtu bijis jācieš milzīgi zaudējumi. [8] Arī tad vēl karaspēks nonāca ārkārtīgi bīstamā stāvoklī un gandrīz līdz bojā ejai. Jo kamēr Hannibals vilcinās laist karaspēku aizā, jo kājniekiem aizmugurē nebija atstāts nekāds pastiprinājums, līdzīgi kā viņš pats bija par atbalstu jātniekiem, [9] tad kalnieši drāzdamies šķērsām pārrāva kolonnu vidū un apsēda ceļu, un tā Hannibals pavadīja vienu nakti bez jātniekiem un vezumiem.

35. nod. — Kartāģiešu armija sasniedz Alpu virsotnes un sāk kāpt lejā.

Nākošā dienā, kad barbari centās ielauzties vidū jau ar mazāku sparu, karapulki apvienojās un aizai izgāja cauri ne

bez zaudējumiem, tomēr bojā ejot vairāk jūglopiem nekā cilvēkiem. [2] Pēc tam kalnieši parādījās jau mazākā skaitā vairāk laupīšanas nekā kaujas veidā gan pret avangardu, gan pret ariergardu, par cik nu izredzes radīja, vai nu apvidus vai arī kareivji bija sagādājuši kādu izdevību, aizgājuši uz priekšu vai aizkavējušies. [3] Ziloņi gan gāja ar lielu kavēšanos pa šaurajiem un stāvajiem ceļiem, tomēr tie padarīja kaŗaspēku drošu no ienaidniekiem, kur vien tie gāja, jo nepieradušajamiem ienaidniekiem bija bailes nākt tuvāk.

[4] Devītajā dienā viņi nonāca pie Alpu grēdas, pa lielākai daļai pa gŗūti pieejamām vietām, un ar nomaldīšanos, ko radīja vai nu ceļvežu viltība, vai arī — kad vien uz tiem nebija paļāvības — došanās uz labu laimi ielejās, ko norādīja ceļa meklētāji. [5] Kalnos divas dienas palika nometnē, un no pūlēm un cīņas nogurušajiem kareivjiem tika dota atpūta; vairāk mūļi, kas bija nogāzušies klintīs, sekodami pa gājiena pēdām pārnāca nometnē. [6] Nogurušiem un sarūgtinātiem par tikdaudz gŗūtībām, vēl sagādāja milzīgas bailes sniega krišana, jo Plejādu zvaigžņājs jau norietēja. [7] Kad ŗīta ausmā, paceļot karogus, armija lēni soļoja pa apgabalu, ko visur klāja sniegs, un visu sejās izpaudās pagurums un izmisums, [8] Hannibals aizgāja karogiem priekšā uz kādu kalna galotni, no kurienes atklājās tāls un plašs skats, pavēl kareivjiem apstāties un norāda uz Itāliju un uz Alpu kalniem blakus esošajiem Po upes klajumiem, un ka viņi tagad pārkāpjot ne tikai Itālijas, bet pat Romas pilsētas mūŗus; pārējais būšot līdzens, lēzens; ar vienu — vai augstākais ar otro — kauju Itālijas cietoksnis un centrs būšot viņu rokās un varā.

[10] Tad armija sāka doties uz priekšu, un pat ienaidnieki neko vairs nemēģināja izņemot nelielas lamatas pie izdevīga gadījuma. [11] Taču ceļš bija daudz gŗūtāks nekā tas bija kāpjot augšā, jo Alpu (nogāžu) vairums no Itālijas puses gan ir īsāks, toties stāvāks. [12] Jo gandrīz viss ceļš bija stāvs, šaurs un slīdens, tā ka viņi nespēja nedz noturēties no slī-

dēšanas, nedz arī palikt stingri uz vietas, ja kāds bija mazliet sagrīļojies, un krita cits uz cita un mūļi uz kareivjiem.

36. nod. — Viņi nonāk pie klints, ko velti mēģina apiet.

Pēc tam viņi nonāca pie daudz šaurākas grēdas un ar tik stāvām klintīm, ka kareivis bez nastām tikko spēja laisties lejā, taustīdamies un ar rokām saturēdams krūmus un tuvumā atrodošās atvases. [2] Vieta, pēc savas dabas jau agrāk stāva, bija nesena zemes iegruvuma dēļ kļuvusi krauja gandrīz tūkstoš pēdu dziļumā. [3] Kad jātnieki tur it kā ceļa galā bija apstājušies, Hannibalam, kas brīnījās par to, kas kavē gājienu, tiek ziņots, ka grēda nav pārejama. [4] Tad viņš pats devās, lai apskatītu vietu. Nebija, kā likās, šaubu, ka kolonna jāapved pa apkārtējām vietām bez ceļa, un kur agrāk nav ticis iets, lai arī nezcik garš būtu apgājiens. [5] Bet tas nebija pārvarams. Jo tā kā virs vecā neskārtā sniega atradās mēreni dziļš jauns sniegs, tad gājēju kājas šai mīkstajā un ne visai dziļā sniegā viegli turējās virsū; [6] bet tiklīdz tas no tik daudzu cilvēku un lopu iešanas bija pazudis, viņi sāka iet pa apakšā esošo kailo ledu un pa tekošo kūstošā sniega šķīdoņu. [7] Briesmīga bija piepūlēšanās uz slidenā ceļa, kur pēdas neiespiedās un nu slīpumā kājām lika slīdēt vēl ātrāk, tā ka, vienalga, vai viņi bija izlīdzējušies celdamies ar rokām vai ar ceļiem, pašiem atbalsta punktiem slīdot tie atkal gāzās zemē, un nebija arī atvašu un sakņu, pie kuŗām kāds varētu atbalstīties ar kāju vai roku; tādā kārtā viņi uz pilnīgi gluda ledus un kūstošā sniega vēlās un vēlās zemē. [8] Nastu lopi dažreiz ielauza, iedami apakšējo sniega kārtu un, paslīdējuši, speŗot smagāk kājas celdamies augšā, to ielauza stipri dziļi, tā ka vairums gluži kā pineklī sapīti palika iestīguši cietajā un lielā dziļumā sasalušajā ledū.

37. nod. — Kartāgieši izcērt ceļu klintī un nonāk līdzenumā.

Beidzot, kad nastu lopi un cilvēki bija velti nokausēti, uz kalna grēdas uzcēla nometni, tik ar lielām pūlēm notīrot vietu

tam pašam nolūkam: tikdaudz sniega bija jārok un jāizvāc. [2] Pēc tam klints nolīdzināšanai, pa kuŗu vienīgi varēja iet ceļš, tika sūtīti kareivji; tā kā klints bija jāsaskalda, tad nogāzuši apkārt milzīgus kokus un tos apcirtuši, viņi uztaisa lielu malkas kaudzi un to, kad arī vēja stiprums bija radies piemērots uguns iekuršanai, aizdedzina un kaistošās klintis sadrupina, uzlējuši etiķi. [3] Tā no uguns saplaisājošo klinti viņi uzlauž ar dzelžiem un vājina nogāžu stāvumu ar pakāpeniskiem ceļa līkumiem, lai varētu novest lejā ne tikai ņastu lopus, bet arī ziloņus. [4] Četras dienas tika pavadītas klints apkārtnē, pie kam nastu lopi gandrīz beidzās nost aiz bada; jo kalnu galotnes ir gandrīz kailas un ja ir kāda zāle, to apklāj sniegs. [5] Zemākām vietām ir ielejas un daži saules apspīdēti pakalni, kā arī strauti pie mežiem un apkārtnē, vairāk atbilstoša cilvēku dzīvei. [6] Tur nastu lopus palaida ganībās, no ceļa taisīšanas nogurušajiem cilvēkiem deva atpūtu. Tad trešajā dienā nonāca līdzenumā, kur jau tiklab apkārtne, kā arī iedzīvotāju raksturs bija patīkamāks.

38. nod. — Hannibala karapulku skaitliskais sastāvs. Kur īsti Hannibals pārgājis Alpus.

Šādā apmēram veidā viņi nonāca Itālijā, piektajā mēnesī pēc Jaunās Kartāgas atstāšanas, kā daži liecina, piecpadsmitajā dienā nobeiguši Alpu pāriešanu. [2] Cik liels karaspēks ir bijis Itālijā nonākušajam Hannibalam, par to pie rakstniekiem nav nekādu noteiktu ziņu. Tie, kas min vislielāko skaitli, raksta, ka bijuši simts tūkstoš kājnieku un divdesmit tūkstoš jātnieku; kas mazāko — divdesmit tūkstoš kājnieku un seši tūkstoš jātnieku. [3] Lūkijs Kinkijs Aliments, kas raksta, ka viņš esot kritis Hannibala gūstā, kā liecinieks ietekmētu visvairāk, ja viņš nesajauktu skaitļus, pieskaitot gallus un ligurus: [4] kopā ar šiem esot atvesti līdzi astoņdesmit tūkstoši kājnieku un desmit tūkstoš jātnieku — vairāk gan ticams, ka tie pievienojušies Itālijā, un tā arī daži liecina; [5] viņš esot pie tam dzirdējis no paša Hannibala, ka tas pēc Ronas pāriešanas esot

zaudējis trīsdesmit sešus tūkstoš vīru un milzīgu skaitu zirgu un citu nastu lopu. Vistuvākā cilts Itālijā nokāpušajam Hannibalam bija pusgalli taurīni. [6] Tā kā tas ir visu starpā atzīts, tad es jo vairāk brīnos, ka tiek iztirzāts, kur gan viņš esot pārgājis Alpus, ka parasti tic, ka viņš pārgājis pāri Pūniešu Alpiem — no tam arī šai Alpu grēdai dots nosaukums — un ka Koilijs saka, ka tas pārgājis pāri Kremōna grēdai; [7] šīs abas pārejas būtu viņu novedušas nevis pie taurīniem, bet caur kalniešiem salasiem pie galliem libujiem. [8] Nav arī ticams, ka šie ceļi uz Galliju toreiz būtu bijuši neaizsprostoti; katrā ziņā tie, kas ved uz Pūniešu Alpiem, būtu bijuši pusgermanisko cilšu ieslēgti; [9] nedz arī, nudie, ja varbūt kādam šis jautājums, nedod miera, veragri, sedūni, šīs grēdas iedzīvotāji, varētu zināt, ka šiem kalniem dots nosaukums sakarā ar kautkādu pūniešu pāriešanu, bet gan sakarā ar to, ko kalnieši, pašā augstākajā virsotnē dievinātu, sauc par Poinīnu.

39.—47. Hannibala pirmā uzvara pār romiešiem pie Tīkīnas upes

39. nod. — Hannibals nonāk taurīnu novadā Tesīnas krastā. Skipiona armija stājas pretī.

Ļoti izdevīgā kārtā pasākuma ievadam, pašai tuvākajai ciltij — taurīniešiem bija iesākts karš pret insubriem. Bet saukt pie ieročiem karaspēku (kas atpūzdamies ļoti stipri juta iepriekš iegūtos ļaunumus), lai otrai pusei dotos palīgā, Hannibals nespēja: [2] jo atpūta pēc pūliņiem, pārpilnība pēc trūkumiem, apkopšanās pēc netīrības un slapjuma dažādi iespaidoja nekoptos un gandrīz primitīvā stāvoklī nonākušos ķermeņus. [3] Konsulam Pūblijam Kornēlijam, kad viņš kuģos bija nonācis Pīsā, dabūjis no Mānlija un Atīlija nupat savervētu un nesenajās neveiksmēs izbijušos karaspēku, tas noderēja par iemeslu steigties uz Po upi, lai ar vēl neatspirgušu ienaidnieku uzsāktu kauju. [4] Bet tai brīdī, kad konsuls nonāca pie Plakentijas,

Hannibals jau bija devies prom no nometnes un taurīnu vienīgo pilsētu, šīs cilts centru, bija ieņēmis ar varu, jo tie labu prātu negribēja slēgt draudzību; [5] un viņš būtu sev pievienojis Po upes apkārtējos iedzīvotājus gallus, ne tikai ar iebaidīšanu, bet arī pēc brīvas gribas, ja viņus, kas jau meklēja atkrišanas brīdi, nebūtu pārsteidzis konsuls ar savu pēkšņo ierašanos. [6] Arī Hannibals devās prom no taurīnu novada, domādams, ka galli, kas nezināja, kuŗai pusei ir jāpieslejas, sekos tam, kas būs viņu vidū. [7] Kaŗaspēki bija jau gandrīz viens otram saskatāmi un abi kaŗavadoņi bija tuvojušies, gan vēl nebūdami savā starpā pazīstami, tomēr katrs no viņiem jau pārņemts no zināmas apbrīnošanas pret otru. [8] Jo Hannibala vārds arī pie romiešiem bija ļoti daudzināts jau priekš Saguntas izpostīšanas, un Hannibals domāja, ka Skīpions ir izcila persona, uz tā pamata, ka par kaŗavadoni pret šo izvēlēts taisni viņš, [9] tāpat viņi bija radījuši viens par otru augstas domas — Skīpions ar to, ka atstāts Gallijā bija paspējis stāties ceļā Hannibalam, kas bija nonācis Itālijā, Hannibals savukārt — gan ar tik drošo mēģinājumu pāriet Alpus gan ar tā veikšanu.

[10] Tomēr Skīpions pirmais pasteidzās pāriet Po upi un pārcēlis nometni pie Tīkīnas upes, pirms armijas izvešanas uz kauju uzsāka šādu runu, lai iedrošinātu kareivjus:

40. nod. — Kornēlijs Skīpions uzrunā savus kareivjus.

„Kareivji, ja es vestu cīņā to kaŗaspēku, kas ar mani bija Gallijā, es būtu turējis par lieku runāt uz jums; [2] jo kāda gan būtu nozīme iedrošināt tos jātniekus, kas bija lieliski uzvarējuši ienaidnieku kavaleriju pie Ronas upes, vai tos leģionus, ar kuŗiem vajādams šo pašu bēgošo ienaidnieku, es uzvaras vietā ieguvu viņa atzīšanos, ka tas atkāpjas un izvairas no cīņas? [3] Bet tagad, tā kā tas kaŗaspēks, iesaukts Spānijas provincei, darbojas mana brāļa Gnēja Skīpiona vadībā ar manu auspiciju svētību tur, kur senāts un Romas tauta ir vēlējusi tam darboties, [4] kurpretī es uzņēmos šo labprātīgo cīņu pats, lai jums konsuls būtu par vadoni pret Hannibalu un pūniešiem, tad jauna-

jam kaŗavadonim uz jaunajiem kaŗavīriem ir jāsaka daži vārdi. [5] Lai jūs nebūtu neziņā par kaŗa raksturu un par ienaidnieku, tad — jums, kareivji, ir jācīnās ar tiem, kuŗus jūs esiet iepriekšējā kaŗā uzvarējuši ir uz sauszemes ir uz jūŗas, no kuŗiem jūs esat divdesmit gadus ievākuši nodevas, no kuŗiem jums ir iegūtas kā kaŗa laupījums Sicilija un Sardinija. [6] Būs tā tad šai cīņā jums un tiem tas noskaņojums, kas mēdz būt uzvarētājiem un uzvarētiem. Un viņi tagad taisās cīnīties nevis tādēļ, ka tiem ir drosme, bet tādēļ ka ir nepieciešams; [7] jūs taču nedomājiet, ka tie, kas ir izvairījušies no cīņas kaŗaspēkam veselam esot, zaudējuši divas trešdaļas no kājniekiem un jātniekiem Alpu pārējā [kas ir gandrīz lielākā skaitā gājuši bojā nekā palikuši dzīvi], būtu ieguvuši vairāk cerības. [8] Bet viņi gan ir nedaudzi, taču žirgti garā un miesā, tā ka viņu izturību un spēku tikko spēj kāda vara apturēt. [9] Taisni otrādi, tie ir tikai cilvēku līdzība, ēnas, pamiruši no bada, aukstuma, slapjuma, netīrumiem, sadauzīti un novājināti starp akmeņiem un klintīm; pie tam vēl apsaldēti locekļi, no miega stīvi muskuļi, ķermeņa daļas sastingušas no aukstuma, sasisti un salauzti ieroči, klibi un novājināti zirgi: [10] ar šādiem jātniekiem, ar šādiem kājniekiem jums nāksies cīnīties; jūsu priešā ir pēdējās ienaidnieka atliekas, nevis ienaidnieks; un neko es vairāk tā nebaidos, kā to, ka pēc jūsu cīņas liksies, ka Hannibalu ir uzvarējuši Alpi. [11] Bet varbūt tas tā piederējās, ka ar līgumlauzēju kaŗavadoni un tautu paši dievi bez jebkādas cilvēku palīdzības uzsāk un izšķiŗ kaŗu, pie kam mēs, kas esam apvainoti pēc dieviem, iesākto un izšķirto kaŗu pabeidzam.

41. nod. — Kornēlija runas turpinājums.

Es nebaidos, ka kāds domās, ka es šo runāju lielīgi jūsu uzmudināšanas dēļ, bet pats savā garā esmu citādi noskaņots. [2] Man bija iespējams iet ar savu kaŗaspēku uz Spāniju, savu provinci, kurp jau es biju devies, kur man būtu no vienas puses brālis par padoma devēju un sabiedroto briesmās, no

otras puses par ienaidnieku labāk Hasdrubals nekā Hannibals, un kaŗa smagums bez šaubām mazāks; [3] tomēr, kad es braucu ar kuģiem gar Gallijas krastu, dzirdot par šo ienaidnieku, izkāpu krastā, aizsūtīju pa priekšu kavaleriju un pārcēlos ar nometni pie Romas. [4] Jātnieku kaujā, ar to daļu kaŗaspēka, ar kuŗu bija dota izdevība doties cīņā, es izklīdināju ienaidnieku kājnieku pulkus, kas bēgļu veidā tika steidzīgi vesti prom, nespēdams pa sauszemi panākt, atgriezos pie kuģiem cik vien lielā ātrumā varēju pa tik lielo jūŗas un zemes apkārtceļu un stājos pretī šim briesmīgajam ienaidniekam gandrīz pašā Alpu pakājē. [5] Vai tad tādā laikā, kad es noraidīju cīņu, liekas, ka es nejauši tam esmu gadījies ceļā, vai ka es skrienu pa tā pēdām, to izaicinu un velku uz izšķirošo cīņu? [6] Patiktos gan pārbaudīt, vai zeme ir radījusi piepeši citus kartāgiešus divdesmit gados, vai tie ir tie paši, kas cīnījās pie Aigātu salām un kuŗus jūs izlaidāt ārā, atpirktus katru par astoņpadsmit denarijiem, [7] un vai Hannibals ir šis Herkula ceļojumu konkurents, kā viņš pats dēvējās, vai arī klaušinieks, nodevu maksātājs un vergs Romas tautai, kādu to tēvs Hamilkars atstājis. [8] Ja viņu nemusinātu Saguntai nodarītais noziegums, viņš tiešām ņemtu vērā, ja nu ne uzvarēto tēviju, tad vismaz savu māju un tēvu, kā arī Hamilkara rokas rakstītos līgumus, kuŗš mūsu konsula uzaicināts, aizveda savu garnizonu no Erika kalna, [9] kas uzvarētiem kartaģiešiem uzliktos smagos noteikumus pieņēma kurnēdams un skumdams, kas aiziedams no Sicilijas nosolījās dot nodevas Romas tautai. [10] Tāpēc, kaŗavīri, es gribētu, lai jūs cīnītos ne tikai ar to dedzību, ar kādu jūs mēdzat pret citiem ienaidniekiem, bet ar īpašu sašutumu un dusmām, it kā kad jūs redzētu savus vergus piepeši vēršam ieročus pret jums. [11] Bija iespējams viņus, ieslēgtus pie Erika kalna, nogalināt ar augstāko cilvēcisko sodu: badu; bija iespējams uzvarētāju floti pārsviest uz Āfriku un nedaudz dienās bez jebkādas cīņas iznīcināt Kartāgu: [12] mēs devām lūdzējiem iespēju, izlaidām to no aplenkuma, mieru noslēdzām ar uzvarētājiem, beidzot uzskatījām tos par uzņemtiem mūsu gādībā, kad viņus

māca Āfrikas kaŗš. [13] Par šīm priekšrocībām, viņi nāk uzbrukt mūsu tēvijai, sekodami neprātīgam jauneklim. Un kaut šī cīņa būtu jums tikai goda un nevis dzīvības jautājums! [14] Nevis par Sicilijas un Sardinijas iegūšanu, par kuŗām reiz bija runa, bet par Itāliju ir jums jācīnās. [15] Nav arī cita (mūsu) kaŗaspēka aiz muguras, kas gadījumā ja mēs neuzvaram, stātos ienaidniekam pretī, nav arī citu Alpu, pa kuŗu pāriešanas laiku varētu tikt sagādāti jauni kaŗapulki. Šeit ir jāstājas pretī, kaŗavīri, it kā kad mēs cīnītos Romas mūŗu priekšā. [16] Lai katrs viens domā, ka viņš ar ieročiem aizsargā ne tikai savu personu, bet arī sievu un mazos bērnus; un lai viņš nedomā tikai par mājas interesēm, bet lai atkal un atkal garā pārdomā šo: ka mūsu rokas tagad vēro senāts un Romas tauta: kāds būs mūsu spēks un vīrišķība, tāds turpmāk būs tās pilsētas un Romas valsts liktenis."

42. nod. — Hannibals sarīko saviem kareivjiem gallu gūstekņu divcīņas.

To romiešiem teica konsuls. Hannibals būdams pārliecībā, ka kareivji ir jāiedrošina papriekš ar piemēru nekā ar vārdiem, şakārtojis apkārt kaŗaspēku izrādei, novietoja sagūstītos kalniešus vidū un nometis viņiem pie kājām gallu ieročus lika tulkam jautāt, vai jēl kāds vēlētos cīnīties ar zobenu, ja tiktu atbrīvots no važām un pēc uzvaras saņemtu ieročus un zirgu? [2] Kad visi līdz pēdējam prasīja zobenu un cīņu un ţam nolūkam bija iemesta loze, katrs vēlējās būt tas, ko laime izvēlētu šai divkaujai; [3] un tas, kuŗa loze bija izkritusi, sajūsmots apsveicēju vidū lēkdams no prieka savā tradicionālajā dejā steidzīgi tvēra ieročus. [4] Bet katru reizi, kad viņi cīnījās, prātu noskaņojums ne tikai starp tā paša stāvokļa cilvēkiem, bet arī vispār starp skatītājiem bija tāds, ka uzvarētāju laime netika slavēta vairāk nekā varonīgi mirstošo liktenis.

43. nod. — Hannibala runa kareivjiem.

Kad ar vairāku pāŗu skatīšanu iespaidotos kareivjus Hannibals bija atlaidis, tad viņš sasaucis sapulci esot uz tiem runājis

šādi: [2] „Ja tās pašas jūtas, kādas jums bija brīdī agrāk pret sveša likteņa piemēru, jums būs drīzumā novērtējot savu likteni, tad mēs, kaŗavīri, esam uzvarējuši; ne jau tikai izrāde vien tā bija, bet zināmā mērā it kā jūsu stāvokļa attēls. [3] Un nez vai liktens jums nav aplicis apkārt stiprākas važas un smgākas likstas nekā jūsu gūstekņiem: [4] pa labi un pa kreisi divas jūŗas ieslēdz jūs, kam nav neviena kuģa pat glābiņam; apkārt Po upe lielāka un straujāka par Ronu, no mugurpuses mācas Alpi, kas tīk tikko pārieti, jums veseliem un spēcīgiem esot. [5] Šeit, kaŗavīri, ir jāuzvar vai jāmirst, kur jūs pirmo reizi esat atdūrušies uz ienaidnieku. Un tas pats liktenis, kas ir uzspiedis nepieciešamību cīnīties, jums piedāvā pēc uzvaras tādas balvas, par kādām lielākas cilvēki pat no nemirstīgajiem dieviem nemēdz vēlēties. [6] Ja mēs taisītos atgūt ar savu vīrišķību tikai Siciliju un Sardiniju, kas nolaupītas mūsu tēviem, tomēr tās būtu pietiekami lielas balvas: tagad, kas vien romiešiem tik daudzās uzvarās iegūts un saraušts pieder, tas viss būs jūsu rokā ar pašiem īpašniekiem. [7] Uz šo tik bagātu atlīdzību tad nu tveriet ieročus, ar dievu palīgu. [8] Diezgan līdz šim jūs tuksnešainos Lusitānijas un Keltiberijas kalnos, lopiem pakaļdzenoties, neesat pieredzējuši nekāda labuma par tik daudzām savām pūlēm un briesmām; [9] ir jau laiks jums taisīt ienesīgu un bagātīgu kaŗagājienu un nopelnīt krietnu algu par savu darbu, jums, kas esat mērojuši tik lielu ceļa gabalu pa tik daudz kalniem, upēm un tik daudz bruņotām ciltīm. [10] Šeit liktenis jums ir devis galu jūsu pūlēm; šeit tas dos cienīgu atlīdzību pēc izkalpotā dienesta. [11] Un nedomājiet, ka uzvara būs tikpat gŗūta, cik varens ir šī kaŗa nosaukums: bieži tiklab nicināts ienaidnieks ir sagādājis asiņainu kauju kā arī slavenas tautas un ķēniņi ir uzvarēti mazsvarīga apstākļa dēļ. [12] Jo, atņemot nost šo vienu pašu Romas vārda spožumu, kas ir tas, kā dēļ tie būtu ar jums salīdzināmi? [13] Jau nerunājot par jūsu divdesmitgadīgo kaŗadienestu, veiktu ar to pazīstamo vīrišķību, ar to pazīstamo laimi, jūs esat šeit nonākuši no Herkula stabiem, no Okeāna un galējām zemes robe-

žām pa tik daudzām ļoti mežonīgām Spānijas un Gallijas tautām uzvaras gūdami; [14] jūs cīnīsaties ar iesācēju, kas šai pašā vasarā ir sakauts, uzvarēts, aplenkts no galliem, kas vēl ir nepazīstams savam vadonim un kas pats nepazīst vadoni. [15] Vai es sevi, kas esmu gandrīz dzimis sava tēva slavenā karavadoņa karā teltī, un noteikti tur uzaudzināts, Spānijas un Gallijas iekarotāju, tāpat ne tikai Alpu cilšu, bet — kas ir daudz vairāk — pašu Alpu uzvarētāju, lai salīdzinu ar šo sešmēnešu vadoni, sava karaspēka pametēju? [16] Ja kāds tam šodien rādītu pūniešus un romiešus bez viņu karā nozīmēm, es noteikti ticu, ka viņš nezinātu, kurā karaspēka konsuls viņš ir. [17] Es, kareivji, nevērtēju zemu to apstākli, ka no jums nav neviena, kuŗu acu priekšā es pats nebūtu bieži veicis kādu militāru sasniegumu, kuŗam es tāpat nevarētu uzskaitīt viņa nopelnus, raksturotus ar laiku un vietu, kā viņa vīrišķības skatītājs un liecinieks. [18] Kopā ar manis tūkstošreiz cildinātiem un apdāvinātiem, kā jūsu audzēknis sākumā un tad kā jūsu karavadonis, es došos kaujas līnijā pret savā starpā svešiem un nepazīstamiem ienaidniekiem.

44. nod. — Hannibala runas noslēgums.

Kur vien es esmu griezis skatu, es visu redzu pilnu drosmes un spara, redzu veterānu kājnieku, dižciltīgāko cilšu jātniekus uz zirgiem ar iemauktiem un bez iemauktiem, [2] jūs uzticamākos un drošsirdīgākos sabiedrotos, jūs kartāģiešus, kas gatavi cīnīties tiklab par tēviju kā arī taisnīga sašutuma dēļ. [3] Mēs nesam karu un ar kaujas karogiem nokāpjam Itālijā, par tik drošsirdīgāk un enerģiskāk gatavi cīnīties nekā ienaidnieks, par cik lielāka ir cerība, lielāks ir spars uzbrukuma izdarītājam nekā atvairītājam. [4] Bez tam jūsu lepnumu aizskar un kāpina sāpes, pārestība un necienīga izturēšanās. Sodam viņi ir pieprasījuši visupirms mani, karavadoni, pēc tam jūs visus, kas bijāt uzbrukuši Saguntai; izdotos viņi būtu spīdzinājuši ar vislielākām mocībām. [5] Ļoti nežēlīgā un ļoti augstprātīgā tauta pakļauj visu sev un savai noteikšanai. Tā

spriež, ka esot taisnīgi, ka viņa nosakot, ar kuŗiem lai mums ir kaŗš, ar kuŗiem — miers. Tā ierobežo un ieslēdz mūs kalnu un upju rāmjos, kuŗus lai mēs nepārkāpjam, bet tās robežas, ko noteikusi, viņa neievēro. [6] „Neej pāri Hibērai! Lai nekādu darīšanu tev nav ar saguntiešiem! [Vai pie Hibēras ir Sagunta?] Nekur no vietas neizkusties!“ [7] Vai par maz ir, ka tu esi atņēmusi manas visvecākās provinces Siciliju un Sardiniju? Tu atņem pat Spānijas. Ja es no turienes aiziešu, arī uz Āfriku tu pārcelsies. Bet vai pārcelsies? Man jāsaka, tu esi jau pārcēlusies; divus šā gada konsulus tie ir nosūtījuši, vienu uz Āfriku, otru uz Spāniju. Nekas nekur mums nav atstāts, kā tikai tas, ko mēs būsim aizstāvējuši ar ieročiem. [8] Tie var būt bailīgi un gļēvi, kam ir aizmugure, kuŗus uzņems bēgot pa drošiem un mierīgiem ceļiem viņu zeme, viņu novads: jums nepieciešams būt drošsirdīgiem vīriem un kad neapšaubāma bezcerības stāvokļa dēļ visas starpas starp uzvaru un nāvi ir noārdītas, vai nu uzvarēt vai — ja laime svārstītos — labāk cīņā nekā bēgšanā dabūt galu. [9] Ja tas viņam ir labi iekalts un nostiprināts sirdī, tad — es teikšu otrreiz — jūs esat uzvarējuši: nevienu uzvaras ieroci asāku par nāves nicināšanu nav nemirstīgie dievi devuši cilvēkam.“

45. nod. — Skīpions pāriet Tesīnas tiltu. Hannibala pēdējie solījumi kaŗavīriem.

Kad ar šiem uzmudinājumiem kareivju noskaņojums bija pacelts cīņai kā vienā tā otrā pusē, romieši uzceļ tiltu pār Tīkīnu (Tesinu) un apsardzības dēļ vēl uzceļ nocietinājumu; [2] pūnietis — kamēr ienaidnieki aizņemti darbā — sūta Maharbalu ar numidiešu nodaļu, pieci simti jātniekiem, postīt Romas tautas sabiedroto laukus; [3] gallus noteikti pavēl saudzēt un musināt virsaišus uz atkrišanu. Pēc tilta pabeigšanas romiešu kaŗaspēks, pārvests pāri uz insubru novadu, apmetās pieču jūdžu attālumā no Viktumulām. [4] Tur Hannibalam bija nometne, un atsaucis atpakaļ Maharbalu un jātniekus (jo viņš redzēja, ka priekšā stāv cīņa), pārliecināts, ka nekas nekad nav

pietiekoši pateikts un pamācīts kareivju iedrošināšanai, viņš izsludina sasauktajiem kareivjiem noteiktas balvas, uz kuŗām cerot viņi lai cīnītos: [5] zemi šis došot Itālijā, Āfrikā un Spānijā, kur vien katrs gribēšot, brīvu no nodokļiem pašam, kas saņemšot, un viņa bērniem; kas gribēšot labāk naudu nekā zemi, to šis apmierināšot ar sudrabu; [6] kas no sabiedrotajiem gribēšot kļūt Kartāgas pilsoņi, tiem došot iespēju; kas gribēšot mājās atgriezties, viņš pielikšot pūles, lai viņi negribētu neviena sava tautieša laimi apmainīt pret savu. [7] Arī vergiem, kas būs saimniekus pavadījuši, viņš apsola brīvību, un saimniekiem atdošot divus vergus to vietā. [8] Un lai viņi zinātu, ka šie solījumi būs spēkā, jēru kreisā rokā, labā krama asmeni turēdams, viņš piesauca Bahalu un pārējos dievus, lai gadījumā ja viņš, Hannibals, piemānītu, tie viņu nokaujot tā, kā viņš pats šo jēru nokaušot, un pēc piesaukšanas iedragāja lopa galvu ar akmeni. [9] Tad nu visi — it kā kad katrs savai cerībai būtu dabūjis dievus par galviniekiem — pārliecināti, ka tikai tas apstāklis esot par kavēkli cerētā iegūšanai, ka viņi vēl neesot sākuši cīņu, viņi ar vienu sirdi un vienā balsī prasa kauju.

46. nod. — Hannibala un Skīpiona nodaļu sadursme; Skīpiona ievainošana.

Romiešiem nekādā ziņā nebija tik lielas sajūsmas, kuŗi bija bez tam izbijušies par nesenajām brīnumzīmēm; [2] jo pirmkārt vilks bija ienācis nometnē un saplosījis ceļā satiktos, pats neskarts bija izmucis laukā, otrkārt, bišu spiets bija uzmeties uz koka, kas pacēlās pāri kaŗavadoņa teltij. [3] Kad šo zīmju (seku) novēršanai bija izdarīta upurēšana, Skīpions ar kavaleriju un vieglajiem metējiem izgājis izlūkot ienaidnieka nometni un kaŗaspēka lielumu un sastāvu, uzdūrās Hannibalam, kas arī pats ar jātniekiem bija izgājis izlūkot apkārtējās vietas. [4] Ne vieni ne otri sākumā nemanīja pretiniekus; tad biezāki putekļi celdamies no tik daudz cilvēku un zirgu iešanas bija zīme, ka ienaidnieki tuvojas. Abas kolonnas apstājās un gata-

vojas cīņai. [5] Skīpions metējus un gallu jātniekus novieto priekšā, romiešus un no sabiedrotiem tos, kas sastādīja izlasi, — rezervē; Hannibals jātniekus ar iemauktiem uzņem centrā, spārnus nostiprina ar numidiešiem. [6] Kad tikko bija izcēlusies kliegšana, metēji iebēga starp rezervēm uz otro līniju. Pēc tam notika jātnieku cīņa, diezgan ilgi svārstīga; tad, tā kā zirgus traucēja vidū iejaukušies kājnieki, un daudzi krita no zirgiem vai leca nost, kad vien bija ieraudzījuši, ka viņu biedri tiek no visām pusēm spiesti, [7] jau lielā daļā cīņa bija pārgājusi kājnieku vidū, līdz kamēr numiedieši, kas bija spārnos, apgāja mazliet riņķī un parādījās no muguras. Bailes no tiem pārņēma romiešus un izbailes pavairoja konsula ievainošana un kritiskais stāvoklis, ko novērsa viņa dēla iejaukšanās, kuŗš bija tad tikko pieaudzis. [8] Šis būs tas jauneklis, kam pieder gods šī kaŗa nobeigšanā, iesaukts par Āfrikāni izcilās uzvaras dēļ pār Hanibalu. [9] Tomēr nekārtīga bēgšana notika visvairāk metēju dēļ, kuŗiem pirmiem numidieši uzbruka; pārējais kaŗaspēks ciešā formācijā, vidū uzņemto konsulu ne tikai ar ieročiem, bet pat ar saviem ķermeņiem nosegdami pārveda nometnē, nekur neatkāpdamies steigā vai nekārtībā. [10] Konsula izglābšanas godu Koilijs piešķiŗ vergam pēc tautības liguram; es gan vēlētos, lai tā būtu patiesība par dēlu, ko tiklab vairums vēsturnieku ir uzglabājuši kā arī tradicija paturējusi.

47. nod. — Kartāģiešu kavalērijas pārākuma iebaidēts, Skīpions atkāpjas uz Plakentiju.

Šī bija pirmā kauja ar Hannibalu; tanī škaidri izrādījās, ka pūnietis ir stiprāks ar kavaleriju, un tamdēļ klajie līdzenumi, kādi ir starp Po upi un Alpiem, kaŗa vešanai romiešiem nav izdevīgi. [2] Tāpēc nākamā naktī pavēlējis kareivjiem savākt klusi bagāžu, Skīpions devās no Tīkīnas prom un steidzās uz Po upi, lai pa plostu, ko bija pārvilcis pār upi un kas vēl nebija atsiets, pārvestu kaŗaspēku bez jucekļa un ienaidnieka uzmākšanās. [3] Viņi nonāca Plakentijā, iekams Hannibals bija skaidri izzinājis, ka viņi aizgājuši no Tīkīnas; tomēr viņš sagūstīja

ap seši simti nokavējušos, kas otrā Po krastā lēni sēja vaļā plostu. Tiltu pāriet viņš nespēja, jo tā kā gali bija atraisīti, viss plosts aizslīdēja pa straumi. [4] Koilijs apgalvo, ka Māgons ar kavaleriju un spāņu kājniekiem tūlīt pārpeldējis upi, bet pats Hannibals pārvedis kaŗaspēku pa Po upes brasliem, kas atradās augstāk, novietojot ziloņus rindā upes straumes mazināšanai. [5] Tas šīs upes pazinējiem tikko būs pieņemams; jo nav ticams, ka jātnieki ar veseliem ieročiem un zirgiem ir pārspējuši tik lielu upes straumi, lai gan visus spāniešus būtu pārcēluši piepūstie ādas maisi, un tikai pēc vairāk dienu apkārtceļa Po upes brasli būtu bijuši sasniedzami, kur kaŗaspēks apkŗauts ar bagāžu varētu tikt pārvests pāri. [6] Labāki pēc manām domām ir tie vēsturnieki, kas raksta, ka divās dienās tikko sameklēta vieta upes pārvilkšanai ar plostu, tur pa priekšu pārsūtīti Māgona vadībā jātnieki un spāņu vieglapbruņotie. [7] Kamēr Hannibals, upes apkārtnē uzkavējies uzklausot gallu delegācijas, pārceļ vairāk apkŗauto kājnieku kolonnu, pa to laiku Māgons un jātnieki pēc upes pāriešanas vienas dienas ceļojumā steidz uz Plakentiju pret ienaidniekiem. [8] Hannibals pēc nedaudz dienām uzcēla nometni sešu jūdžu attālumā no Plakentijas un nākošā dienā ienaidnieku priekšā iztaisnojis savu kaujas rindu, radīja izdevību cīnīties.

48.—56. Hannibals sakauj romiešus pie Trebijas upes

48. nod. — Daļa no romiešu armijas gallu papildspēkiem atšķeļas nost. Skīpions atkāpjas uz Trebiju. Brindisietis Dāzijs nodod Hannibalam Klastīdiju.

Sekojošā naktī romiešu nometnē palīgpulku galli radīja asinsizliešanu, tomēr ievērojamu vairāk saceltā apjukuma nekā pašas lietas dēļ. [2] Ap divi tūkstoši kājnieku un divi simti jātnieku, nogalinājuši pie vārtiem sargus, pārbēg pie Hannibala;

pūnietis tos labvēlīgi uzrunājis un iekārinājis ar cerību uz milzīgām dāvanām atlaida katru uz saviem novadiem, lai tie sakūdītu savu tautiešu prātus. [3] Skīpions pārliecināts, ka šī asinsizliešana ir visu gallu atkrišanas zīme un kā nākuši sakarā ar šo noziegumu tie ķersies pie ročiem gluži kā pēc trakuma iepotēšanas, [4] — lai gan būdams vēl stīvs no ievainojuma, tomēr nākošās ceturtās nakts sardzes laikā klusi devās ārā ar karaspēku un pie Trebijas upes jau pārcelā nometni augstākās vietās un uz pakalniem, kas nepieciešami jātniekam. [5] Viņš pievīla mazākā mērā nekā pie Tīkīnas; un Hannibals, izsūtījis papriekš numidiešus, tad visu kavaleriju, būtu sacēlis apjukumu katrā ziņā avangardā, ja numidieši iekārojuši laupījumu nebūtu nogriezušies uz tukšo romiešu nometni. [6] Kamēr viņi tērē laiku pārmeklēdami visas vietas bez jebkāda ieguvuma, kas būtu pietiekoši uzkavēšanās vērts, ienaidnieks tika izlaists no rokām; un kad viņi bija ieraudzījuši, ka romieši jau pārgājuši Trebiju un iemērī nometni, viņi nogalināja nedaudzos pakaļpalikušos, notvērtus šaipus upes. [7] Skīpions, nevarēdams tālāk paciest ceļā sakratītās brūces sāpes un domādams, ka kollēga — jo viņš jau bija dzirdējis, ka tas atsaukts no Sicilijas — ir jāgaida, izvēlējās vietu, kas upes tuvumā šķita visdrošākā ilgākai nometnei, un to nocietināja. [8] Kad Hannibals bija apmeties netālu no turienes, viņš tikpat lielā mērā sajūsmināts par jātnieku uzvaru, cik noraizējies par barības trūkumu, kas viņu pa ienaidnieku laukiem ejot, nekur neatrodot sagatavotus krājumus, ar katru dienu sagaidīja lielāks, [9] sūta karaspēku uz Klastidijas miestu, kur romieši bija savākuši lielu daudzumu labības. Kad viņi tur gatavojās uzbrukumam, tika dota cerība uz nodevību; un ne jau pret lielu samaksu, četri simti zelta gabaliem, piekukuļojot garnizona priekšnieku brundisieti Dasiju, Klastidija tiek atdota Hannibalam. Tā bija klēts pūniešiem, kamēr viņi atradās pie Trebijas. [10] Pret gūstekņiem no atdotā garnizona netika izrādīta ne mazākā bardzība, lai karagājiena sākumā tiktu iegūta žēlsirdības slava.

49. nod. — Flotes kustība pie Sicilijas.

Kad pie Trebijas sauszemes karš bija apstājies, pa to laiku ap Siciliju un Itālijai tuvām salām norisinājās cīņas uz sauszemes un uz jūras gan konsula Semprōnija vadībā gan arī pirms viņa ierašanās; [2] divdesmit kuģuš ar tūkstoš kareivjiem kartāgieši sūtīja postīt Itālijas piekrasti; deviņi virzījās uz Liparu pilsētu, astoņi uz Vulkānu salu, trijus straume novirzīja jūras šaurumā. [3] Kad tos saskatīja no Mesānas, ķēniņš Hierons izsūtīja pret tiem divpadsmit kuģu, kuŗš toreiz nejauši Mesānā gaidīja romiešu konsulu, nevienam nepretojoties tos sagūstīja un noveda ostā. [4] No gūstekņiem uzzināja, ka bez tiem divdesmit kuģiem, pie kuŗas flotiles viņi paši piederot, uz Itāliju nosūtīti pieci un citi trīsdesmit dodoties uz Siciliju musināt vecos sabiedrotos; [5] sevišķa interese esot ieņemt Lilibaju; viņi ticot, ka ar to pašu vētru, kas viņus pašus atšķīrusi, arī tā flotile būšot novirzīta uz Aigātu salām. [6] Šīs ziņas gluži tā, kā tās bija dzirdētas ķēniņš aizraksta prētoram Mārkam Emilijam, kuŗa province bija Sicilija, un brīdina, lai Lilibaju apsargājot ar stipru garnizonu. [7] Tūlīt prētors izsūtīja apkārt pa novadiem legātus un tribūnus, lai tie savus kareivjus pievērstu rūpēm par aizsardzību, un vairāk par visu Lilibaja tika apgādāta ar kaŗa piederumiem, izdodot pavēli, lai jūras sabiedrotie sanestu kuģos desmit dienām sagatavotu pārtiku, [8] lai, tiklīdz kā būšot dots signāls, nekas nekavētu sēsties kuģos; un pa visu piekrasti tika izsūtīti, kas novērotu no sargtorņiem tuvojošos ienaidnieku floti. [9] Tāpēc, lai gan kartāgieši bija tišām tā noregulējuši kuģu gaitu, lai pienāktu Lilibajā pirms gaismas, tomēr tie tika iepriekš pamanīti, jo mēness spīdēja visu nakti un viņi tuvojās paceltām buŗām: [10] tūlīt tika dots signāls no sargtorņiem, pilsētā izsauca pie ieročiem un sakāpa kuģos; daļa kareivju atradās uz mūriem un vārtu posteņos, daļa uz kuģiem. [11] Arī kartāģieši, redzēdami, ka būs darīšana ne ar nesagatavotiem, izvairījās no ostas līdz pat gaismai, šo laiku izmantojot noņemot buras un pielāgojot floti cīņai. [12] Tiklīdz uzausa, viņi aizved floti atpakaļ jūrā, lai būtu telpa cīņai un

ienaidnieku kuģiem izeja no ostās būtu brīva. [13] Romieši arī nenoraidīja cīņu, paļaudamies gan uz atmiņām par kaujām ap šīm pašām vietām, gan uz kareivju daudzumu un drosmi.

50. nod. — Romiešu flotes uzvara. Ķēniņa Hierona un konsula Semprōnija sastapšanās.

Tiklīdz viņi bija izbraukuši jūrā, romietis grib uzsākt cīņu un mēroties spēkiem no tuvuma; [2] turpretī pūnietis vairījās un labāk gribēja rīkoties ar manevriem nevis ar spēku un uzsākt labāk kuģu nekā vīru un ieroču cīņu. [3] Jo par cik viņu flote bija papilnam apgādāta ar jūras sabiedrotiem (matrožiem), par tik tai bija nepietiekošs skaits kareivju, un ja kur kuģis bija pievilkts klāt, no tā puses cīnījās pavisam nevienlīdzīgs kareivju skaits. [4] Kad tas tika pamanīts, romiešiem viņu daudzums palielināja drosmi un pretiniekiem viņu pašu nelielais skaits to pamazināja. [5] Tūlīt septiņi pūniešu kuģi tika ielenkti, pārējie metās bēgt. Saņemtajos kuģos bija tūkstošs septiņi simti kareivju un matrožu, to skaitā trīs kartāģiešu dižciltīgie. [6] Romiešu flote vesela atgriezās ostā, pie kam tikai viens kuģis bija ielauzts, bet arī tas pārbrauca pašu spēkiem.

[7] Tūlīt pēc šīs kaujas, kad tie, kas bija Mesānā, vēl nezināja par to, Mesānā ieradās konsuls Tiberijs Semprōnijs. Tam, jūrasšaurumā ierodoties, ķēniņš Hierons izveda pretī savu apgādāto un apbruņoto floti, un pārcēlies no ķēniņa kuģa uz virspavēlnieka kuģi, [8] apsveikdams, ka tas vesels ieradies ar kaŗaspēku un kuģiem un novēlējis sekmīgu un laimīgu braucienu uz Siciliju, [9] pēc tam pastāstīja par salas stāvokli un kartāģiešu mēģinājumiem un, apsolīja, ka viņš ar tādu pašu dedzību vecumā palīdzēšot romiešu tautai, ar kādu viņš palīdzējis iepriekšējā kaŗā jauneklis būdams; [10] barību un apģērbu viņš konsula leģioniem un jūras sabiedrotiem došot par velti; lielas briesmas draudot Lilibajai un piejūras pilsētām, un daži tur vēloties, lai notiktu apvērsums. [11] Šo ziņu dēļ konsulam šķita, ka nedrīkst nemaz kavēties ar došanos uz Lilibaju ar floti. Arī ķēniņš un ķēniņa flote devās reizē. Tad braucot

viņi dabūja zināt, ka pie Lilibajas notikusi cīņa un ienaidnieku kuģi sakauti un sagūstīti.

51. nod. — Pēc Maltas salas ieņemšanas konsuls Semprōnijs apvienojas ar savu biedri pie Trebijas.

No Lilibajas konsuls, atlaidis Hieronu ar ķēniņa floti un atstājis prētoru sargāt Sicilijas piekrasti devās pats uz Melitas (Maltas) salu, ko turēja savā varā Kartāgā. [2] Viņam ierodoties tiek nodots garnizona priekšnieks Hamilkars, Gisgona dēls, kopā ar nedaudz mazāk par divi tūkstoš kareivjiem un pilsēta ar salu. No turienes pēc dažām dienām viņš atgriezās Lilibajā, un konsula un prētora gūstekņi, izņemot ar dižciltīgumu ievērojamas personas, tika pārdoti verdzībā. [3] Kad konsuls domāja, ka no tās puses Sicilija ir pietiekoši droša, viņš devās uz Vulkāna salām, jo pastāvēja baumas, ka tur stāv pūniešu flote; bet neviens ienaidnieks šo salu tuvumā netika sastapts. [4] Jau nejauši viņi bija izbraukuši postīt Itālijas piekrasti un nopostījuši Vibōnas novadu iedvesa bailes pat galvaspilsētai. [5] Konsulam atgriežoties uz Siciliju tiek paziņota ienaidnieku izdarītā izkāpšana Vibōnas novadā un tiek nodota vēstule, ko sūtīja senāts ziņojot par Hannibala ierašanos Itālijā un lai pirmā izdevīgā brīdī sniedzot palīdzību biedram. [6] Daudzu rūpju mocīts vienā un tai pašā laikā viņš tūlīt novietoja kaŗaspēku kuģos un aizsūtīja pa Hadrijas jūŗu uz Arimīnu, legātam Sekstam Pompējam ar divdesmit pieciem kaŗakuģiem piešķīra Vibōnas novada un Itālijas piekrastes apsargāšanu, [7] un prētoram Markam Emilijam papildināja floti līdz piecdesmit kuģiem. Pats pēc Sicilijas lietu nokārtošanas ar desmit kuģiem turēdamies Itālijas piekrastes nonāca Arimīnā. No turienes dodamies ar savu kaŗaspēku uz Trebiju, pievienojās tur biedram.

52. nod. — Aizstāvot gallus, Trebijas un apkārtnes iedzīvotājus, pret kartāģiešu laupīšanām, romieši gūst uzvaru.

Jau abu konsulu un itin visu romiešu spēku uzstādīšana pret Hannibalu skaidri rādīja, ka vai nu ar šiem spēkiem Romas valsts varēs tikt aizstāvēta vai nav nevienas citas cerības. [2] To-

mēr viens konsuls, vienas jātnieku cīņas un sava ievainojuma dēļ juzdamies nespēcīgs, gribēja labāk cīņu vilkt gaŗumā; otrs ar nevājinātu dedzību, un tamdēļ, jo nevaldamāks, necieta nekādu atlikšanu. [3] Cik starp Trebiju un Padu (Po) ir teritorijas, to apdzīvoja toreiz galli, divu ļoti varenu tautu cīņā ar labvēlību pret abām pusēm bez šaubām cerēdami uz uzvarētāja pateicību. [4] To romieši — ja viņi tikai nedumpojās — pacieta diezgan vienaldzīgi, bet pūnietis ļoti sašutis, atkārtodams, ka viņš gallu aicināts nācis viņus atbrīvot. [5] Šo dusmu kūdīts, tāpat arī lai kareivjus varētu uzturēt no laupījuma, viņš pavēlēja divi tūkstoš kājniekiem un tūkstoš jātniekiem, vairumā numidiešiem, kam pievienoti ar daži galli, laupīt pēc kārtas visu teritoriju līdz pat Padas krastiem. [6] Juzdamies bez palīdzības galli, lai gan līdz tam bija ieturējuši nenoteiktu noskaņojumu, pārestības nodarītāju spiesti, viņi pieslienas nākamajiem atriebējiem un nosūtījuši pie konsuliem sūtņus, lūdz romiešu palīdzību zemei, kas ciešot aiz pārāk lielas iedzīvotāju uzticības romiešiem. [7] Kornēlijam nepatika ne iemesls ne brīdis šai ricībai, un viņam šī tauta bija aizdomīga gan daudzo nodevību gan arī — ja arī tās ilgā laika dēļ būtu aizmirsušās — nesenās boju neuzticības dēļ; [8] Semprōnijs turpretī domāja, ka sabiedroto noturēšanai padevībā visstiprākā saite būtu, ja pirmie, kas būtu jutuši vajadzību pēc palīdzības, būtu tikuši aizstāvēti. [9] Tas tad — lai gan biedrs vilcinājās piekrist — sūta pār Trebiju savu kavaleriju, pievienojot apmēram tūkstoš kājniekus metējus, aizstāvēt gallu teritoriju. [10] Kad tie bija negaidīti uzbrukuši izklīdušajiem un nesakārtotajiem ienaidniekiem, bez tam apkrautiem vairumā ar laupījumu, viņi radīja milzīgas izbailes un zaudējumus un bēgšanu līdz pat ienaidnieku nometnei un sargposteņiem; no turienes romiešus atsita daudzie izskrējušies pūnieši, bet atkal ar savējo palīgspēku palīdzību viņi kauju izlīdzināja. [11] Pēc tam norisinājās svārstīga kauja starp vajātājiem un atkāpējiem; lai gan beigās viņi bija cīņu izlīdzinājuši, tomēr lielāki zaudējumi bija ienaidnieku pusē, bet romiešiem uzvaras slava.

53. nod. — Pretēji Kornēlija Skipiona padomam, Sempronijs nolemj sākt kauju.

Bet nevienam no visiem tā nelikās lielāka un pilnīgāka kā pašam konsulam; līksmoja no prieka, ka ar to kaŗaspēka daļu šis esot uzvarējis, ar kuŗu otrs konsuls ticis uzvarēts: [2] kareivjiem drosme esot atjaunota un atgriezta atpakaļ un neesot neviena, izņemot biedru, kas gribētu cīņas atlikšanu; tas vairāk dvēselē slims nekā miesās, atcerēdamies savu ievainojumu baidoties no frontes un ieročiem. Bet neesot jānīkst kā večiem līdz ar slimo. [3] Kāpēc gan tālāk tiekot atlikts vai kavēts laiks? Kāds tiek gaidīts trešais konsuls, kāds cits kaŗaspēks? [4] Kartāģiešu nometne esot Itālijā un gandrīz galvaspilsētas redzes aplokā. Nevis Sicilijai un Sardinijai, kas atņemtas uzvarētiem, nedz arī Spānijai šaipus Hibēras tiek uzbrukts, bet romieši tiekot padzīti no savas tēvu zemes un novada, kuŗā esot dzimuši. [5] „Cik smagi lai nenopūšas mūsu tēvi, viņš teica, paraduši cīnīties ap Kartāgas mūriem, ja redzētu mūs, savus pēctečus, divus konsulus un konsulu kaŗaspēkus, Itālijas vidū nobijušos iekšpus nometnes, bet pūnieti — pakļāvušu savai varai teritoriju, kas atrodas starp Alpiem un Apenīniem? [6] Par to viņš uzstājās sēdēdams pie slimā biedra, par to arī virspavēlnieka teltī runādams gandrīz kā sapulcē. Viņu mudināja tiklab tuvais tautas vēlēšanu laiks, kad tik kaŗadarbībā netiktu nodota citu konsulu rokās, gan arī izdevība griezt slavu uz sevi vienu pašu, kamēr biedrs bija slims. [7] Tāpēc veltīgs bija Kornēlija protests, un viņš pavēl kareivjiem gatavoties tuvai cīņai.

Tā kā Hannibals redzēja, kas ienaidniekam vislabāk darāms, viņam bija pavisam maza cerība, ka konsuļi kautko darīs aplami un bez apdoma; [8] bet tā kā viņš zināja, ka viena raksturs, ar ko viņš iepazinās papriekš pēc baumām, vēlāk caur piedzīvojumiem, ir viegli ierosināms un pārdrošs, un domāja, ka tas tapis vēl pārdrošāks sekmīgās cīņas dēļ ar viņa furažieriem, tad viņš bija visai pārliecināts, ka izdevība plāna realizēšanai ir pienākusi. [9] Viņš cītīgi uzmanīja, lai nepalaistu tās brīdi gaŗām,

kamēr vēl ienaidnieku kareivis esot iesācējs, kamēr labāko no karavadoņiem ievainojums padarot nederīgu, [10] kamēr gallos ir mošums, kuŗu milzīgais skaits, kā viņš zināja, sekos viņam jo kūtrāk, jo tālāk no dzimtenes tiks vesti. [11] Tā kā šo un tamlīdzīgu apsvērumu dēļ viņš domāja, ka cīņa ir tuvu, un gribēja to uzsākt, ja vēl kavēsies, un tā kā gallu izlūki, būdami to ziņu izplatīšanai, kādas viņš vēlējās, vairāk piemēroti, jo viņi bija par kareivjiem abās nometnēs, bija ziņojuši, ka romieši esot gatavi cīņai, pūnietis sāka apskatīties vietu lamatām.

54. nod. — Hannibals, novietojis Māgonu paslēptuvē, provocē romiešus uz cīņu.

Vidū starp abām nometnēm bija strauts abās pusēs ieslēgts ar visai augstiem krastiem un apkārt apaudzis ar purva zālēm un krūmiem un dadžiem, ar kādiem ir klāta parasti nekopta zeme. Kad šo vietu, kas bija pietiekoši biezokņaina arī jātnieku nosegšanai, apbraukājis, viņš pats bija savām acīm apskatījis, viņš teica savam brālim Māgonam: [2] „Šī būs tā vieta, kas tev jāieņem. Izvēlies pa simts vīru no visiem kājniekiem un visas kavalerijas, ar kuŗiem tev jāierodas pie manis pirmās nakts sardzes laikā; tagad ir laiks rūpēties par atpūtu.“ [3] Ar to viņš atlaida kaŗa padomi. Drīz Māgons ar izvēlētajiem bija klāt. „Es saskatu vīru izlasi,“ teica Hannibals, „bet lai jums būtu spēks arī skaitā, ne tikai drosmē, jūs katrs izvēliet sev pa deviņus sev līdzīgus no jātnieku vai kājnieku nodaļām. Māgons ierādīs vietu, kur jums jānoslēpjas: ienaidnieks jums ir akls pret šādiem kaŗa paņēmieniem.“ [4] Tā aizsūtījis tūkstoš jātnieku un tūkstoš kājnieku, Hannibals gaismai austot pavēl numidiešu jātniekiem pēc Trebijas upes pāriešanas jādelēt ienaidnieku vārtu priekšā un ar mešanu pret sargposteņiem izaicināt ienaidniekus uz cīņu, pēc tam uzsākot cīņu ar atkāpšanos pamazām to pārvilkt šaipus upes. [5] Tas tika uzdots numidiešiem; pārējiem kājnieku un jātnieku virsniekiem tika pieteikts, lai viņi pavēl visiem brokastot, pēc tam ar ieročiem rokās un apsedlotiem zirgiem gaidīt zīmi.

[6] Semprōnijs izdzirdis par numidiešu nekārtīgo uzbrukumu, vispirms izveda visu kavaleriju, lepns uz šo kaŗaspēka daļu, pēc tam seši tūkstoš kājnieku, beidzot visu kaŗaspēku pēc jau iepriekš pieņemta lēmuma kārodams pēc cīņas. [7] Gadījās, ka bija ziemas saulgriežu laiks un diena ar sniegu apgabalā starp Alpiem un Apenīniem, kas bija visai auksts vēl upju un purvu tuvuma dēļ. [8] Bez tam cilvēkiem un zirgiem, kas bija steidzīgi izvesti laukā, neuzņemot iepriekš barību ne arī apgādājot sev kādu līdzekli aukstuma mazināšanai, iekšā nebija nekāda siltuma, un par cik tie tuvojās upes gaisam, uz tiem pūta jo asāks aukstums. [9] Bet kad bēgošos numidiešus vajādami tie iegāja ūdenī — un tas sniedzās līdz krūtīm, nakts lietus pavairots — tieši tad iznākot no ūdens visiem bija stivi locekļi, tā ka tikko bija spēka ieroču saturēšanai, un tai pašā laikā noguruma dēļ un dienai jau ejot uz beigām arī izsalkuma dēļ viņu spēki sāka izsīkt.

55. nod. — Sākas kauja pie Trebijas upes.

Pa to laiku Hannibala kareivji sakūra telšu priekšā uguņus, pa nodaļām tika izsūtīta eļļa, lai viņi padarītu sev locekļus lokanus, un mierīgi tika iebaudīta barība; kad tika paziņots, ka ienaidnieki pārgājuši upi, viņi moši garā un miesās keŗ ieročus un nostājas kaujas gatavībā. [2] Hannibals novieto karogu priekšā baleāriešus un citus viegli apbruņotos, apmēram astoņus tūkstošus cilvēku, tad kājniekus ar smagākiem ieročiem, cik vien tam bija spēku un izlases; spārnos novieto apkārt desmit tūkstoš jātnieku un ārpus spārniem katrā pusē nodalītus nostādīja ziloņus. [3] Konsuls savus nekārtīgi vajājošos jātniekus (kad tos neuzmanīgus saņēma numidieši izrādot piepešu pretestību) pēc atkāpšanās zīmes došanas atsauca atpakaļ un novietoja ap kājniekiem. [4] Romiešu bija astoņpadsmit tūkstoš, latīņu cilts sabiedroto divdesmit tūkstoš, bez tam kenomānu papildspēki, šī gallu cilts vienīgā bija palikusi uzticīga. Ar šiem spēkiem devās uzbrukumā. [5] Kauja sākās baleāriešu pusē; kad leģioni tiem pretojās ar lielāku neatlaidību, viegli apbruņotie

tika steidzīgi novirzīti uz sāniem, kuŗš manevrs panāca to, ka romiešu kavalerija tika tūlīt spiesta atpakaļ. [6] Jo kamēr četri tūkstoši jau paši par sevi tikko pretojās desmit tūkstošiem un noguruši pa lielākai daļai pret neskartiem, viņi tika apbērti bez tam gluži kā ar bultu mākoni, ko izmeta baleārieši. [7] Pie tam ziloņi spiezdamies virsū spārnu galos radīja platā joslā bēgšanu, jo visvairāk bijās zirgi, ne tikai tos ieraugot, bet arī neparastās smakas dēļ. [8] Kājnieku cīņa bija vienāda drīzāk dūšīguma nekā spēku ziņā, kuŗus pūnietis bija raidījis cīņā svaigus, mazliet iepriekš sagādājis sev atpūtu; turpretim romiešiem izsalkušie un nogurušie stāvi, stīvi no aukstuma, bija kā bez dzīvības. Tomēr savas drosmes dēļ viņi būtu noturējušies pretī, ja cīņa būtu bijusi tikai ar kājniekiem; [9] bet jau baleārieši padzinuši jātniekus meta no sāniem un ziloņi jau bija iedrāzušies kājnieku līnijas vidū, arī Māgons un numidieši, tiklīdz viņu slēptuvei romiešu rindas nenojauzdamas bija aizdrāzušās gaŗām, parādījās aizmugurē un sacēla milzīgu juceklī un izbailes. [10] Tomēr tik daudzu draudošu nelaimju vidū kaujas līnija palika labi ilgi nesalauzta, it sevišķi — pretēji visu domām — pret ziloņiem. [11] Tos šim pašam nolūkam novietotie viegli apbruņotie romieši, mezdami šķēpus, piespieda griezties atpakaļ un, vajādami tos no muguras, dūra tiem zem astēm, kur it sevišķi mīkstās ādas dēļ tie ir ievainojami.

56. nod. — Sakautā romiešu armija atkāpjas uz Plakentiju un Kremōnu.

Tos trīcošus un gandrīz jau pret savējiem iebaidītus Hannibals pavēlēja no līnijas vidus dzīt uz tās galu kreisajā spārnā pret gallu palīgspēkiem. Tur tie tūlīt radīja nepārprotamu bēgšanu, un ar to romiešiem pievienojās jaunas briesmas, tiklīdz viņi redzēja, ka viņu palīgspēki sakauti. [2] Tāpēc, kad viņi jau cīnījās lokā, apmēram desmit tūkstoši, nevarēdami citur izkļūt, caur āfrikāniešu līnijas centru, kur tā bija nostiprināta ar gallu palīgpulkiem, viņi izlauzās cauri, nodarot ienaidniekiem milzīgus zaudējumus, un [3] tā kā viņiem, ar upi nogrieztiem,

uz nometni atgriešanās nebija iespējama un arī lietus dēļ viņi nespēja pietiekoši izšķirt, kur savējiem sniegt palīdzību, viņi taisnā ceļā devās tālāk uz Plakentiju. [4] Pēc tam uz visām pusēm tika izdarīti mēģinājumi izlauzties; un tos, kas sasniedza upi, vai nu dzelmes iznīcināja vai ienaidnieki pārsteidza, kamēr viņi vilcinājās brist iekšā; [5] kas bija šur tur pa laukiem izklīduši bēgot, no tiem vieni sekodami pa atkāpjošās armijas pēdām devās uz Plakentiju, citiem bailes no ienaidniekiem deva drosmi brist upē un to pārgājuši viņi nonāca nometnē. [6] Lietus ar sniegu sajaukts un neciešams aukstums iznīcināja daudzus cilvēkus un lopus un gandrīz visus ziloņus. [7] Par robežu ienaidnieka vajāšanai pūniešiem kļuva Trebija, un viņi atgriezās savā nometnē, tik stīvi no sala, ka tikko sajuta prieku par uzvaru. [8] Tāpēc nākamā naktī, kad nometnes apsardzība un kas bija pēc bēgšanas palicis pāri no pa lielai daļai pusapbruņotiem kareivjiem cēlās pāri pār Trebiju uz plostiem, pūnieši vai nu nekā nemanīja lietus šņākoņas dēļ vai arī, [9] nespēdami vairs kustēties aiz noguruma un ievainojumiem, izlikās, ka nemana, un tā, kamēr pūnieši stāvēja mierā, klusā gājienā konsuls Skīpions pārveda armiju Plakentijā un no turienes pārcēlies pār Po upi — uz Kremōnu, lai divu kaŗaspēku ziemas nometnes neapgrūtinātu vienu pašu koloniju.

58.—63. Pirmā ziema Hannibalam Itālijā

57. nod. — Hannibals ieņem Viktumulas.

Pēc šīs sakaušanas uz Romu tika pārnestas tik lielas izbailes, ka viņi jau ticēja, ka ienaidnieks kaujas kārtībā nākšot uz Romas pilsētu un ka neesot nekādas cerības vai līdzekļa, ar ko lai viņi atturētu uzbrukumu no saviem vārtiem un mūriem; [2] pēc viena konsula sakaušanas pie Tīkīnas upes esot atsaukts otrs no Sicilijas; pēc abu konsulu, pēc abu konsulāro armiju uzvarēšanas, kādi esot nu citi vadoņi, kādi esot citi leģioni, kas varētu tikt aicināti? [3] Kamēr viņi bija tā pārbiedēti, ieradās

konsuls Semprōnijs, ar milzīgu risku izkļuvis cauri visur klīstošajiem laupīšanas nolūkā ieņaidnieku jātniekiem, vairāk pateicoties savai pārgalvībai nekā apdomībai vai cerībai uz paslēpšanos vai pretošanos gadījumā, ja nepaliktu nepamanīts. [4] Pēc tam, noturējis konsulu vēlēšanas, kas arī vienīgais bija tai brīdī visvairāk vajadzīgs, viņš atgriezās nometnē. Par [nākamajiem] konsuliem tika ievēlēti Gnaijs Servīlijs un otrreiz Gājs Flāminijs.

[5] Tomēr pat ziemas nometnes romiešiem nebija drošas, jo šur tur klīda numidiešu jātnieki un, kur vien vietas bija tiem mazāk pieejamas, keltiberi un lūsītāņi. Visi pārtikas pievedumi tā tad bija no visām pusēm slēgti, izņemot tos, ko pa Po upi piegādāja kuģi. [6] Plakentijas tuvumā bija tirdzniecības osta, nocietināta ar stipru uzbērumu un nodrošināta ar spēcīgu garnizonu. Hannibals devās ar jātniekiem un viegli apbruņotajiem cerībā ieņemt šo cietoksni, bet, lai gan viņam vislielākā cerība uz sekmēm bija pastāvējusi pasākuma slēpšanā, naktī uzbrucis viņš nepalika sargiem nepamanīts. [7] Tūlīt sacēlās tik liela kliegšana, ka to sadzirdēja arī Plakentijā. Tāpēc jau priekš gaismas konsuls ieradās ar kavaleriju, pavēlējis leģioniem sekot četrstūŗa formācijā. [8] Pa to laiku sākās jātnieku kauja; tā kā tanī Hannibals ievainots izgāja no ierindas, ienaidniekiem tika iedvestas bailes un cietoksnis tika lieliski aizstāvēts. [9] Pēc tam izmantojis vairākas dienas atpūtai un tikko pietiekami izdziedinājis savu ievainojumu viņš turpina doties aplenkt Viktumulas. [10] Tā bija romiešu preču krātuve kaŗā ar galliem; pēc tam nocietināta, šai vietā bija lielā skaitā apmetušies apkārtējie nākdami no visām pusēm no kaimiņu ciltīm, un tai brīdī bailes no laupīšanām bija tur sadzinušas no laukiem iedzīvotāju vairumu. [11] Šāda sastāva bars — iejūsmināts no baumām par enerģiski aizstāvēto posteni pie Plakentijas — paķēruši ieročus iziet Hannibalam pretī. [12] Tie sadūrās ceļā vairāk kā kolonnas nekā kaujas līnijas un tā kā vienā pusē nebija nekā vairāk kā tikai nekārtīgs pūlis, bet otrā pusē tiklab vadonis uz kareivjiem kā arī kareivji uz vadoni paļāvīgi, nedaudzie sa-

kāva apmēram trīsdesmit piecus tūkstošus vīru. [13] Nākamā dienā pieteikuši padošanos viņi uzņēma savos mūros pūniešu garnizonu; lai gan viņi, uzaicināti nodot ieročus, bija pavēlei paklausījuši, uzvarētājiem tiek piepeši dots signāls laupīt pilsētu tāpat kā uzbrukumā ieņemtu. [14] Un nevienu asinsizliešanas veidu, kāds tādā gadījumā vēsturniekiem mēdz likties atzīmējams, pūnieši nepalaida garām; tik lielā mērā visādi patvaļas, nežēlības un necilvēcīgas augstprātības piemēri tika pastrādāti pret nelaimīgajiem. Šādas bija Hannibala ziemas ekspedicijas.

58. nod. — Pavasaŗa sākumā Hannibals mēģina ieiet Etrūrijā, bet Apenīnu kalnos to aptur negaiss.

Pēc tam uz neilgu laiku, kamēr pastāvēja neciešams sals, kareivjiem tika dota atpūta; [2] un pamanot pirmās, vēl neskaidrās pavasaŗa zīmes, viņš devās prom no ziemas nometnes un ved kaŗaspēku uz Etrūriju, arī šo cilti tāpat kā gallus un ligurus nodomājis pievienot sev vai nu ar varu vai ar pašu gribu. [3] Pārejot Apenīnus viņam uzbruka tik nikns negaiss, ka tas gandrīz pārspēja Alpu riebīgos apstākļus. Tā kā ar vēju sajauktais lietus sitās tieši sejā, tad sākumā viņi apstājās, jo vai nu bija jānoliek ieroči vai pretī turoties viesulis apgrieza kareivjus apkārt un trieca zemē; [4] pēc tam, kad tas jau apgŗūtināja elpas atvilkšanu un vispār neļāva elpot, viņi aizgriezušies no vēja uz brīdi apsēdās. [5] Bet tad ar milzīgu troksni sāka dardēt debesis un starp šausmīgiem pērkoņa gŗāvieniem zibsnīt uguņi; apdullināti un apžilbināti viņi bija bailēs visi sastinguši. [6] Beidzot pēc lietus gāzes, tā kā ar to bija vairāk pastiprinājies vēja spars, viņiem tai pašā vietā, kur bija pārsteigti, šķita nepieciešami celt nometni. [7] Bet tas bija atkal kā ciešanu sākums: jo viņi neko nevarēja ne izklāt ne nostādīt ne arī tas, kas vien bija nostādīts, palika vietā, jo vējš visu saplēsa un aizrāva. [8] Un kad drīz vēja paceltais ūdens pār aukstajām kalnu mugurām bija sasalis, tas notrieca zemē tik daudz krusas ar sniegu, ka ļaudis visu izlaiduši no rokām klupa pie zemes, zem savām teltīm vairāk aprakti nekā

nosegti; [9] un sekoja tik liels aukstums, ka tad, kad no šīs nožēlojamās cilvēku un lopu veldres katrs gribēja atbalstīties un piecelties, ilgi to nespēja, jo muskuļiem tirpstot no stīvuma viņi tikko spēja palocīt locekļus. [10] Vēlāk, tiklīdz viņi sāka locekļus cilājot kustēties un atgūt dzīvību un retās vietās kurt uguni, tad ikviens nevarīgais meklēja otra palīdzības. [11] Šai vietā viņi palika divi dienas gluži kā aplenkti. Gāja bojā daudzi cilvēki, daudz lopu, arī septiņi ziloņi no tiem, kas pie Trebijas notikušajā kaujā bija palikuši dzīvi.

59. nod. — Neizšķirta kauja pie Plakentijas. Hannibals atkāpjas liguru novadā, Semprōnijs — uz Lūku.

Nokāpis no Apenīniem viņš virzījās atpakaļ uz Plakentiju un nogājis apmēram desmit jūdzes apmetās uz vietas. Nākamā dienā viņš ved pret ienaidnieku divpadsmit tūkstoš kājnieku, pieci tūkstoš jātnieku; [2] arī konsuls Semprōnijs — jo viņš bija jau no Romas atgriezies — nenoraidīja cīņu. [3] Un tai dienā starp abām nometnēm bija trīs jūdzes; nākamā dienā cīnījās ar milzīgu sparu, taču ar svārstīgām sekmēm. Sadursmes sākumā romiešu puse bija tādā mērā pārāka, ka viņi uzvarēja ne tikai frontes līnijā, bet padzina un vajāja ienaidniekus līdz nometnei, arī nometnei drīz uzbruka. [4] Hannibals novietojis nedaudz aizstāvju uz vaļņa un vārtos, pārējos ciešās rindās atvilka nometnes vidū, un pavēl uzmanīgi gaidīt signālu uzbrukumam. [5] Jau bija apmēram devītā dienas stunda, kad romietis, veltīgi nopūlējis kareivjus, un kad nebija nekādas cerības ieņemt nometni, deva zīmi atkāpties. [6] Līdz ko Hannibals to izdzirda un ieraudzīja, ka cīņa atslābusi un no nometnes aizgājuši, tūlīt no labās un kreisās puses izsūtījis pret ienaidnieku jātniekus, pats ar kājnieku galveniem spēkiem uzbruka no nometnes vidus. [7] Reti kāda kauja būtu bijusi niknāka vai ar abpusējiem zaudējumiem slavenāka, ja vien diena būtu tai ļāvusi stiepties garumā: [8] nakts pārtrauca milzīgā enerģijā iedegušos kauju. Tāpēc sadursme bija niknāka nekā asinsizliešana, un tāpat kā bija kļuvusi gandrīz vienlīdzīga, tā

arī tie izšķīrās ar vienādiem zaudējumiem. No vienas un otras puses krita vairāk par seši simti kājnieku un puse no tā jātnieku; [9] bet romiešiem zaudējums bija lielāks nekā samērā ar skaitu vien, jo tika nogalināti daži no jātnieku kārtas, pieci kaŗa tribūni un trīs sabiedroto virsnieki. [10] Tūlīt pēc šīs kaujas Hannibals devās uz liguru novadu, bet Semprōnijs uz Lūku. Ierodoties liguru zemē Hannibalam tiek nodoti lamatās sagūstītie divi romiešu kvaistori: Gājs Fulvijs un Lūkijs Lūkrētijs, kopā ar diviem kaŗa tribūniem un pieci jātnieku kārtas, gandrīz visi senātoru bērni, lai Hannibals ticētu, ka miers ar viņiem un savienība būs toties vairāk drošs.

60. nod. — Spānijā Gnējs Kornēlijs Skīpions pilnīgi sakauj un sagūsta Hannonu.

Kamēr tas notiek Itālijā, Gnējs Kornēlijs Skīpions nosūtīts uz Spāniju ar floti un kaŗaspēku, [2] devās prom no Romas grīvas un apbraucis Pirenēju kalnus bija piestājies ar floti pie Emporijām; [3] un izcēlis tur kaŗaspēku, viņš visu piekrasti, sākot ar laketāņiem līdz pat Hibēras upei pakļāva Romas iespaidam, pa daļai ar (agrāko) savienību atjaunošanu, pa daļai ar jaunu nodibināšanu. [4] No tam iegūtā lēnības un taisnības slava atstāja iespaidu ne tikai uz piejūŗas tautām, bet arī zemes vidienā un kalnos jau pie mežonīgākām ciltīm; un ar viņiem tika nodibināts ne tikai miers, bet arī militāra savienība, un vairākas spēcīgas papildspēku kohortas tika viņos savervētas. [5] Hannona province bija šaipus Hibēras; viņu bija atstājis Hannibals šī apgabala apsardzībai. Tāpēc Hannons, iekams visi no viņa tiktu atsvešināti, pārliecināts, ka jāiet pretī, uzcēlis nometni ienaidnieku tuvumā, izveda savus kaŗapulkus kaujas gatavībā. [6] Arī romietim šķita, ka kauja nav jāatliek, jo viņš taču zināja, ka viņam jācīnās ar Hannonu un Hasdrubalu un viņš labāk gribēja pret katru atsevišķi vest cīņu nekā pret abiem reizē. [7] Šai sadursmei arī nebija lielas cīņas raksturs. Nogalināti seši tūkstoši ienaidnieku, divi tūkstoši sagūstīti kopā ar nometnes garnizonu; jo tiklab nometne tika

ieņemta un pats vadonis kopā ar dažiem virsaišiem krīt gūstā, kā arī tiek ieņemta Kisa, pilsēta nometnes tuvumā. [8] Taču pilsētas laupījums sastāvēja no mazas vērtības lietām, barbaru mantas, un lētiem vergiem; [9] kareivjus padarīja bagātus nometne, ne tikai tā kaŗaspēka, kas bija uzvarēts, bet arī tā, kas ar Hannibalu kaŗoja Itālijā, jo gandrīz visas dārgās mantas, lai tās nebūtu par smagu kavēkli nesot, tika atstātas šaipus Pirenējiem.

61. nod. — Gājiens pret Hasdrubalu; ausetāņu iekaŗošana.

Hasdrubals, iekams viņu sasniedza skaidras ziņas par šo sakaušanu, pārgājis Hibēru ar astoņi tūkstoši kājnieku, tūkstoš jātniekiem, un it kā nodomājis doties pretī pie pirmās romiešu ierašanās, bet uzzinājis, ka lieta pie Kisas zaudēta un nometne zudusi, pagriezās virzienā uz jūŗu. [2] Netālu no Tarrakonas viņš flotes kareivjus un jūŗas sabiedrotos, izklīdušus pa laukiem — jo parasti notiek, ka laime rada paviršību — izsūtījis uz visām pusēm jātniekus, padzen uz kuģiem, nodarot lielus zaudējumus un vēl lielāku pāniku; [3] un neiedrošinājies ilgāk kavēties šo vietu apkārtnē, viņš atkāpās viņpus Hibēras, lai Skīpions viņu nepārsteigtu. [4] Arī Skīpions, izdzirdis baumas par jaunajiem ienaidniekiem un steigā vezdams armiju, pēc dažu kuģu virsnieku sodīšanas, atstāja nelielu garnizonu Tarrakonā un atgriezās ar floti Emporijās. [5] Tikko viņš bija aizgājis, ieradās Hasdrubals un ilergetu tautu, kas bija devusi Skīpionam ķīlniekus, uzkūdījis uz atkrišanu, ar viņu pašu jauniešiem posta romiešiem uzticīgo sabiedroto laukus. [6] Kad pēc tam Skīpions bija izvilināts no ziemas nometnes, viņš no visa novada atkāpjas atkal šaipus Hibērai. Kad Skīpions bija uzbrucis atkrišanas kūdītāja pamestai ilergētu ciltij ar kaŗaspēku kaujas gatavībā, viņš sadzinis viņus visus Atanagras pilsētā, [7] kas bija šīs tautas galvaspilsēta, to apsēda un nedaudz dienu laikā ilergētus pārņēma savā pilnīgā noteikšanā, pieprasot vairāk nekā agrāk ķīlniekus un sodot arī ar naudu. [8] No turienes viņš dodas pret ausetāņiem Hibēras tuvumā, tāpat pūniešu sabiedrotiem,

un apsēdis viņu pilsētu, laketāņus, kas sniedza palīdzību kaimiņiem, naktī jau netālu no pilsētas, kad viņi gribēja iet iekšā, ievilināja lamatās. [9] Tika nogalināti ap divpadsmit tūkstoši; spiesti gandrīz visi nomest ieročus, viņi aizbēga uz mājām, plaši klīstot pa laukiem. Un neviena cita lieta tā nesargāja aplenktos kā aplencējiem neizdevīgā ziema. [10] Trīsdesmit dienas vilkās aplenkums, kuŗu laikā reti kad sniegs bija mazāk par četrām pēdām dziļš; un tādā mērā tas bija apklājis romiešu pinumus un aizsargnojumes, ka tas viens pats, kad ienaidnieki bija vairākkārt uzmetuši lāpas, noderēja pat par aizsarglīdzekli. [11] Beidzot, kad viņu virsaitis Amusiks bija aizbēdzis pie Hasdrubala, viņi padodas atpirkdamies par divdesmit talantiem. Romieši atgriezās Tarrakonā ziemas nometnē.

62. nod. — Brīnumparādības un aizlūgumi pret varbūtējām nelaimēm Romā.

Romā vai pilsētas apkaimē notika daudzas brīnumparādības to ziemu, vai arī, kas mēdz notikt, kad prāti ir satraukti uz māņticību, daudzas tika stāstītas un bez pamata ticētas, [2] kuŗu starpā [mināmas sekošas]: kāds brīvdzimis sešu mēnešu bērns sakņu tirgū esot kliedzis „triumfs“; [3] govslopu tirgū govs esot pati uzkāpusi trešajā stāvā un no turienes iemītnieku kņadas sabiedēta metusies lejā; [4] kuģu izskats atspīdējis no debesīm; Cerības templis, kas ir sakņu tirgus laukumā, zibeņa trāpīts, Lānūvijas pilsētā sakustējies „mieta“ un Jūnonas templī ielidojis krauklis un nosēdies pašā dieves sēdeklī; [5] Amiternas novadā daudzās vietās no tālienes redzēti cilvēku izskatā baltās drēbēs, bet tie ne ar vienu neesot tikušies; Pīkēnā lijuši akmeņi, Kairē sarukuši lozēšanas puļķīši, un Gallijā vilks sargam zobenu no maksts izrāvis un aiznesis. [6] Par pārējām brīnumparādībām decemvīri tika uzaicināti ieskatīties Sibillas grāmatās; bet kas zīmējas uz to, ka Pīkēnā lijuši akmeņi, tad tika izsludināts devītās dienas dievkalpojums, un tūlīt pēc tam pie citu ļauno zīmju apvārdošanas bija nodarbināta gandrīz visa pilsēta. [7] Jau visupirms galvaspilsēta tika šķīstīta un lie-

lāki upuri tika kauti tiem dieviem, kam bija izsludināts; [8] dāvana, kas sastāvēja no četrdesmit mārciņām zelta, tika aizvesta uz Lānūviju dievei Jūnōnai, bronzas tēlu matronas ziedoja Jūnōnai Aventīna pakalnā; Kairē, kur zīlēšanas klucīši bija saņukuši, pavēlēja sarīkot dievu mielošanas ceremoniju un Fortūnas dievkalpojumu Algida kalnā; [9] arī Romā tika izsludināta speciāli dievu mielošanas ceremonija par godu Jaunības dievei un dievkalpojums pie Herkula tempļa; pēc tam visai tautai — ap visiem dievu mājokļiem; [10] Genijam lielāki upuri kauti pieci, un prētoram Gājam Atīlijam Serrānam lika uzņemties solījumus, ja vien uz desmit gadiem valsts būšot atradusies tai pašā stāvoklī. Šie apvārdojumi un [dāvanu] solījumi [dieviem] saskaņā ar Sibillas rakstiem pa lielai daļai atbrīvoja prātus no reliģiskajām bailēm.

63. nod. — Viens no jaunajiem konsuliem, Flāminijs, senāta neieredzēts, stājas amatā Arimīnā, kur tas pārņem Semprōnija armiju un dodas uz Etrūriju.

Otrais no nozīmētajiem konsuliem, Flāminijs, kam ar lozi bija krituši tie leģioni, kas pārziemoja Plakentijā, nosūtīja konsulam Semprōnijam pavēli un vēstuli, lai šis kaŗaspēks Marta 15. dienā ierastos nometnē Arīminā. [2] Šeit provincē viņam bija nodoms stāties amatā, jo viņš atcerējās savas agrākās cīņas ar senātoriem, kuŗas viņš kā tautas tribūns un vēlāk kā konsuls bija izturējis papriekš konsula amata dēļ, ko viņam centās anulēt, pēc tam par triumfa piešķiršanu; [3] viņš senātoriem bija pat ienīsts jaunā likuma dēļ, ko bija ierosinājis tautas tribūns Kvīnts Klaudijs pret senātu un ko bija atbalstījis Gājs Flāminijs, vienīgais no senātoriem: „Lai nevienam senātoram vai, kam tēvs bijis senātors, nav jūŗas kuģa, kas būtu vairāk par trīssimts amforu [tilpuma].“ [4] Tas tika uzskatīts par pietiekošu ražas vešanai no laukiem; jebkuŗa pelnīšanās šķita nesavienojama ar senātora kārtu. Šī lieta, izdabūta cauri neraugoties uz ļoti niknām debatēm, sagādāja likuma ierosinātājam ienaidu dižciltīgajos, bet piekrišanu plebējos un no tam otrreizēju konsula

amatu. [5] Šo apstākļu dēļ pārliecināts, ka viņi to aizturēs ar viltotiem zīlējumiem un ar Latīņu svētku datuma novēlināšanu un ar citiem kavēkļiem, kam sakars ar konsula amatu, viņš devās uz savu provinci kā privātais un slepeni, simulējot ceļojumu. [6] Kad šis apstāklis kļuva zināms, tas piedevām sacēla jaunas dusmas jau agrāk naidīgajiem senātoriem: Gājs Flāminijs vedot karu ne tikai ar senātu, bet jau ar nemirstīgajiem dieviem. [7] Kļuvis jau agrāk par konsulu bez pareizās zīlēšanas [apstiprinājuma] tas neesot klausījis dieviem un cilvēkiem, kas viņu saukuši atpakaļ no pašas frontes; tagad aiz apziņas, ka dievus nicinājis, esot izvairījies no Kapitōlija un no solījumu izsludināšanas, [8] lai amatā stāšanās dienā neapmeklētu Visulabā Visulielā Jupitera templi, lai pats ienīsts un pašam ienīsto senātu neredzētu un nejautātu, lai neizsludinātu Latīņu svētkus un neupurētu Jupiteram Latiāram kalnā gadskārtējo upuri, [9] lai dodamies ceļā pēc zīlēšanas neietu uz Kapitōliju izsludināt savus solījumus dieviem un pēc tam sarkanā mētelī tērpts ar liktoriem devies prom slepus kā zaglis, [10] ne citādi kā kad trimdas dēļ būtu aizceļojis no dzimtenes; nudie, vairāk saskaņā ar savas varas cieņu viņš stāšoties amatā Arīminā nekā Romā un saņemšot apšūto togu iebraucamā vietā nekā pie saviem mājas gariem. [11] Viņi visi nosprieda, ka viņš ir jāsauc un jāved atpakaļ un jāpiespiež personīgi izpildīt visus pienākumus pret dieviem un cilvēkiem, iekams viņš iet pie sava karaspēka un uz savu provinci. [12] Šīs delegācijas [izpildīšanai] — jo nosprieda sūtīt delegātus — Kvīnts Terentijs un Mārks Antistijs, devās ceļā, bet viņu neiespaidoja vairāk kā bija iespaidojušas viņa pirmā konsulāta laikā vēstules, no sūtīja senāts. [13] Pēc nedaudz dienām viņš stājās amatā, un viņam ziedojot jau aizkauts teļš izsprucis no upurētāju rokām, daudzus apkārtstāvošos apslacīja ar savām asinīm. [14] Norisinājās bēgšana tālu prom, vēl lielāka to starpā, kas nesaprata, kādēļ uztraucās, un vispārēja skriešana. To vairums sev iztulkoja kā zīmi lielām briesmām. [15] Kad vēlāk tika saņemti divi leģioni no Semprōnija, divi no prētora Gāja Atīlija, karaspēku sāka vest uz Etrūriju pa Apenīnu kalnu tekām.

PIELIKUMS

1. HORĀTIJA IZVĒLĒTAS ODAS
2. VOKĀBUĻU FREKVENCES SARAKSTS
3. ROMIEŠU LITERĀTŪRAS KONSPEKTS

1.

A. — KVĪNTS HORĀTIJS FLAKS

Teksta izdevums skolām: Dr. phil. N. Vīksniņa, Rīgā, 1937. g. 2. izdev. (1. izd. ar vārdnīcu). — **Apcerējumi par Horātiju:** Prof. K. Štrauberga, Romiešu literatūrā; Egles-Upīša, Pasaules rakstniecības vēsturē; Rakstu krājumā, Latvieši II. d., prof. K. Štrauberga rakstā. — **Horātija grieķu paraugu tulkojums (Alkajs, Sapfoja u. c.):** K. Straubergs, Grieķu līrika, Rīgā, Gulbis. — **Monografija par Horātiju:** Prof. K. Straubergs: Horaz (Studien). Acta Universitatis Latviensis, I 4. — **Horātija darbu pilnīgs tulkojums** (vēl nepabeigts): Horātija Dzejas, I, II, III daļa. Tulkojis K. Straubergs (ar ievadiem un plašiem paskaidrojumiem). — **Vēsturisks romāns par Horātija laikmetu:** M. Jeluzičs — Jūlijs Cēzars. — **Epikūrisms:** K. Rijnieks: Sengrieķu dzīves gudrība, 86. lpp.

DZĪVE (65.—8. g. pr. Kr.). Kvīnts Horātijs Flaks (Quīntus Horātius Flaccus) dzimis Venusijas pilsētā, uz Āpūlijas un Lūkānijas robežas; bija brīvatlaistā dēls. Viņa tēvs, kas bijis naudas iekasētājs valsts ūtrupēs, rūpīgi gādājis par dēla skološanu: jaunais Horātijs apmetās Romā, kur apmeklēja dusmīgā Orbilija skolu (viņš to sauc par plāgōsus — devīgu ar sitieniem). Pēc tam aizceļoja uz Atēnām studēt filozofiju. — Tur viņš vēl uzturējās, kad pēc Cēzara noslepkavošanas viens no viņa nodūrējiem, Brūts, devās turp vervēt kareivjus; Horātijs pieteicās un tika iecelts par karņa tribūnu, bet, kaujā pie Filipiem (Maķedonijā, 32. g. pr. Kr.) bēdzis, pamezdams savu vairogu. — Pēc tam viņš atgriezās Romā, nopirka kvaistora rakstveža vietu un iesāka sacerēt Epōdas un Satiras. 37. gadā dzejnieki Verģilijs un Varijs viņu stādīja priekšā Mēcēnātam, literātu patronam. Pirmā tikšanās bijusi diezgan vēsa; otra notikusi tikai

pēc deviņiem mēnešiem. Bet pamazām viņi kļuva tuvi draugi. Horātijs neizmantoja šo draudzību, lai paceltos augstākā amatā; viņš stādīja augstāk aurea mediocritas (zelta vidusceļu), bet pieņēma no patrona mazu lauku māju pie Tiburas pilsētiņas. — Horātijs dzīvoja gan Romā, gan uz laukiem, mierīgu un priecīgu dzīvi, sacerēdams vaļas brīžos dzejas. 8. gadā pr. Kr. nomira Mēcēnāts, lūgdams ķeizaru Augustu atcerēties Horātiju gluži kā viņu pašu, bet Horātijs, mira astoņas dienas vēlāk, novēlēdams savu īpašumu Augustam, kas viņam sarīkoja spožas bēres.

HORĀTIJA PERSONĪBA. Viņš bija maza auguma, drukns vīrs, saka viņa biografs Svetōnijs. Augusts viņu salīdzinājis ar mazu muciņu. Ādas krāsa tam bijusi svaiga, acis melnas; mati sirmi priekš laika. Viņu varēja viegli aizkaitināt, bet arī tikpat viegli viņš nomierinājās. Pēc dabas nebūdams ļauns, viņš dzēlīgi aizstāvējās, kad tam uzbruka, un arī kad to kaitināja sliktu dzeju rakstītāji. Bija mazliet pašmīlīgs, un tam pavisam nebija varonības.

DARBI. A. Nosaukumi: a) Dziesmas (ōdas). Četras „grāmatas." Liriski dzejoļi par visādiem tēmatiem: komplimenti Augustam, Mēcēnātam; par pavasari, ziemu; par Verģilija aizceļošanu; aicinājumi dzert, baudīt dzīvi; patriotiski dzejoļi par seno romiešu tikumiem un t. l. — b) **Gadsimta dziesma,** sacerēta 17. g. pr. Kr. meiteņu un zēnu korim Apollōna un Diānas svētku svinībās. — c) **Epōdas.** Satiriski, ļoti dzēlīgi panti, pa lielākai daļai jambu pantmērā. — **d) Satīras** (jeb sermōnēs — esejas). Divas „grāmatas". Gaŗākas dzejas heksametros; mazāk dzēlīgas nekā Satiras; filozofiski, literāri un sevišķi ētiski apcerējumi; vēstules draugiem, ieteikumi, ielūgumi. — **f) Dzejas māksla** jeb drīzāk Vēstule brāļiem Pīsōniem. Pīsōna, Horātija drauga, dēli vēlējušies dzejot. Horātijs tiem sūta padomus, viņš grib tiem it sevišķi rādīt, cik poēzija ir gŗūta māksla. Tā nav mācības grāmata, bet eseja, pārruna; tāpēc plāns ir diezgan neregulārs. — **B. Kad sarakstīti.** Nevar visos gadījumos noteikt dzejoļu sacerēšanas laiku, bet tikai vienai daļai. Labāk ir zināmi

atsevišķo krājumu („grāmatu") izdošanas laiki: Epōdas sarakstītas starp 41. (42.) un 30. g., Satiru I grāmata izdota ap 35. g. pr. Kr., Satiru II gr. nobeigta 30. g.; Odu I—III gr. izdotas 23. g.; Vēstuļu I gr. izdota 20. vai 19., Vēstuļu II gr. izdota ap 14. g. pr. Kr.; Gadsimta Dziesma sacerēta 17. g., Odu IV gr. izdota ap 13. g.; Dzejaş Mākslas laiks pēc viena domām 19., 18. vai 17. g., pēc citu — 11. gads.

HORĀTIJS KĀ LIRIĶIS. Horātijs apgalvo, ka viņš nedomājot sacensties ar grieķi Pindaru augstajā liriskās dzejas laukā. Tomēr viņš ir visai skaistos toņos apdziedājis romiešu tikumus un tēvijas slavu. — Viņš ir, šķiet, vēl lielākas apbrīnošanas cienīgs savās privātajās ōdās, kur lieliski noslīpētā formā viņš ar lielu prasmi un smalkjūtību runā par saviem priekiem, bēdām, par padomiem, ko viņš sniedz draugiem.

HORĀTIJS KĀ LITERĀTŪRAS KRITIĶIS. A. Polemika pret veco cienītājiem. Viena grupa tiecās apbrīnot vecos latīņu dzejniekus, noraidot laika biedrus. Horātijs atzīst (gan visai nelabprāt) Ennija un Lūkīlija nopelnus, bet viņš nevēlas, ka vērtē augstāk par Verģiliju un viņu pašu. — **B. Viņš zobojas par sliktiem dzejniekiem,** par dzejošanas maniju, par gaumes pasliktināšanos, par ačgārnajiem dzejniekiem, kas uzbāžas gaŗāmgājējiem ar savu dzejolu lasīšanu, un kuŗiem nevar pateikt patiesību par viņu darbiem. — **C. Viņa literārie principi:** vispār tie ir gudri, klasiski — darba vajadzība, viduvējības nīšana, stingrība pret sevi pašu, prāta pārsvars pār jūtām: Scrībendī rēctē sapere est et principium et fōns (Dzejas māksla, 309. rinda) — Rakstnieka pamats un avots ir gudrība *).

HORĀTIJA ĒTIKA. A. Īstā, neliekuļotā ētika. Horātijs ir epikūrietis; viņš pats saka par sevi Epicūrī dē grege porcum (Vēst. I 4, 16) — veprītis no Epikūra pulciņa. Dzīves jē-

*) Modernās kritikas principus salīdzinot, sk. I. A. Rīčedza „Dzejas analize un vērtība". Daugavā, 3. un 4. num., 1940. g.

ga viņam ietveŗama vienā vārdā: **baudīt**, un — lai varētu baudīt ilgāk — būt mērenam savos priekos, izmantot šodienu, pasargāt mierīgu garastāvokli, bez bažām par nākotni vai viņpasauli; jo nāve drīz pienāks un izbeigs visu. — **B. Ētika uz pasūtījumu.** Ķeizars Augusts gribēja Romā atjaunot dievticību un novecojušos tikumus. Horātijs sacerēja uz viņa pasūtījumu dziesmas, kur viņš daudzina seno romiešu netiekšanos pēc vieglas dzīves, viņu dūšīgumu personīgā dzīvē un kaŗā. Kā tas jau bieži aizrādīts, šīs dzejas iespraustas epikureisko ōdu vidū runā tām pilnīgi pretī.

DABAS MĪLESTĪBA. Dziesmas satur vairākus jaukus aprakstus, kas rāda, ka Horātijs mīlējis dabu. Tomēr viņš nemīl laukus tā kā Verģilijs. Pēdējais tos mīlējis viņu pašu dēļ, viņam patika vērot pazīstamās ainavas, flūmina nōta, klausīties govis maujam, bites sanam. Turpretī Horātijs tanīs mīl it sevišķi mieru; tur viņš ir brīvs no uzbāzīgajiem; Romā viņu ielenc, lūdz ieteikumus pie Mēcēnāta. Tiburas tuvumā viņš dzīvo mierīgs; ērti atgūlies vēsajā ēnā uz mauriņa, viņš dzesē slāpes. Bet arī pat tādos brīžos viņš dažu reiz ilgojās pēc Romas kņadas, no kuŗas viņš bija bēdzis.

STILS: ievērojams ar savu pareizību, slīpējumu, vispusīgo pilnību, skaidrām un neraugoties uz īsumu, precīzām gleznām, bet it sevišķi ar jauniem un laimīgiem vārdu kombinējumiem. Horātijs būs domājis par sevi, kad viņš rakstīja rindas: Dīxeris egregiē, nōtum sī callida verbum Reddiderit iūnctūra novum (Dz. māksla, 47.—48. r.) — Tava izteiksme būs lieliska, ja asprātīgs savienojums atsvaidzinās pazīstamu jēdzienu. — Nekad pie viņa nav atrodamas stieptas vietas, vienkārši tukšuma aizpildījumi, bet viņš ir dažreiz drusku mākslots sevišķi bagātīgā īpašvārdu lietošanā, atdarinot šai ziņā grieķu liriķus. Tā jūŗas vietā viņš saka Adrija, Karpata jūŗa; preces dēvē par tiriešu, ķipriešu. Kuģa vietā viņam ir Ponta priede, liriska dzejoļa vietā aijoliska dzeja un t. l. Tāpēc Odas satur vairāk kā septiņi simti dažādu īpašvārdu: tā ir sestā daļa no visa vārdu krājuma.

TALANTA UN STILA ATTĪSTĪBA. Var manīt skaidru progresu starp pirmo un pēdējo Satiru, un it sevišķi starp Satirām un Vēstulēm, starp Epodām un Odām. Pēdējo vidū visskaistākās nav pašas pēdējās. Drīzāk tā ir trešā Odu (Dziesmu) grāmata, kas rāda Horātija liriskā talanta kalngalus; ceturtajā grāmatā ir mazāk iedvesmes. Bet romiskais raksturs tur parādās arvien jo vairāk: pirmās dziesmas bija jo grieķiskas tiklab savās idejās kā arī vārdu krājumā, pēdējās tādu ir daudz mazāk. — Satirās, pēc tam Vēstulēs talants aug, gars izsmalcinās. Horātijs iesāk dzejot atdarinādams Lūkīliju; vēlāk iedvesme izpaužas personīgāka. — Jo tālāk, jo stingrāks top Horātijs pret sevi; dzejas māksla pirmajos darbos zīmējoties uz cezūrām, hiātiem, elīzijām, akcentēto zilbju kvantitātes pagarināšanu, ir stipri vaļīgāka nekā pēdējos. Un tomēr ir daži dzejošanas noteikumi, kuŗus viņš sākumā ievērojis, bet vēlāk atmetis: tie ir tie, ko viņš bija pārņēmis no aleksandriešu (grieķu literātu) skolas, piem. tieksme izvairīties no trochaiskas cezūras ceturtajā heksametra pēdā. Viņš arvien attālinās no viņu ideāla, tā tad arī no tā, pie kuŗa turējās viņa tautietis Katulls, un vai nu tuvojās vecajiem grieķu dzejniekiem (Alkajam, Sapfojai) vai arī centās izveidot patiesi latīnisku dzejas likumību.

SLAVA. Horātijs ir pareģojis, ka viņš kļūšot klasiķis; viņa pareģojums attaisnojies, bet viņš nekad nav bijis populārs, viņš ir palicis literātu un izsmalcināto lasītāju mīlulis; nekad viņš nav guvis pūļa piekrišanu; vai tad viņš pats neteica: Odī profānum vulgus et arceō — Es nīstu mūzām svešo pūli un raidu prom.

(Pēc prof. L. Lorana).

B. — IZVĒLĒTAS ODAS

Odu I grāmatas 1. dziesma. — Veltījums Mecēnātam. Par interesēm, kas ļaudīs aizrauj dažādos virzienos un aizpilda visu viņu dzīvi.

Mecēnāt, senču ķēniņu atvase, ak mans aizstāvis un saldais gods! Ir cilvēki, kam patīk sacelt putekļus ar sacīkšu ratiem Olimpijā, un loka stabs, kaistošo [5] riteņu neskarts, kā arī cildenais palmas zars tos paaugstina līdz pat zemes kungiem dieviem. Šim patīk, ja iespaidojamo Romas pilsoņu pūlis traucas viņu godināt trejādiem goda amatiem; tam atkal — ja viņš ir noglabājis paša apcirkņos [10] visu, kas vien ir saslaukāms no Libijas klōniem. To, kas priecājas šķeldams ar kapli tēvu laukus, pat ar Atala bagātībām tu nekad neaizdabūtu prom, lai uz Ķipras priežkoka viņš šķeltu Mirtas jūŗu kā bailīgs jūrnieks. [15] Bīdamies no Āfrikas vēja, kas cīnās ar Īkara jūŗas viļņiem, tirgotājs slavē mierīgo dzīvi un savas pilsētiņas laukus; taču drīz viņš salabo dragātos plostus, nemācēdams panest trūcību. Ir arī, kas nenoraida ne kausu ar veco masiku, [20] ne arī daļas atraušanu no pilnās darbdienas, atgūlies te zem zaļā zemeņkoka, te pie svētā ūdens mierīgās iztekas. Daudziem patīk nometne un ragam piejauktā taures skaņa un no mātēm [25] nolādētie kaŗi. Mednieks paliek zem aukstajām debesīm, aizmirsdams jauniņo sievu, kad vai nu briedis ir parādījies uzticīgajiem suņiem vai marsiešu mežakuilis saplēsis biezos tīklus. Mani turpretī [30] piebiedro debesu dieviem efeja, mācīto galvu goda zīme, un vēsā birze un nimfu vieglās dejas ar satiriem mani nošķiŗ no pūļa: ja tikai Euterpe neliek nost savu fleitu pāri nedz arī Polihimnija izvairās uzskaņot Lezbas kokli. [35] Bet ja tu mani iedali liriskajos dziesmiņiekos, tad ar paceltu galvu es atduršos zvaigznēs.

(Sal. Horātija Dzejas. Tulk. K. Straubergs. III d. Dziesmas: 1. un 2. gr., 21. un 67. lapp.).

O. I 4. — Veltīta Sēstijam. Par pavasari, kas mums atgādina baudīt īslaicīgo dzīvi.

Izbeidzas bargā ziema līdz ar tīkamo pavasaŗa un Favōnija atgriešanos, un ierīces velk jūŗā izkaltušās kuģu apakšas; ne lopi vairs priecājas par kūtīm, ne arājs par ugunskuru, ne arī pļavas ir baltas no mirdzošām salnām. [5] Mēnesim augstu spīdot jau Kitēras Venera vada dejas, un Nimfām pievienotās glītās Grācijas pēc kārtas piesit ar kāju pie zemes, kamēr liesmainais Vulkāns apmeklē piekrautās kiklōpu darbnīcas. Tagad piederas apvīt mirdzošo galvu ar zaļajām mirtēm [10] vai ar puķēm, ko dod atraisītā zeme; tagad arī ēnainās birzēs piederas ziedot Faunam, vai nu viņš prasītu jēru vai labāk gribētu kazlēnu. Bālā nāve vienlīdzīgi piedauza ar kāju pie nabagu būdām un ķēniņu torņiem. Ai bagāto Sēstij, [15] dzīves īsais posms liedz mums iesākt tālas cerības; drīz tevi nomāks nakts un pasakainie veļi un Plūtōna nabadzīgā valstība; līdz ko tu būsi tur nonācis, ne tu vairs lozēsi ar kauliņiem dzīŗu ķēniņlomu ne arī apbrīnosi jauniņo Likidu, ko mīl karsti [20] tagad visi jaunekļi un ko drīz silti iemīļos jaunavas.

(Sal. Horātija Dzejas. III. 24. un 73. lapp.).

O. I 9. — Atdarinot pa daļai Alkaja motīvu, dzejnieks kādā ziemas dienā ieteic Taliarcham dzert vīnu krietna pavarda uguns priekšā, bez rūpēm par rītdienu, kuŗa mums vēl nepieder.

Vai redzi, kā balts no dziļā sniega stāv Sorakta kalns, kā nastu vairs neiztur gurstošie meži, un upes no miknā sala apstājušās? [5] Izklaidē aukstumu, Taliarch, neskopodamies liekot malku uz pavarda, un devīgāk smel četrgadīgo tīrvīnu no sabīņu krūzes. Atstāj pārējo dieviem; līdz ko [10] viņi ir apturējuši vējus, kas cīnās mutuļojošā jūŗā, ne cipreses ne vecie oši vairs nekust. Kas būs rīt, to vaicāt izvairīes un kādu vien dienu tev liktens dos, to [15] pieskaiti ieguvumam, nedz atsakies, zēn, no maigās mīlas ne arī no dejām, kamēr vien zaļoksnim vēl tālu ir īgnais vecums. Tagad Marsa laukums ar pastaigas vietām un klusie čuksti vēlu vakarā [20] lai tiek uzmeklēti norunātajā stundā, tāpat tagad — slēpjošās meitenes

nodevēji tīkamie smiekli no dziļā kakta, un ķīla, kas norauta (tavām) rokām vai pirkstam, kas vāji pretojas.

(Sal. Hor. Dz. III. 28. un 79. lapp.).

O. I 11. — Dzejnieka draudzene Leukonoja ticējusi astroloģijai, kas toreiz sieviešu vidū bija modē; viņš aicina to nezīlēt nākotni.

Tu nepētī — zināt ir grēks! — kādu man, kādu tev galu dievi ir lēmuši, Leukonoja, un nemēģini babilonie šu skaitļus! Cik labāk ir paciest, lai būs kā būdams: vienalga vai Jupiters tev ir piešķīris vairākas ziemas vai pēdējo, [5] kuŗa tagad nokausē Tirrēnu jūŗu pret akmeņu šķēršļiem. Esi gudra: izkās vīnus, un īsā dzīves posma dēļ met tālās cerības prom. Kamēr mēs runājam, būs aizbēdzis nenovīdīgais laiks: plūc dienu, pēc iespējas mazāk paļaudamās uz rītu!

(Sal. Hor. Dz. III. 29. un 82. lapp.).

O. I 22. — Veltīta Aristijam Fuskam. Dzejnieks pastāsta, kā no viņa bēdzis vilks, kad viņš, tīru sirdsapziņu un dziedādams par savu mīļo Lalagi, pastaigājies savā mežā.

Dzīvē nevainojamais un no noziegu ma tīrais nejūt vajadzību pēc mauru metamiem un loka, Fusk, ne arī pēc saindētu bultu pilnās maksts: [5] vienalga vai tas grib taisīt ceļojumu pāri bangojošām (jeb: svelmainajām) Sirtām vai pa neviesmīlīgo Kaukazu, vai arī pa vietām, ko apskalo teiksmainais Hidasps. Patiesi sabīņu mežā vilks, [10] kad es dziedāju par savu Lalagi un rūpes atmetis klejoju viņpus sava robežstaba, bēga no manis neapbruņota: tādu milzeni ne kareivīgā Daunija zeme baŗo plašajos ozolmežos, [15] ne arī audzē Jubas zeme, izkaltusē lauvu baŗotāja. Liec mani kaut dīkā stāvošajos līdzenumos, kur nevienu koku neatveldzē vasaras vēsma, pasaules malā, ko miglas un ļaunais [20] Jupiters māc; liec mani kaut zem pārāk tuvās Saules ratiem, zemē, kas mājokļiem liegta: (tomēr) saldi smaidošo Lalagi, saldi tērzējošo, es mīlēšu.

(Sal. Hor. Dz. III. 37. un 101. lapp.).

O. I 24. — Dzejnieks ieteic Vergilijam, kas sēro pēc Kvintilija Vāra, samierināties ar zaudējumu.

Kāds gan lai ir kauns vai mērs žēlabām pēc tik dārga cilvēka? Māci man sēru dziesmas, Melpomen, tu, kam dzidru balsi tēvs ir devis līdz ar cītaru. [5] Vai tā tad Kvintīliju māc mūžīgais miegs? Kad nu Gods un Taisnības māsa, nenopērkamā Uzticība un kailā Patiesība atradīs kādu viņam līdzvērtīgu? Daudziem labiem cilvēkiem viņš mira apraudams, [10] nevienam vairāk apraudams kā tev, Verģilij! Tu veltīgi būdams dievbijīgs, ak ne ar tādu noteikumu uzticētu, atprasi Kvintīliju dieviem! Un tad? Ja tu skandinātu burvīgāk nekā Trāķijas Orfejs stīgas, ko koki uzklausīja, [15] vai tad atgrieztos asins tukšajam tēlam, kuŗu reiz Merkurijs, kas gŗūti pielūdzams atslēgt liktens vārtus, ar savu šausminošo rīksti ir piedzimis melnajam baram? Tas ir nežēlīgi: bet top vieglāks, paciešot, [20] viss tas, ko labot ir grēks.

(Sal. Hor. Dz. III. 38. un 104. lapp.).

O. I 37. — Dzejnieks sumina Augusta uzvaru pār Kleopatru. (Skat. A. Širokauers, Kleopatra. Romāns. „Grāmatu Draugs".).

Tagad ir jādzeŗ, tagad ar brīvu kāju ir jāpiesit zemei; tagad bija laiks, biedri, sakārtot dievu galdu saliskām dzīrēm. [5] Agrāk tā būtu bijusi bezdievība smelt Kaikubu no senču pagrabiem, kamēr Kapitōlijam ķēniņiene gatavoja sabrukumu un valstij bēres, kopā ar savu nejauko [10] slimības samaitāto vīru baru, nevaldāma visādās cerībās un no saldās laimes apreibusi. Bet samazināja viņas trakumu tikko viena kuģa izglābšanās no ugunsgrēka, un Marejas vīna apmātam prātam [15] iedvesa patiesas bailes Cēzars, viņu, no Italijas prom bēgot, ar kuģi vajādams gluži kā vanags rāmos baložus vai zaķi veiklais medinieks sniegainos [20] Haimonijas laukos, — lai liktu ķēdēs liktenīgo nezvēru. Bet viņa cenzdamās iet bojā cēlāk, neizbijās no zobena kā sieviete un nav meklējusi ar ātro floti nomaļus krastus. [25] Viņai bija drosme pat uzlūkot savu sagŗauto ķē-

niņpili ar mierīgu seju un ņemt rokās niknās čūskas, lai miesa uzsūktu melno indi, pēc apņemšanās mirt kļuvusi drošāka; [30] jā, liegdama nežēlīgajām liburnu laivām sevi vest kā vienkāršu mirstīgu lepnajam triumfam, nebūdama padevīga sieviete.

(Sal. Hor. Dz. III. 46. un 122. lapp.).

O. II 3. — Veltīta Dellijam, visai svaidīgai personai, kam Horātijs atgādina, ka cilvēks nedrīkst nodoties izsamisumam nelaimē un pārliecīgam priekam laimē, atceroties, ka vienāds gals pienāks mums visiem.

Mierīgu prātu naizmirsti paturēt grūtos brīžos, tāpat laimīgos apstākļos pienācīgi brīvu no pārspīlēta prieka, Dellij, jo mirt tev nāksies, [5] vienalga vai tu būsi bēdīgs visu laiku dzīvojis, vai attālākā pļavā svētku dienās atgūlies, būsi sevi mielojis ar vecāku Falerna šķirni. Kam milzīgā pīnija un baltā papele [10] mīl apvienot viesmīlīgo ēnu zem saviem zariem? Kam arī bēgošais ūdens pūlas steigties pa līkumoto strautu? Turp liec nest vīnu un ziežamās eļļas un pārāk īslaicīgās jaukās rozes ziedus, [15] kamēr ļauj apstākļi, vecums un triju māsu melnie pavedieni. Tu aiziesi no sapirktajām ielejām un mājas, un no villas, ko apskalo dzeltenā Tibera, tu aiziesi — un augstā kaudzē sakrauto [20] bagātību sagrābs mantinieks. Vai tu kā bagāts senā Inacha pēctecis vai kā nabags un zema dzimuma kavējies zem saules, tam nav nemaz nozīmes: tu būsi Orka upurs, kas nemaz nežēlo. [25] Mēs visi tiekam dzīti tai pašā virzienā: visiem loze griežas urnā, kas agrāk vai vēlāk iznāks ārā un mūs iesēdinās laivā uz mūžīgo trimdu.

(Sal. Hor. Dz. III. 50. un 128. lapp.).

O. II 10. — Dzejnieks rāda Likinijam, ka laime sasniedzama tikai ieturot mēru savās vēlēšanās.

Tu dzīvosi pareizāk, Likinij, neattālinādamies vienmēr jūrā, ne arī piesardzīgi bīdamies no vētrām — pārāk tuvojoties bīstamajam krastam. [5] Kas vien mīl zelta viduscelu, tas juzdamies pieticīgs, atturas no apskaužamās pils. Vēji biežāk krata milzīgo

[10] priedi un augstie torņi sabrūk smagāk krītot, kā arī zibeņi iespeŗ augstākajos kalnos. Labi sagatavota sirds cerē nelaimē un baidas laimē pretējo likteni. [15] Nejaukās ziemas atved Jupiters un viņš arī tās padzen. Ja tagad ļauni klājas, tad nebūs tā nākotnē: reizēm Apollons ar cītaru modina klusējošo Mūzu, un ne vienmēr [20] viņš uzvelk loku. Gŗūtos brīžos parādies dūšīgs un stiprs: bet tu arī prātīgi ievilksi no pārāk labvēlīga vēja piepūstās buras.

(Sal. Hor. Dz. III. 55. un 137. lapp.).

O. II 14. — Veltīta Postumam. Par laika aiztecēšanu un mūsu veltīgiem pūliņiem attālināt pēdējo dzīves stundu.

Ai Postum, Postum, bēgdami aizslīd gadi un dievbijība neaizkavēs krunkas, uznākošo vecumu un nepārvaramo nāvi, [5] nē, pat ja tu, draugs, ar trīs simti vēršiem, dienu no dienas, lūgtos nežēlīgo Plūtonu, kas trīskāršo milzi Gērionu un Titiju ieslēdz ar drūmo straumi, kuŗa mums protams [10] visiem, kas vien pārtiekam no zemes dāvanām, būs jāizbraukā, vienalga vai mēs būsim ķēniņi vai trūcīgi zemnieki. [15] Velti mēs vairīsimies no asiņainā Mārta un kŗācošās Hadrijas lauztajiem viļņiem, velti mēs rudeņos baidīsimies no veselībai kaitīgā dienvidvēja: būs jāapmeklē tomēr lēnā plūdumā klīstošais Kōkīts, Daneja negodīgā cilts un uz ilgām ciešanām notiesātais [20] Aijola dēls Sīsifs. Būs jāatstāj zeme un māja, tīkamā sieva, un no tiem kokiem, ko tu kopi, neviens izņemot neieredzētās cipreses, tev, īslaicīgam kungam, nesekos. [25] Cienīgāks mantinieks izdzers tavu Kaikubu, kas glabājas aiz simts atslēgām, un grīdu slacīs ar lepno tīrvīnu, kas labāks par virspriesteŗu pusdienām.

(Sal. Hor. Dz. III. 59. un 145. lapp.).

O. III 1. — Aiz svinīga ievada Horātijs notēlo tāda cilvēka garīgo nemieru, ko arvien moca jaunas vajadzības, un tādam pretstatā sludina mērenību mūsu vēlējumos kā miera un laimes avotu.

Es nīstu neiesvētīto pūli un raidu prom. Ieturiet klusumu: agrāk nedzirdētas dziesmas es, mūzu priesteris, dziedu jauna-

vām un jaunekļiem. [5] Briesmīgajiem ķēniņiem ir vara pār saviem bariem, pār pašiem ķēniņiem tā ir Jupiteram, kas slavens ar triumfu pār gigantiem, un visu satricina ar uzacs mājienu. Atgadās, ka viens rindo [10] kokus vagās plašāk kā cits, otrs — būdams dižciltīgāks kāpj lejā uz Marsa laukumu kā kandidāts uz amatiem, trešais atkal ar to sacenšas būdams pārāks ar tikumiem un savu vārdu, otrajam — klientu pūlis ir lielāks: taču pēc vienlīdzīga likuma Nenovēršamība [15] lozē ievērojamos un pašus zemākos, ikviena vārdu griež tilpīgā urnā. Kam izvilkts zobens karājas pār bezdievīgo kaklu, tam siciliskie ēdieni neatvilinās saldu miegu, [20] putnu un cītares skaņas snaudu tam neatgūs: mierīgais miegs neizvairās no lauku cilvēku zemajiem mitekļiem un ēnainā upes krasta, no zefiru locītām Tempes gļavām. [25] To, kas vēlas tik daudz, cik pietiek, neuztrauc ne bangojošā jūŗa, ne niknais rietošā Arktūra uzbrukums ne austošā Kazlēna, ne krusas nokapatie vīndārzi [30] un viļošais zemes īpašums, kas vaino te ūdeņus, te laukus svilinošās debesis, te netaisnās ziemas. Zivis jūt, ka sašaurinās viņu jūŗa, kad dziļumos iesvieda klinšu bluķus: te daudzie uzņēmēji kopā ar kalpiem un zemes izlepušo kungu [35] gāž lejā būvakmeņus; bet Bailes un Draudi kāpj turpat kur kungs, un nenoiet nost no viņa vaŗa apkaltās laivas, un arī [40] aiz jājēja sēd melnās Rūpes. Ja nu raižu pārņemto neremdina ne friģu akmens, ne arī par zvaigzni mirdzošāku purpurdrēbju lietošana, ne Falerna vīnkoks un Achaimena smaržzāles, [45] kāpēc gan lai es ceļu augstu ātriju pēc jaunās modes ar apskaužamām durvīm? Kāpēc lai es mainu savu sabīņu ieleju pret bagātībām, kas sagādā lielākas rūpes?

O. III 9. — „Horātija vienīgā ōda, kur pārmaiņus runā viņš un viņa draudzene, katrs savā strofā. Lidija un Horātijs ir atsvešinājušies viens no otra; viņi stāsta viens otram par savu jauno mīlu, viņam — uz Chloju, viņai — uz Kalaidu; un kamēr viņi tā runā, tie jūt pamostamies agrāko mīlu. Bet Horātija samierināšanās vārdos jūtama vairāk gļūtsirdība nekā dedzība, jo katram no viņiem ir jau piedzīvojumi un katrs pārāk labi pazīst otru, lai cerētu uz ilgstošu uzticību.“ (F. Vilnēvs)

Kamēr tīkams es biju tev, nedz kāds vairāk vēl mīļš jauneklis baltajo kaklu rokām tev apvīja, — persu ķēniņu es pārspēju laimībā.

[5] Kamēr nebija Chloja tev mīļa, nebija vēl Līdiju atstūmis, daudzu minēto Līdiju: Romas Īliju es pārspēju godībā.

Nu man Trāķijas Chloja kungs, [10] jaukas dziesmas tā prot, cītaru spēlēt māk; man par to nebūs baiļu mirt, ja vien meiteni man liktenis saudzētu.

Mani dedzina pretmīlā Kalajs, Ornita dēls, Tūriju pilsonis: [15] es par to ļaušos divreiz mirt, ja vien puisēnu man liktenis saudzētu.

Bet ja mīla mums atgriežas senā, šķirtus kas liek jūgā mūs dzelžainā, ja nu pazustu Chloja, [20] un vaļā durvis top tev, atstumtai Līdijai?

Kaut par zvaigzni ir daiļāks viņš, bet par tevi nekas mainīgāks nav, un tev dusmas straujāk kā Hadrijai: kopā dzīvot man tīk, kopā ar tevi mirt!

O. III 30. — Epilogs, kurā Horātijs, izmantodams jau pazīstamu motīvu, paredz savam darbam (t. i. trijām Odu grāmatām) ilgstošu slavu.

Es esmu nobeidzis pieminekli, ilgstošāku par bronzu un augstāku par ķēnišķīgo dusas vietu — pīramidēm, ko nespēj sagraut ne ārdošais lietus ne straujais Akvilons ne arī neskaitāmā [5] gadu virkne un laiku bēgšana. Ne viss es miršu, un liela daļa no manis izbēgs no Libitīnas; nemitīgi es augšu, jauns no nākamo paaudžu uzslavām, kamēr vien Kapitōlijā kāps virspriesteris ar klusējošo jaunavu [10] Par mani teiks, ka es (dzimis) kur krāc straujā Aufidas upe un kur, nabags ar ūdeni, ir valdījis Dauns pār lauku ļaudīm, no zemas kārtas kļūdams ievērojams, pirmais esmu pievienojis aijolisko dzeju ritmiem. Jūti lepnumu, [15] pelnīti panāktu, Melpomen, un ar Delfu lauru apvīj man labprāt matus!

O. IV 7. — Horātijs te atkārto O. I 4. tēmātu par atnākušo pavasari, kas ar savu maiņu atgādina, ka viss paiet un sapņošanas vietā par viņpasaules nemirstību mums jāsteidz izmantot šīdiena.

Ir aizbēdzis sniegs, jau atgriežas zāle laukumiem un kokiem lapas; maina zeme izskatu, un līmenī krizdamās upes tek gar saviem krastiem; [5] Grācija ar Nimfām un savām trīņu māsām nebaidās kaila rīkot dejas. „Neceri uz nemirstību!", atgādina gads un stunda, kas aizrauj audzētāju dienu. Aukstums mazinās no zefiru vējiem, pavasari aiztriec vasara, [10] kas pazudīs, līdz ko auglīgais rudens būs izbēris savus augļus, un drīz atskrien bezdarbīgā ziema. Zaudējums no klimatiskām maiņām sedz tomēr ātrie mēnešgrieži: bet mēs, tiklīdz nonākam tur, [15] kur dievbijīgais Ainējs, kur bagātais Tulls un Anks, topam pīšļi un ēna. Kas zin, vai augšējie dievi piemetinās šīs dienas noslēgumam rītdienas brīžus? Viss tas, [20] ko tu būsi devis savai mīļajai — sirdij, nenonāks tava mantinieka kārajās rokās. Kad reiz tu būsi kritis, un Mīnōjs par tevi būs devis savus spožos spriedumus, neatdzīvinās tad tevi, Torkvāt, ne dzimums, ne daiļrunība, ne dievbijība; [25] jo nedz Diāna atbrīvo no pazemes tumsības kautrīgo Hipolitu, nedz Tēsejs spēj saraut savam mīļajam Peiritojam Lētas važas.

Epod. 2. — Par augļotāju Alfiju, kas būdams pilsētnieks izplūst sajūsmā par lauku dzīves priekšrocībām, bet ne uz brīdi nedomā atstāt savu darbu pilsētā.

„Laimīgs tas, kas tālu no darīšanām, kā senā mirstīgo cilts, apstrādā tēvu laukus ar saviem vēršiem, brīvs no katras procentu maksāšanas; nedz viņš mostas kā kareivis no spalgā kaujas signāla, nedz baidās no saniknotās jūŗas, un tas ir prom no fora un varenāko pilsoņu lepnajiem sliegšņiem. Viņš tā tad vai nu pāro [10] augstās papeles ar pieaugušām vīnkoka atvasēm vai dziļi ielejā noskatās uz maujošo lopu klīstošajiem pulkiem, un nederīgos zarus ar sirpi nogriezdams, iesprauž vietā auglīgākus, [15] vai izspiesto medu pievāc tīrās amforās vai arī cērpj nevarīgās aitas. Vai, kad Rudens ir pacēlis pār laukiem savu

mīkstiem augļiem greznoto galvu, cik viņš ir priecīgs plūkdams potētos bumbieŗus [20] un vīnogķekaru, kas sacenšas ar purpuru, lai ar to apdāvinātu tevi, Priāp, un tevi, tēv Silvān, robežu sargs! Viņam patīk gulēt gan zem vecā ozola, gan sīkstajā zālē: [25] pa to laiku slīdz augstos krastos ūdeņi, gaužās mežos putni, un strauti ar tekošo ūdeni čalo pretī, kas izviļina vieglu snaudu. Bet kad dārdošā Jupitera ziemas laiks [30] atnes lietu un sniegu, viņš vai nu trenc niknos meža kuiļus ar daudziem suņiem šurp un turp uz pretī novietotiem tīkliem, vai uz gludās kārtiņas izstiepj retos tīklus kā slazdus ēdelīgajiem strazdiem, [35] un ķersta ar cilpu bailīgo zaķi un svešnieci dzērvi, tīkamo laupījumu. Kas gan šo izpriecu vidū neaizmirst ļaunās rūpes, kas piemīt mīlai? Ja nu tiklā sieva savu tiesu tiem gādātu par [40] māju un jaukajiem bērniem, piemēram tāda kā sabīniete vai kā saules nodedzinātā veiklā āpūlieša sieva, kŗautu vecu malku uz svētā pavarda īsi pirms nogurušā vīra pārnākšanas [45], un ieslēgdama pītos žogos treknos lopus, slauktu izplētušos tesmeņus šī gada vīnu smeldama no saldās mucas, gatavotu nepirktos ēdienus: nē, man negaršotu vairāk Lukrīna ezera austeres [50] vai bute vai plaudis, kādus vien ziemas vētra dārdēdama pār austrumu ūdeņiem atdzen uz šo jūŗu, nē, nedz Āfrikas putns, nedz Jōnijas meža vista nenoietu manā vēderā [55] ar lielāku baudu kā olīve, kas lasīta no treknajiem koku zariem vai skābeņu lapas, kas mīl pļavas, un slimam ķermenim veselīgās malves vai pat jērs, kas nokauts Termināliju svētkiem, [60] vai kazlēns, kas atrauts vilkam. Šādu mielastu laikā cik patīkami ir redzēt uzganītās aitas steidzamies mājup, redzēt piekusušos vēršus velkam ar gurdu kaklu apkārt uzgriezto arklu [65] un nosēdinātos vergus, bagātas mājas saimi, ap mirdzošajiem mājas dieviņiem.“ Tiklīdz to bija pateicis augļotājs Alfijs, nupat vēl nākamais laucinieks, viņš piedzina visu naudu 15. datumā [70] un cenšas to noguldīt mēneša 1. dienā.

(Sal. Hor. Dz. II. 28. lpp. un 50. lpp.).

2.

LATĪŅU VĀRDU FREKVENCES SARAKSTS

A.

Vispār pazīstama ir racionālā prasība ikvienā skolu priekšmetā un tā pasniegšanā raudzīties uz **svarīgāko,** izdalot ārā pamatīgākajai iegaumēšanai un atkārtošanai visnepieciešamākos elementus. Otra tāda prasība ir koncentrācija: vienas priekšmeta nozares mācīšana ciešā sakarā ar pārējo tā paša priekšmeta vielu.

Latīņu valodā humanitāro ģimnaziju pirmā klasē šīs abas prasības rada sekojošu problēmu: Kādas formas un paraugi morfoloģijas daļā ir jāuzskata pie atkārtošanas par **vislabāk iegaumējamām un visderīgākiem** paraleli lasāmo autoru lasīšanā un to vārdu krājuma piesavināšanā? Uz to esmu mēģinājis dot precīzu atbildi, noskaidrojot, kuŗi vārdi attiecīgajos tekstos ir visbiežāk sastopami un tā tad vislabāk iegaumējami racionāli atkārtojot morfoloģiju un kuŗi vārdi ir mazāk sastopami un tā tad nepieder pie visnepieciešamajiem elementiem. Sarakstā vārdi katrā vārdu šķirā uzskaitīti biežuma kārtībā, sākot ar visbiežāk un beidzot ar mazāk sastopamajiem. Analizētie teksti visbiežāk lasītie pirmā klasē: Līvija 1. grāmatas 25 pirmās nodaļas un Horātija izvēlētas ōdas (I 1. 4. 9. 24. 37. II 3. 10. 14. III 1. 30. IV 7.).

Verbi.

Četrdesmit sešas reizes — faciō. **39** — dō. **23** — possum. **22** — ferō. **19** — agō. **18** — iubeō. **16** — appellō, condō. 14 — capiō, rapiō. **13** — creō; veniō, audiō; fīō. **12** — regno; videō; dīcō. **11** — vocō; quaerō, sciō, reor, videor; sequor, inquit.

10—habeō	**9**—trādō	**8**—gerō	**8**—orior	**7**—fundō
	vertō	mittō	volō	addō
9—crēdō	teneō	crēscō		legō
īciō	nāscor	vincō	**7**—moveō	pōnō
petō	patior	accipiō	dūcō	eō

7—	6—	5—	5—	5—
redeō	exciō	ēducō	dēscendō	sūmō
	afferō	nūntiō	dēcernō	trahō
6—	īnfero	contineō	īnstituō	suscipiō
parō	audeō	maneō	pellō	aperiō
dēdūcō	5—	āmittō	cadō	absum
feriō	armō			

Substantīvi.

Sešdesmit trīs reizes — rēx. **60** — rēs. **44** — bellum. **40** — animus; urbs. **38** — populus. **35** — deus. **34** — pater. **29** — nōmen. **28.** — locus. **26** — imperium. **23** — vīs. **22** — vir. **21** — arma. **20** — regnum; exercitus. **19** — ager; pāx, hostis. **17** — diēs. **16** — terra; annus; cīvitās, multitūdō, tempus. **15** — aetās, **14** — aciēs. **13** — auctor, dux, gēns, pars, parēns, corpus, foedus; fidēs, spēs. **12** — sacra; fors, iūs; manus. **11** — pugna; arx, opēs, genus; impetus.

10—	8—	6—	5—
castra	virgō	dēsīderium	studium
homo	sēdēs	proelium	praesidium
orīgō	mors	grex	augurium
frāter	certāmen	victor	cōnūbium
caput		sacerdōs	spectāculum
domus	7—	māter	honōs
	fuga	ars	magnitūdō
9—	causa	pontifex	cupiditās
īra	lēgātus	mōns	contiō
numerus	posterī	caedēs	virtūs
templum	puer	moenia	societās
lēx	stirps	vicem	sanguis
iuvenis	precēs		mēns
	mare	5—	clādēs
8—	bōs	patria	fīnis
fāma	metus	spēlunca	plēbs
praeda	6—	campus	carmen
aqua	turba	fīlius	opus
signum	fortūna	malum	sollemne
cōnsilium	iniūria	monumentum	cāsus
mōs	porta	fātum	
pāstor	cūra	oppidum	
vōx	initium		

Numerāļi.

Astoņdesmit reizes — prīmus, 17 — duo. 16 — ūnus. 8 — singulī. 7 — centum. 6 — trēs. 4 — duodecim. 3 — semel.

Adjektīvi.

Četrdesmit astoņas reizes — omnis. 28 — magnus. 20 — multī. 15 — novus. 10 — bonus; ferōx. 9 — fīnitimus. 8 — rēgius, vetus; 7 — caelestis. 6 — hūmānus, aequus, grātus, cēterī, pūblicus, parvus, dīvīnus, īnfēstus; pār, prior. 5 — certus, avītus, clārus, laevus; lēnis, agrestis.

Pronōmeni.

Simts septiņdesmit sešas reizes — quī. 119 — is. 61 — hīc. 43 — sē. 33 — ipse. 32 — alius. 31 — ille, suus. 30 — ego. 25 — tū. 17 — tantus, 14. — īdem. 13 — alter. 9 — quisque, ni(hi)l; 8 — aliquī. 7 — meus, quantus. 6 — nūllus. 5 — quīdam, quīcumque, quisquam, quidquid, uter, uterque, tōtus.

Prepozicijas.

Deviņdesmit sešas reizes — ad. 74 — in (c. acc.). 67 — in (c. abl.). 64 — a(b). 43 — e(x). 34 — cum. 25 — per, inter. 12 — sine. 11 — prō, dē. 9 — post. 7 — ante. 5 — apud, sub (c. abl.). 4 — super (c. acc.), prope (c. acc.), circā. 3 — ob, adversus, prae.

Adverbi.

Trīsdesmit piecas reizes — inde. 33 — tum, ita. 30 — deinde. 29 — iam. 27 — quam. 20 — nunc. 18 — haud. 14 — ibi. 13 — tam, ubi, magis. 12 — satis. 10 — maximē. 9 — minus. 8 — simul, eō, quō, 7 — an. 6 — adeō, unde, utrimque. 5 — semper, contrā, hinc, sīc, hīc, — ve, domī, modo, plūs.

Konjunkcijas.

Divdesmit septiņas reizes — aut, cum (histor.). 24 — ut (fīn.), sī. 23 — sed. 22 — tamen. 19 — quoque. 17 — ut (cōnsec.). 15 — ut (compar.). 14 — quia. 11 — etiam. 9 — dum, velut, priusquam. 8 — ut (obiect.), nē (fīn.), cum (caus.), quod (caus.), enim. 7 — cum... tum, postquam. 6 — nē (obiect.), ut (explic.), itaque. 5 — ut (tempor.), dōnec, cum (tempor.), igitur, 4 — quippe, quamquam, seu... seu, seu. 3 — etsī, nē... quidem, nōn sōlum... sed etiam, cum (concess), nam, at, sīve... sīve, quidem, ergō.

Interjekcijas.

Trīs reizes — ō. 1 — heu, ēheu.

Šai sarakstā uzskaitītie vārdi — 355 — sastāda apmēram vienu sesto daļu no visa attiecīgo tekstu vārdu krājuma.

B. — Vienreizēji vai reti vārdi un izteicieni Cēzara darbā „Bellum Civile".

Šeit esmu sakopojis retos vārdus un izteicienus, kuŗu nozīmes neizprašana varētu sagādāt grūtības tulkojot rakstu darbos vai pārbaudījumos Cēzara „Bellum Civile" bez vārdnīcas:

corripere convīciō — apsaukt ar skaļiem saucieniem; exagitāre — nedot miera; iniungere — uzkŗaut, sagādāt; absentis rationem habēre — rēķināties ar kā prombūtni (ļaut kandidēt bez personīgas ierašanās); intermittere — pārtraukt; mūnicipēs — pilsoņi (provincē); prōferre pecūniam — izsniegt naudu; prō ratā porte — proporcionāli; asservāre — novērot; excipere ēventum — nogaidīt iznākumu; inaedificāre plateam — aizbarikādēt laukumu; circumscrībere — ierobežot; subicere — izbīdīt (personu), tuvināt (kaŗaspēku); clāvus — nagla; per A. stat, quōminus — no A. atkarājas, ka... ne-; comitātus, ūs — konvojs; proclīve est — ir viegli; annōna — labības cena; nāvēs expedīre — sagatavot kuģus; circulārī — pulcēties grupās; re-

ligiōnī cōnsulere — ievērot zvērastu; sē dēserere — zaudēt dūšu, padoties; explicitus — viegls; quō dēscendere — ķerties pie kā (piem. mēģinājuma izlauzties); rem prōdūcere — vilkt gaŗumā; ingressus, ūs kustība; asser, eris — resna kārts; [būvdarbu termini: contignātiō — grīda; axis — dēlis; cento — matracis; latericium — ķieģeļbūve; storia — maša; prēnsiō — celtnis; mūsculus — nojume; capreola — jumta spāre; lāmina — stienis; rēgula — late; canālis — ūdensvads; cūpa — muca; vectis — svira celšanai;] īnfula — galvas saite; congestīcius — uzbērts; fiduciāria opera — personīgs uzdevums; conventus — miests, apvienība; pānicum — maize no prōsas; praestolārī — gaidīt; remulcum — tauva; substrūctiōnēs — pamati; aliēnātiō — neapmierinājums; praeiūdicium — pirmais iespaids; proventus, ūs — sekmes: dumtaxat — tikai; lēnunculus — laiva; offendere — ciest (zaudējumus); dē... sententiā — uz... ieteikumu; compositiō — izlīgšana; increbēscere — pieņemties; ēlīdere — sadragāt; salum — selga, bangas; columnāria — nodevas par kolonnām; vectūra — transportēšana; differtus — pilns; compendium — peļņa; praescrīptiō — iemesls; prōmutuus — nodots pirms termiņa; scutula — rullis; coācta, n. pl. — voiloks; nātūra fert — daba ierosina; legūmen — pākšaugs; subterere — pavadīt (laiku); cāsum recipere — sagādāt risku, briesmas; ūnī acceptam referre — par saņemšanu pateikties tikai vienam; stringere folia — nobraucīt lapas; tolerāre exercitum — uzturēt kaŗaspēku; offēnsiō — nepatika; ēricius — „ezis" (aizsprosts ceļam); eius iūrī tribuere — ieskaitīt uz viņas rēķina; sē extendere itineribus — steigties; praeoccupāre — pārsteigt; saistīt (ar uzdevumu); classicum — signāls; sua loca — izdevīgas vietas; hunc excipere — pēc viņa sekot, nākt; praecipere animo — iepriekš izjust; beneficiārii — priviliģētie (kareivji); trichila — lapene; corrogāre — sadabūt (naudu); valvae — durvis; coagmentum — šuva, starpa; pavīmentum — akmens grīda; etēsiae — pasātu vēji (Egeja jūŗā); nūtrīcius — aizbildnis; tractus, ūs — iecirknis (pilsētā).

3.

ROMIEŠU LITERĀTŪRAS KONSPEKTS

Iepriekšējais pārskats

Izglītotie romieši izrādīja ievērojamu interesi par literatūru, bet arī te viņi bija lielā mērā atkarīgi no **grieķu paraugiem** un apmierinājās vairuma gadījumos ar grieķu darbu atveidošanu latiņu valodā vai nu tieši tulkojot vai atstāstot. Pats ievērojamākais no literārajiem tulkotājiem bija **Andronīks** no Rodas salas, kāds skolots grieķis, ko romieši bija saņēmuši gūstā un padarījuši par vergu. Lai gan dibinādamies uz grieķu pirmavotiem, romiešu sasniegumi nebija vis mazie. Lūkrētija, Cicerona un Senekas filozofija, Katulla, Horātija un Verģilija dzejas, Juvenāla satīras un Kvintiliāna rētorikas teorija ir tam par pietiekamu pierādījumu.

Naivijs (265.—202. g. pr. Kr.), ass sava laika Romas politikas kritizētājs, iesāka pielāgot grieķu literatūru latiņu valodas izteiksmei. Viņš sagatavoja grieķu komēdijas un traģēdijas Romas skatuvēm. **Ennijs** (239.—169. g. pr. Kr.) bija pirmais ievērojamais romiešu rakstnieks, kas modināja interesi par grieķu traģēdijām un eposiem. Viņa darbi izpelnījās sevišķu ievērību Romas dižciltīgajos. **Plauts** (254.—184. g. pr. Kr.) un **Terentijs** (190.—159. g. pr. Kr.) ar lieliem panākumiem iepazīstināja Romu ar grieķu pēcklasiskā laikmeta komēdijām. Pēc Terentija tiekšanās uz oriģinālitāti kļuva mazāka, un vairāk ieviesās grieķu paņēmienu atveidošana. Viņš iezīmēja pagriezienu Romas literatūrā.

Galvenie grieķu filozofijas virzieni atrada Romā jūsmīgus mācekļus. Stoiķus pārstāvēja Romā **Seneka, Mārks Aurēlijs, Epiktēts** un citi. Epikūriešu dedzīgākie sekotāji bija Lūkrētijs un Horātijs. Tipiskāks gan bija simpatiskais eklektiķis **Cicerōns** (106.—43. g. pr. Kr.), kas centās savus tautiešus iepazīstināt ar grieķu domas sasniegumiem.

Cicerōns bija plaši ceļojis pa klasisko pasauli un mācījies daudzu skolotāju vadībā, kas pārstāvēja visus filozofiskās, ētiskās un reliģiskās domas novirzienus. Tādā kārtā izglītība un ceļojumi viņu bija sevišķi labi sagatavojuši būt par lielo grieķu domas ievedēju Romā. Bez tam viņš ar savu personību bija apbrīnojami labi piemērots šim uzdevumam. Kā kāds ievērojams romiešu literatūras vēsturnieks ir teicis, „Cicerōnam apbrīnojamā mērā piemita dāvana uzņemt sevī citu idejas un tās iekšķīgi pārkausētas izpaust vieglā, tekošā izteiksmē" (W. S. Teuffel). Pie tam viņa prāts, kam bija svešas jebkuras dogmas, palīdzēja viņam izraudzīties visulabāko visos grieķu kultūras posmos. Viņa paša intellektuālais moto labi raksturo viņu kā cilvēku: „Mēs, kas at-

zīstam šķietamību un nevaram iet tālāk par to, kas ir ticams, esam gatavi tiklab atspēkot bez ietiepības kā arī atzīt savu kļūdu bez īgnuma." (Tuscul. disput. II 2, 5). Vairums Cicerōna darbu ir tiešām izvilkumi no grieķu paraugiem, kas pārstrādāti latīniski. Viņš arī nepretendēja uz patstāvīgumu, bet vienkārši izlietoja labākās grieķu autoritātes ikvienā jautājumā.

Cicerōns ir jo sevišķi svarīgs tāpēc, ka daudzi viņa lietotie avoti ir gājuši bojā, bet nākamajiem laikmetiem bija uzglabājušās viņa grāmatas. Cicerōna Dievu daba (Dē nātūrā deōrum) ir noteikti viņa vissvarīgākā grāmata, lai gan parasti tā ir vismazāk ievērotā. Tā ir neatvietojams materiālu krājums hellēniskās domas un kultūras pētīšanai. To arī ļoti der salīdzināt ar **Augustīna** Dieva valsti (Dē cīvitāte Deī). Lai pilnām izjustu pretstata smagumu starp pagānisma un kristietības intellektuālo nostāju, nav labāka līdzekļa par šo. Tūlīt aiz Platona un Aristoteļa, Cicerōns bija kā rādās visiespaidīgākā personība klasiskās senatnes intelektuālajā dzīvē. Viņš arī bija viens no tiem klasiķiem, kas bija diezgan labi pazīstams latīņu rietumvalstīs viduslaikos, un viņu sevišķi augstu vērtēja humanisti jauno laiku sākumā.

Cicerōns un viņa biedri, un viņu pēcteči Augusta laikmetā, pieder tā sauktajam **zelta laikmetam** romiešu literātūrā. Šai grupā mēs redzam **Varronu** (116.—27. g. pr. Kr.), kas bija mācīts vīrs un ļoti daudzu darbu autors par dažādiem jautājumiem, sākot ar estētiku un beidzot ar zemkopību, ar lielām zināšanām, bet ļoti vienmuļu izteiksmi. Lirikā lielās personības bija **Katulls** (87.—54. g. pr. Kr.) un **Horātijs** (65.—8. g. pr. Kr.). **Propertijs** (50.—15. g. pr. Kr.) bija ievērojamais elēģiskais dzejnieks. Lielais episkais dzejnieks bija **Vergilijs** (70.—19. g. pr. Kr.), kuŗa Enēida ir liels eposs par Romas dibināšanu un izplešanos. Galvenais Romas filozofiskais dzejnieks bija **Lūkrētijs** (98.—55. g. pr. Kr.), kuŗa Lietu būtība (Dē rērum nātūrā) ir vislabākais epikūriešu nostājas un kosmoloģijas attēlojums, kāds vien ir uzglabājies. Vēstures laukā **Līvijs** (59. g. pr. Kr. — 17. g. pēc Kr.) sacerēja pašu izcilāko patriotisko Romas vēsturi, darbu, kam ir sava vēsturiska vērtība un ļoti augsti literāri nopelni. Šai posmā pieder arī **Ovidija** darbi (43. g. pr. Kr. — 17. g. pēc Kr.), kas bija pirmais pastāstu rakstnieks dzejā un lielākais Romas erotiskais dzejnieks.

Gadusimtenī pēc Augusta valdīšanas noslēguma mēs atrodam rakstniekus, kuŗu darbi sastāda tā saukto **sudraba laikmetu** latīņu literātūrā. Dažādu datu sakopošanas laukā **Plīnijs Vecākais** (23.—79. pēc Kr.), plašenās Dabas vēstures (Historia nātūrālis) autors, ir salīdzināms ar Varronu. Šai posmā rakstīja visievērojamākie Romas

satiriķi. Vadošās personības te bija Horātijs, **Petronijs** (miris 66. g. pēc Kr.), **Juvenāls** (60.—140. g. pēc Kr.), un Lūkijs **Apulējs** (dz. 125. g. pēc Kr.). Petronijs un Apulējs sarakstīja satiriskas noveles, kas izsmēja cilvēces vājības vispār un romiešus sevišķi. Juvenāls vairāk aprobežojās ar politisko satīru un nikni uzbruka sava laikmeta politiskajai un sociālajai iekārtai. Vislielākā autoritāte rētorikas metodēs un principos bija romiešiem **Kvintiliāns** (35.—95. g. pēc Kr.), vissvarīgākais sistēmatiskais rakstnieks par rētorikas jautājumiem visā klasiskajā senatnē. **Tacits** (55.—120. g. pēc Kr.) sarakstīja vislabākos vēstures darbus šai laikmetā un no viņa spalvas ir arī klasisks seno ģermāņu apraksts un suminājums. **Svetonijs** (75.—155. g. pēc Kr.) bija visuslavenākais no latīņu biografiem, un starp citu sarakstīja veselu virkni pikantu biografiju par ķeizariem. **Plīnija Jaunākā** (62.—115. g. pēc Kr.) interesantās vēstules un **Mārtiāla** (40.—102. g. pēc Kr.) asprātīgās epigramas arī pieder šim posmam.

Sākot ar **otro gadusimteni** latīņu literatūra tapa arvien vienmuļāka un bez oriģinālitātes. Vairojās **izvilkumu** krājumi un atstāstījumi. Gandrīz vienīgie oriģinālie un ievērojamie rakstnieki bija **juridisko** darbu autori, un arī tie nebija visi romieši. Pieaugot kristietības svaram, vairojās **polemikas** raksti un tie sastādīja gandrīz lielāko daļu no izglītoto aprindu literārām nodarbībām. Pirmais kristīgais darbs latīņu valodā bija **Minukija Fēliksa** Oktāvijs, kas sarakstīts 2. g. s. pēdējā ceturksnī. Polemika un strīdi dominēja kristīgo literatūrā, līdz kamēr kristietība uzvarēja pagānismu. No tā laika tad sākās ievērojamo grieķu un romiešu **baznīcas tēvu** apcerējumi par dogmām.*)

Apcerējumi: Prof. K. Straubergs: Romiešu literatūra (nepilnīga). — R. Eglīts un A. Upīts: Pasaules rakstniecības vēsturē (pilnīga). — Prof. K. Straubergs: Antīkās pasaules iespaids latviešu literatūrā. „Latvieši" II sēj. 311.—326. lpp. — K. Straubergs: Antīkā pasaule. Rakstu krājums. — A. Zicāns: Tulkojumi no antīkās literatūras. „Ceļi" 9. sēj. — Edg. Ardenss: Ap liesmu auļojošie. Vēsturisks romāns par Romu. — K. Raudive: Grieķu un romiešu mīti mākslā.

Lai gan Romas valsts bija jau pastāvējusi vairākus gadu simtus, romiešu literatūra īsti sākās tikai ar grieķu kultūras, hellēnisma, ievešanu Romā (ap 250. g. pr. Kr.). — Priekš tam bija pazīstami tikai uzraksti (visvecākais no tiem ir uz Prainestas

*) H. E. Barnes: The History of Western Civilization, Vol. I p. 318.—320. (Newyork, 1935.).

sprādzes, ap 600. g. pr. Kr.), reliģiskas dziesmas (arvāļu brāļu lūgšana, saliju dziesma, 5.—4. g. s.), tā sauktās feskenniskās dziesmas, cēlušās bez šaubām no etrūsku pilsētas Feskennijas, sacerētas Sāturna pantmērā (nenoskaidrots ritms), ar iespraustiem dialogiem, satirisku vai nerātnu saturu, kuŗas 4. g. s. beigās pārveidojās (ar dejas un mīmikas pievienošanu) par satirām (saturae = maisījums).

I. — PRIEKŠKLASISKAIS LAIKMETS

Romiešu literātūras nodibinātājs kļuva kāds grieķis no Tarentas (Dienvid-Itālijā), kuŗu romieši bija atveduši Romā kā kaŗagūstekni pēc šīs pilsētas iekaŗošanas, **Līvijs Andronīks.** Viņš nodibināja: 1) **eposu,** ar savu grieķu poēmas — Odisējas latīņu tulkojumu. — Viņa literārais pēctecis bija **Naivijs** (265.—202. g.), kas dzejoja par pirmo kaŗu aŗ pūniešiem; vēlāk Ennijs (239.—169. g.), ievērojams dzejnieks, kas sarakstīja Annālēs 18 nodaļās (sākot ar Romas dibināšanu līdz savam laikam), kur Sāturna pantmēra vietā stājas heksametri. Uzglabājušies tikai fragmenti. — 2) **traģēdiju,** ar saviem grieķu traģēdiju pārstrādājumiem. — Viņa literārie pēcteči bija tie paši: Naivijs un Ennijs; kā arī **Pākuvijs** (ap 220.—132. g.) un **Akijs** (170.—94. g.), kuŗi sacerēja gan traģēdijas par grieķu tēmātiem (Ennijs), gan traģēdijas par latīņu tēmātiem, ņemdami par varoņiem Brūtu, Mārkellu, Skīpionu, Paulu Aimiliju, un tā sauktās fābulae praetextae, traģēdijas, kur aktieri valkāja romiešu togu ar purpura apmali (praetexta). No visām šīm traģēdijām uzglabājušies fragmenti. — 3) **komēdiju,** ar saviem grieķu — sevišķi Difila un Menandra — komēdiju pārstrādājumiem: tās bija komēdijas, ko sauca par palliātae, jo aktieŗi tanīs valkāja pallium (grieķu mēteli), pretstatā komēdijām par tīri romiskiem tēmātiem, ko sauca par togātae, jo aktieŗi tanīs valkāja romiešu togu. — Togātae neguva piekrišanu, bet tā sauktām palliātae radās divi ievērojami komēdiju rakstnieki: Plauts un Terentijs.

PLAUTS (ap 254.—184. g.).

Viņš bija vispopulārākais no romiešu komēdiju rakstniekiem. Sākumā bijis dzirnavu puisis, vēlāk kļuvis teātŗa trupas vadītājs. Sarakstījis ap 130 lugu, no kuŗām **21** viņam piederēja noteikti, un tās arī uzglabājušās. — Tanīs uzstājās viltīgi vergi, drūmas mātrōnas, īgni tēvi, kurtizānes, liekēži, lielīgi kaŗavīri, jauni mīlētāji, un t. l. — Darbības sarežģījumi Plautam ir pilnīgi neticami, bet viņam ir spēcīga kōmika, vietām parupja un nerātna, stils spilgts un sulīgs, vietām īsts žargons, dialogi rit ļoti dzīvi. — Viņa galvenās lugas: Amfitrions (saturā: Herkuļa piedzimšana; pārpratumi starp Jupiteru un Amfitrionu, Tēbu kaŗavadoni, dievu Merkuriju un Sosiju, Amfitriona vergu. Atdarinājis Moljērs.) — Asinārija (tā nosaukta pēc naudas summas, kas iegūta no ēzeļu — asinī — pulka pārdošanas, ko kāds sirmgalvis dod savam dēlam, lai tam būtu līdzekļi mīlas dēkām). — Aululārija (par podu — aula — pilnu ar zeltu, ko atrod kāds vecis, un nu ir lielās bailēs par tā zaudēšanu; neraugoties uz viņa rūpīgo sargāšanu, to viņam izvil kāds vergs. Atdarinājis Moljērs lugā „Skopulis“). — Menaichmi (pārpratumi ar dvīņiem, no kuŗiem viens nolaupīts agrā bērnībā un ko otrs meklē. Latviski — Dvīņi — tulkojis K. Straubergs, 1928. g.), — Plātīgais kaŗavīrs (Mīles glōriōsus). — Viltnieks (Pseudolus), ko atdarinājis Moljērs lugā „Skapēna nedarbi“. — Virve (Rudēns). — Trīs monētas (Trinummus).

TERENTIJS (ap 190.—159. g.).

Bijis brīvā atlaists vergs-marokānis, ko atbalstījis Skipions Aimiliāns. Sarakstījis sešas komēdijas: Andriete (t. i. meitene no grieķu Andras salas). — Hekira (Sievas māte). — Heautontimorūmens (Pats sevis sodītājs). — Eunūchs. — Formions (vietām atdarinājis Moljērs lugā „Skapēna nedarbi“). — Adelfi (t. i. brāļi), kur tēloti divi brāļi, kam pretēji uzskati par savu bērnu audzināšanu. — Terentijs, būdams

vairāk izsmalcināts, ar lielākām niansēm, patiesīgāks un ticamāks tēlojumos nekā Plauts, bet mazāk kōmisks, guva maz piekrišanas sava laika vulgārā publikā. — Pēc viņa, komēdijas vietā stājās **atellāna** (parupjš farss ar improvizētiem skatiem pa vidam) un mīms (tautas dzīves skatu atdarinājums, reizēm diezgan nerātna satura), kur ievērību guva **Laberijs** un **Pūblijs Sīrietis** (uzglabājušies vairāk kā 800 domugraudu), Jūlija Cēzara laika biedri.

II. — KLASISKAIS LAIKMETS

(100. g. pr. Kr. — 14. g. pēc Kr.).

Klasiskais laikmets nozīmē dzejas, daiļrunības, un vēstures uzplaukumu romiešu literātūrā. — **A. — Dzejnieki.** Šī laikmeta ievērojamākie dzejnieki bija: Katulls, Lūkrētijs, tad Verģilijs, Horātijs, Tibulls, Propertijs un Ovidijs.

KATULLS (ap 87.—54. g.).

Dzīve. — Katulls, kas bija dzimis Vērōnā pārtikušā ģimenē, dzīvoja Romā spīdošu un vaļīgu dzīvi, uzturēja četrus gadus sakarus ar kādu aristokrati Klōdiju, kuŗu apdziedājis savās dzejās kā Lezbiju; pavadījis proprētōru Memmiju uz Bītīniju (Mazāzijā). Mira jauns no plaušu slimības. — **Darbi.** — Viņš ir atstājis kādas simts dzejas: daži ir gadījuma dzejoļi, dedzīgi, zobgalīgi, liriski (mīla pret Lezbiju — brāļa nāve — dzimtenes apciemojums — draugam, kas nozaga galda piederumu — un ārkārtīgi neķītras satiras pret nelabvēļiem); citas dzejas ir Aleksandrijas (Ēģiptē) mācīto dzejnieku atdarinājumi (Berenikas matu šķipsna, Atis, Tetidas un Peleja kāzas, kas satur slaveno epizodi par Tezeja atstāto Ariadni). — **Metrika.** — Katulls lieto dažādus pantmērus, kas pārņemti no Aleksandrijas dzejnieku grupas vai arī no Aijolijas dzejniekiem (Alkajā, Sapfōjas). No tiem ievērojami ir viņa falaikeji jeb vienpadsmitzilbinieki.

LŪKRĒTIJS (apm. 98. — apm. 55. g. pr. Kr.).

Dzīve. — Trūkst ziņu. Uzglabājies kristīgo nostāsts, it kā Lūkrētijs būtu kļuvis vājprātīgs no kāda burvju dzēriena un sacerējis savu ateistisko poēmu skaidrības brīžos; esot izdarījis pašnāvību tai dienā, kad Verģilijs saņēmis savu pilngadības togu (toga virīlis). — **Darbi.** — Poēma 6 dziedājumos, Dē nātūrā rērum: pirmās divi daļas par dabas būtību (tukšumu un atomiem); divas nākošās par cilvēka dabu; pēdējās par pasauli un tās parādībām. — Katrs dziedājums sākas ar grieķu filozofa Epikūra sumināju mu, kā mācību Lūkrētijs pauž (pesimistisko materiālismu, kas dibināts uz Dēmokrita atomistiskās fizikas, un kuŗa pretinieks bija bailes iedvēsēja dievticīgā mītoloģija ar priesteŗu aizstāvēto kultu). Šī darba trūkumi: didakticiśms, prōzaisms. — Bet tam piemīt arī retas īpašības: dziļas jūtas, dedzīga vēlēšanās pārliecināt ar patiesību, dziļš cilvēcīgums, dabas mīlestība. — Spilgtas gleznas un drūmi tēlojumi, kas neaizmirstas (piem. mēris Atēnās). — **Metrika.** — Heksametrs.

VERĢILIJS (70.—19. g.).

Dzīve. — P. Verģilijs Marons dzimis Mantujas tuvumā pārtikušu zemnieku ģimenē. Guvis rūpīgu izglītību (epikūrieša Sirona skolnieks). Mācījies Kremōnā, Milānā, Romā, tad atgriezies dzimtenē, zaudējis vai gandrīz ticis padzīts no sava īpašuma, kad Oktāvija veterāņiem dalīja zemi (41. g. pr. Kr.). Mēcēnāta draugs. Miris Brindisijā, atgriežoties no Grieķijas. — Bijis liela auguma, brunets, kautrīgs, pat bikls, vājas veselības. — **Darbi.** — Atskaitot jaunības dzejoļus, kuŗu autenticitāti apstrīd, Verģilijs ir sarakstījis: **Būkolikas** (42.—39. g.); **Geōrgikas** (37.—30. g.); **Enēidu** (no 29. g. līdz nāvei). — **A. — Būkolikas.** Pastorāli dzejoļi, skaitā 10, Teokrita (grieķu Sicilijas dzejnieka) idiļļu atdarinājumi (sarunājas gani, kam grieķiski īpašvārdi, bet Itālijas apstākļu vidē; vietām sastopamas piezīmes, visai neskaidras, par sava laika notikumiem). — Dzejnieks tanīs pateicas saviem

labvēļiem: Gallam (provinces pārvaldniekam un dzejniekam), Pollionam (Cēzara un Augusta draugam), ķeizaram Augustam. — Šis ganu dziesmu žanrs ir drusku mākslots, bet, tomēr dzejnieks te parāda jūtu smalkumu, harmoniskus aprakstus, nevainojamos, daiļskanīgos pantos. — **B. — Geōrgīkas.** — Didaktiska poēma par zemkopību Itālijā (4 dzied.): I. Lauki. (Epizode: brīnumi Cēzara nāves dienā.). II. Vīndārzi un koki. (Epizodes: Itālijas slavinājums; Lauku dzīves laime). III. Mājlopi. (Epizode: Lopu mēris). IV. Bites (Epizode: Gans Aristajs.). — Šis darbs (vislabāk izpildītais Verģilija sacerējums) interesants ar dzejnieka dziļo mīlestību uz dabu, un ar viņa iejušanos zemnieku, mājlopu un pat stādu dzīvē. — **C. — Enēida.** — Episka poēma par Enēja leģendu (12 dziedājumos). — Trōjietis Enējs, Anchīsa un dieves Venēras dēls, izglābjas no Trōjas (Mazāzijā pie Dardaneļiem) ar savu tēvu, dēlu un Trōjas mājas dieviem, un dodas svešumā dibināt jaunu pilsētu. Jūnōnas dusmu vajāts, viņš nomaldās no ceļa; viņu trenkā Jūnōna, kas greizsirdīga uz Venēru; Enējs klīst pa jūrām, piestājas pie Kartāgas (Tunisā), kur viņu iemīl ķēniņiene Dīdōna, bet viņš to atstāj un tā nogalinās; beidzot viņš sasniedz izredzēto zemi Itāliju, uzvar turieniešus, apprec Lāvīniju, ķēniņa Latīna meitu, dibina Lāvīnijas pilsētu un atstāj par pēcnācēju savu dēlu Askaniju jeb Jūlu, kas dibinājis pilsētu Albu Gaŗo un kļuvis par senci Numitōram, Rōmulam un Jūliju dzimtai (Cēzaram un Augustam). Saturs: 1. dziedājums. Vētra izmet Enēju Kartāgas krastā (E. Gulbis apstrādājis, ar vārdnīcu). — 2. un 3. dz. Enējs stāsta Dīdōnai par Trōjas ieņemšanu, klīšanu pa jūŗu (Andromaches satikšana). — 4. dz., visvairāk lasīts senatnē: Dīdōnas un Enēja mīlestībā; pamestās Dīdōnas pašnāvība. — 5. dz. Enējs Sicilijā; spēles par godu Anchīsam, kas tur apbedīts iepriekšējā gadā. — 6. dz., paraugs kristīgo ellei Dantes komēdijā: Enēja nokāpšana ellē. Romas varenības pareģojums. — 7.—12. dz. Enējs Itālijā; cīņas ar Turnu, vietējo ķēniņu; Enēja galīgā uzvara. — Seši pirmie dziedājumi atgādina Odisēju, seši pēdējie — Īliadu. — Enēida ir nacionāls eposs, kur dzejnieks ietilpinājis visu Romas

vēsturi. (Enēja vairogs). Verģilijs te parādās ka liels raksturu un jūtu tēlotājs: Enējs, dievbijīgais un drošsirdīgais varonis (pius, optimus armīs); Turns, straujais cīnītājs; Dīdōna, iemīlējusies; Andromache, sievas un mātes tips; Nīss un Eurials, divi draugi. — Enēida ir mākslas darbs apvaldītā noskaņojuma, samēru un daiļskanības ziņā (pantmērā nav viņam līdzīga, izņemot Horātiju). — Par klasiķi uzskatīts jau savā laikā. Vidus-laiku tradicijās Verģilijs populārs kā varens burvis.

HORĀTIJS (65.—8. g. pr. Kr.).

Skat. Horātija Biogrāfiju.

TIBULLS (ap 54.—19. g. pr. Kr.).

Dzīve. — No Romas jātnieku kārtas. Viņam piederēja villa Pedā (starp Tiburu un Prainesti) un prāva bagātība. Pavadījis savu labvēli Mesālu uz Akvitāniju un Āziju, saslimis Korkīrā, atgriezās Romā un mira 35 g. vecs. — **Darbi.** — Ar Tibulla vārdu uzglabājušās 4 daļas eleģiju, bet viņam piedēvējamas tikai divas pirmās un daļa no ceturtās; trešā pieder kādam Ligdamam (laikam Ovidija brālim); ceturtā satur dzejnieces Sulpikijas dzejas. — Savās dzejās Tibulls apdzied it sevišķi savu mīlu pret Dēliju. — Tās bagātas ar parasto dzejisko tēmatu attīstījumiem, ar atdarinājumiem, un pat pārņemtām rindām no Lukrētija, Katulla un Verģilija; Tibulla eleģijas ievērojamas ar savu neliekuļoto mīlestību uz mierīgu un lauku dzīvi, ar savu melancholiju, ar harmonisku vieglumu. — **Metrika.** — Eleģiskā divrinda (heksametrs ar pentametru).

PROPERTIJS (ap 50.—15. g.).

Dzīve. — Dzimis Umbrijā; slimīgs. Mēcēnāta pabalstīts, un Ovidija draugs. Miris jauns. — **Darbi.** — 4 eleģiju daļas: trīs pirmajās — mīlestība pret Kintiju; pēdējā — sarakstīta pēc Kintijas nāves — apdziedāta Romas varenība (nacionālās eleģijas). —

Aleksandriskā dzejas virziena pārstāvis būdams, Propertijs savā dzejā parāda lielu folklōras ērudīciju, kas to padara par grūti saprotamu autoru, bet viņš ir pratis spēcīgos vilcienos aprakstīt savas grizsirdīgās un sarežģītās mīlestības posmus, kāda tam bija pret Kintiju. — **Metrika.** — Eleģiskā divrinda.

OVIDIJS (43. g. pr. Kr. — 17. g. pēc Kr.).

Dzīve. — Publijs Ovidijs Nāsōns, cēlies no jātnieku šķiras, dzimis Sulmonā, mācījies Romā, vēlāk Atēnās, drīz atstāja valsts amatu (bijis triumvirs, tad dekemvirs, kentumvirs), lai pilnīgi nodotos dzejai. Viņš pats izsakās, ka viss, ko vien viņš rakstījis, bijis dzejā. — Laimīgas un slavas pilnas dzīves vidū tika piepeži izraidīts (10. g .pēc Kr.) uz Tomī pilsētiņu pie Melnās jūras (Donavas ietekas) uz Augusta pavēli, jo dabūjis pārāk daudz zināt par tā ģimenes dzīvi, ko nedrīkstējis. Trimdā dzīvojis mežoņu, getu un sarmatu vidū, nelabvēlīgā klīmatā, līdz savai nāvei, ar asarām un glaimiem lūgdamies atļauju atgriezties, bet to nedabūja. — **Darbi.** — 1. Amōrēs (3 daļas eleģiju, kas bagātas mītoloģiskām piedevām un izlaidīgu saturu; to starpā ļoti skaista eleģija Tibulla nāves gadījumā). — 2. Hērōidēs (izdomātas slavēnu mītisku personu vēstules. — Penelopes — Odisējam, Faidras — Hipolitam, Helēnas — Paridam, Dīdōnas — Enējam, un t. l., tie ir veikli deklamātoriski dzejoļi). — 3. Māksla mīlēt, Līdzekļi pret mīlu, Kosmētika (neliels fragments). — 4. Metamorfōzas (15 daļās: mītu virkne dzejā. E Gulbja un A. Ģiezena apstrādātas izlasē skolām, ar vārdnīcu). — 5. Fāstī (kalendāra svētku izskaidrojumi, 6 mēnešiem). — 6. Trīstia un Epistulae ex Pontō (5 un 4 daļas eleģiju, kas rakstītas trimdā skumjās pēc dzimtenes). — Bez tam vēl poēma Ībis pret kādu apmelotāju; tad — poēma par zivīm (fragmentos); traģēdija Mēdēja (zudusi). — Ovidijs ir visražīgākais, visatjautīgākais, viselegantākais no visiem latīņu dzejniekiem un tikpat liels meistars dzejas formā kā Horātijs.

B. — Orātori.

CICERONS (106.—43. g. pr. Kr.).

Dzīve. — Dzimis 106. g. Arpīnas tuvumā, Latijā; sāka darboties kā aizstāvis 25. g. vecs, viņa pirmā tiesas runa ir prō Quīnctiō, tad nākošā gadā (80.) prō Rōsciō, bezbailīga runa pret kādu diktātora Sullas favorītu, kuŗa to tūlīt izvirza pirmajā vietā; tad viņš aizceļo uz Grieķiju un Āziju, mācās Atēnās un Rodas salā; atgriezās Romā (77. g.), apprecas (ar nesaticīgo Terentiju), top kvēstors Lilibajā (Sicilijā) 75. g.; uzstājās pret bijušo Sicilijas pārvaldnieku — izspiedēju Verru un panāk tā trimdu (70. g.); Pompēja atbalstīts, top ievēlēts par aidīlu (69. g.), prētors (66. g.), konsuls (63. g.); šai amatā būdams atklāj Katilīnas sazvērestību un liek notiesāt sazvērniekus uz nāvi; bet tribūns Klōdijs viņu piespiež par to doties trimdā (58. g.); Cicerōnu sauc atpakaļ pēc 18 mēnešiem. Prokonsuls Kilikijā (51. g.), atgriežas Romā brīdī, kad izceļas cīņa starp Pompeju un Cēzaru; pēc lielas vilcināšanās pieslienas Pompējam; pēc Farsālas kaujas (Pompēja sakaušanas) panāk apžēlošanu no Cēzara sev un vairākiem pompējiešiem; zaudē (45. g.) savu mīļoto meitu Tulliju un lai remdētu sāpes nodod as filozofiskiem un rētoriskiem apcerējumiem; slepus darbojas pret Cēzaru; pēc Cēzara nāves (44. g.), ko nodur Cicerona draugs Brūts, Cicerōns ar milzu enerģiju uzsāk cīņu republikas labā pret Antōniju (tā sauktās Filipikas, runas), bet Oktāvijs to pameta Antōnija varā un Antōnija algādži viņam nocirta galvu (43. g. 7. dec.), ko izstādīja kopā ar viņa labo roku runātāju tribinē Romā. — Cicerōns bija visievērojamākais Romas orātors un literāts, un viens no visvairāk cienījamiem sava laika romiešiem sava godīguma, nevainojamā dzīves veida dēļ; viņš bija liels literātūras un zinātņu cienītājs, liels jebkuŗu dogmu pretinieks, jautrs un asprātīgs tērzētājs. Viņa galvenie trūkumi: pārliecīga, bet vaļsirdīga godkārība, bet nenoteiktība politikā, lai gan atsevišķos gadījumos (piem., pret Ka-

tilīnu un Antoniju) spēja parādīt lielu drosmi un enerģiju. Cicerons ir tas, kuŗa darbi vispilnīgāk mums attēlo grieķu un romiešu kultūru. — **Darbi.** — a) Galvenās (no 58) **runas:** Verrīnae, 70. gadā izdotas: piecas runas, kas sarakstītas pēc prāvas (Verrs aizgāja trimdā jau tūlīt pēc liecinieku nopratināšanas). — **In Catilīnam,** 63. g.: četras runas pret Katilīnu, 1. un 4. noturētas senātā, 2. un 3. tautas priekšā. (1. runa A. Cīruļa apstrādāta, ar komentāru; 1. runa V. Ābeles tulkota un pārējās atstāstītas, ar paskaidroj., 1939. g.). — **Pro Archiā,** 62. g.: dzejnieka Archija, Cicerona vecā skolotāja un padomdevēja, labā, kuŗu apvainoja par pilsoņu tiesību piesavināšanos (satur lielisku literātūras cildinājumu). — Philippicae, 44.—43. g.: 14 runas pret Antoniju (varas grābēju pēc Cēzara nāves), no kuŗām 2 turētas tautas priekšā, pārējās senātā. — Visas šīs runas ievērojamas ar veiklu argumentāciju, gleznainību (aprakstos, raksturojumos), patosu, asprātību. — — b) Galvenie **rētoriskie** darbi: Dē ōrātōre, 55. g.: 3 daļas dialoga veidā par daiļrunības techniku. — Brūtus, 46. g.: daiļrunības vēsture dialoga formā (paša Cicerona daiļrunības virziena attaisnojums). — Ōrātor, 46. g.: Cicerons aizstāv savu daiļrunības veidu pret neo-aticistiem (piem. Brūtu), kuŗu ideāls bija vienkāršība. — — c) Galvenie **filozofiskie** darbi: Dē fīnibus, 45. g.: par to, pēc kā jātiecas. — Tūsculānae disputātiōnēs, 45. g.: dialogs, kas it kā norisinājies Cicerona villā Tūskulas pilsētiņā, par morāles motīviem. — Dē officiīs, 44. g.: par ideālo morāli. — Dē nātūrā deōrum, 44. g.: par reliģiju (mītu kritika). — Dē senectūte, 44. g.: vecuma cildinājums. — — d) **Vēstules:** skaitā 864 — 37 daļās: 1) Epistulae ad Atticum (16 daļas). — Ep. ad familiārēs (16 d.). — Ep. ad Quīntum frātrem (3 d.). — Ep. ad Brūtum (2 d.). — Šī korespondence ir pirmšķirīgs dokuments par romiešu sabiedrību un tās dzīvi 1. g. s. pr. Kr.

C. — Vēsturnieki.

KORNĒLIJS NEPOTS (ap 110.—25. g. pr. Kr.).

Dzīve. — Vēstures pētnieks, draugs Katullam (kas viņam veltīja savu dzeju krājumu), un Atikam (kuŗa biografiju viņš sarakstīja); sarakstījies ar Ciceronu. — **Darbi.** — Uzglabājušās dažas no viņa Ārzemju kaŗavadoņu biografijām, un Katona un Atika dzīves apraksti. — Šīs biografijas ir diezgan sausi stāstījumi, bet sarakstīti skaidrā un vienkāršā valodā.

JŪLIJS CĒZARS (100.—44. g.).

Dzīve: Skat. Plūtarcha, Grieķu un romiešu varoņu dzīves (136. lpp.: Cēzars). Tulkojis J. Veselis. Rīgā: Valters un Rapa, 1936. — Romāns par Cēzaru: M. Jeluzičs: Jūlijs Cēzars. „Zemnieka Domas", 1935. g.

Darbi. — 1. Piezīmes par kaŗu pret galliem (8 daļās, bet pēdējā ir Cēzara virsnieka, Hirtija, sarakstīta). 1. un 6. grām. A. Ģiezena apstrādātas; 1.—4. grām. A. Lesnieka apstrād.; 1.—6. gr. V. V. tulkotas ar vokābuļiem un gramat. paskaidr.; O. Štritera Etimoloģiska vārdnīca Cēzara rakstiem. — 2. Piezīmes par pilsoņu kaŗu (3 daļas, ko nezināmi autori, turpinājuši tālākās 3 grāmatās: par Aleksandrijas, Āfrikas un Spānijas kaŗiem). — Cēzars savās Piezīmēs ir diezgan patiesīgs vēsturnieks, bet spēj veikli celt priekšā faktus (tie gan ir pareizi), lai uzsvērtu savu personīgo dižumu (veikla un neuzkrītoša savas rīcības taisnošana). — Piezīmes rakstītas spraigā, neizpušķotā, bet pareizā stilā; vietām palikusi nenogludināta izteiksme.

SALLUSTIJS (86.—35. g. pr. Kr.).

Dzīve. — Plēbējs; tautas tribūns 52. g., Milona (Cicerona klienta) un Cicerona pretinieks; izsvītrots no senātoru saraksta 50. g. par savu dzīves veidu; pieslējies Cēzaram, kas to iecel par kvaistōru, ieved atkal senātoros un nosūta par pār-

valdnieku uz Āfriku (46.—45. g.); pēc Cēzara nāves atstāj politiku, uzceļ Kvirīnālā greznu villu ar lieliskiem dārziem („Sallustija dārzi"), un saraksta vēstures apcerējumus. — **Darbi.** — Katilīnas sazvērestība, ap 43. g. — Kaŗš ar Jugurtu, ap 40. g. sacerēts. — Historiae (15 daļās, uzglabāj. fragmenti par 78.—67. g. notikumiem), ap 38. g. — Rakstījis kodolīgā un archaizējošā stilā, tiekdamies (pēc Tūkīdida, grieķu vēsturnieka, parauga) uz neparastu teikuma konstrukciju un nevienmērību to uzbūvē, piemetinot daudzus aforismus un personu raksturojumus. Saturā mēģinājis attaisnot dēmokratu partijas rīcību.

TITS LĪVIJS (59. g. pr. Kr. — 17. g. pēc Kr.).

Skat. Tita Līvija Biografiju.

III. — ĶEIZARU LAIKMETS

(14.—120. g. pēc Kr.)

A. — Dzejnieki (galvenie).

FAIDRS (ķeizaru Tiberija un Klaudija laikā).

Dzīve. — Dzimis Grieķijā; ķeizara Augusta brīvatlaistais; Tiberija favorīta, Sējāna, vajāts. — **Darbi.** — **Fābulas** (5 daļas; Gr. Smeltera apstrādātas, ar plaš. paskaidr. un vingrināj.; V. Ābeles apstrādātas, ar trūc. komentāru). Faidrs atdarina grieķu fābulistu Aisōpu un to pārspēj ar izsmalcinātu izteiksmi, viegli plūstošiem pantiem un atjautību. — **Metrika.** — Jambu sēnāri.

LŪKĀNS (39.—65. g.).

Dzīve. — Dzimis Kordovā (Spānijā); agri nonācis Romā, Nerona ieredzēts, bet drīz viņa panākumi dzejā atsvešina ķeizaru, kas tam aizliedz uzstāties atklātībā; sazvērējās pret Neronu

kopā ar citiem un pēc sazvērestības atklāšanas pārgrieza sev dzīslas. — **Darbi.** — Farsāla (eposs 10 dziedāj. par cīņu starp Pompēju un Cēzaru, līdz kaujai pie Mundas). — Saturs apstrādāts stipri rētoriski (personīga naida izpaudumi, pārspīlētas varoņu runas), bet vietām spilgti gleznains.

MĀRTIĀLS (ap 40.— ap 102. g.).

Dzīve. — Spānietis; ieradies Romā un kļuvis par aristokratu un ķeizaru klientu, bet bez panākumiem; atgriezies dzimtenē bez cerētās bagātības. — **Darbi.** — Liber spectāculōrum (dzejoļi Kolizēja atklāšanas svinībām), tad **Epigrammata** (ap 1500 dzejoļu, 15 daļās, par daždažādiem tēmatiem un sīkumiem). — Mārtiāls raksta spraigi, bez liekiem vārdiem un vaļsirdīgi; guvis lielu ievērību; daudzos dzejoļos saturs — pēc kristīgo mērauklas — ārkārtīgi neķītrs.

JUVENĀLIS (1. g. s. beig. — 2. g. s. sāk.).

Dzīve. — Uzstājies kā dzeju deklamētājs. — **Darbi.** — Satiras (16, sarakstītas ap 100.—120. g. pēc Kr.). — Rakstījis sašutuma pilnā tonī, kas ir stipri rētorisks, par sava laika trūkumiem un izvirtību. Viņa slava bija vislielākā nevis viņa paša dzīves laikā, bet viduslaikos.

Bez tam vēl tikai minami: **Valerijs Flaks** (miris ap 90. g. pēc Kr.): Argonautica (mitoloģ. poēma). — **Sīlijs Italiks** (25.—101. g.): Pūnica (poēma par 2. karu ar pūniešiem). — **Statijs** (ap 40.— ap 96. g.): Tēbaida (episka poēma) un mazāki dzejoļi Silvae. — **Persijs** (34.—62. g.): Satiras (6).

B. — Prozas rakstnieki.

SENEKA (ap 4. g. pr. Kr. — 65. g. pēc Ķr.).

Dzīve. — Dzimis Kordovā (Spānijā), uzaudzis Romā. Mesalīna viņu izraida trimdā (41. g.) uz Korsiku, bet ķeizariene

Agripīna atsauc atpakaļ un nodod viņa audzināšanā savu dēlu Neronu (49. g.). Senekam tomēr bija mazāka ietekme uz jauno ķeizaru nekā galminiekiem — brīvatlaistajiem. Iepīts tai pašā sazvērestībā kā Lūkāns, Seneka pārgrieza sev artērijas. — **Darbi.** — 1) Dialogi par morāli (12 daļas); 2) Dē clēmentiā, Dē beneficiīs; 3) Quaestiōnēs nātūrālēs (7 d., par dabas parādībām); 4) Apokolokintoze (Pārķirbjošanās; satīra pret ķeizaru Klaudiju); 5) Vēstules (124) Lūkilijam; 6) Traģēdijas (9) dzejā. — Kā jau stōiķis Seneka sludina pieķeršanos nabadzībai, vienkāršam, stingram dzīves veidam, bet pats ir bagāts un pasaulīgs. — Izcils ar savu literāro stilu (aprautas, spraigas frazes, daudz gleznu un domu graudu).

KVĪNTILIĀNS (ap 35.— ap 95. g.).

Dzīve. — Rētorikas skolotājs, rētora dēls, pirmais valsts (ķeizara Vespasiāna) algots profesors; viņa ievērojamie skolnieki: ķeizars Hadriāns un rakstnieks Plinijs Jaunākais. — **Darbi.** — Īnstitūtiō ōrātōria (daiļrunības kurss, 12 daļās). — Paidagoģiskā ziņā skaidrs un lietpratēja veikts darbs.

TACITS (ap 55.—120. g.).

Dzīve. — No aristokrātu ģimenes, bijis visos valsts amatos: konsuls (97. g.), tad Āzijas pārvaldnieks. — **Darbi.** — 1) Dialogs par sava laika daiļrunību un dzeju; 2) Agrikola (Tacita sievastēva, Britannijas pārvaldnieka, biografija); 3) Germānijas apraksts; 4) Historiae (nepilnīgi; par ķeizaru laiku pēc Nerona); 5) Annālēs (16 daļās; nepilnīgi; no Augusta nāves līdz Neronam). — Neliekuļots vēsturnieks, ar slaveno devīzi Sine īrā et studiō (Bez naida un partejības), bet apstākļus tēlo pārāk drūmi, ievērodams galvenā kārtā ķeizaru Romas vēsturē viņu patvaļu un

viņu galminieku zemiskumu. — Ievērojams ar savu kodolīgo, aprauto un precīzo stilu. Labs personu attēlotājs. Pats ievērojamākais vēsturnieks pēc Līvija.

PLINIJS JAUNĀKAIS (61. — apm. 115. g.).

Dzīve. — Dabaszinātnieka Plinija Vecākā brāļa dēls (Plinijs Vecākais gāja bojā Vezuvija izvērduma laikā, 79. g. pēc Kr.), Kvintiliāna skolnieks, orātors, bijis visos valsts amatos, Bītīnijas un Ponta (Mazāzijā) pārvaldnieks, bet pirmām kārtām literāts. Ļoti bagāts, daudzu villu īpašnieks; medību un lauku dzīves mīļotājs. — **Darbi.** — 1) Ķeizara Trājāna cildinājums (Plinijs šo runu turējis senātā, konsuls būdams, 100. g.); 2) Vēstules (1.—9. daļa draugiem rakstītas, 10. d. adresētas Trājānam, vairums rakstītas no Bītīnijas, kad Plinijs to pārvaldīja). Rediģētas publicēšanai, Plinija Vēstules rūpīgi apstrādātas, bet ir vieņkāršas un pievilcīgas. Tās tēlo sīki privāto dzīvi Romā un provinces pārvaldīšanu ķeizaru laikos.

CITI PROZAS RAKSTNIEKI.

Vēsturnieki: Kvīnts **Valerijs Maksims,** kas ķeizara Tiberija laikā sarakstījis 9 daļās ievērojamus notikumus un izteicienus, kur daudz anekdōtu, bet rakstījis sausā un pārspīlētā izteiksmē. — Kvīnts **Kurtijs,** Aleksandra Lielā vēstures autors; vēsturisks romāns, ar daudziem jauniem stāstījumiem un aprakstiem. — **Svetōnijs** (ap 75. — ap 155. g.), Plinija Jaunākā draugs, ķeizara Hadriāna sekretārs, sarakstījis Divpadsmit ķeizaru (piem. Cēzars, Augusts), pamatīgi dokumentētas biografijas, pilnas raksturīgiem sīkumiem, skaidrā un veiklā izteiksmē.

Agronoms: **Kolumella,** Senekas laika biedrs, sarakstījis Dē rē rūsticā (12 daļās), no tā 10. daļa, par dārziem, rak-

stīta heksametros (pārējās prozā). — Izteiksme kodolīga, vienkārša un skaidra.

Romānists: **Petrōnijs,** kas pēc vienu domām bijis Nerona favorīts, kas izdarīja pašnāvību pēc Pīsona sazvērestības atklāšanas; pēc citu domām — kāds daudz vēlāks rakstnieks, autors romānam (prozā un dzejā) Satirikon, pievilcīgi uzrakstīts, ar lielu humoru — vietām pat neķītrs — un tā slavenākās epizodes ir: Trimalchiona mielasts, kur uzstājās nejēga — bagātnieks, un stāsts par Sievu no Efesas (Mazāzijā).

IV. — LITERĀTŪRA II, III UN IV GADSIMTĀ

Sākot ar 2. g. s. pēc Kr. latīņu literātūrā neparādās neviens izcils vai oriģināls rakstnieks. Mināmi šādi:

Apulējs, 2. g. s., no Āfrikas, liels ceļotājs, ļoti daiļrunīgs, ar plašu izglītību, sarakstījis romānu Pārvērtības jeb Zelta ēzelis, kur parādās reizē reālists un mistiķis, rakstīts sarežģītā stilā.

Auls Gellijs, 2. g. s., romietis, kas ilgi dzīvojis Atēnās, sarakstījis piezīmju krājumu Atikas vakari, par tiesībām, mākslas vēsturi, gramatiku un c.

Ausōnijs, 4. g. s., ilgi profesors Bordo (Francijā); jaunā ķeizara Grātiāna skolotājs, bijis daudzos amatos, arī konsuls, sarakstījis izsmalcinātas Idilles, no kuŗām pati slavenākā ir par Mosellu (upi), un dažādas gadījuma dzejas.

Klaudiāns, 4. g. s., dzimis Aleksandrijā, atjautīgs dzejnieks, kas apdziedāja savu labvēli Stilikonu, un sarakstījis mītoloģisku poēmu Proserpinas nolaupīšana.

Rutilijs Namatiāns, 4. g. s., gallietis, Romas prefekts, sarakstījis ceļojuma poēmu Atgriešanās (ceļojums no Romas

uz Galliju), ar jaukiem aprakstiem un nikniem uzbrukumiem pret mūkiem un žīdiem.

Augustīns, Hipōnas (Tunisā) bīskaps (396. g.), pats ievērojamākais no kristīgo rakstniekiem, daudzu teoloģisku un citu sacerējumu autors, starp kuŗiem visslavenākais darbs Cōnfessiōnēs (par savu pāriešanu kristietībā).

(Pēc M. Ra.)